

MISKOLCI

JOGI SZEMLE

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata
19. évfolyam (2024) 3. szám

Tanulmány

Bíró Péter:

A központi jogszabályok kihirdetésének garanciális kérdései a magyar fejlődéstörténetben a kiegyezés korától napjainkig 5

Juhász Zsuzsanna:

V-learning és a virtuális valóság egyéb felhasználási lehetőségei börtönkörnyezetben 21

Angyal Zoltán:

A gyorsított eljárás és a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás az ítélkezési gyakorlatban 40

Juhász Ágnes:

A digitális vagyontárgyak magánjogi megítélése, különös tekintettel az öröklési jogi rendelkezésekre 61

Erdős Éva – Dajka Zsoltné:

Nemzetközi és európai adójogi harmonizáció és az egészségbiztosítási járulék harmonizációja különös tekintettel a határon átnyúló foglalkoztatásra 81

Boros Sándor:

A Bécsi Vételi Egyezmény 7. cikkének gyakorlata 103

Jávorszki Olga:

Társasházak – indokolt a jogi személyiség?.....120

Nagy-Balogh Boglárka:

Az emberkereskedelem büntetvényének aktuális anyagi jogi és eljárásjogi kérdései.....136

A központi jogszabályok kihirdetésének garanciális kérdései a magyar fejlődéstörténetben a kiegyezés korától napjainkig

Bíró Péter*

A jogszabályok kihirdetésének garanciális kérdéseként érdemes szólni a kihirdetésnek a jogszabályok közjogi érvényessége tekintetében betöltött szerepéről, a kihirdetés és a hatálybalépés kapcsolatáról, a jogszabályok tartalmának a címzettjeivel való közléséről, továbbá a helyreigazítás témaköréről. A fenti területek a XIX. század második felétől napjainkig terjedő magyar fejlődéstörténetben permanensen lényegesek voltak azzal együtt, hogy a részleteik tekintetében a politikai-társadalmi szemléletben és a normatív szabályozásban időnként megjelentek újabb elemek.

Kulcsszavak: kihirdetés, jogszabály, érvényesség, hatálybalépés, helyreigazítás

Questions of guarantee in the promulgation of central legislation in the history of Hungarian development from the time of the Compromise to the present day

The role of the promulgation of legislation as a guarantee of its validity under public law, the relationship between promulgation and entry into force, the communication of the content of legislation to its addressees and the issue of rectification are worth mentioning as issues of guarantee for the promulgation of legislation. The above areas have been permanently relevant in the history of Hungarian development from the second half of the 19th century to the present day, with new elements of detail in the politico-social approach and normative regulation that have appeared from time to time.

Keywords: promulgation, legislation, validity, entry into force, rectification

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.5>

1. Bevezetés

A jogszabályok kihirdetéséről szóló korábbi tanulmányomban végigvezettem a központi jogszabályok kihirdetésének hazai fejlődéstörténetét az 1848. évi áprilisi törvényektől napjainkig kiemelve a kihirdetés fontos szerepét a jogalkotás folyamatában.¹

A fentiek után érdemes áttekinteni, miként alakultak a magyar jogfejlődésben a kiegyezés korától napjainkig a központi jogszabályok kihirdetésének egyes garanciális kérdései, amelyek mutatják a kérdéskör közjogi és társadalmi

* Bíró, Fővárosi Ítéltábla Közigazgatási Kollégium

¹ Bíró Péter: A központi jogszabályok kihirdetésének története Magyarországon 1848-tól napjainkig. *Miskolci Jogi Szemle*, 2023/2., 1-2. o.

jelentőségét. A garanciális jelleg jelenik meg a kihirdetés és az érvényesség viszonylatában, kapcsolódásánál a jogszabályok hatálybalépéséhez, valamint az állampolgárok tájékoztatásában, a normatív szabályozás címzettek számára történő ismertté tételében. A jogszabályok kihirdetésének garanciális kérdéseként kell továbbá említést tenni a jogszabályok kihirdetett szövegének helyesbítése, a helyreigazítás témájáról. Mindezen kérdések a XIX. század második felétől napjainkig terjedő magyar fejlődéstörténetben permanensen lényegesek voltak azzal együtt, hogy a részleteik tekintetében a politikai-társadalmi szemléletben és a normatív szabályozásban időnként megjelentek újabb elemek.

2. A jogszabályok kihirdetésének szerepe a jogszabályok érvényessége terén

Az érvényesség kérdése már a dualizmus korának szerzőit is foglalkoztatta. A kor meghatározó szerzőjének a jog alapfogalmait is taglaló lexikális művében² írtak szerint „a szentesített törvénynek nincs kötelező ereje, amíg ki nem hirdettetik. A kihirdetés az utolsó államjogi actus, amely a törvényt valóban törvényi erőre emeli.” Ezt részletezi tovább Ferdinandy³ miszerint a törvényalkotás legfontosabb momentuma az, amelyben kifejezésre jut, hogy a törvényt az országgyűlés és a király is, tehát mind a két alkotmányi főtényező egyaránt akarja. Az országgyűlés akarata a megszavazásban, a király akarata pedig a szentesítésben jut kifejezésre, ugyanakkor a király által szentesített törvény még valódi törvénné nem válik, hogyha ahhoz a kihirdetés hozzá nem járul. A kihirdetés a törvény érvényességének éppen olyan lényeges alaki kelléke, mint a törvény okmányi hitelességének az eredeti példányán a király aláírása, a miniszteri ellenjegyzés valamint a királyi pecsét. Ha a kihirdetés nem következik be, akkor a törvény sem jön létre. Példaként említi Werbőczy István híres Hármaskönyvét, amelyet a király megerősítő záradékkal ellátott, azonban mégsem vált törvénné, nem annyira azért, mert a pecsét arról elmaradt, hanem azért, mert ki nem hirdették. Hangsúlyozza, hogy a törvény kihirdetésének joga a királyt illeti, de a király ezt nem személyesen, hanem a kormánya útján gyakorolja. A két világháború közötti időszak híres jogtudósa, Molnár Kálmán is hangsúlyozza⁴ a dualizmus korát elemezve, hogy a törvény kihirdetésének joga a királyt illeti, aki a jogát felelős minisztériuma (a belügyminiszter) útján gyakorolja. A kihirdetés a törvény érvényességi kelléke, ezzel születik meg a törvény. „Kihirdetés előtt nincs törvény, lex non promulgata non obligat.”

Csekey már a Habsburg-ház nőági trónöröklésére vonatkozó magyar oklevelek jogi természetét elemző művében érintette az érvényesség kérdését⁵ kifejtve, hogy

² MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon VI. kötet, „Törvény” címszó.* Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1907. 641. o.

³ FERDINANDY Gejza: *Magyarország közzjoga.* Budapest, Politzer Zsigmond és Fia, 1902. 605. o.

⁴ MOLNÁR Kálmán: *Magyar Közzjog 2. – Tudományos gyűjtemény 21.* Pécs-Budapest, Danubia, 1928. 601-602. o.

⁵ CSEKEY István: A magyar pragmatica sanctio írott eredetijéről. FEJÉRPATAKY László (szerk.): *Értekezések a Philosophiai és Társadalmi Tudományok Köréből I. kötet 7. szám.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1916. 380. o.

az 1722. évi július 17-i két javaslati cikk szövege magyar jogi szempontból még nem lehet *pragmatica sanctio*. Alakilag azért nem, mert ahhoz, hogy törvényé váljon, bizonyos alakiságok: az előbeszéd és befejezés szövegezése, a szentesítés, valamint az országgyűlésnek való bemutatás és a kihirdetés még hiányoztak.

A jogszabályok kihirdetésének és érvényességének kapcsolata a szocializmus jogirodalmát is foglalkoztatta. Pikler Kornél elemzi⁶, hogy mit jelent a jogszabályok kihirdetése mint fogalom. Ez kettős tartalmat takar, egyrészt a kihirdetést (enunciáció), mely a törvényhozó akaratát fejezi ki a jogszabály kötelező alkalmazására, másrészt pedig a jogszabály közzétételét, vagyis a jogszabálynak a törvényben előírt módon való közhírré adását (pl. hivatalos lapban). A kihirdetés fenti két fogalma általában egybeolvad, a törvényhozó a jogszabály közzététele útján nyilvánítja ki a törvény alkalmazására vonatkozó akaratát. A régi magyar jogban a kihirdetés és a közzététel egymástól kettévált, külön törvényhozási aktus volt a kihirdetés és külön igazgatási aktus a közzététel. A dualizmus korát követően a szentesítési joggal nem bíró államfő (köztársasági elnök, kormányzó, akik a törvényalkotásban nem vettek részt, a törvényvel szemben csak vétőjoguk volt) ugyancsak kihirdetési záradék formájában rendelték el a törvény kötelező alkalmazását. A szocialista államban a kihirdetés és a közzététel egyet jelentett, a kihirdetésben a jogtudomány nem törvényhozási aktust látott, hanem közzétételi vagyis igazgatási funkciót. Erre mutat rá a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 16. §-a, miszerint a törvényt az Elnöki Tanács elnöke és titkára írják alá, a törvény kihirdetéséről pedig az Elnöki Tanács elnöke gondoskodik. „A törvény kihirdetése körül az Országgyűlésnek nincsen közvetlen szerepe, tehát a szocialista államjogban a kihirdetés jelentősége más, mint a burzsoá államokban. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kihirdetésnek a szocialista államban ne volna komoly szerepe.”

Hatályos jogunk is kiemelt szerepet tulajdonít a kihirdetésnek a jogszabályok érvényessége tekintetében. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) T) cikke (1) bekezdése szerint általános kötelező magatartási szabályt az Alaptörvény és az Alaptörvényben megjelölt, jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által megalkotott, a hivatalos lapban kihirdetett jogszabály állapíthat meg. A T. cikkhez fűzött jogalkotói indokolás szerint a jogszabály érvényességének feltétele - amellett, hogy az Alaptörvényben jogalkotó hatáskörrel felruházott szerv fogadja el az Alaptörvényben meghatározott formában -, annak a hivatalos lapban való kihirdetése abból a célból, hogy a jogszabály címzettjei megismerhessék. A kommentárirodalom is taglalja⁷ az érvényességi követelmények között a kihirdetést, kiemelve, hogy a törvényalkotási eljárás szabályainak a betartása a törvény érvényességének a feltétele. Amennyiben olyan súlyos eljárási szabálysértést követtek el az eljárás folyamán, amely másként nem orvosolható, az Alkotmánybíróság megsemmisíti az így megalkotott jogszabályt. A mai magyar jogirodalom szerint⁸ Magyarországon érvényes az a jogszabály,

⁶ PIKLER Kornél: A legfelsőbb állami szervek rendelkezéseinek közzététele. *Állam és Igazgatás*, 1953/9. 465-466. o.

⁷ ÁRVA Zsuzsanna: Nagykommentár Magyarország Alaptörvényéhez. *Wolters Kluwer Jogtár kommentár (www.uj.jogtar.hu)*, 2023. 55. o.

⁸ TÓTH J. Zoltán: A jogszabályok érvényessége, hatálya és alkalmazhatósága. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.):

amelyet – egyéb feltételek mellett – a megfelelő (érvényes és a kihirdetésekor hatályos jogi normák által előírt) módon kihirdettek. A megfelelő módon történő kihirdetés formai kritériumnak minősül, melynek betartását az Alkotmánybíróság ellenőrzi. A megfelelő kihirdetés (pl. megjelent-e a Magyar Közlönyben) mint formai érvényességi kritérium azt a célt szolgálja, hogy minél kevesebb legyen a jogbizonytalanság a tekintetben, hogy egy adott rendelkezés jognak minősül-e és így jogilag kötelező-e vagy sem. Különbséget kell tenni a jogi szóhasználatban a kihirdetés és a közzététel között: a jogszabályokat ki kell hirdetni, a közjogi szervezetszabályozó eszközöket pedig közzéteszik. A kihirdetés a jogszabályok létrejöttének utolsó lépése, innentől tekintjük a jogszabályt érvényesnek⁹, a közzététel ezzel szemben a határozatok hivatalos vagy egyéb lapban történő nyilvánosságra hozatala. A kihirdetés folyamatában az elfogadott törvényt a köztársasági elnök aláírja és elrendeli a törvény kihirdetését, ez a kettős lépés a promulgáció, amely törvények esetén az érvényesség érdekében mindig meg kell, hogy előzze a kihirdetést. A hivatalos lapban történő kihirdetésétől kezdve érvényes a törvényben előírt magatartási szabály. Míg a jogszabályok esetén az érvényes létrejöttükhöz a kihirdetés szükséges, a határozatokat – mint közjogi szervezetszabályozó eszközöket – az esetek többségében közzéteszik, de a Magyar Közlönyben történő megjelenés is szükséges lehet. Amennyiben a közzététel nem kötelező, a határozatok érvényességét az aláírásuktól számítjuk.

A fent írtak alapján megállapítható, hogy az 1848-tól napjainkig terjedő időszak valamennyi történelmi korszakában a jogszabályok kihirdetését az érvényességük egyik fontos kritériumaként kezelték, mint a jogalkotás folyamatának utolsó mozzanata az érvényes norma létrejöttében nélkülözhetetlen szerepet játszik. A jogszabályok kihirdetése az érvényes és kötelező jogi norma nyilvánosságra hozatalát is jelenti a címzettekkel történő megismertetés érdekében, mely már átvezet az alább tárgyalandó további témákhoz: a hatálybalépés és a társadalommal való megismertetés kérdésköréhez.

3. A kihirdetés és hatálybalépés kapcsolata

A törvények hatálybalépésének kérdését már a dualizmus korának közjogászai is elemezték. A Magyar Jogi Lexikon meghatározása szerint¹⁰ „amennyiben az időpont, amelyben valamely törvény hatálya kezdődik magában a törvényben megállapítva vagy az időpont megállapítása a ministeriumra bízva nincsen, minden törvény kötelező ereje az Országos Törvénytárban való megjelenését követő 15-ik napon kezdődik, amiért is a Törvénytár minden számán kiteendő, hogy mikor adatott ki”. Ferdinandy szerint¹¹ a szentesített törvény hatályosságának lényeges kelléke a kihirdetés. A törvény hatálybalépésének időpontja 1868 előtt törvényben

---

Jogalkotástan-Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 127-128. o.

⁹ KÁLMÁN Renáta - MÁRKI Dávid - NÉMETH Kata - SZABÓ Emil - SZECSKÓ Enikő - TRIBL Norbert: Kihirdetés és közzététel. In: SZANISZLÓ Réka Brigitta (szerk.): *Szegedi Tudományegyetem Közérthetőségi Szócikk Adatbázis.* <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/kihirdetes-kozzetétel>

¹⁰ MÁRKUS i. m. VI. kötet „Törvény” címszó 641. o.

¹¹ FERDINANDY Gejza: *A Magyar Alkotmányjog tankönyve.* Budapest, Franklin-Társulat, 1911. 277. o.

megállapítva¹² nem volt, a gyakorlat szerint a törvényt - mihelyt kihirdették - hatályosnak is tekintették. Az 1868. évi III. törvénycikk a hatálybalépés időpontjának meghatározásánál nem a kihirdetést, hanem az Országos Törvénytárban való közzététel napját vette alapul azzal, hogy amennyiben a törvény hatálybalépésének időpontja magában a törvényben nincs megállapítva, a hatály az Országos Törvénytárban való megjelenést követő 15-ik napon kezdődik. Az 1870. évi XII. és XIII. törvénycikkek a hatálybalépés napjául az országgyűlésen való kihirdetés napját vették, az ezen napot követő 15-ik napot állapították meg a hatálybalépés kezdetéül. Az 1881. évi LXVI. és LXVII. törvénycikkek a hatálybalépés időpontjául a törvénytárban való megjelenést, tehát a kihirdetést követő 15-ik napot jelölték meg. A horvát-szlavón autonóm törvények hatálybalépésének napja az 1873. évi november 28-án szentesített törvényben az 1881. évi LXVII. törvénycikkel egyezően lett megállapítva. A fentiekben túl Ferdinandy kiemelte, hogy amennyiben a törvény maga mondja meg a hatálybalépés időpontját, úgy ez a külön rendelkezés az irányadó. Foglalkozott a visszaható hatály tilalmával is, miszerint ha a törvényben magában külön kifejezetten nincs kimondva, visszaható erővel nem bírhat.

A szocializmus évtizedeiben úgyszintén tételesjogi szabályozást nyert a törvény kihirdetése és hatálybalépése napjának kapcsolata. A jogszabályok kihirdetése, hatálybalépése és gyűjteménye tárgyában született 4217/1949. (IX. 6.) MT rendelet (a továbbiakban: 4217/1949. (IX. 6.) MT rendelet) 4. §-a szerint, amennyiben a törvény vagy a rendelet másként nem rendelkezik, az kihirdetésének napján lép hatályba. A jogszabályok közzétételéről és hatálybalépéséről szóló 1954. évi 26. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: 1954. évi 26. tvr.) 5. §-a tartalmazta a hatálybalépés szabályait, főszabályként állítva, hogy a hatálybalépés napját a jogszabályban kifejezetten meg kell állapítani. A hatálybalépés napját megállapíthatja maga a jogszabály vagy külön jogszabályra bízhatja a hatálybalépés napjának megállapítását. Amennyiben a jogszabály hatálybalépéséhez végrehajtási rendelkezésre van szükség, a végrehajtási rendelkezéseket – a Minisztertanács által meghatározott kivételektől eltekintve - a jogszabály kihirdetésétől számított 15 napon belül ki kell bocsátani, a jogszabály hatálybalépésének napját pedig úgy kell megállapítani, hogy a hatálybalépéssel egyidőben a végrehajtási rendelkezések is hatályba lépjenek. A jogszabályok kihirdetéséről és hatálybalépéséről szóló 1974. évi 24. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: 1974. évi 24. tvr.) 5. §-a a fentivel egyező szabályozást adott azzal, hogy a végrehajtási rendelkezések kibocsátására a jogszabállyal együtt, de legkésőbb a kihirdetéstől számított 30 napon belül sort kell keríteni.

A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény (a továbbiakban: régi Jat.) 12. § (1) bekezdése szerint a jogszabályban mindenképp meg kell határozni a hatálybalépés napját. A (2) bekezdés foglalkozott a visszaható hatály tilalmával, miszerint a jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.

A hatályos jogalkotási törvényünk, a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Jat.) szintén a kihirdetéshez kapcsolja az időbeli hatály kérdését. A

---

¹² FERDINANDY (1902) i. m. 608-609. o.

7. § (1) bekezdése szerint a jogszabályban meg kell határozni a hatálybalépés napját, amely a jogszabály kihirdetését követő valamely nap lehet. A (2) bekezdés szerint amennyiben a szabályozás célja másként nem érhető el, a jogszabály hatálybalépésének napja a kihirdetés napja is lehet, ebben az esetben a hatálybalépés időpontját órában kell meghatározni, amely nem előzheti meg a kihirdetés időpontját. A (6) bekezdés alapján a végrehajtási jogszabály a felhatalmazást tartalmazó jogszabály kihirdetésével egyidejűleg vagy azt követően, a felhatalmazó rendelkezés hatálybalépését megelőzően kihirdethető.

A fent kifejtettek alapján megállapítható, hogy már a dualizmus korától kezdve tételes jogi szabályok rögzítették a jogszabályok hatálybalépésének szabályait, melyek az idők folyamán a részleteiket tekintve változtak, közös volt bennük viszont, hogy a kihirdetés időpontjához valamilyen módon mindenképp kapcsolódtak. Ugyanilyen kapcsolódás volt megfigyelhető a kihirdetés időpontja és a jogszabály időbeli hatálya között a visszaható hatály kérdéskörében. A jogszabályok kihirdetésének időpontja szoros kapcsolatban áll a hatálybalépés kérdésével, meghatározó szerepe van a hatálybalépés időpontjában.

4. A kihirdetés kapcsolódása a jogszabályok terjesztéséhez, az állampolgárok tájékoztatásához

A kihirdetés és a kihirdetett jogszabály címzettek tudomására hozatalának kapcsolata is megjelent már a dualizmus korának közjogi gondolkodásában. Csekey kifejti¹³, hogy 1848 előtt a törvény alatt az államnak olyan írásba foglalt akaratát értették, amelyet a törvényesen egybegyűlt országgyűlés a törvényes formák megtartása mellett kijelentett és a koronás király szentesített és kihirdetett. A szentesítésnek azonban még nem volt önálló ereje, hiszen az nem nyilvánosan ment végbe, így a kihirdetés előtt senki nem szerzett róla tudomást. Ahhoz, hogy a törvény a kívánt hatásokat eredményezze, azt köztudomásra kell hozni, vagyis ki kell hirdetni. Koi Gyula a tanulmányában¹⁴ Frank Ignác professzor munkájára hivatkozással fejti ki, hogy a törvény erőtlen kihirdetés nélkül, a kihirdetés után - ha eltérő rendelkezés nincs - a törvény tüstént kötelez. Szükséges a törvény kihirdetése, mert enélkül annak tartalmát csak kevesen tudhatnák, az pedig nem lehetséges, hogy ha valaki valamit nem tud vagy nem tudhat, hogy azt a valakit mégis kötelezzék (eszerint itt még nem élt a törvény nem tudása nem mentesít fikciója). A kihirdetés helyét, idejét valamint módját úgy kell megválasztani, hogy a törvény mindenkinek, akit illet, a tudomására jusson. A régi időkre visszautalva megemlíti, hogy már az 1471. évi decretumok megtartásáról szóló 1471. évi 31. tc. elrendelte a törvények leírattatását és a vármegyéknek való szétküldését, azonban ez nem ment kihirdetésszámba, ennek jelentősége a szöveg megismerésének lehetővé tételében állt.

A Magyar Jogi Lexikon¹⁵ megemlíti, hogy a törvények és hiteles fordításaik

¹³ CSEKEY i. m. 384. o.

¹⁴ KOI Gyula: Jogalkotásunk szabályozásának fordulópontjai – A kezdetektől a 2010. évi CXXX. törvényig. *Jog-Állam-Politika*, 2011/3. 67., 69. o.

¹⁵ MÁRKUS i. m. VI. kötet „Törvény” címszó 641. o.

szövegének kiadása és terjesztése az 1880. évi LIII. törvénycikk értelmében az állam kizárólagos joga, ami azonban a jegyzetes vagy magyarázatos törvényszövegeknek tudományos célra magánúton való kiadását nem akadályozza; meg van engedve továbbá a szakszerűen csoportosított törvények gyűjteményes kiadása is. Az 1868. évi III. törvénycikk 6. §-a és az 1881. évi LXVI. törvénycikk 6. §-a értelmében magánhasználatra is kiadatnak a törvények, amely kiadásnak a címe „Törvénygyűjtemény”¹⁶, a szövegük azonban az 1868. évi III. törvénycikk 3. §-a illetve az 1881. évi LXVI. törvénycikk 3. §-a alapján közhitelességgel nem bír, miután az csak az Országos Törvénytár kiadására van törvényileg kimondva. E törvénygyűjtemények a szentesítési előbeszédet és záradékot nem, hanem csupán a szentesítés és a kihirdetés keltét tartalmazzák külön igazságügyminiszteri utasítás alapján. Felhívja a figyelmet arra¹⁷, hogy az államnak a jogrend fenntartására irányuló tevékenységében legelső kötelessége, hogy a törvényeket az állam polgáraival megismertesse, ennek első lépése a törvények kihirdetése. „Csak olyan szabályhoz alkalmazkodhatunk, amelyet megismernünk mód és alkalom adatott. Ezért az államok közjogába mindenütt jogelvként van elfogadva, hogy csak az előírt módon kihirdetett törvénynek van hatálya.” Márkus kifejti továbbá, hogy a kihirdetés különböző módok szerint történik, azonban ezek egyike sem olyan, hogy a törvények tartalmát a nép alsóbb rétegeiben is ismeretté tenné. Ez a valóságban keresztül sem vihető teljesen, mert a törvények szerves összefüggésben vannak az állam egész jogrendszerével, mely egyrészt nagy arányainál fogva csak nehezen áttekinthető, másrészt a jogelvek elvont természeténél, a jogszabályok szerkezeténél és a speciális jogi nyelvezeténél fogva csak hosszas és megfelelő műveltség útján ismerhető meg. Mindezek miatt lehetetlen elérni, hogy tényleg mindenki megismerhessen minden törvényt. A római jogban is ismert jogtétel azonban, miszerint a törvény nemtudásával senki sem mentheti magát, nem dőlhet meg. Nagy igazságtalanság, sőt közveszélyes volna, ha ezen szabály ellenkezője állna fenn. „Viszont még a mai fejlett jogi viszonyok között is, amikor annyi a törvényi jogszabály, hogy sokszor a jogi képzettségű ügyvéd vagy bíró sem ismeri ki magát a törvényi szabályok sűrű szövedékében, lehetnek esetek, amidőn az említett tételnek merev alkalmazása szembeszökő igazságtalanságra vezetne.” A fenti dilemma feloldására azt javasolja, hogy a jogismeret általánosítására kell törekedni, amelyre a legalkalmasabb mód a népoktatás. Az olcsó törvényszöveg kiadások alig alkalmasak azonban a kívánt eredmény elérésére, ugyanis olvasóközönségük magától nem akad, élő szóval kell emellett azokat terjeszteni. Az olcsó törvénykiadásokat ugyanis „az elemi ismeretek értelmi fokán álló nép meg nem érti vagy félreérti, ezért a fősúly a törvény könnyed stílusú kivonatolására fektetendő”.

A jogforrások hivatalos gyűjtése és terjesztése kapcsán Kmety¹⁸ kifejti¹⁹, nagyon fontos államérdek, hogy „a jogszabályok hamisítatlanul, híven mindenkor

¹⁶ Uo. V. kötet, „Országos Törvénytár” címszó (Ladik Gusztáv) 730. o.

¹⁷ Uo. VI. kötet „Törvény” címszó 637-638. o.

¹⁸ KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, Politzer Zsigmond, 1897. 33-34., 36. o.

¹⁹ KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, 1905. XXXVII., XXXIX-XL. o.

megállapíthatók, mind a közhatóságok mind az érdekllett magánosoknak lehető könnyen hozzáférhető legyenek és közismeretüekké váljanak, a nép köztudatába átmenjenek". Nézete szerint ez lényeges követelmény abból a célból, hogy minél jobban elérhető legyen a jogot mindenki ismerni köteles elv teljesülése, ezért fontos az írott jogszabályok közhiteles megőrzése és gyűjtése, továbbá terjesztése. Ez a közigazgatásra háruló feladat, mert a magántevékenység a jogforrások hiteles megőrzését, gyűjtését vagy terjesztését nem biztosíthatja. A törvények és rendeletek megfelelő terjesztése az 1880. évi LIII. törvénycikk értelmében az állam kizárólagos jogát képezte, a szerzői jogot maga számára foglalta le az állam, nem pénzügyi szempontból, inkább közérdekből. A kiadás és az elárusítás módozatait a belügyminiszter állapította meg, aki a fordításokról is gondoskodott különböző nyelvekre a célból, hogy az olcsó példányok az ország minden részében könnyen megszerezhetőek legyenek. A kiadványok árát is a miniszter határozta meg azzal, hogy a törvényhatóságok továbbá a belügyminiszter által rendeletileg kijelölt törvényhatósági tisztviselők kötelesek voltak a törvénytár egy magyar nyelvű példányát beszerezni. A beszerzésre kötelezettek 10%-ig terjedő árkedvezményt kaphattak a miniszter rendelkezése alapján, a példányok postai szállítása pedig portómentesen történt az 1882. évi 41259. számú közlekedési miniszteri rendelet alapján. A törvények és rendeletek tudományos vagy gyakorlati magyarázatokkal történő kiadása a szerzői jog szerint mindenkinek szabad volt, továbbá az egy szakba vágó törvények és rendeletek gyűjteményes kiadása is. Az állam fenti kizárólagos kiadási jogát a belügyminiszter volt köteles megvédeni, aki az 1880. évi LIII. törvénycikk szerint a jogosulatlanul kiadott vagy áruba bocsátott kiadványokat közigazgatásilag lefoglaltathatta.

A jogszabályok terjesztésére a szocialista jogfelfogásban is hangsúlyt fektettek, miszerint a törvények megtartásának előfeltétele a törvények tartalmának ismerete²⁰. Az akkori nézet szerint amit nem ismerünk, azt nem is lehet megtartani, ezért a jogszabályok formai és alaki kellékei meghatározásának, a közzétételük egységes rendszerben történő szabályozásának komoly jelentősége van a szocialista törvényesség megteremtésében. A szocialista törvényesség és demokratizmus nem tűrte sem a jogszabályok elbújtatását, sem elkődösítését. A szocialista államban nem lehetett találos kérdés, hogy egy jogszabály hol jelent meg vagy, hogy mi a jogszabály értelme. „Ezért nem lehet helye a népi demokrácia jogrendjében a jogszabályok kihirdetésével űzött korábbi burzsoá játéknak és a jogszabály tartalmát tudatosan elhomályosító jogi tolvajnyelv alkalmazásának”. Pikler szerint a jogszabálynak megjelenési formájával is utalnia kell a tartalmára, a megfelelő formák állandó alkalmazásával világossá kell tenni a jogszabály tartalmának a jelentőségét. A tartalom és a forma összhangjába szervesen beletartozik a jogszabályok kihirdetésének módja is, az állampolgárokat nem szabad túlságosan megterhelni a jogszabályok bonyolult tömegével. A szocialista államépítés hatalmas és sokrétű feladataihoz sok intézkedés kibocsátására van szükség, azonban ezek túlnyomó része nem érinti közvetlenül az állampolgárok jogait és kötelezettségeit, ezért felesleges és helytelen azokat az állampolgárok közvetlen tudomására hozni. „Az

²⁰ PIKLER i. m. 464., 474-475., 475-476. o.

állampolgárok jogait és kötelezettségeit közvetlenül nem érintő állami rendelkezések széleskörű közzététele nemcsak felesleges és helytelen, hanem káros is lehet. A szocialista állam építése az ellenséggel folytatott harc közben történik, az államépítés menetére, az állami mechanizmus működésére vonatkozóan szükségtelenül semmiféle adat nem kerülhet közzétételre, amelyet az ellenség zavarkeltésre vagy fontos államtitok megismerésére használhat fel." Álláspontja szerint ezen megfontolásokon alapult, hogy a nagyobb nyilvánossággal rendelkező Magyar Közlöny a törvényeket, törvényerejű rendeleteket, minisztertanácsi és miniszteri rendeleteket közölte, a minisztertanácsi határozatokat, utasításokat pedig a kisebb nyilvánosságú Határozatok Tárában illetve a minisztériumi tárcalapokban tették közzé. A szocialista jog szerint is különleges jelentősége volt az állami rendelkezések nyilvánosságra hozása tekintetében a napi sajtónak. „A szocialista állam nem nyugodhatik meg az állami rendelkezések közzétételével kapcsolatban felmerülő problémák olyan megoldásában, hogy a jog nem tudása senkit sem mentesít”. Nézete szerint a szocialista állam minden polgára meg kell, hogy ismerje a jogszabályokat, továbbá azok szellemét és célkitűzéseit is magáévá kell tennie. Mindehez nem elegendő a hivatalos lap, fontos feladata van a napi sajtónak is, hogy az állampolgárok figyelmét felhívja a megismerés szempontjából fontos állami rendelkezésekre. Az 1038/1951. számú minisztertanácsi határozat kifejezett utasítást is tartalmazott arra, hogy a szélesebb nyilvánosságra számot tartott jogszabályokat a napi sajtóban is ismertetni kellett. Az államigazgatás szerveinek elsőrangú fontos feladata, hogy az állami rendelkezések napi sajtóban való közzététele a kormány intencióinak megfelelően történjen. A szocialista jogfelfogás nem tekintette a jogszabályok kihirdetésének, közzétételének akkori rendszerét véglegesen kialakultnak mondván, hogy a jogrendszer továbbfejlődése szükségszerűen magával fogja hozni a közzététel rendszerének megváltozását is. „Fontos az, hogy a közzétételnek meglegyen a maga törvényes rendje és ez a rendszer megfeleljen a népi demokratikus államunk adott fejlődési fokának”.

Ennek a vonalaz, az akkori rendszerre jellemző jogfelfogásnak a normatív háttérét adta a 4217/1949. (IX. 6.) MT rendelet 6. §-a, miszerint a minisztertanács elnöke évenként gondoskodik arról, hogy egyfelől az előző évben kihirdetett törvények, törvényerejű rendeletek, másfelől az előző évben kihirdetett minisztertanácsi és miniszteri rendeletek két külön gyűjteményben közzététesse. Az 1974. évi 24. tvr. végrehajtásáról szóló 1063/1974. (XII. 30.) MT határozat (a továbbiakban: 1063/1974. (XII. 30.) MT határozat) 10. pontja a) alpontja értelmében a Tanácsok Közlönyében át kell vezetni mindazokat a jogszabályokat, amelyek a tanácsi dolgozók feladatainak ellátásához szükségesek. A b) alpont értelmében a minisztériumok és az országos hatáskörű szervek hivatalos lapjaiban fel kell hívni a figyelmet a Magyar Közlönyben megjelent olyan jogszabályokra, amelyek a minisztérium illetve a szerv munkája szempontjából fontosak, az ilyen jogszabályokat röviden ismertetni is lehet. A régi Jat. 60. §-a rendelkezett a jogszabálygyűjteményekről, mely szerint a Kormány által kijelölt szerv vagy személy gondoskodik arról, hogy a Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteményét évenként, a Hatályos Jogszabályok Gyűjteményét ötévenként kiadják.

A hatályos jogunk szerint a kihirdetés mint érvényességi kellék a jogszabályok nyilvánosan hozzáférhetővé válását biztosítja, amely – az önkormányzati rendeletek kivételével – a Magyar Közlönyben történik meg.²¹ Alapvető jogelv „a jog nemtudása nem mentesít”, mely miatt rendkívül fontos, hogy megismerhető legyen a norma tartalma.²² A Jat. megalkotásának egyik fontos célja volt, hogy a jog megismerhetőségét, vagyis a jogforrások kihirdetett szövegének érzékelhetővé tételét a XXI. század adta technikai lehetőségekkel kell összhangba hozni.²³ A Jat. 28/C. § (1) bekezdése szerinti hivatalos lapokban – amelyeket a Kormány tagja, az önálló szabályozó szerv, az autonóm államigazgatási szerv és a kormányzati főhivatal adhat ki - a (2) bekezdés szerint közzétehető olyan jogszabály, amely megjelent a Magyar Közlönyben, amelynek ott történő megjelenését jogszabály elrendeli vagy amely a minisztériumok, központi államigazgatási szervek és az (1) bekezdésben írt egyéb szervek munkája szempontjából fontos. A (3) bekezdés szerint a központi államigazgatási szerv több hivatalos lapot is kiadhat, ha azt ágazati jellege indokolja. A 29. § szabályozza a Nemzeti Jogszabálytárat, mely interneten közzétett elektronikus közszolgáltatásként mindenki számára térítésmentesen biztosítja a hozzáférést az egységes szerkezetű jogszabályokhoz is.

A fentiek alapján látható, hogy az egyes történelmi korokban a jogszabályok kihirdetésén – hivatalos lapban való közzétételén – túl mindig is voltak ún. másodközlések, amelyek az egyszer már kihirdetett jogszabályoknak a társadalom egésze, egy része, adott esetben bizonyos dolgozói csoportok, hivatásrendek felé történő tájékoztató jellegű közzétételét, a jogszabályok tartalma megismertetését szolgálták. Emellett léteztek és léteznek az olyan jogszabálygyűjtemények – adott esetben magyarázatokkal, kommentárokkal -, amelyek állami vagy magánúton kerülnek terjesztésre és szintén hozzájárulnak ahhoz, hogy a kihirdetett jogszabályokat a társadalom, a jogkereső állampolgárok megismerjék, a jogi normák tartalma a címzettjeikhez eljusson. Az is látszik a fentiekből, hogy a jogszabályok terjesztése mögötti ideológia az idők során – adott esetben igen markánsan – változott, azonban az nem, hogy a kihirdetés fontos funkciója és célja, miszerint a jogszabályok eljussanak a címzettjeikhez, azokat a társadalom megismerhesse, a kihirdetés és a terjesztés-megismertetés között tehát mindig is szoros kapcsolat állt fenn.

5. A helyreigazítás kérdése

Problémaként vetődhet fel – és ez a gyakorlatban a különböző korszakokban nem ritkán meg is esett -, hogy a hivatalos lapban kihirdetett törvényszöveg nem úgy jelenik meg, mint ahogy azt a jogalkotó elfogadta, tehát a kihirdetett szövegbe hiba csúszik.

A dualizmus korának jogirodalmában a Magyar Jogi Lexikon szerint az Országos Törvénytárban megjelent törvények szövege közhitelességű, a szövegben mindemellett előforduló hibák esetén a Magyar Országos Levéltárban elhelyezett és

²¹ ÁRVA i. m. 55. o.

²² TÓTH J. i. m. 139. o.

²³ KOI i. m. 90. o.

a király aláírásával, pecsétjével ellátott eredeti példány szövege az irányadó.²⁴

Más forrás bővebben kifejtette, hogy az Országos Törvénytárban rendszeren kihirdetett törvény akkor is a kihirdetett szövegben érvényes és kötelező, ha ebbe a szövegbe tévedés csúszott be, ilyenkor azonban gondoskodni kellett a tévedés kiigazításáról és a helytelen szöveg helyesbítéséről. Különbséget kellett ugyanakkor tenni a szentesítés előtt és a szentesítés után – a kihirdetés során – becsúszott tévedések között. Ha a törvény téves szövegben került szentesítésre (pl. a szentesítés alá került országos határozat rosszul volt lemásolva), és a téves szövegben szentesített törvényt szabályosan kihirdették, akkor a tévedést csak újabb törvény alkotásával lehetett helyreigazítani; az ilyen törvény a hiteles magyarázat jellegével bírt és visszaható ereje volt. Ha a viszont a tévedés a szentesítés után történt (pl. a törvénytárba értelemzavaros sajtóhiba csúszott be, néhány szó vagy sor kimaradt), akkor a sajtóhibát a belügyminiszter az Országos Levéltárban őrzött szentesített eredeti szöveg alapján az Országos Törvénytárban helyesbíthette; ez nem minősült új kihirdetésnek, az előbbi kihirdetés jogi következményei fűződtek hozzá. A helyesbítés és annak módja a dualizmus korában és a két világháború közötti időszakban normatív szinten nem került szabályozásra. A gyakorlat és a jogirodalom szerint a legmegfelelőbb eljárás az volt, ha az egész törvényt a helyesbített szövegben a törvénytárban újból közölték és az új példány ellenében a hibás régi példányokat bevonták. Így helyesbíteni azonban csak addig lehetett, amíg a téves törvénytárszöveget a gyakorlat át nem vette és azt szokásjogi erővel fel nem ruházta. A téves törvénytárszöveg alapján kialakult szokásjogot már csak törvényhozási úton lehetett megváltoztatni.²⁵

Csekey hangsúlyozta, hogy a szentesített eredeti és a kihirdetett törvénytárszövegnek betű szerint meg kell egyeznie, mindezért a belügyminiszter viseli a felelősséget. Mindemellett azonban a legnagyobb elővigyázatosság mellett is előfordulhatnak ún. sajtóhibák, ugyanakkor „az alkotmányok nem intézkednek ezekre a törvénypublicatiói hibákra vonatkozólag.” Kifejtette, hogy jogszabályi rendezés hiányában a helyesbítés módjára a gyakorlat az, hogy a törvénytár egy későbbi számában minden aláírás nélkül „hibaigazító czédula” jelenik meg. Ez azonban helytelen, mert a törvénytárba iktatott szöveg közhitelű, a szövegnek minden változását a belügyminiszternek aláírásával kellene hitelesítenie. Az, hogy ilyenkor nem alkotnak új törvényt, azon a felfogáson alapul, hogy a kihirdetés foganatosítását nem tekintik szorosan vett törvényhozási eljárásnak, hanem csak végrehajtási tevékenységnek. Miután különösen gyakran alkalmazásra került az Országos Törvénytárban a „hibaigazító vörös czédula, a mi aztán igen helyesen arra készítette a kormányt”, hogy az 1913. évi LII. törvény cikk óta már nem a kézírt szöveget, hanem magát az Országos Törvénytár számára készült nyomtatást terjesztik fel a király elé szentesítésre, „még pedig egy nagy ívalakú merített papirosra nyomtatva, ami a promulgationának szövegét: a bevezetést és a szentesítési záradékot lithographált írással tartalmazza. Ő felsége ezt a példányt írja alá és pecsételi meg, és így nem állhat többé elő az az eset, hogy a szentesített és a kihirdetett szöveg különbözzenek.” Csekey is kiemelte ugyanakkor, hogy ma is „a

²⁴ MÁRKUS I. M. V. kötet „Országos Törvénytár” címszó (Ladik Gusztáv) 730. o.

²⁵ MOLNÁR I. M. 604-605. o.

kihirdetett törvényszöveghez kapcsolódik a jogi érvény”, tehát a törvénytárban megjelent szöveg lesz a joghatályos, még akkor is, ha a szentesített eredetitől el is tér.²⁶

A korszakban több példa is található arra, hogy a hivatalos lapban miként történt a hibás szöveggel kihirdetett jogszabályszeveg helyesbítése. A Budapesti Közlöny 1882. évi 278. számában az 1879. évi XXXVI. törvénycikk kihirdetett szövegében történt számelírás helyesbítése jelent meg „Hirdetmény” címszó alatt az „Országos Törvénytár szerkesztősége” aláírással.²⁷ A Budapesti Közlöny 1915. évi 18. számában „Helyreigazítás” címen, de aláírás nélkül jelent meg a 224/1915. M. E. számú ötödik moratóriumi rendelet szövegkihagyás miatti helyesbítése.²⁸

A szocializmus idején is felvetődött az a probléma, ha a hivatalos lapban kihirdetett szöveg eltér a törvényalkotó által elfogadottétól. Normatív szinten továbbra sem történt meg a helyreigazítás szabályainak rögzítése, még a régi Jat.-ban sem. A korszak jogirodalma kiemelte, hogy az Alkotmány értelmében a törvényt a hivatalos lapban kell kihirdetni, ezért mindenkor a hivatalos lapban megjelent törvényszöveg az irányadó. Alapvető alkotmányjogi tételnek számított, hogy a törvénynek a hivatalos lapban közzétett szövege nem térhet el az országgyűlés által megállapított és az országgyűlés jegyzőkönyvébe foglalt szövegtől. A NET elnöke ugyanis az Alkotmány 16. §-ának²⁹ megfelelően a törvény országgyűlés által elfogadott szövegének kihirdetéséről volt köteles gondoskodni. Ebből következően sem elvi, sem pedig gyakorlati szempontból nem tartották jelentős alkotmányjogi kérdésnek azt, ha a hivatalos lapban kihirdetett szöveg eltér a törvényhozó által elfogadottétól. Hiba esetén a gyakorlatban a kihirdetésre kötelezett szerv feladata volt gondoskodni arról, hogy a hivatalos lapban a helyes szöveg kerüljön közzétételre. Mindaddig, amíg a helyesbítés nem történt meg, a hatályos jogszabálynak a hivatalos lapban

²⁶ CSEKEY i. m. 396-398. o.

²⁷ „Hirdetmény.

A »közös hadsereg (haditengerészet) és a honvédség beszállásolása« tárgyában kelt 1879. évi XXXVI. törvénycikknek az »Országos Törvénytár« (Corpus Juris) 1879. évi június hó 18-án kiadott 36-ik számában közzétett szövegében, — nevezetesen annak »az illetékszerü legénységi szállásokról, istállókról és mellékszükségletekről az állandó beszállásoláshoz« szöveg B) kimutatása, »c) Istálló« feliratú szakaszának 5-ik pontja negyedik bekezdésében: a leállások szélessége, sajtóhiba következtében, 1,58 méter helyett, 0,58 méterrel van előtűntetve. (Lásd: az »Országos Törvénytár« 1879. évi folyamának 322-ik lapján, felülről a 13-ik sorban.) Az idézett kikezdés ennél fogva a következőleg helyesbítendő: »Az állások legcsekélyebb térfogatának egészséges lovaknál, minden lóra, minden körülmény között 1,58 méter szélességgel, laktanyákban 3,16 méter, fióklaktanyákban 2,8 méter hosszúsággal kell bírni.« Kelt Budapesten, 1882. évi december hó 2-án.

Az »Országos Törvénytár« szerkesztősége.”

²⁸ „Helyreigazítás.

A 224/1915. M. E. számú ötödik moratóriumi rendeletnek a Budapesti Közlöny 1915. évi 13. számában közzétett szövege helyreigazításra szorul, mert a 4. §. 18. pontjának utolsó bekezdéséből tévedés folytán kimaradt Zemplén vármegyének megemlítése. Az idézett 18. pont utolsó bekezdésének helyes szövege a következő: »a jelen pont rendelkezései nem terjednek ki azokra a kötelezettek, akiknek állandó üzleti telepe, üzeme vagy gazdasága, ilyennek hiányában pedig lakóhelye (székhelye) kizárólag Bereg, Máramaros, Sáros, Szatmár, Szerém, Ugocsa, Ung vagy Zemplén vármegye vagy Szatmár-Németi törvényhatósági joggal felruházott város vagy Zemun város területén van.«”

²⁹ A népköztársasági Alkotmány 16. §: ”Az Országgyűlés által elfogadott törvényt a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke és titkára írják alá. A törvény kihirdetéséről a Tanács elnöke gondoskodik. A törvényt a hivatalos lapban kell kihirdetni.”

megjelent szöveget kellett tekinteni.³⁰

A korszakban szintén gyakori esetnek számított a kihirdetett jogszabály helyesbítésének közzététele a Magyar Közlönyben. A hivatalos lap „Helyesbítés” cím alatt közölte a helyreigazítást külön aláírás nélkül, megjelölve a hiba okát (pl.: nyomdahiba, kézírathiba), a kijavított szöveget a kijavítással egységes szerkezetben közölve, a kijavított részt vastag betűvel szedve.³¹

A rendszerváltást követően jó ideig semmilyen tételes jogi szabály nem rendelkezett a Magyar Közlönyben pontatlanul megjelent jogszabályok helyesbítésének eljárási rendjéről és következményeiről. A 12/1990. (V. 23.) AB határozat csak nyomdahiba esetén és csak a kihirdetést követő meghatározott rövid időn belül tartotta megengedhetőnek a helyesbítést. A kormányzati gyakorlat azonban lazított az Alkotmánybíróság egyoldalú álláspontján, és a nyomdahibák mellett kézírathibás jogszabályok esetén is lehetővé tette a helyreigazítást, ha az nem eredményez burkolt jogszabálymódosítást. A törvényeknél mindig kikérték az Országgyűlés főttkárának hozzájárulását, kormány- és miniszteri rendeletek esetén pedig akkor történhetett helyesbítés kézírathiba esetén, ha a változás nem érdemi.³²

Tételesjogi szabályozást a helyreigazítás kérdése először a Jat.-ban nyert, annak VII. fejezet 14. pontja „Helyesbítés” címszó alatt a 28. § (1)-(3) bekezdésben hozza ennek szabályait. Ennek értelmében, ha a jogszabály Magyar Közlönyben megjelent szövege eltér a jogszabály aláírt szövegétől, a jogszabály aláírója - törvény esetén a köztársasági elnök vagy az Országgyűlés elnöke - a jogszabály hatálybalépését megelőzően, de legkésőbb a kihirdetést követő hatodik munkanapig kezdeményezi a helyesbítést. A helyesbítésre a jogszabály hatálybalépését megelőzően, de legkésőbb a kihirdetést követő tizedik munkanapon kerülhet sor. A helyesbítést a Magyar Közlönyben kell közzétenni, a közzétételről az igazságügyért felelős miniszter a kezdeményezést követően haladéktalanul gondoskodik. A jogszabályhoz fűzött általános indokolás szerint a jogalkotó pótolta – az Alkotmánybíróság 121/2009. (XII. 17.) AB határozatában megállapított mulasztást orvosolva – a helyesbítés még hiányzó tételes jogi szabályait, amely kizárólag az aláírt és kihirdetett szöveg közötti eltérés esetén lesz megengedett és kizárólag a jogszabály hatálybalépése előtt, egyértelművé téve, hogy ezt követően már csak módosításra kerülhet sor. A 28. §-hoz fűzött jogszabályi indokolás is kiemeli, hogy a helyesbítés lehetsége csak szűk

³⁰ PIKLER i. m. 466. o.

³¹ A Magyar Közlöny 1983. évi 35. számában megjelent helyesbítések: „Helyesbítés. A Magyar Közlöny 1983. évi 33. számában megjelent, az egyes nyugellátások és házastársi pótlék emeléséről szóló minisztertanácsi határozat száma helyesen: 1030/1983. (VII. 28.) Mt. h. (Nyomdahiba)”;

” Helyesbítés. A Magyar Közlöny 1983. július 28-i 33. számában kihirdetett, a szakmunkásképzésről szóló 1969. évi VI. törvény végrehajtásáról szóló 13/1969. (XII. 30.) MüM számú rendelet módosítására kiadott 17/1983. (VII. 28.) MM számú rendelet 5. §-ának második fordulata helyesen: „egyidejűleg az Sztvhr. 25. §-ának (2) bekezdésében a „munkaügyi miniszter” megjelölés helyébe „Művelődési Minisztérium” lép.” (Kézírathiba);

” Helyesbítés. A Magyar Közlöny 33. számában megjelent, az egyes nyugellátások és házastársi pótlék emeléséről szóló 2/1983. (VII. 28.) SZOT számú szabályzat 3. §-a helyesen a következő: „Az 1983. szeptember 1-ét megelőzően már megállapított házastársi pótlékot havi 100 forinttal kell emelni akkor is, ha a nyugellátás, baleseti rokkantsági nyugdíj 1983. szeptember havi összege az emelés következtében a havi 2800 forintot eléri vagy meghaladja.” (Nyomdahiba)”

³² BÁRTFAI Zsolt: A jogszabályok kihirdetése és hatálybalépése. *Magyar Közjogzatás*, 1995/2. 114-115. o.

körben adott.

Papp Imre a tanulmányában rámutatott, hogy a Jat. 28. § (1) bekezdése garanciális jelleggel erősen korlátozza azt a kört, amikor egyáltalán helyesbítésnek helye lehet. Ennek együttes feltétele, hogy a jogszabály Magyar Közlönyben megjelent szövege eltérjen a jogszabály aláírt szövegétől, és a hibát észlelve a jogszabály aláírója kezdeményezze a jogszabály helyesbítését. A Jat. garanciális rendelkezést tartalmaz az idődimenzió tekintetében: egyrészt a helyesbítésnek minél hamarabb meg kell történnie, másrészt helyesbítésre kizárólag csak hatályba nem lépett jogszabály esetén van lehetőség. Súlyosan sérthetné ugyanis a jogbiztonságot és az alapjogokat, ha a helyesbítéssel visszamenőlegesen megváltozna a jogszabály szövege. Azt a tényt, hogy a helyesbítés ugyanolyan közhiteles, mint a kihirdetés, maga az új Jat. 28. § (3) bekezdése állapítja meg, amikor a helyesbítés Magyar Közlönyben történő közzétételét rendeli el.³³

Napjainkra tehát normatív szabályozást kapott a helyreigazítás kérdésköre, a helyesbítést csak szűk körben lehetővé téve, garanciális szempontokat érvényesítve. A hiba jellegétől (eredetétől) függetlenül adott a helyreigazítás lehetősége – jóllehet a digitális világban manapság a kézirat- vagy nyomdahiba nemigen képzelhető el, az informatikai eredetű hiba viszont annál inkább –, amelyre előírás, hogy a Magyar Közlönyben kell megjelennie, azonban annak konkrét formáját jogi norma nem szabályozza.³⁴

A fent kifejtettekből látszik, hogy a tételesjogi szabályozás csak a legújabb időkre jutott el odáig, hogy a helyreigazítás témakörét is rendezze. Az egyes korszakokban különböző okokból mindig is és viszonylag nagy számban fordult elő, hogy egy már kihirdetett jogszabály szövegét helyesbíteni kellett, melynek formai megjelenése sosem nyert eddig szabályozást, a szövegezése lényegében a bírósági kijavító döntések megfogalmazását követi. A vizsgált korszakokban egy dolog azonban biztosan állandó volt: a helyreigazítás is a hivatalos lapban jelent meg, a megfelelő módon történő közzététellel hozzájárulva a kihirdetett helyesbített norma közjogi érvényességének biztosításához.

6. Összegzés

A központi jogszabályok kihirdetésének normatív szabályozása a kiegyezéstől napjainkig többször és lényegesen megváltozott mind rendszertanilag mind pedig a részletszabályok tekintetében. A fent részletezett garanciális kérdések azonban minden korszakban jelen voltak, és – az adott közjogi berendezkedéstől is függően

³³ PAPP Imre: Egy pillantás a jogszabályok kihirdetésére. *Kodifikáció*, 2012/2. 24-25. o.

³⁴ A Magyar Közlöny 2014/52. számában jelent meg: „Helyreigazítás A Magyar Közlöny 2014. április 4-én megjelent 51. számában közzétett 11/2014. (IV. 4.) AB határozattal kapcsolatosan az Alkotmánybíróság főtítkára az alábbi helyreigazítás közzétételét kérte: A Magyar Közlöny 2014. évi 51. számának 4809. és 4898. oldalán a 11/2014. (IV. 4.) AB határozat címe helyesen a következő: „A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 222. § (1) és (2) bekezdései alaptörvény-ellenességének és nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására irányuló indítvány elutasításáról”

A Magyar Közlöny 2015/23. számában jelent meg: „Helyreigazítás A Magyar Közlöny 2015. évi 22. számának 1743. oldalán megjelent kormányhatározat számozása helyesen: A Kormány 1079/2015. (II. 25.) Korm. határozata”

– markánsan vagy kevésbé irányvonalasan jutottak kifejezésre. A közjogi érvényesség fontos garanciális eleme mindvégig a központi jogszabályok megfelelő eljárásban és formában történő kihirdetése, a hatálybalépésük időpontját – a részletszabályok változása mellett – rendre a kihirdetésük időpontjához kötötték. A kihirdetésnek lényeges szerep jutott mindig is a jogszabályok tartalma címzettekhez való eljuttatásában, a társadalommal történő megismertetésében, a hivatalos lapok formai és tartalmi megjelenése, valamint az egyes hivatalos és magán jogszabálygyűjtemények értékes jogtörténeti emléket is hordoznak. A kihirdetett jogszabályok szövegének helyesbítése hosszú úton jutott el a „hibaigazító vörös czédula” gyakorlatától a jelen kor részletes normatív szabályozásáig, amely lényegesen hozzájárul a fenti egyéb garanciális szempontok gyakorlati megvalósulásához.

IRODALOMJEGYZÉK

- ÁRVA Zsuzsanna: *Nagykommentár Magyarország Alaptörvényéhez. Wolters Kluwer Jogtár kommentár (www.uj.jogtar.hu)*, 2023. 55. o.
- BÁRTFAI Zsolt: *A jogszabályok kihirdetése és hatálybalépése. Magyar Közigazgatás*, 1995/2. 114-115. o.
- BÍRÓ Péter: *A központi jogszabályok kihirdetésének története Magyarországon 1848-tól napjainkig. Miskolci Jogi Szemle*, 2023/2. 1-2. o. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.2.78>.
- CSEKEY István: *A magyar pragmatica sanctio írott eredetijéről. FEJÉRPATAKY László (szerk.): Értekezések a Philosophiai és Társadalmi Tudományok Köréből I. kötet 7. szám.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1916. 380., 384., 396-398. o.
- FERDINANDY Gejza: *A Magyar Alkotmányjog tankönyve.* Budapest, Franklin-Társulat, 1911. 277. o.
- FERDINANDY Gejza: *Magyarország közjoga.* Budapest, Politzer Zsigmond és Fia, 1902. 605., 608-609. o.
- KÁLMÁN Renáta - MÁRKI Dávid - NÉMETH Kata - SZABÓ Emil - SZECSKÓ Enikő - TRIBL Norbert: *Kihirdetés és közzététel.* In: SZANISZLÓ Réka Brigitta (szerk.): *Szegedi Tudományegyetem Közérthetőségi Szócikk Adatbázis.* <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/kihirdetes-kozzetel>
- KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve.* Budapest, Politzer Zsigmond, 1897. 33-34., 36. o.
- KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve.* Budapest, Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, 1905. XXXVII., XXXIX-XL. o.
- KOI Gyula: *Jogalkotásunk szabályozásának fordulópontjai – A kezdetektől a 2010. évi CXXX. törvényig. Jog-Állam-Politika*, 2011/3. 67., 69., 90. o.
- MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon.* Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1907. V. kötet 730. o., VI. kötet 637-638., 641. o.
- MOLNÁR Kálmán: *Magyar Közjog 2. – Tudományos gyűjtemény 21.* Pécs-Budapest, Danubia, 1928. 601-602., 604-605. o.

- PAPP Imre: Egy pillantás a jogszabályok kihirdetésére. *Kodifikáció*, 2012/2. 24-25. o.
  - PIKLER Kornél: A legfelsőbb állami szervek rendelkezéseinek közzététele. *Állam és Igazgatás*, 1953/9. 464-466., 474-476. o.
  - TÓTH J. Zoltán: A jogszabályok érvényessége, hatálya és alkalmazhatósága. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Jogalkotástan-Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 127-128., 139. o.
-
-

V-learning és a virtuális valóság egyéb felhasználási lehetőségei börtönkörnyezetben*

Juhász Zsuzsanna**

A virtuális valóság egy olyan technológia, amely lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy 'elmerüljenek' egy mesterséges, ugyanakkor valódinak tűnő, számítógép által generált környezetben. A jelen tanulmányban ennek a technológiának a börtönkörnyezetben való alkalmazását tárgyaljuk, azonosítjuk azokat a felhasználási módokat, amelyek segíthetik a rehabilitációs folyamatot, valamint megvizsgáljuk a virtuális valóság technológia büntetés-végrehajtási alkalmazásának lehetséges előnyeit és hátrányait.

Kulcsszavak: virtuális valóság, börtönkörnyezet, fogvatartottak, reintegráció

V-learning and other uses of virtual reality in prison setting

Virtual reality is a technology that allows users to 'immerse' themselves in an artificial, although realistic computer-generated environment. In the current study we discuss the use of this technology in prison environment, identifies a range of ways in which virtual reality technology can assist in the rehabilitation process and also examines the potential benefits and disadvantages in the correctional system.

Keywords: virtual reality, prison setting, prisoners, reintegration

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.21>

1. Bevezetés

A virtuális valóság¹ lényege leginkább úgy ragadható meg, mint a valóság mesterséges vagy számítógéppel generált, háromdimenziós, érzékszervekkel megtapasztalható interaktív ábrázolása.² Moore megfogalmazásával élve hardverek,

---

* A kutatást a Szegedi Tudományegyetem Interdiszciplináris Kutatásfejlesztési és Innovációs Kiválósági Központ (IKIKK) Humán és Társadalomtudományi Klaszterének Digitális Társadalom Kompetenciaközpontja támogatta.

** Egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete. A szerző a Mesterséges intelligencia és a jogrend c. kutatócsoport tagja.

¹ Magát a kifejezést Jaron Lanier tudós hívta életre 1987-ben, aki egyúttal megalkotta a virtuális programozási nyelvet és előállította az első kézmozdulatokat mérő és érzékelő kesztyűt. ¹ Bobbie Ticknor: Using Virtual Reality to Treat Offenders: An Examination, *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 13 (2018) 2, 317. o.

² Jean-Louis Van Gelder – Marco Otte – Eva C. Luciano: Using virtual reality in criminological research, *Crime Science* 3 (2014) 10, (DOI:10.1186/s40163-014-0010-5)

szoftverek és koncepciók keveréke, amely lehetővé teszi a felhasználó számára, hogy kölcsönhatásba léphessen a számítógép által generált háromdimenziós világgal.³ A nem létező környezet (például sci-fi, fantasy) mellett valós élethelyzetek szimulációja egyaránt megvalósítható e technológia segítségével.⁴ A szimuláció célja, hogy a felhasználó a virtuális világot a valós világ valóság-hű ábrázolásaként élje meg. A felhasználó 'elmerülését'⁵ a virtuális világban különböző elemek szolgálják: így a teljes látómezőt lefedő virtuális valóság szemüvegek/sisakok közvetítik a virtuális képet, ezzel összehangoltan érzékeli a hangot az alany. Már léteznek olyan fejlesztések, amelyek például hőt, hideget, illetve fájdalmat szimulálnak, a tapintás, érintés-érzés mellett pedig lehetséges íz és szagszimuláció alkalmazása is. Ez a fajta „elmerülés” egyfelől azt az illúziót kelti, hogy az egyén az adott virtuális környezetben található, másfelől az 'otlétlét érzete', avagy az ún. helyillúzió mellett megjelenik a valószínűség illúziója, ami arra utal, hogy az egyén úgy éli meg azt, ami csak látszólag történik, mintha az a valóságban történné. *Mel Slater* szerint e két komponens teszi lehetővé, hogy az egyén reálisan tud reagálni a virtuális valóság rendszerében bemutatott helyzetekre és eseményekre a fiziológiai, érzelmi, kognitív, illetve viselkedési reakciók tekintetében.⁶

A virtuális valóságot *John C. Biggs* futurista álmodta meg, aki úgy vélte, hogy a virtuális környezetet megjelenítő technológia az élet számos területén, így például a művészetben, az oktatásban, a tervezésben, az orvostudományban egyaránt hatással lesz a jövőnkre.⁷ Napjainkra egyértelműen kijelenthető, hogy a virtuális valóság-alkalmazások a szórakoztatáson kívül egyre nagyobb teret kapnak többek között az oktatásban,⁸ a járművezetői képzésben, a rehabilitációban,⁹ a különféle

³ Paul Moore: Learning and teaching in virtual worlds: Implications of virtual reality for education, *Australian Journal of Educational Technology*, 11 (1995) 2, 92. o.

⁴ A virtuális valóság fő fogalmi kereteiről és a technológia gyakorlati hasznosulásáról részletesen olvashatunk: *Mel Slater – Maria V. Sanchez-Vives: Enhancing Our Lives with Immersive Virtual Reality, Frontiers in Robotics and AI*, 19 December 2016, 1-47. o.

⁵ Merülésnek nevezik azt a jelenséget, amikor a felhasználót mintegy beszippantja a szimulált környezet élménye, azaz fizikailag és érzelmileg úgy reagál, mintha a szimulált környezet lenne a valóságos fizikai környezete. Ez történhet 360 fokos videók alkalmazásával, továbbá az ún. kiterjesztett valósággal (a valós és a virtuális világ egyfajta keverékével), valamint a leginkább magával ragadó virtuális valósággal. Utóbbi biztosítja tehát leginkább a felhasználó merülését. Mivel az elmerülés/elmélyülés, illetve a jelenlét (helyillúzió) mindhárom kategóriát jellemzi, a jelen tanulmány keretein belül az egyszerűség kedvéért mindháromat virtuális valóságként értelmezzük és kezeljük.

⁶ *Mel Slater: Place illusion and plausibility can lead to realistic behaviour in immersive virtual environments, Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 1535 (2009) 364, 3549-3557. o. (DOI:10.1098/rstb.2009.0138)

⁷ *Helen Farley: Using 3D Worlds in Prison: Driving, Learning and Escape, Journal of Virtual Worlds Research*, (11) 28 April 2018, 2-11. o.

⁸ Lásd például *Parisa Moll-Khosrawi et al.: Virtual reality as a teaching method for resuscitation training in undergraduate first year medical students during COVID-19 pandemic: a randomised controlled trial, BMC Medical Education* 22 (2022) 483;

https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9214467/pdf/12909_2022_Article_3533.pdf; *Hubert Cecotti – Luis Gordo Peláez: Virtual Reality for Immersive Learning in Art History, Conference Paper: 2020 6th International Conference of the Immersive Learning Research Network, June 2020 (DOI:10.23919/iLRN47897.2020.9155108)*

⁹ A rehabilitációs programok a való világot szimulálják és segítenek a terapeutáknak beazonosítani például a szenvedélybetegek kockázati területeit. A mesterséges intelligencia által vezérelt programok a résztvevők számára is pozitív hozadékkal bírnak, mivel támogatást kapnak a szociális készségek

szerepjátékokban. A felhasználási területek sokszínűségét jelzi, hogy jelen van például a katonai kiképzéseknél, a várostervezésben, az építőiparban, a mentális egészségügyi ellátásban, a sebészeti képzésben, a fizikai rehabilitációban, a sportban,¹⁰ illetve a büntető igazságszolgáltatás is évtizedek óta használ virtuális szimulációkat a törvényszéki nyomozásoknál, valamint a rendészeti képzéseknél (például fegyveres kiképzéseknél).¹¹

A jelen tanulmány célja annak feltérképezése, hogy a virtuális valóság-alkalmazások felhasználása miként alakul börtönkörnyezetben; hogyan és mely területeken profitálhatnak/profitálhatnának a büntetés-végrehajtási intézetek és közvetlenül a fogvatartottak e technológia bevezetése esetén. Ezen kérdések megválaszolása érdekében elsődleges feladatunk a rendelkezésre álló hazai, illetve nemzetközi szakirodalom összegyűjtése és feldolgozása volt. Tekintettel arra, hogy a kézirat lezárásáig magyar nyelvű szakcikk nem került a látókörünkbe, így a jelen írás a feldolgozott angol nyelvű szakcikkek, illetve internetes források alapján mutatja be ezen virtuális élmény végrehajtási közegben való eddigi hasznosulását. A tanulmány megírása során egyaránt támaszkodtunk szakfolyóiratokban megjelent publikációkra, illetve egyéb internetes hírportálokon közzétett és hivatkozásokkal ellátott írásokra.

Noha a jelen írás a virtuális valóság fogvatartottak általi felhasználására fókuszál, a feldolgozott források alapján nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény, hogy e technológiai újítás a személyi állomány képzése során is alkalmazást nyer. Utóbbira tekintettel a tanulmány keretein belül érintőlegesen, de foglalkozunk ezzel a kérdéskörrel is.

2. A virtuális valóság felhasználási területei a börtönügyben

A feldolgozott szakirodalom alapján előjáróban leszögezhető, hogy más felhasználási területekkel összevetve a börtönkörnyezetben való alkalmazás viszonylag későn és szűk körben vette kezdetét, másfelől azonban az elmúlt néhány évben megfigyelhető e technológia térnyerése leginkább a fogvatartotti rehabilitáció, a reintegráció, kiemelten az oktatás/képzés terén nyújtott előnyök miatt.

A kezdeti elenyésző alkalmazás hátterében a büntetés-végrehajtás digitális technológiák átvételét övező konzervatív megközelítése, illetve ezzel szoros összefüggésben a fogvatartó intézetek biztonságának fenntartására irányuló kötelezettség áll. A *McLauchlan – Farley* szerzőpáros 2019-ben megjelent tanulmánya ezen felül kiemeli,¹² hogy sok virtuális valóság-alkalmazás internetkapcsolatot feltételez, amihez való hozzáférés azonban a legtöbb büntetés-végrehajtási intézetben nem biztosított a fogvatartottak számára. Utaltak továbbá arra, hogy ezek az alkalmazások jelentős költségtényezők, valamint üzemeltetésük

---

fejlesztésében és lehetővé válik számukra, hogy szembenézzenek vágyaikkal. Farley: i.m. 2-11. o.

¹⁰ Liza JM Cornet – Jean-Louis Van Gelder: Virtual reality: a use case for criminal justice practice, *Psychology, Crime & Law*, 26 (2020) 7, 631. o. (DOI:10.1080/1068316X.2019.1708357)

¹¹ Ticknor: i.m. 316. o.

¹² Jimmy McLauchlan – Helen Farley: Fast Cars and Fast Learning: Using Virtual Reality to Learn Literacy and Numeracy in Prison, *Journal of Virtual Worlds Research*, 12 (2019) 3, 2. o. (DOI:10.4101/jvwr.v12i3.7391)

és felügyeletük egyúttal munkaigényes is, ami tovább növeli költségességüket.

A virtuális valóság mint technológia megjelenése és „térhódítása” szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy a digitális elkötelezettség napjainkra már nem hagyja érintetlenül a büntetés-végrehajtási közeget sem: egyre-másra születnek meg az „okos” börtönök, amelyek a különböző technológiai újítások alkalmazásával alapvetően két célkitűzést követnek, egyfelől a végrehajtási környezet biztonságossá tételét, másfelől pedig a fogvatartottak sikeres rehabilitációját. Ez utóbbi törekvés innovatív digitális technológiai eszközeinek egyike a virtuális valóság, amelynek segítségével a fogvatartottak olyan ismeretekre, készségekre, jártasságra tehetnek szert, amelyet a börtön falain belül egyébként nem tudnának elsajátítani. Így néhány kiragadott példával élve: egyebek mellett megismerhetnek, kipróbálhatnak és megtanulhatnak olyan szakmákat, amelyekre bebörtönzésükből fakadóan nem lenne lehetőségük, továbbá végezhetnek olyan tevékenységeket (pl. a közlekedési bűncselekmények elkövetői vezetési szimulációk segítségével gyakorolhatják a biztonságos vezetést, a közúti szabályok betartását), amelyekre a szabadságelvonás tartama alatt tipikusan ugyancsak nem nyílna módjuk.¹³ Emellett a virtuális valóság célzottan támogathatja a sikeres társadalmi visszailleszkedést például állásinterjúk, konfliktushelyzetek szimulációjával, a családi kötelek erősítésével, a reintegráció pszichológiai nehézségeire való felkészítéssel.¹⁴

A szakirodalmi áttekintés alapján kijelenthető, hogy a börtönügy számára is potenciállal bíró technológiáról van szó, amely egyebek mellett hasznosítható a fogvatartottak oktatása, szakképzése kapcsán, alkalmazható terápiás programként, ahogy elősegítheti a családi kötelek fenntartását is, azaz végsősoron a sikeres társadalmi visszailleszkedés eszköze lehet. A jelen fejezet ezen igen színes felhasználási palettát igyekszik konkrét példákon keresztül bemutatni.

2.1. Az európai 'jó gyakorlatok'. A virtuális valóságot bevezető büntetés-végrehajtási rendszerek között említhető Finnország első okosbörtöne, a hämeenlinnai női börtön¹⁵, amely a börtönkörnyezet digitalizálása jegyében 2021 márciusában nyitotta meg kapuit. A finn okosbörtön-projekt célkitűzése, hogy a digitális szolgáltatások használatát kiterjesszék a fogvatartottak rehabilitációjára, reintegrációjára, illetve oktatására. Ezen törekvés mentén az intézet másik két finn fogvatartási hellyel együtt kísérleti jelleggel rehabilitációs célra használja a virtuális valóságot. Így börtönpszichológusok alkalmazzák e technikát a fogvatartottakkal

¹³ Cornet – Van Gelder: i.m. 631-647. o.

¹⁴ lásd például Melissa Q. Teng – Eric Gordon: Therapeutic virtual reality in prison: Participatory design with incarcerated women. *New Media & Society*, 23 (2021) 8, 2210-2229. o.

¹⁵ Az okos vagy intelligens börtön megnevezést gyakorta olyan büntetés-végrehajtási intézetek kapcsán használják, amelyek információs és kommunikációs, valamint mesterséges intelligencia technológiákat alkalmaznak többek között a személyi állomány munkájának leegyszerűsítése, a fogvatartottak megfigyelése, illetve társadalomba történő sikeres visszailleszkedésük elősegítése érdekében. Bővebben: Carolyn McKay: The Carceral Automaton: Digital Prisons and Technologies of Detention, *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 11 (2022) 1, 100-119. o. (DOI: 10.5204/ijcjsd.2137) és Pia Puolakka: Smart prison – a historical digital leap in finnish prisons, <http://justice-trends.press/smart-prison-a-historical-digital-leap-in-finnish-prisons/>; Pia Puolakka: Smart Prison Facility Spurs Rehabilitation in Finland, *Correctional News*, November 3, 2021, <https://correctionalnews.com/2021/11/03/smart-prison-facility-spurs-rehabilitation-in-finland/>

végzett munka során: egy virtuális erdőt, illetve más szabadtéri környezetet jelenítenek meg többek között hangulatjavító céllal. A Helsinki Egyetemi Kórházzal együttműködve 2022-től pedig olyan virtuális környezetet alkalmaznak, amely a szorongás enyhítésére, illetve az agresszió kezelésére alkalmas. A programban többek között azok a fogvatartottak vesznek részt, akik pánikbetegségből, vagy más okból kifolyólag félnek a nyilvános helyektől.

A finn börtönügyi szolgálat legújabb kezdeményezése a jyvaskyläi börtön kísérleti projektje, amelyben virtuálisan olyan szituációkat hívnak életre, amelyek előnyösek lehetnek a fogvatartottak szabadulása esetén. Ez lehet akár egy találkozó, egy hatósággal folytatott kommunikáció, vagy akár egy állásinterjú szimulációja. Reményeik szerint ezeknek az élethelyzeteknek a „tesztelése” nemcsak megkönnyíti a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedését, hanem segíti őket az önbizalom megerősítésében is.¹⁶

Ana Rita Pires és kollégáinak a virtuális valóság börtönoktatásban és képzésben rejlő lehetőségeivel foglalkozó jelentése¹⁷ a sikeres visszailleszkedést célzó felhasználások jó gyakorlatait tárja fel. A jelentés egyebek mellett bemutatja a *STEPS* névre elkeresztelt oktatási programot, amely 2018 novemberében vette kezdetét, és amelyben Görögországon kívül Olaszország, Portugália és Ciprus vesz részt felnőttoktatási központok és iskolarendszeren kívüli oktatási szervezetek közreműködésével. A projekt alapcélja a társadalomba történő visszailleszkedés elősegítése és a visszaesések megelőzése. E cél elérése érdekében az együttműködő partnerek olyan innovatív, interaktív virtuális környezetet megjelenítő digitális képzési anyagokat fejlesztettek ki, amelyek börtöniskolákban, rehabilitációs központokban használhatók fel. A narratív elemet és a magával ragadó technológiát ötvöző program alapját életrajzi/önéletrajzi anyagok adják, amely történetek szolgálnak nyersanyagként a virtuális valóság-szobák megalkotásához.¹⁸ A fogvatartottak 'beköltöznek' egy-egy virtuális szobába, ahol profiljukhoz és bebörtönzésük okához valamilyen módon kapcsolódó elemekkel találkozhatnak. Tulajdonképpen tanúi és szereplői lehetnek egykori fogvatartottak személyes történeteinek, amely talán hasonlít a sajátjukhoz, emellett szabadon cserélhetik is egymás történeteit. A résztvevők viselkedését, döntéseit rögzítik, így biztosítva a személyre szabott beavatkozás lehetőségét és a későbbi nyomon-követést. A kutatók szerint a más fogvatartottakkal való érzelmi azonosulás, lelkiállapotuk, viselkedésük, motivációjuk megismerése megkönnyíti az önreflexió folyamatát, hozzájárulhat saját viselkedésük megértéséhez, önbecsülésük fejlesztéséhez.¹⁹

¹⁶ <https://www.helsinkitimes.fi/themes/themes/science-and-technology/23613-rikosseuraamuslaitos-introduces-virtual-reality-assisted-rehabilitation-for-prisoners-to-practice-everyday-situations.html>

¹⁷ Ana Rita Pires et al.: The potential of virtual reality for education and training in prisons. Technical report, January 2021, 34. o.

https://www.researchgate.net/publication/357752509_THE_POTENTIAL_OF_VIRTUAL_REALITY_FOR_EDUCATION_AND_TRAINING_IN_PRISONS

¹⁸ Carmen Lucia Moccia – Fausta Sabatano :“VR” As A Reflective Device In Prison Contexts, *Journal of Inclusive Methodology and Technology in Learning and Teaching* 4 (2024) 1, 5. o.

¹⁹ Bővebben: Konstantinos Oikonomou et al.: Virtual Reality in Humanistic Prisons Education. The STEPS project. PCI '20: Proceedings of the 24th Pan-Hellenic Conference on Informatics 2020, 250 -255. o.

A jelentés Franciaországból bemutatja az elzászi oermingeni büntetés-végrehajtási intézet programját, amely 2021 áprilisában közel 20 fogvatartott számára biztosította a virtuális valóság-alkalmazást kifejezetten azzal a céllal, hogy munkaerőhiánnyal küzdő szakmákat ismerjenek meg. A 3-5 perces videók több mint 30 szakmai környezetben 110 munkát mutatnak be. Ugyancsak jó példaként hivatkozik a jelentés arra a másik francia kezdeményezésre, amelyben a Toulon-La Farlède-i büntetés-végrehajtási központ 2017-ben 18 fogvatartott számára biztosított kulturális élményként filmnézést virtuális valóság headsetek segítségével.²⁰

A kiadvány Portugáliából megemlíti egyrészt a kábítószerfogyasztó fiatalok bűnelkövetők rehabilitációjához kifejlesztett virtuális valóság projektet, másrészt pedig az ún. *VISION* programot. Előbbi alapjául azok a kutatások szolgáltak, amelyek a kezelés hatékonyságát mutatták ki olyan új technológiák mint a virtuális valóság és a videójátékok felhasználásának köszönhetően. Így reális forgatókönyveket alkalmazva a virtuális környezet elviekben segíthet a kábítószer iránti vágy ignorálásában. A romániai és törökországi partnerek részvételével zajló projekt egyik konkrét célja a próbaidős fiatalok szerhasználatának visszaszorítása és motiválása életük megváltoztatására.

A másodikként említett *VISION* projekt²¹ kifejezetten a szabaduló elítéltek álláskeresésének megkönnyítését célozza: a virtuális valóság-technológia felhasználása ennél a programnál szakképzési programokon (főzés, pékség, cukrászat, konyhai egészségvédelem és biztonság, catering) keresztül valósul meg a fogvatartottak kompetenciáinak fejlesztésével, elősegítve a társadalmi visszailleszkedés eredményességét. A 2021-ben indult, és portugál, görög, román, francia, spanyol, valamint olasz partnerségben kezdődő projekt egyik célkitűzése a fogvatartottak szakképzési programok iránti elkötelezettségének, motivációjának növelése mellett arra is irányult, hogy fejlessze az oktatók oktatási készségeit a fogvatartottak képzéséhez kapcsolódóan.²²

A jelentés Spanyolország esetén többek között egy 2018-ban indult kezdeményezést mutat be, amely virtuális látogatást biztosít a bebörtönzésre váró elítéltek és családtagjaik számára. A virtuális séta lehetőséget kínál a leendő fogvatartottaknak arra, hogy megismerjék azokat a helyszíneket, helyiségeket, ahol ítéletüket tölteni fogják. A szakemberek azt remélik, hogy ezzel az újítással csökkenhetők a bizonytalanságot jelentő ismeretlen tényezők, ahogy egyúttal segíthet 'közvetíteni' a befogadást végző szakemberek és a fogvatartottak között is. Harmadsorban a virtuális környezet kivetítésével a hozzátartozók is megismerhetik azt a közeget, környezetet, amelyben családtagjuk a mindennapjait tölteni fogja.²³

Ugyancsak spanyol vonatkozású az Almeriai Egyetem és az El Acebuche Büntetés-végrehajtási Központ közös projektje, amely a terápiás részleg 25 fogvatartottja számára tette lehetővé egy virtuális valóság workshopon való részvételt. Ennek keretében a fogvatartottak megismerhették az alkalmazásokat és felhasználási területeiket, illetve egy speciális virtuális oktatási szoftvert. Ez a szoftver többek

²⁰ Pires et al.: i.m. 10-13. o.

²¹ <https://prisonsystems.eu/projects/vision/>

²² Pires et al.: i.m. 16-17. o.

²³ Uo. 18-19. o.

között 3D-s objektumok megtekintését és szerkesztését teszi lehetővé tanulási célból közvetlenül a virtuális valóságban.²⁴

A büntetés-végrehajtási intézetekben folyó képzések hatékonyságának javítására irányult az Erasmus+ program által támogatott *ViRTI projekt*,²⁵ amely a virtuális valóság technológiáját különböző szakmák elsajátítására használta fel. A képzési forgatókönyvek valós helyzetekről készült 360 fokos videókon alapulnak, és interaktív módon mutatják be többek között a villanyszerelő, a kőműves, a festő, a burkoló, a parkettázó, a vízvezeték-szerelő és az asztalos szakmát. A tanulási folyamat tesztelésére Franciaországban, Portugáliában és Spanyolországban került sor több mint 60 fogvatartott részvételével. A 2022 novemberében zárult program a visszajelzések alapján nem pusztán az adott szakmák és eszközeik megismerését segítette elő, hanem hozzájárult a digitális készségek elsajátításához is.

Ugyancsak Erasmus+ finanszírozású a *VR4React* névre elkeresztelt projekt²⁶ is, amely 36 hónapos időkeretben, 2025 augusztusáig a virtuális valóságot a reaktív agresszió visszaszorítására használja fel. A virtuális valóság pszichoedukációs kezdeményezés olyan fogvatartottakat céloz meg, akiknek kórtörténetében például az általuk elkövetett bűncselekmény jellegéből fakadóan már előfordult a reaktív agresszió. A cél a technológia segítségével a fogvatartottak reaktív agresszív magatartásainak csökkentése, ami magában foglalja a személyi állomány kompetenciáinak fejlesztését is az ilyen jellegű agressziókra való megfelelő reagálással. A projektben Görögország, Észak-Macedónia, Lengyelország, Portugália, Moldova, Románia, Spanyolország és Törökország vesz részt.

Az Egyesült Királyság egy avatár alapú, virtuális valóság kísérleti projektjéről számol be *Biljana van Rijn* és kollégáinak tanulmánya.²⁷ A kutatási beszámoló alapján a 2014-ben megvalósított projekt célja a meglévő terápiás programok kiegészítéseként annak vizsgálata volt, hogy a virtuális valóság mint újfajta terápiás módszer javítja-e a fogvatartottak mentális egészségügyi állapotát. A virtuális valóság élményét akként teremtették meg, hogy a résztvevők egy adott élethelyzetet, gondolataikat, érzéseiket avatárokkal, illetve virtuális kellékekkel jeleníthették meg, és ezek segítségével magyarázhatták el a többieknek. A kutatás szerint ez a fajta vizuális megjelenítés és az önkifejezés a résztvevők kis létszáma (4 fő) ellenére is azt mutatta, hogy pozitív változás jellemezte a börtönön belüli interperszonális kapcsolataikat, illetve az empátia fejlődését tapasztalták a csoport tagjain belül, mivel a program lehetővé tette, hogy egymás szemszögéből lássák, érzékeljék a világot. Noha a projekt azon célkitűzése, hogy a terápia mentális egészségre gyakorolt hatását igazolja, a résztvevő fogvatartotti létszámból fakadóan nem volt lehetséges, mégis rámutatott, hogy elősegítheti az önkifejezést, és a személyes célok elérését, valamint javíthatja az empátiát és fejlesztheti a társas kapcsolatokat.

²⁴ Lásd uo. 20-21. o.

²⁵ <https://prisonsystems.eu/projects/virti/>

²⁶ <https://prisonsystems.eu/projects/vr4react/>

²⁷ Biljana van Rijn et al.: Avatar-based therapy within prison settings: pilot evaluation, *British Journal of Guidance & Counselling*, 45 (2017) 3, 268-283. o. (DOI:10.1080/03069885.2015.1068273)

2.2. Európán kívül. Az amerikai Colorado Állam 2016 óta él a virtuális valóság nyújtott lehetőségekkel azon fogvatartottak számára, akik addig nem részesültek reintegrációt elősegítő képzésekben. Előzményként: az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 2012-ben visszamenőleges hatállyal megtiltotta a feltételes szabadságra bocsátás nélküli életfogytig tartó szabadságvesztést a fiatalok vonatkozásában, így közel 50 fiatalokként elítélt, de addigra középkorú rab kapcsán kellett gondoskodni reintegrációs programokról. A coloradói törvényhozás az életfogytig tartó büntetésből 20-25 évet letöltő elítéltek számára azzal a feltétellel tette lehetővé a szabadulás kérvényezését, ha előtte egy speciális, visszailleszkedést segítő képzésen vesznek részt. Olyan fogvatartottak számára kellett tehát reintegrációt támogató programokat megszervezni, akik addigi életükben még nem használtak bankkártyát, okostelefont, nem fizettek önkiszolgáló pénztárnál, nem vezettek autót. A fejhallgatókkal és kézi vezérlőkkel felszerelt virtuális valóságot megjelenítő videók a megváltozott világ legkülönbözőbb élethelyzeteit szimulálják a rabok számára, annak érdekében, hogy felkészítsék őket a szabadulás utáni életre. Így többek között megtanulhatnak mikrohullámú sütőt vagy bankautomatát használni, mosógépet kezelni, számítógépes ismereteket sajátíthatnak el, de elképzeltetik azt is, milyen egy forgalmas utcán sétálni, étteremben ebédelni.²⁸

Hasonló lépésre szánta el magát a pennsylvaniai büntetés-végrehajtás is, ahol a szabadulásra felkészítő program keretében a fiatalok számára virtuális valóságot megjelenítő videó mutatja be az új lakóhelyüket jelentő félutas házakat, csökkentve ezzel a bizonytalanság érzetét és az ezzel járó szorongást. Emellett az alkalmazást jutalmazási eszközként is használják, lehetővé téve például a virtuális térben a bújárkodás vagy a túrázás élményének megtapasztalását.²⁹

Pennsylvania Állam 4 büntetés-végrehajtási intézete emellett egy olyan kísérleti virtuális valóság programba is bekapcsolódott, amely a sikeres reintegráció érdekében a hangsúlyt a családi kapcsolatokra, a felmerülő konfliktusokra, azok megoldására helyezi, és egyúttal a fogvatartottakat jobb döntéshozatalra ösztönzi. A virtuális valóság headsetek lehetővé teszik az elítélteknek, hogy olyan képzési forgatókönyvekből tanuljanak, amelyek a legkülönbözőbb élethelyzeteket imitálják 2D-s, illetve 3D-s karakterek segítségével. Ezekkel a karakterekkel való interakciók döntéshelyzetek elé állítják a fogvatartottakat, amelyek pozitív vagy negatív eredményei befolyásolják a tanulási folyamat folytatását: negatív eredmények esetén az oktatók igyekeznek hasznos módszereket ajánlani annak érdekében, hogy a hasonló helyzetekre a fogvatartottak jobban reagáljanak. A fogvatartottak számára ezt követően lehetőség nyílik a forgatókönyvekben szereplő élethelyzetek többszöri gyakorlására, egészen addig, amíg el nem érik a kívánt pozitív eredményt. A virtuális

---

28 Clarke Matt: Some Prisons Are Using Virtual Reality for Reentry and Other Programs. *Prison Legal News*, July 2019, 26. o., <https://www.prisonlegalnews.org/news/2019/jul/2/some-prisons-are-using-virtual-reality-reentry-and-other-programs/>; Nicole Lewis: A View of Tomorrow. The Marshall Project 2018, <https://www.themarshallproject.org/2018/07/17/a-view-of-tomorrow>

29 Catherine Kim: Introducing Inmates to Real Life via Virtual Reality. March 15, 2018; <https://www.usnews.com/news/best-states/articles/2018-03-15/introducing-inmates-to-real-life-via-virtual-reality>; Maria Cuervo: Virtual Reality Helping Juvenile Prisoners Re-enter the World, August 2022, <https://the-learning-agency-lab.com/the-learning-curve/virtual-reality-helping-juvenile-prisoners-re-enter-the-world/>

valóságnak köszönhetően a negatív eredmények ekkor tehát még tényleges következmények nélkül tapasztalhatók meg.

A kísérleti program másik elemeként közösségi szolgáltatók biztosítanak helyszíneket 'virtuális látogatások' lebonyolításához. A bebörtönzött szülő és gyermeke így különböző földrajzi helyeken, de egyidőben tudja kihasználni a virtuális valóság-alkalmazás nyújtotta lehetőséget. A programban résztvevő végrehajtási intézetek a „látogatás” elején biztosítják a feleknek, hogy beszélgessenek egymással, figyelemmel arra, hogy a headset felvételétől kezdve a felek már nem látják egymást, hanem az általuk kiválasztott virtuális programban (például közös túra) vesznek részt. A program szervezői azt remélik, hogy ezzel a módszerrel a fogvatartottak reális élethelyzetekben sajátíthatják el a jobb szülői módszereket, lehetőséget kapnak, hogy ellássanak szülői feladatokat, javítva ezzel kommunikációs készségeiket és szorosabbra fűzve a gyerekeikkel való kapcsolatot.³⁰

Amerikához köthető a virtuális valóság állásinterjú tréning is, amely egy állásinterjú szimulátort használ annak érdekében, hogy a fogvatartottak gyakorolhassák ezt az élethelyzetet és javítsák munkábaállási esélyeiket. A Molly névre keresztelt virtuális segítővel való gyakorló interjúk mellett a résztvevők teljesítményét pontszámokkal és szövegesen is kiértékelik, így visszajelzést kapnak, hogy miként teljesítsenek egy következő interjú során. A tervezők a rendszert úgy alakították ki, hogy az interjúk nehézségi szintje mellett Molly hangulata is változtatható, ezzel is reflektálva a valós állásinterjúkra. A program lehetőséget ad arra, hogy a tanulók többször is elbeszélgessenek Mollyval, miközben a nekik feltett kérdések egyre nehezebbé válnak. A tréningről készült költségvetési hatáselemzés alapján a kutatók e technológiát olyan megfizethető eszközként könyvelték el, amely jól kiegészítheti a börtönalapú foglalkoztatási programokat, egyebek mellett azért is, mert javíthatja az állásinterjúknál szükséges készségeket, illetve segíthet a stresszhelyzet miatt szorongás leküzdésében.³¹

Kifejezetten a női elítéltek sikeres visszaileszkedését célozza az az ugyancsak amerikai kezdeményezés, amely a szabadulás előtt álló nők pszichológiai kihívásaira összpontosítva olyan valóság-hű visszatérési helyzeteket ábrázol, amelyek növelik a bűnismétlés kockázatát. *Melissa Q. Teng – Eric Gordon* kutatási beszámolója³² alapján a női elítéltek segítők közreműködésével készítették el a lehetséges virtuális forgatókönyveket, beleértve többek között a háttértörténeteket, a karakterek vizuális megjelenését. A kihívások között szerepelt egyebek mellett egy állásinterjú; az egyik helyszín egy túcsere-program közelében kapott helyett, ahol túladagolás miatt mentőt kellett hívni; máshol lövöldözés közben verekedés tört ki. A projekt célja, hogy a női elítéltek ezekben a videómodulokban „megmérettessék” magukat, gyakorolhassák a reakcióikat annak érdekében, hogy a lehetőségekhez mérten felkészülten hagyják el a börtönkörnyezetet.

³⁰ James Careless: Using virtual reality to improve inmate interaction with families. February 21, 2023; <https://www.corrections1.com/re-entry-and-recidivism/articles/using-virtual-reality-to-improve-inmate-interaction-with-families-B9ObfvZOGLRqufV/>

³¹ Danielson et al: Implementation Preparation Costs of Virtual Reality Job Interview Training in Prisons: A Budget Impact Analysis, *Journal of Offender Rehabilitation*, 62 (2023) 2, 81-97. o. (DOI:10.1080/10509674.2022.2160040)

³² Q. Teng – Gordon: i.m. 2210-2229. o.

Az Egyesült Államokból megemlíthető még a fogvatartottak és a személyi állomány szorongásának és depressziójának kezelésére szolgáló mediációs virtuális valóság program is, amely Oregonban került alkalmazásra, a hagyományos meditációt mintegy kiegészítve. A VR Provata névre elkeresztelt virtuális valóság-eszköz lehetővé teszi, hogy a felhasználó 'elmerüljön' egy természeti képet megjelenítő közegben, amellet, hogy egy nyugtató hang hallható a 2, 5 vagy 10 perc időtartamú meditációs ciklus alatt.³³

Új-Zélandon a korlátozott számolási és írástudással rendelkező fogvatartottak oktatási élményét kívánták javítani 2019-ben egy kísérleti jellegű virtuális valóság-alkalmazással. A formális oktatással szembeni kedvezőtlen tapasztalatok és a fogvatartottak alacsony számolási és íráskészsége készítette az Új-Zélandi büntetés-végrehajtást, hogy intenzív írás-olvasás és számolási képzést tartsanak az ország egyik legdélebbre eső fogvatartó intézetében. A hagyományos oktatással szemben ez a projekt ugyanakkor az írás-olvasási és számolási készségek elsajátítását egy virtuális szerelőműhely kontextusába helyezte, virtuális valóság-, és táblagép-technológiák felhasználásával. A szerelőműhely mint virtuális helyszín a tervezési szakaszban a tanulókkal konzultálva került kiválasztásra, abból az elgondolásból kiindulva, hogy a férfiak általában érdeklődnek az autók iránt, ami feltehetőleg elősegíti motivációjukat.³⁴ A virtuális szerelőműhelyben elvégzendő különböző feladatok (például olajcsere) során az adott tevékenységhez kapcsolódó szavak láthatók és hallhatók, egyúttal a fogvatartottak egy rövid leckét is kapnak: a feladat sikeres teljesítéséhez meg kell érteniük ezeket a szavakat, ahhoz hogy tovább tudjanak lépni a következőre.³⁵

A program célkitűzése annak meghatározása volt, hogy a virtuális környezet fokozza-e a fogvatartottak elkötelezettségét a kontextusba ágyazott tanulásban, elősegíti-e fejlődésüket. A projektgazdák a célcsoportot azokban a fogvatartottakban látták, akikben megvolt a motiváció és az elszántság az önképzésre.³⁶ A kezdeti eredmények pedig biztatónak mutatkoztak, lévén a résztvevők tanulási pontszámai mindenkinél javultak az írás-olvasás és/vagy számolás vonatkozásában. A kutatók azt is megfigyelték, hogy a hagyományos tanúláshoz képest nagyobb volt a fogvatartottak elköteleződése, az órákon egyértelműen motiváltabbak voltak. A projekt kiértékelése egyúttal arra is rámutatott, hogy ez a technológia jelentős potenciállal rendelkezik a szakoktatásban, valamint a szakképzésben való felhasználásban is.³⁷ A kezdeti sikeren felbuzdulva a tervek szerint a virtuális valóság-kínálat kiegészülne fodrászattal, szakácsmesterséggel, valamint az erdőszettel.³⁸

³³ Pires et al.: i.m. 23. o. és Finding the Tools for Wellness: A Conversation with Colette S. Peters, *Corrections Today*, November/December 2018, 19-20. o.

https://www.aca.org/common/Uploaded%20files/Publications_Carla/Docs/Corrections%20Today/2018%20Articles/CT_Nov-Dec_2018_Finding-the-Tools-for-Wellness_Colette_S_Peters.pdf

³⁴ McLauchlan – Farley: i.m. 3. o.

³⁵ A kezdeményezésről készült videó megtekinthető: <https://www.youtube.com/watch?v=c-xvl-lJymg>

³⁶ Jonny Collins –Tobias Langlotz – Holger Regenbrecht: Virtual Reality in Education: A Case Study on Exploring Immersive Learning for Prisoners, Conference Paper, November 2020; <https://www.researchgate.net/publication/347667651>

³⁷ McLauchlan – Farley: i.m. 9. o.

³⁸ Virtual reality unlocking doors for Otago inmates. <https://www.odt.co.nz/news/national/rnz/virtual-reality-unlocking-doors-otago-inmates>

A jó gyakorlatok bemutatásában végül az úgynevezett „Back Home”-projektre hivatkoznánk, amely a chilei San Joaquin női büntetés-végrehajtási intézet fogvatartottainak igyekszik segíteni a családi kötelek ápolásában, a külvilággal való kapcsolattartásban. A projekt keretében a fogvatartottak a virtuális valóságot megjelenítő fejhallgatókkal 'hazalátogathatnak', végignézhetik családjuk mindennapjait. A videófelvételeket *Catalina Alarcón* filmrendező tizenkét fogvatartott családjáról készítette hat hónapon keresztül egy 360 fokos kamera segítségével. Noha nem valós idejű felvételekről van szó, a fogvatartottak betekintést nyerhettek a tőlük távollévő családtagok életébe.

3. A virtuális valóság egyéb felhasználási esetei

A fogvatartottak sikeres rehabilitációját/reintegrációját célzó megközelítés mellett a szakirodalmi feldolgozás alapján további három, a börtönüghöz kapcsolódó tényleges, illetve potenciális területet azonosítottunk be: a virtuális valóság alkalmazását a személyi állomány képzése során; a szabad társadalom börtönkörnyezet/fogvatartottak irányába való „érzékenyítésének” részeként történő felhasználást; valamint teoretikusan a büntetés jellegű elgondolást.

Amerikában nagy népszerűségnek örvend az *Apex Officer*, amely vezető szolgáltató a virtuális valóság alapú rendészeti szimulátorok területén és jelenleg már kifejezetten a büntetés-végrehajtás számára is készít oktató szimulátorokat. A büntetés-végrehajtási intézetek mellett a seriff irodák, valamint a rendőrség is napi szinten használja képzéséhez a virtuális valóság képzési eszközöket. A hagyományos képzések tipikusan az osztálytermi oktatás és a gyakorlati képzés kombinációi, azaz egyfelől az elméleti tudásanyag megszerzését, másrészt pedig az elsajátított ismeretek, készségek valós helyzetekben való alkalmazását teszik lehetővé. Ezt egészíti ki vagy helyettesítheti a virtuális valóság képzési szimulátor, amely valóság-hű forgatókönyvekkel teremt olyan szituációkat, adott esetben veszélyhelyzeteket, amelyekkel a bv. személyi állomány tagjai munkájuk során találkozhatnak. A kiképző szimulátoroknak köszönhetően ezek a helyzetek biztonságos és ellenőrzött környezetben, kockázatok és sérülések nélkül gyakorolhatók, amellyel, hogy valóság-hű élményt nyújtanak. Lényeges szempont a megismételhetőség is, ami a készségek elsajátításához szükséges korlátlan gyakorlás lehetőségét jelenti. Az előnyös vonások között itt is megemlíthető a rugalmasság, azaz a szimulációk testreszabhatósága, speciális képzési igényekhez adaptálhatósága, valamint hosszú távon a költséghatékonyság. A szimuláció alatt nyújtott teljesítmény adatai rögzíthetők és így támpontul szolgálnak a fejlesztésre váró területekről. A hagyományos képzési módszerekkel összevetve, a virtuális forgatókönyvek fentebb vázolt előnyös vonásai alapján valószínűsíthető, hogy ezek az oktató szimulátorok a jövőben egyre nagyobb teret kapnak a bv. személyi állomány képzéseinél/továbbképzéseinél.³⁹

Európából konkrét példaként hivatkoznánk az ún. *J-SAFE-projektre*, amely mint radikalizálódás elleni igazságügyi stratégia keretében Görögországban képzéseket

³⁹ <https://www.apexofficer.com/resources/jails-and-prisons-are-turning-to-virtual-reality-training>

tartottak többek között a bv. állomány szakemberei számára. Több forgatókönyv készült, amelyek alapján a felhasználók a virtuális környezetben lehetséges terrorista tevékenység és radikalizálódás jeleit kereshették, tesztelve helyzetfelismerési és döntéshozatali képességüket.⁴⁰

Angliához kötődik az a program, amely a büntetés-végrehajtás egészségügyi helyzetéről nyújt virtuális áttekintést azon ápolók/ápolónők számára, akik ezen a területen való elhelyezkedést fontolgatják. A technológia 5 virtuális valóság forgatókönyvet tartalmaz, amelyek segítségével a jelöltek felmérhetik, tesztelhetik tudásukat, készségeiket. A szakemberek szerint ez a kezdeményezés arra is alkalmas lehet, hogy tudatosítsa az egészségügyi dolgozóknak, a fogvatartottak ugyanolyan betegek, mint a szabad polgárok, pusztán más környezetben kell egészségügyi ellátásukról gondoskodni.⁴¹

A szabad társadalom érzékenyítése jegyében már találkozunk olyan virtuális valóság-élményekkel is, amelyek kifejezett célja, hogy a felhasználók megtapasztalják a börtönkörülményeket. Az amerikai fogvatartási körülményekbe enged betekintést például a *Jamie Wong* által készített filmsorozat, melynek első darabja a New York Times írója *Shaka Senghor* bebörtönzésének történetét eleveníti meg a nézők számára a „magánzárka-élményt” nyújtva. A másik alkotás egy anya bebörtönzését szemlélteti egy kilencéves kislány szemszögéből, aki nevelőotthonba kerül. Ezek a virtuális szimulációk nem pusztán a lakosságnak adnak ízelítőt a börtönrendszerről, hanem nem titkoltan a politikai döntéshozókat is célozzák, rávilágítva a problémákra. A *Project Empathy* névre elkeresztelt vállalkozás első filmjét például a Demokrata Párt nagygyűlésén vetítették le politikai cselekvésre ösztönözve, abban a reményben, hogy a filmes élmény hatására a törvényhozók előbb vagy utóbb lépéseket tesznek a fogvatartottak életkörülményeinek javítása érdekében.⁴²

A magánzárkák nyújtotta elszigeteltségből adódó pszichés megterhelést illusztrálja a *The Guardian* által kifejlesztett program is, amelynél a nézők egy fogvatartott bőrébe bújva tapasztalhatják meg a magánelzárás egészségkárosító hatásait.⁴³ A volt fogvatartottak beszámolóira épülő 9 perc időtartamú interaktív élmény során a készítő számítógép által generált, nyugtalanító, periférikus képeket használtak, illetve valós hangfelvételek hallhatók a Maine-i bv. intézetben készült dokumentumfilmből: kiabálás, nyöszörgés, dörömbölés teszi még valóságosabbá az 'élményt'.

---

⁴⁰ Pires et al.: i.m. 14-15. o.

⁴¹ Virtual reality tech to provide overview of prison healthcare setting, November 9, 2022, <https://htn.co.uk/2022/11/09/virtual-reality-tech-to-provide-overview-of-prison-healthcare-setting/>

⁴² Daniel River: Virtual Reality Series Lets You Experience Life in Prison, *Business Insider*, September 15, 2016, https://www.businessinsider.com/virtual-reality-prison-project-empathy-2016-9?utm_medium=referral; Karen Hao: The future of social-justice activism and mass-incarceration reform is in VR. <https://qz.com/930828/project-empathy-vr-backed-by-van-jones-is-a-virtual-reality-project-that-will-be-the-future-of-social-justice-activism-and-mass-incarceration-reform>

⁴³ Edita Bezegová et al.: Virtual Reality and its potential for Europe, Ecorys report, https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/vr_ecosystem_eu_report_0.pdf, 45. p.

E helyen hivatkoznánk arra a *Hayden P. Smith* által 2019 és 2020 között végzett empirikus kutatásra⁴⁴ is, amely egy mentális egészséggel és büntető igazságszolgáltatással foglalkozó kurzus keretében vizsgálta, hogy az egyetemi hallgatók észlelését, érzelmeit mennyiben befolyásolja, ha a börtönökben fellépő mentális betegségekről a virtuális technológiával, 360 fokos videókkal szereznek ismereteket. A résztvevők egy virtuális magánzárkába kerültek, miközben mentális betegségek szimulált tüneteit tapasztalhatták. A hallgatói visszajelzések alapján a virtuális élmény, a vizuális tanulási technika többekben olyan érzelmi reakciót váltott ki, amely egyfelől megkönnyítette a mentális betegségekről való tanulást, másfelől megváltoztatta a mentális betegségekről alkotott általános megítélésüket, valamint a mentális betegségek börtönökben való előfordulásával kapcsolatos felfogásukat is. A kutatás a résztvevők igen intenzív érzelmi reakciói mellett, egyidejű fiziológia reakciókról is beszámolt, ami mintegy nyomatékosította a virtuális észlelés jelentőségét, még annak ellenére is, hogy a virtuális technológiák közül a 360 fokos videók tekinthetők a legkevésbé 'magával ragadónak', szemben a kiterjesztett/részleges valósággal, illetve a teljesen magával ragadó virtuális valósággal. A hallgatók véleményei azt tükrözték, hogy a mentális betegségek a börtönkörnyezetben igen összetett és kihívást jelentő problémát jelentenek, amely nehezen kezelhető és ellenőrizhető.

Végül utolsóként a virtuális börtönök elképzelése nyomán a virtuális valóság büntetésként való alkalmazásának gondolatára hivatkoznánk, amely *Jose A. Moncada* 2020-ban megjelent írásán⁴⁵ alapul. A tanulmány egyebek mellett azt a kérdést próbálja körüljárni, hogy milyen következményei lennének, ha a bűnelkövetők megbüntetése a technológia nyújtotta lehetőséget kihasználva egy virtuális környezetben történne, azaz a társadalom által jelenleg elfogadott büntetések kiegészülnének a virtuális büntetésekkel. A szerző példaként egy gyermekbántalmazót említ, akit a zárkájában egy headset viselésére kötelezéssel olyan virtuális közegbe lehetne kényszeríteni, amelyben a gyermek bőrébe bújva maga is megtapasztalhatná a bántalmazást, annak valós, fizikai hatásait. A gondolatkísérletben a bántalmazás időtartamával megegyező tartamban kötelezhetnék a fogvatartottat a fizikai környezetet teljesen lemásoló virtuális környezetben való 'tartózkodásra'. A szerző felveti továbbá annak az elméleti lehetőségét is, hogy a fegyelemsértést elkövető fogvatartottakat magánzárkát szimuláló virtuális környezetbe 'helyezzék': a fogvatartott tehát fizikálisan továbbra is a kijelölt zárkában lenne, de virtuális környezete egy magánzárkát testesít meg.

Végül itt hivatkoznánk arra az ugyancsak 'érdekes' javaslatra is, amely a túlzásúfoltosság elleni küzdelem sajátos eszközeként használná fel a technológiát: az elgondolás alapján a nem erőszakos bűncselekmény miatt elítéltek otthonukban, egyfajta házi őrizetben töltenék a büntetési tartamot, cserébe vállalniuk kellene, hogy meghatározott időtartamban felügyelet alatt használják a virtuális valóságot,

---

⁴⁴ Hayden P. Smith: The Role of Virtual Reality in Criminal Justice Pedagogy: An Examination of Mental Illness Occurring in Corrections, *Journal of Criminal Justice Education*, 32 (2021) 2, 252-271. o. (DOI: 10.1080/10511253.2021.1901948)

⁴⁵ Jose A. Moncada: Virtual Reality as Punishment, *Indiana Journal of Law and Social Equality*, 8 (2020) 2, 304-326. o.

amely különféle megtorló programokkal fokozná a magány érzetét és tenné börtönszerűbbé az élményt.⁴⁶

4. A virtuális valóság előnyös vonásai és lehetséges hátrányai

A feldolgozott szakirodalom alapján a virtuális valóság számos előnyös vonását könyvelhetjük el. Így kiemelhető, hogy alkalmazása minimális vagy egyáltalán nem jár kockázattal, azaz használata biztonságos. Azzal, hogy a külvilág kihívásaihoz való alkalmazkodásra a fogvatartó intézetekben kerül sor, a biztonságos tanulási környezetben túlmutató szempont, hogy minimalizálhatók a szabad és a börtönélet közötti lényegi különbségek. Emellett lényeges, hogy tulajdonképpen bármilyen környezet vagy kontextus generálható, szimulálható, még olyan is, amely egyébként kockázattal járna vagy a valós életben lehetetlen lenne létrehozni. Ilyenformán az új készségek elsajátítása, gyakorlása egy valóság-hű és nem utolsósorban biztonságos, ellenőrzött környezetben történhet, amely ráadásul teljesen személyre szabható, azaz a fogvatartotti populáció egyes csoportjainak egyedi igényeihez igazítható.⁴⁷ Ezek a virtuális közegek új perspektívák, viselkedések és döntések feltárására ösztönöznek, anélkül, hogy az egyénnek félnie kellene valós következményektől.⁴⁸ Egyfajta virtuális alternatíváról beszélhetünk tehát, amely a technológia jelen szintjén már arra is képes, hogy a létrehozott környezetben többen osztozzanak, akár úgy, hogy a résztvevők fizikailag eltérő földrajzi helyszíneken tartózkodnak.⁴⁹

A fogvatartottak oldaláról nézve javítja az információk felidézését, emellett különböző tanulási stílusokhoz és tanulási kontextusokhoz egyaránt alkalmazható és nem utolsó sorban élvezetes.⁵⁰ *Abdulaziz Alshaer* esettanulmánya a mekkai börtönből⁵¹ például azt mutatta, hogy a virtuális valóság technológia könnyű használata, magas szintű hasznossága és a vele járó élvezet miatt a vizsgálatba vont férfi fogvatartottak az alkalmazást kedvezőbb fogadtatásban részesítették a hagyományos tanulási módszerekhez képest. A virtuális valóság forgatókönyve alapján a résztvevők feladata egy motor alkatrészeinek összeszerelése volt akként, hogy eltérő színekkel vizuális jeleket kaptak a szerelési lépések helyes sorrendjének elsajátítása érdekében. A tanulmány alapján a 46 fő a számítógépes készségeket tekintve közepes kompetenciaszinttel rendelkezett, és noha a virtuális valóság eszközt még nem próbálták, figyelemre méltó érdeklődést mutattak a számítógépes játékok iránt. Az empirikus kutatás eredményei azt mutatták, hogy a feladat elvégzése, az egyes lépések elsajátítása vonzóbb és hatékonyabb alternatívaként

⁴⁶ Dov Greenbaum: VR in the Prison System: Ethical and Legal Concerns, *AJOB Neuroscience*, 13 (2022), 3, 158-160. o. (DOI:10.1080/21507740.2022.2082598)

⁴⁷ Ana Rita Pires – Claire Machan: The Potential Use of Virtual Reality in Correctional Settings Resource User Manual, November 2023, 12-13. o.

https://www.visionvrproject.org/uploads/1/4/4/7/144711219/vision_pr3_manual_final_en_1.pdf

⁴⁸ Moccia – Sabatano: i.m. 5. o.

⁴⁹ Ticknor: i.m. 317. o.

⁵⁰ Pires et al. (2021): i.m. 34. o.

⁵¹ Abdulaziz Alshaer: Virtual Reality in Training: A Case Study on Investigating Immersive Training for Prisoners, *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 14 (2023) 10, 196-201. o. (DOI:10.14569/IJACSA.2023.0141021)

jelentkezett a fogvatartottak számára.

A szerző szerint a virtuális valóság elfogadottsága számos tényező mellett attól is függ, hogy a fogvatartottak mennyire tekintik hasznosnak, illetve élvezetesnek és miként értékelik a használatot. A tanulmány végső konklúziója alapján a könnyen, egyszerűen tanulható és használható technológia, továbbá annak hasznossága és harmadik tényezőként a felhasználó számára való szórakoztató, élvezetes jellege ugyanis növeli a rehabilitációs programban való részvétel valószínűségét, tekintve, hogy a hagyományos képzési és rehabilitációs szolgáltatásokhoz képest nagyobb a fogvatartotti elfogadottsága.⁵²

Az oktatás/képzés területén történő felhasználás fentebb bemutatott gyakorlati példáiból kiolvasható, hogy a virtuális valóság számtalan előnyös vonással bírhat a börtönkörnyezetben (is): így olyan módon képes vizualizálni, visszacsatolni, ami egy hagyományos osztályteremben nem lenne lehetséges; iskolai végzettségtől függetlenül alkalmas lehet a tanulók érdeklődésének felkeltésére; javíthatja az oktatás minőségét, a megszerzett ismeretek által pedig elősegítheti a rabok reintegrációját. Nagyon fontos jellemzője a „játék”-elem, amely hozzájárulhat a fogvatartotti motivációhoz, különösen olyan esetekben, amikor a fogvatartott tanulási problémával küzd, ami sebezhetőbbnek tűnetheti fel társai előtt. A számolási, írás- vagy olvasási nehézségekkel küzdők számára így ez a fajta játékos tanulás növelheti a hajlandóságot az oktatásban/képzésben való részvételben, ahogy kiküszöbölhető az esetleges nyelvi akadályok is, mivel a szoftverbe elviekben bármely nyelv beépíthető.⁵³

Az előnyök hangsúlyozása mellett szükségszerű utalni a lehetséges negatívumokra is: így megemlíthető a virtuális valóság használatával összefüggésben esetenként jelentkező hányinger, amelyet az vált ki, hogy a látás és a hallás olyan elemeket észlel, amelyeket a többi érzékszerv nem, és ez a szenzoros deszinkronizáció okozhatja a rosszulétet. Ezt a jelenséget azonban a technikai fejlődés mérsékelte, illetve az érzés egy kis szünetet tartva eltűnik. A hosszan tartó használat további negatív egészségügyi következményekkel járhat. Jellemző mellékhatás például a tájékozódási képesség elvesztése a fizikai térben; a szemszárazság és egyéb látási problémák (elmosódott érzékelés) jelentkezése. Mindemellett egyensúlyproblémákat is okozhat különösen az idősebb korosztálynál, növelve az elesés kockázatát. Az életkoron túlmenően a „mellékhatások” jelentkezése szempontjából jelentősége lehet a nemnek (terhes nők), valamint az aktuális egészségi állapotnak is. Így például a használata nem javasolt szédülés, magas vérnyomás, fülfertőzés, epilepszia esetén.⁵⁴

Nem hagyható figyelmen kívül az időtényező sem: a fejhallgatók huzamosabb időn keresztül való viselése nemcsak kényelmetlen lehet, hanem egyúttal a fentebb citált negatív egészségügyi következményekkel is járhat. A virtuális tevékenység megtervezésekor ezért érdemes a headset gyártók által javasolt használati időtartamával kalkulálni, illetve az egyes 'merülések' között rövid szünetet tartani.⁵⁵

---

⁵² Lásd uo. 196. o.

⁵³ Pires et al. (2021): i.m. 35. o.

⁵⁴ Ticknor: i.m. 322. o.

⁵⁵ Pires et al. (2021): i.m. 41. o.

Lehetséges negatívum a költségtényező, tekintettel arra, hogy a rendszer csúcskategóriás berendezéseket feltételez (pl. nagy teljesítményű számítógép, jó grafikus kártya), amelyek sok esetben sérülékenyek is, így generálva tovább a költségeket.⁵⁶ A *Cornet – Van Gelder* szerzőpáros emellett arra hivatkozik, hogy a virtuális valóság-tartalmak fejlesztése olyan speciális tudást feltételez, ami már önmagában jelentős költségként jelentkezik. Utalnak továbbá olyan megfontolást igénylő tényezőkre (például pszichológiai, érzelmi mellékhatásokra; a fejlesztők szándékával ellentétes felhasználásra), amelyek alapján a virtuális valóság alkalmazások tanácsadó vagy terapeuta jelenléte nélkül nem használhatók.

Terápiás célú felhasználás esetén további lényeges kérdés magának a börtönkörnyezetnek az alkalmassága is. A tágas, akadálymentes és egyúttal külső zajoktól mentes, csendes környezet meghatározó az elmélyülés, a jelenlét érzetének fenntartása szempontjából. A terápiás folyamatoknál ezért a beavatkozás hatékonysága érdekében szem előtt kell tartani a leginkább megfelelő helyszín kiválasztását is. A kritikusok emellett azzal is érvelnek, hogy a virtuális környezet nem helyettesítheti a szakemberek által nyújtott támogatást és emberi interakciót, illetve felhívják a figyelmet arra, hogy a szimuláció során kifejtett teljesítmény nem mindig tükrözi hűen azt, hogy hogyan, miként reagál az egyén a való világban.⁵⁷

Végül visszautalnánk a 'jó gyakorlatok' között fentebb ismertetett VISION projektekre, amelynek keretében a résztvevő országok megfogalmazhatták a technológia börtönkörnyezetben való alkalmazásának potenciális akadályait, a program megvalósítását hátráltató tényezőket. Spanyolország az eszközhiány mellett legfőbb nehézségként az internethez való hozzáférést jelölte meg, utalva arra, hogy a technológiának offline üzemmódban is alkalmazhatónak kellene lennie. Olaszország nehezítő tényezőként az új technológiák börtönkörnyezetbe történő bevezetésére hivatkozott, míg a görög fél a spanyolokhoz hasonlóan az offline üzemmódra utalt, tekintettel arra, hogy a számítógépek és mobil eszközök használatára vonatkozó korlátozások akadályozzák az országban a hozzáférést, illetve az új technológiák bevezetése esetén az engedélyeztetési procedúra is hátráltathatja, lassítja az innovatív kezdeményezést.

5. Záró gondolatok

Az esetleges negatív tényezők ellenére általánosságban elmondható, hogy a virtuális valóság eddigi tapasztalatai kedvezőek: a szakirodalom feldolgozása alapján a fogvatartottak mindennapjait, képzettségét, viselkedését, mentális egészségi állapotát, társas és egyúttal családi kapcsolatait pozitívan befolyásoló technológia képe rajzolódik ki, amely végső soron alkalmas lehet a rehabilitációs célok elősegítésére, a szabadulás utáni életre való felkészítésre is. Nyilvánvalóan naivitás lenne azt gondolni, hogy a virtuális valóság alkalmazások önmagukban hozzásegítik a fogvatartottakat a sikeres visszailleszkedéshez. Így a magunk részéről osztjuk azt a nézetet, hogy az eredményes be/visszailleszkedés egy átfogó reintegrációs tervet

⁵⁶ McLauchlan – Farley: i.m. 10-20. o.; 34-40. o.

⁵⁷ Cornet – Van Gelder: i.m. 631-647. o.

feltételez, amelynek azonban egyik innovatív összetevője lehet/lehetne a virtuális valóság is.

A bemutatott gyakorlati példák sokszínűsége ugyancsak azt sugallja, hogy a börtönügy számára potenciállal bíró eszközzől/módszerről van szó, amely jól kiegészítheti a meglévő reintegrációs eszköztárat. Ezeknek a 'jó gyakorlatoknak' a megismertetése pedig elengedhetetlen annak érdekében, hogy megtörjön, illetve tompuljon a fogvatartó államok technológiai modernizációval szembeni gyakorta markáns ellenállása. A virtuális valóság bevezetéséhez így egyebek mellett a büntetés-végrehajtás nyitottságára, a felmerülő biztonsági, logisztikai és egyéb aggályok eloszlatására, világos célkitűzésre, erőforrásokra és végső soron gondos tervezésre, kivitelezésre, valamint utókövetésre van szükség.

Irodalomjegyzék

- Abdulaziz Alshaer: Virtual Reality in Training: A Case Study on Investigating Immersive Training for Prisoners, *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 14 (2023) 10, 196-201. o. (<https://doi.org/10.14569/IJACSA.2023.0141021>)
- Ana Rita Pires – Claire Machan: The Potential Use of Virtual Reality in Correctional Settings Resource User Manual, November 2023, 12-13. o. https://www.visionvrproject.org/uploads/1/4/4/7/144711219/vision_pr3_manual_final_en_1.pdf
- Ana Rita Pires et al.: The potential of virtual reality for education and training in prisons. Technical report, January 2021, 34. o. https://www.researchgate.net/publication/357752509_THE_POTENTIAL_OF_VIRTUAL_REALITY_FOR_EDUCATION_AND_TRAINING_IN_PRISONS
- Biljana van Rijn et al.: Avatar-based therapy within prison settings: pilot evaluation, *British Journal of Guidance & Counselling*, 45 (2017) 3, 268-283. o. (<https://doi.org/10.1080/03069885.2015.1068273>)
- Bobbie Ticknor: Using Virtual Reality to Treat Offenders: An Examination, *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 13 (2018) 2, 317. o.
- Carmen Lucia Moccia – Fausta Sabatano :“VR” As A Reflective Device In Prison Contexts, *Journal of Inclusive Methodology and Technology in Learning and Teaching* 4 (2024) 1, 5. o.
- Carolyn McKay: The Carceral Automaton: Digital Prisons and Technologies of Detention, *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 11 (2022) 1, 100-119. o. (<https://doi.org/10.5204/ijcjsd.2137>)
- Catherine Kim: Introducing Inmates to Real Life via Virtual Reality. March 15, 2018; <https://www.usnews.com/news/best-states/articles/2018-03-15/introducing-inmates-to-real-life-via-virtual-reality>
- larke Matt: Some Prisons Are Using Virtual Reality for Reentry and Other Programs. *Prison Legal News*, July 2019, 26. o., <https://www.prisonlegalnews.org/news/2019/jul/2/some-prisons-are-using-virtual-reality-reentry-and-other-programs/>;

- Daniel River: Virtual Reality Series Lets You Experience Life in Prison, *Business Insider*, September 15, 2016, https://www.businessinsider.com/virtual-reality-prison-project-empathy-2016-9?amp;utm_medium=referral
- Danielson et al: Implementation Preparation Costs of Virtual Reality Job Interview Training in Prisons: A Budget Impact Analysis, *Journal of Offender Rehabilitation*, 62 (2023) 2, 81-97. o. (<https://doi.org/10.1080/10509674.2022.2160040>)
- Dov Greenbaum: VR in the Prison System: Ethical and Legal Concerns, *AJOB Neuroscience*, 13 (2022), 3, 158-160. o. (<https://doi.org/10.1080/21507740.2022.2082598>)
- Edita Bezegová et al.: Virtual Reality and its potential for Europe, Ecorys report, https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/vr_ecosystem_eu_report_0.pdf, 45. p.
- Hayden P. Smith: The Role of Virtual Reality in Criminal Justice Pedagogy: An Examination of Mental Illness Occurring in Corrections, *Journal of Criminal Justice Education*, 32 (2021) 2, 252-271. o. (<https://doi.org/10.1080/10511253.2021.1901948>)
- Helen Farley: Using 3D Worlds in Prison: Driving, Learning and Escape, *Journal of Virtual Worlds Research*, (11) 28 April 2018, 2-11. o.
- James Careless: Using virtual reality to improve inmate interaction with families. February 21, 2023; [https://www.corrections1.com/re-entry-and-
recidivism/articles/using-virtual-reality-to-improve-inmate-interaction-with-families-B9ObfvZOGLRrqufV/](https://www.corrections1.com/re-entry-and-recidivism/articles/using-virtual-reality-to-improve-inmate-interaction-with-families-B9ObfvZOGLRrqufV/)
- Jean-Louis Van Gelder – Marco Otte – Eva C. Luciano: Using virtual reality in criminological research, *Crime Science* 3 (2014) 10, (<https://doi.org/10.1186/s40163-014-0010-5>)
- Jimmy McLaughlan – Helen Farley: Fast Cars and Fast Learning: Using Virtual Reality to Learn Literacy and Numeracy in Prison, *Journal of Virtual Worlds Research*, 12 (2019) 3, 2. o. (DOI:10.4101/jvwr.v12i3.7391)
- Jonny Collins –Tobias Langlotz – Holger Regenbrecht: Virtual Reality in Education: A Case Study on Exploring Immersive Learning for Prisoners, Conference Paper, November 2020; <https://www.researchgate.net/publication/347667651>
- Jose A. Moncada: Virtual Reality as Punishment, *Indiana Journal of Law and Social Equality*, 8 (2020) 2, 304-326. o.
- Karen Hao: The future of social-justice activism and mass-incarceration reform is in VR. <https://qz.com/930828/project-empathy-vr-backed-by-van-jones-is-a-virtual-reality-project-that-will-be-the-future-of-social-justice-activism-and-mass-incarceration-reform>
- Konstantinos Oikonomou et al.: Virtual Reality in Humanistic Prisons Education. The STEPS project. PCI '20: Proceedings of the 24th Pan-Hellenic Conference on Informatics 2020, 250 -255. o. <https://doi.org/10.1145/3437120.3437318>
- Liza JM Cornet – Jean-Louis Van Gelder: Virtual reality: a use case for criminal justice practice, *Psychology, Crime & Law*, 26 (2020) 7, 631. o. (<https://doi.org/1080/1068316X.2019.1708357>)

-
- Maria Cuervo: Virtual Reality Helping Juvenile Prisoners Re-enter the World, August 2022, <https://the-learning-agency-lab.com/the-learning-curve/virtual-reality-helping-juvenile-prisoners-re-enter-the-world/>
  - Mel Slater – Maria V. Sanchez-Vives: Enhancing Our Lives with Immersive Virtual Reality, *Frontiers in Robotics and AI*, 19 December 2016, 1-47. o. <https://doi.org/10.3389/frobt.2016.00074>
  - Melissa Q. Teng – Eric Gordon: Therapeutic virtual reality in prison: Participatory design with incarcerated women. *New Media & Society*, 23 (2021) 8, 2210-2229. o. <https://doi.org/10.1177/1461444821993131>
  - Mel Slater: Place illusion and plausibility can lead to realistic behaviour in immersive virtual environments, *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 1535 (2009) 364, 3549-3557. o. (<https://doi.org/10.1098/rstb.2009.0138>)
  - Nicole Lewis: A View of Tomorrow. The Marshall Project 2018, <https://www.themarshallproject.org/2018/07/17/a-view-of-tomorrow>
  - Paul Moore: Learning and teaching in virtual worlds: Implications of virtual reality for education, *Australian Journal of Educational Technology*, 11 (1995) 2, 92. o. <https://doi.org/10.14742/ajet.2078>
  - Pia Puolakka: Smart prison – a historical digital leap in finnish prisons, <http://justice-trends.press/smart-prison-a-historical-digital-leap-in-finnish-prisons/>;
  - Pia Puolakka: Smart Prison Facility Spurs Rehabilitation in Finland, *Correctional News*, November 3, 2021, <https://correctionalnews.com/2021/11/03/smart-prison-facility-spurs-rehabilitation-in-finland/>
-
-

A gyorsított eljárás és a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás az ítélkezési gyakorlatban

Angyal Zoltán*

Az Európai Unió Bíróságának eljárásai meglehetősen időigényesek. A két igazságszolgáltatási fórum közül a Bíróság eljárásainak összesített átlaga 2023-ban 17 hónap volt, míg a Törvényszéknél 18 hónap. Gyorsabb eljárásokra az uniós jog három lehetőséget kínál. Ezek a közül a legrégebbi, de legkevésbé szabályozott a soron kívüli eljárás. A legszélesebb körben alkalmazható a gyorsított eljárás. Végül a leggyorsabb a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás. A tanulmány bemutatja az utóbbi két különleges eljárás szabályozási hátterét és gyakorlati alkalmazását.

Kulcsszavak: Európai Bíróság, gyorsított eljárás, sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás, igazságügyi statisztikák, esetjog

The expedited procedure and the urgent preliminary ruling procedure in case law

The procedures of the Court of Justice of the European Union are quite time-consuming. Of the two courts, the cumulative average for the Court of Justice was 17 months in 2023, compared with 18 months for the General Court. EU law offers three possibilities for faster procedures. The oldest and the least regulated of these is the priority procedure. The most widely used is the expedited procedure. Finally, the fastest is the urgent preliminary ruling procedure. The study describes the regulatory background and practical application of the last two special procedures.

Keywords: European Court of Justice, expedited procedure, urgent preliminary ruling procedure, judicial statistics, case law

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.40>

1. Bevezetés

Az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) igazságügyi statisztikáit böngészve szembetűnő mind a Bíróság, mind a Törvényszék eljárásainak viszonylagos időigényessége. A 2023-as éves jelentésből figyelemreméltó adatok derülnek ki. Az eljárások időtartama a következőképpen alakult hónapokban kifejezve és kerekítve: 17 hónap az előzetes döntéshozatali kérelmek tekintetében,

---

* Habilitált egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet.

21 hónap a közvetlen kereseteknél¹, és 14 hónap a fellebbezések vonatkozásában. Ehhez képest a gyorsított eljárásokban átlagosan 9 hónap² alatt, a sürgősségi döntéshozatali iránti eljárásokban pedig mindössze 4 hónap alatt döntés született.³ A Törvényszéken a Bíróságéhoz képest hosszabbak az eljárások. Az állami támogatásokkal kapcsolatos ügyekben átlagosan 34 hónap, a versennyel kapcsolatos kereseteknél 37 hónap, a közszolgálatnál 18 hónap, a szellemi tulajdonnál 14 hónap, és az egyéb közvetlen kereseteknél 23 hónap.⁴ A Törvényszéken szintén lehetőség van gyorsított eljárásra, ezek időtartamára nézve azonban a Törvényszék igazságügyi statisztikái nem tartalmaznak adatokat.⁵

A Bíróság Alapokmánya⁶ (a továbbiakban: alapokmány) értelmében az eljárási szabályzat gyorsított eljárást és a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségre vonatkozó előzetes döntéshozatalra utalás esetében sürgősségi eljárást írhat elő. Az alapokmány általánosságban rögzíti azt, hogy ezen eljárások vonatkozásában a beadványok és az írásbeli észrevételek benyújtására az általánoshoz képest rövidebb határidőt, valamint főtanácsnoki indítvány mellőzését is elő lehet írni.⁷

A gyorsított eljárásra és a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásra irányadó jogszabályszovegek azonban nem határozzák meg részletesen azokat a körülményeket, amelyek fennállása esetén ezeket az eljárásokat kell alkalmazni. E tekintetben kizárólag az EUMSZ 267. cikk negyedik bekezdése tartalmaz kifejezett utalást egy olyan helyzetre, amely szükségessé teszi, hogy a Bíróság „*a lehető legrövidebb időn belül*” határozzon, nevezetesen, ha az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés egy fogva tartott személyt érintő ügyben merül fel.

A tanulmány célja, hogy bemutassa, elemezze és összehasonlítsa a két speciális eljárás alapvető jellemzőit, valamint azok alkalmazását az ítélkezési gyakorlatban. Itt kell megjegyezni még azt is, hogy a Bíróság eljárási szabályzata egy harmadik lehetőséget is tartalmaz, az ún. soron kívüli eljárást. Utóbbira nézve viszont a szabályzatban semmilyen külön rendelkezést nem találunk.⁸

2. A gyorsított eljárás alapvető szabályai

Gyorsított eljárás lefolytatására 2000 óta van lehetőség a Bíróságon. A gyorsított eljárás a bírósági alapeljárás típusától függetlenül alkalmazható, ha az ügy jellege megköveteli, hogy elbírálására a lehető legrövidebb időn belül kerüljön sor. A

¹ Ezek alatt elsősorban a tagállami kötelezettségszegés megállapítása iránti kereseteket, valamint kisebb részben – egyebek mellett – a megsemmisítés iránti kereseteket kell érteni.

² Mivel 2023-ban egyetlen ügyet sem fejeztek be gyorsított eljárásban, a 9 hónapos átlag a 2022-es adatokból származik.

³ Lásd a Bíróság 2023-as éves jelentése, A Bíróság igazságügyi statisztikái, 22.o.

⁴ Lásd a Bíróság 2023-as éves jelentése, A Törvényszék igazságügyi statisztikái, 13. o.

⁵ A Törvényszéken alkalmazható gyorsított eljárások elméleti és gyakorlati vonatkozásaival a tanulmány nem foglalkozik. 2023-ban egyébként 16 gyorsított eljárás iránti kérelem érkezett a Törvényszékre.

⁶ Lásd a 3. sz. jegyzőkönyvet az Európai Unió Bíróságának alapokmányáról

⁷ Lásd az alapokmány 23a. cikk első két bekezdését.

⁸ Ehhez lásd még: VILLÁNYI József: *Az Európai Unió Bírósága előtti eljárás gyakorlati szempontból*, Alkotmánybírósági Szemle, 2011/2., 101-118. o.

gyorsított eljárás tehát az uniós jog valamennyi területén és bármilyen típusú eljárásban alkalmazható.⁹

Az alapokmány mindössze annyi speciális rendelkezést tartalmaz a fentiekén kívül, hogy a beadványok vagy írásbeli észrevételek benyújtására jogosult felek és egyéb érdekelték körének korlátozását, kivételesen sürgős esetben pedig az eljárás írásbeli szakaszának mellőzését lehet előírni.¹⁰

A Bíróság eljárási szabályzata külön szabályozza az előzetes döntéshozatali eljárások és a közvetlen keresetek esetén alkalmazható gyorsított eljárásra vonatkozó rendelkezéseket, valamint lehetőséget ad ugyanerre néhány különleges – ugyanakkor a gyakorlatban eddig még nem alkalmazott – esetben is.

2.1. A gyorsított előzetes döntéshozatali eljárás

2.1.1. A szabályozásban. Előzetes döntéshozatali eljárás tekintetében két módon kerülhet sor gyorsított eljárásra. Kezdeményezheti egyrészt a kérdést előterjesztő tagállami bíróság, másrészt kivételesen hivatalból is elrendelhető.¹¹ Az erre irányuló kérelemről a Bíróság elnökének kell döntenie az előadó bíró és a főtanácsnok meghallgatását követően. A gyorsított eljárás indokáról az eljárási szabályzat mindössze annyit rögzít, hogy annak elrendelésére akkor kerülhet sor, ha ügy jellege megköveteli, hogy elbírálására a lehető legrövidebb időn belül kerüljön sor.¹²

Az erre irányuló kérelem elfogadása esetén az eljáró bírói tanács elnökének haladéktalanul tárgyalási határnapot kell kitűznie, amelyet az előzetes döntéshozatal iránti kérelem kézbesítésével közölnie kell az egyéb érdekelttekkel.¹³ Az eljárás gyorsítását szolgálja az a szabály is, hogy az érdekelték az elnök által előírt, de legalább tizenöt napos határidőn belül terjeszthetnek elő beadványokat vagy írásbeli észrevételeket. Az elnök nem csak rövidebb határidőket szabhat a beadványokra, hanem azokat tartalmilag is korlátozhatja azzal, hogy az érdekeltéket felhívja arra, hogy azokat az előzetes döntéshozatal iránti kérelem lényeges jogkérdéseire korlátozzák.¹⁴ Az esetleges beadványokat vagy írásbeli észrevételeket azonban gyorsított eljárás esetén is a tárgyalás előtt közölni kell valamennyi érdekelttel. A főtanácsnok részvétele nem mellőzhető az eljárásban.¹⁵

Az eljárási szabályzat tartalmaz még néhány különös rendelkezést az eljárási iratok megküldését illetően is. Ilyen például az, hogy az iratok eredeti példányát és annak mellékleteit késedelem nélkül kell megküldeni a Bíróság Hivatala számára.¹⁶

⁹ A témához lásd: Andrew RENSHAW – Jan BLOCKX, *Judicial review of mergers in the EU*, The Antitrust Bulletin: Vol. 58, Nos. 2 & 3/Summer-Fall 2013; Stephanie LAW, *Expedited Procedures: Court of Justice of the European Union (CJEU)*, Oxford Public International Law, Max Planck Encyclopedia of International Procedural Law [MPEiPro] (<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3662.013.3662/law-mpeipro-e3662>, letöltve: 2024.11.01.)

¹⁰ Alapokmány 23a. cikk harmadik bekezdés

¹¹ A hivatalból való elrendeléshez egy példát lásd a 3.4. alpontban.

¹² Eljárási szabályzat 105. cikk (1) bekezdés

¹³ Az érdekeltékhez lásd az alapokmány 23. cikkét.

¹⁴ Eljárási szabályzat 105. cikk (3) bekezdés

¹⁵ Eljárási szabályzat 105. cikk (4) – (5) bekezdés

¹⁶ Eljárási szabályzat 106. cikk

2.2.2. Az ítélezési statisztikákban. Az igazságügyi statisztikák szerint 2019 és 2023 között évente átlagosan 42 gyorsított eljárás iránti kérelmet terjesztettek elő a tagállami bíróságok előzetes döntéshozatali eljárásokban. A vizsgált időszakban a Bírósághoz érkezett összes, 229 gyorsított eljárásra vonatkozó kérelem közül 210-et előzetes döntéshozatal kapcsán nyújtottak be, így messze ez a leggyakoribb alkalmazási köre. Ami a kérelmek eredményességét illeti, megállapítható, hogy a 229 kérelemből csupán 11 esetben született a gyorsított eljárásnak helyt adó határozat, ami 95%-os elutasítási arányt mutat.¹⁷

2.2.3. Ítélezési gyakorlat 2017 és 2021 között. A 2017 és 2021 között született, gyorsított előzetes döntéshozatal iránti kérelmeknek helyt adó döntésekből a legfontosabb ügyek.

- a) 2021-ből kiemelés érdemel az az ügy, amelyben a horvát és holland kettős állampolgársággal rendelkező és 2018 óta Észak-Írországban tartózkodó CG és egy brit miniszterium között annak tárgyában folyamatban lévő jogvita keretében terjesztették elő, hogy e miniszterium megtagadta CG-től a szociális segítségnyújtási ellátást.¹⁸ A Bíróság itt azt az indokot találta megalapozottnak, amely szerint egyrészt CG semmilyen pénzügyi forrással nem rendelkezett, nem részesült az állam által nyújtott ellátásban, és bántalmazott nők számára fenntartott befogadó otthonban élt, másrészt pedig, hogy fennállt a veszélye annak, hogy a gyermekeinek alapvető jogai sérültek.¹⁹
- b) Egy másik 2021-es döntés román bíróságok kérelmére indult eljárásokban született, amelyeket egyrészt korrupcióval és a hozzáadottérték-adót illetően elkövetett adócsalással kapcsolatos bűncselekmények miatt folyamatban lévő büntetőeljárások, valamint egy román bíróval szemben kiszabott fegyelmi szankció tárgyában folyamatban lévő jogvita keretében terjesztettek elő.²⁰ Ezen ügyek érdekessége, hogy az öt ügyből háromban a Bíróság elutasította a gyorsított eljárás iránti kérelmeket azzal az indokkal, hogy a gyorsított eljárás alkalmazásától el lehet tekinteni, ha az ügy által felvetett jogi problémák érzékeny és összetett jellege miatt az ilyen eljárás nehezen alkalmazható, különösen, ha a Bíróság előtti eljárás írásbeli szakaszának lerövidítése nem tűnik helyénvalónak.²¹ Két ügyben viszont megalapozottnak bizonyult a sürgős eljárás azzal az indokkal, hogy a Bíróság megítélése szerint a román bíróságokon bizonytalanság állt fenn az uniós jognak a büntetőjog hatálya alá tartozó számos olyan ügyben való értelmezését és alkalmazását illetően, amelyekben az elévülési idő letelte, és ennél fogva a büntetlenség veszélye merült fel.²²

¹⁷ Lásd a Bíróság 2023-as éves jelentése, A Bíróság igazságügyi statisztikái, 25.o.

¹⁸ Lásd ehhez a C-709/20. sz., The Department for Communities in Northern Ireland ügyben 2021. július 15-én hozott ítélet, EU:C:2021:602

¹⁹ Lásd az ítélet 43. és 44. pontját.

²⁰ Lásd ehhez a C-357/19., C-379/19., C-547/19., C-811/19. és C-840/19. sz. egyesített ügyekben 2021. december 21-én hozott ítélet, EU:C:2021:1034

²¹ Lásd az ítélet 116. pontját.

²² Lásd az ítélet 120. pontját.

- c) 2017 és 2019 között három példát is találunk a gyorsított eljárásnak helyt adó döntéseknek.²³

2.2.4. A legújabb, 2024-es ítélkezési gyakorlat. Ahogy korábban olvashattuk, a gyorsított eljárás iránti kérelmek rendkívül ritkán végződnek elfogadó határozattal. 2022-ben és 2023-ben egyetlen ilyen döntés sem született. 2024-ben viszont két példát is találunk, amelyekben a Bíróság elnöke támogatta az erre vonatkozó indítványokat.

Az egyik ilyen eset a Bíróság C-202/24. sz. Alchaster ügyben hozott ítélete, illetve annak eljárása volt.²⁴ Ennek előzményéhez tartozik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság²⁵ 2024. márciusában kérte, hogy az ügyet gyorsított eljárás keretében bírálják el. Ezt azzal indokolta, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés az alapeljárás érintettje, MA által az előtte indított olyan perben merült fel, amelynek feladata annak vizsgálata, hogy helyénvaló-e az átadására irányuló kérelemnek helyt adni vagy azt elutasítani. MA ugyanis őrizetben volt, amíg az Egyesült Királyságnak történő átadás iránti kérelemről szóló végleges döntés nem született. A 2024. áprilisában meghozott végzésében a Bíróság elnöke úgy határozott, hogy helyt ad a gyorsított eljárás iránti kérelemnek.²⁶ Végzésében a Bíróság elnöke ezt azzal indokolta, hogy egyrészt az egy őrizetben lévő személyre vonatkozó ügyben merült fel, másrészt e kérdés jellegére és a felvetés körülményeire tekintettel az e kérdésre adott válasz alkalmas volt arra, hogy kihatással legyen az érintett személy további fogva tartására. A mindössze két hónappal később kihirdetett ítéletben a Bíróság tisztázta, hogy az Egyesült Királyság által kibocsátott elfogatóparancsok milyen feltételek mellett hajthatók végre az EU-ban. Az Egyesült Királyságnak az EU-ból való kilépése óta az előbbi által kibocsátott elfogatóparancsok végrehajtását az EU és az Egyesült Királyság közötti kereskedelmi és együttműködési megállapodás (TCA) szabályozza.²⁷ A Bíróság az ítéletében megállapította, hogy a tagállamok igazságügyi hatóságai, amelyeknek az ilyen elfogatóparancs végrehajtását kérik, független vizsgálatot kell végezniük Európai Unió Alapjogi Chartája megsértésének kockázatáról. Az ítélet szerint a TCA által előírt átadási mechanizmus különbözik az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározatban foglaltaktól.

A másik példa 2024-ből a Bíróság C-244/24. sz. és C-290/24. sz. Kadunai egyesített ügyekben lefolytatott eljárása.²⁸ Az alapügyekben a kérdést előterjesztő holland bíróságok indítványozták, hogy az ügyeket gyorsított eljárás keretében bírálják el. Az indokolásuk szerint a rendes eljárás alkalmazása esetén fennállt volna annak a veszélye, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre az uniós jogban²⁹ előírt ideiglenes védelem maximális időtartamának 2025. március 4-i

²³ Lásd a C-502/19. sz., a C-621/18. sz. és a C-670/16. sz. ügyeket.

²⁴ A Bíróság 2024. június 29-i Alchaster ítélete, C-202/24, ECLI:EU:C:2024:649

²⁵ The Supreme Court (Ireland)

²⁶ A Bíróság 2024. április 22-i Alchaster végzése (C-202/24, EU:C:2024:343)

²⁷ Lásd: Kereskedelmi és együttműködési megállapodás egyrészről az Európai Unió és az Európai Atomenergia-közösség, és másrészről Nagy Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága között (HL L 149., 2021.04.30., 10.o.)

²⁸ C-244/24. és C-290/24. sz. egyesített ügyek

²⁹ A 2023/2409 végrehajtási határozatban

lejárta előtt nem kapnak választ. Álláspontjuk szerint ebben az esetben az átmeneti védelem maximális időtartamának kérdése pusztán hipotetikus lenne, holott számukra sürgősen szükség van az uniós jog e tárgyban történő értelmezésére. Ezenfelül a nemzeti bíróságok azzal is érveltek, hogy az ügyek jellege megköveteli azok mielőbbi elbírálását, mivel a kimenetelükkel kapcsolatos hosszas bizonytalanság részben, de jelentősen akadályozná az Ukrajnából kitelepített egyes személyek javára bevezetett átmeneti védelmi rendszer működését.

A 2024. júniusi végzésében a Bíróság elnöke úgy határozott, hogy helyt ad a gyorsított eljárás iránti kérelemnek.³⁰ A végzés megállapította azt, hogy az alapügyekben felmerült probléma rendszerszintű, és a harmadik országok azon állampolgárainak egész kategóriáját érinti, akik az ukrajnai háború miatt menekültek az EU-ba. Az indokolás szerint különösen azok a harmadik országbeli állampolgárok kerülnek rendkívül bizonytalan helyzetbe, akik a 2001/55 irányelv³¹ hatálya alá tartoznak, és akik nem kezdeményeztek nemzeti bírósági eljárást e védelem lejárta ellen, vagy nem tették ezt meg a megadott határidőn belül. A gyorsított eljárás alkalmazását a végzés három okkal is alátámasztotta:

- Egyfelől azzal, hogy a gyorsított eljárás alkalmazására irányuló kérelmeknek már korábban is helyt adtak olyan helyzetekben, amikor a Bíróság rövid időn belüli válasza alkalmas volt arra, hogy megszüntesse a kérdést előterjesztő bíróság előtt fennálló súlyos bizonytalanságokat az uniós jog fontos kérdéseivel kapcsolatban, amelyek különösen a közös európai menekültügyi rendszer megfelelő működésével kapcsolatosak.³²
- A kérelmezők anyagi nincstelensége és szociális segélyben való részesülésre való képtelensége azon okok közé tartozik, amelyek indokolhatják a gyorsított eljárás alkalmazását.³³
- A közös európai menekültügyi rendszer megfelelő működésével kapcsolatos rendszerszintű probléma következtében személyek egy egész csoportja válhat hajléktalanná.

Végül meg kell említeni, hogy 2024-ben számos alkalommal született elutasító határozat a gyorsított előzetes döntéshozatal indítványozó kérelmeknek.³⁴ Néhány olyan esetről is tudunk, amelyben a Bíróság bár elutasította a gyorsított eljárást, ugyanakkor soron kívüli eljárást rendelt el.³⁵

2.2. A gyorsított eljárás közvetlen keresetknél

2.2.1. A szabályozásban. Főszabályként csak a felperes vagy az alperes kérelmére dönthet úgy a Bíróság elnöke, hogy – a másik fél, valamint az előadó bíró és a

³⁰ A Bíróság 2024. június 12-i Kaduna végzése (C-244/24 és C-290/24, EU:C:2024:491)

³¹ 7. cikkének

³² Lásd ehhez a Bíróság elnökének 2017. február 15-i végzését a Mengesteab-ügyben, C-670/16, EU:C:2017:120, 16. pont, és a 2017. február 15-i, Jafari végzését, C-646/16, EU:C:2017:138, 15. pont

³³ Lásd ehhez a C-709/20. sz., The Department for Communities in Northern Ireland ügyben 2021. július 15-én hozott ítélet, EU:C:2021:602, 44. pont

³⁴ Lásd ehhez a C-185/24., C-189/24. sz., a C-336/23., sz., C-255/23, C-285/23., sz., a C-134/23. sz., a C-114/23. sz., a C-696/22. sz., a C-683/22. sz., a C-548/22. sz., a C-531/22. sz., a C-392/22. sz., a C-298/22. sz., és a C-252/22. sz. ügyeket.

³⁵ Lásd ehhez a C-670/22. sz., a C-603/22. sz. és a C-436/22. sz. ügyeket.

főtanácsnok meghallgatását követően, – az ügyet gyorsított eljárásban bírálják el, ha az ügy jellege azt követeli, hogy elbírálására a lehető legrövidebb időn belül kerüljön sor.³⁶A gyorsított eljárás iránti kérelmet csak a keresetlevél, illetve az ellenkérelem előterjesztésével egy időben, külön iratban benyújtani. Kivételesen azonban hivatalból is sor kerülhet ennek elrendelésére.³⁷

Az eljárás írásbeli szakaszára vonatkozó speciális rendelkezés, hogy a keresetlevelet és az ellenkérelmet kizárólag abban az esetben lehet válasszal és viszonyválasszal kiegészíteni, ha azt az elnök az előadó bíró és a főtanácsnok meghallgatását követően szükségesnek tartja. A beavatkozó fél pedig csak hasonló eljárást követően nyújthat be beavatkozási beadványt.³⁸

Ami az eljárás szóbeli szakaszát illeti, a bírói tanács elnökének az ellenkérelem előterjesztését követően kell kitűznie a tárgyalási határnapot, amelyet azonnal közölnie kell a felekkel. Az elnök mindazonáltal a tárgyalást elhalaszthatja, ha a bizonyításfelvétel lefolytatása vagy a pervezető intézkedések végrehajtása ezt megköveteli.³⁹ A főtanácsnok részvétele ez esetben sem mellőzhető.

2.2.2. Az ítélezési gyakorlat a kötelezettségszegési eljárásokban. Az igazságügyi statisztikák szerint 2019 és 2023 között összesen hat gyorsított eljárás iránti kérelmet terjesztettek elő kötelezettségszegés megállapítása iránti keresetek tekintetében. Ezek közül azonban egyetlen egy ügyben sem állapította meg a Bíróság azt, hogy teljesültek a sürgősségre vonatkozó feltételek.⁴⁰

A fenti időszakot megelőzően, a közvetlen keresetek esetében alkalmazható gyorsított eljárás alkalmazására az egyik legrészletesebben megindokolt példa egy lengyel kötelezettségszegési eljárás volt.⁴¹ A Bíróság elnökének 2018 novemberi végzése⁴² mélyebb betekintést enged a Bíróság által figyelembe vett szempontoknak. A Bizottság itt arra hivatkozott, hogy az általa a keresetében felhozott kifogások a tagállamok legfelsőbb bíróságai függetlenségének biztosítására irányuló garanciák megsértésén alapulnak, és a rendszerszintű kétségek, olyan mértékben alkalmasak jogbizonytalanság előidézésére és az uniós jogrend megfelelő működésének megzavarására, hogy a jogvitában a lehető leggyorsabban kell határozni.⁴³ A lengyel kormány ezzel szemben azzal érvelt, hogy a Bizottság gyorsított eljárás iránti kérelmének elfogadása a védelemhez való jogának indokolatlan korlátozását eredményezné.⁴⁴ A Bíróság végül elrendelte a gyorsított eljárást az alábbi fő indokokkal:⁴⁵

³⁶ Eljárási szabályzat 106. cikk

³⁷ Eljárási szabályzat 133. cikk (1) bekezdés

³⁸ Eljárási szabályzat 134. cikk

³⁹ Eljárás szabályzat 135. cikk

⁴⁰ A témához lásd még: Petra BÁRD - Anna ŚLEDZIŃSKA-SIMON, *Rule of law infringement procedures A proposal to extend the EU's rule of law toolbox*, CEPS Paper in Liberty and Security in Europe No. 2019-09, May 2019

⁴¹ Lásd a C-619/18. sz. Bizottság kontra Lengyelország ügyet

⁴² Lásd a Bíróság 2018. november 15-i végzését a C-791/19. sz. ügyben, EU:C:2018:910

⁴³ Lásd a végzés 15. pontját.

⁴⁴ Lásd a végzés 17. pontját.

⁴⁵ Lásd a végzés 19-25. pontját.

- A bírák függetlenségére vonatkozó követelmény a tisztességes eljáráshoz való alapvető jog lényegéből következik, amely döntő jelentőségű a jogállamiság értékének a megőrzése szempontjából.
- A gyorsított eljárás alkalmas arra, hogy a jogbiztonság céljából mind az Unió, mind az érintett tagállam érdekében megszüntesse az uniós jog alapvető kérdéseivel kapcsolatos bizonytalanságokat.
- Nem sérül a tagállam védelemhez való joga, hiszen a Bíróság előtti kötelezettségzegés megállapítása iránti eljárások előtt pert megelőző eljárásra kerül sor, amelynek során a feleknek lehetőségük van előadni és kidolgozni azt az érvelést, amelyet ezt követően ki kell fejteniük az esetleges Bíróság előtt folytatódó eljárás során.

Kiemelést érdemel egy Lengyelországgal szemben 2019-ben indult másik kötelezettségzegési eljárás is,⁴⁶ amely több szempontból is különlegesnek tekinthető.⁴⁷ A Bizottság a keresetének benyújtásával egyidejűleg kérte a gyorsított eljárás alkalmazását, másrészt ideiglenes intézkedések⁴⁸ elrendelését. A Bizottság többek között arra hivatkozott, hogy a keresetében megfogalmazott, a lengyel bírákra vonatkozó új fegyelmi felelősségi rendszerrel kapcsolatos kifogások a bírák függetlenségének biztosításához szükséges garanciák rendszerszintű megsértésén alapultak. A jogbiztonság követelménye a Bizottság szerint ezért szükségessé tette volna az ügy lehető legrövidebb időn belül történő vizsgálatát az említett rendszer uniós joggal való összeegyeztethetőségével kapcsolatos kétségek eloszlatása érdekében.⁴⁹

A Bíróság a gyorsított eljárás és az ideiglenes intézkedések iránti kérelmekről is döntött a végleges határozat meghozatala előtt. A Bíróság szerint a gyorsított eljárás olyan eljárási eszközt képez, amelynek célja a rendkívül sürgős helyzetekre való reagálás és annak alkalmazásától el lehet tekinteni, ha az ügy által felvetett jogi problémák érzékeny és összetett jellege miatt az ilyen eljárás nehezen alkalmazható, különösen, ha a Bíróság előtti eljárás írásbeli szakaszának lerövidítése „*nem tűnik helyénvalónak*”.⁵⁰ A Bíróság elnöke elutasította a gyorsított eljárás iránti kérelmet azzal az indokkal, hogy bár az állítólagos kötelezettségzegés elsődleges fontosságúnak bizonyulhat az Unió igazságszolgáltatási rendszerének megfelelő működése szempontjából, e kérdések érzékeny és összetett jellege miatt „*nehezen lehetne alkalmazni*” a gyorsított eljárást.⁵¹ Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a Bíróság elrendelte az ügy soron kívüli elbírálását. A végzésben⁵² a nagytanácsban

⁴⁶ Lásd a 2021. július 15-i Bizottság kontra Lengyelország [Fegyelmi felelősségi rendszer] ítélet, C-791/19, EU:C:2021:596

⁴⁷ Az ügy tágabb értelmezéséhez lásd: Monika Kawczynska, *Combating the constitutional crisis in Poland – Can the European Union provide an effective remedy?*, Hungarian Journal of Legal Studies 61 (2020) 2, 229–253 DOI: 10.1556/2052.2020.00269

⁴⁸ Ehhez lásd: Angyal Zoltán, *Ideiglenes intézkedés új utakon*, Miskolci Jogi Szemle, 2021. 5. szám 9-24.o.

⁴⁹ Lásd az ítélet 30. pontját.

⁵⁰ Lásd a végzés 32. pontját, valamint a Bíróság elnökhelyettesének 2018. március 22-i Wall Street Systems UK kontra EKB végzését, C-576/17 P(R) és C-576/17 P(R), EU:C:2018:208, 51. pont

⁵¹ Lásd az ítélet 34. pontját.

⁵² A Bíróság 2020. április 8-i végzése a C-791/19. sz. ügyben, EU:C:2020:277

eljáró Bíróság ezzel szemben helyt adott az ideiglenes intézkedések iránti kérelmeknek.⁵³

Azokból a rendkívül ritka esetekből, amikor a Bíróság közvetlen keresetek esetében gyorsított eljárás alkalmazását rendelte el megemlíthetők az alábbi ügyek:

- 2018-ból egy harmadik, Lengyelországgal szembeni kötelezettségszegési eljárás.⁵⁴
- 2018-ból az Európai Központi Bank kontra Lettország ügy.⁵⁵
- 2012-ből a magyar bírák kényszernyugdíjazása miatt indult kötelezettségszegési eljárás.⁵⁶ Meg kell jegyezni azt is, hogy ez volt a Bíróság történetében az első alkalom, amikor egy kötelezettségszegés megállapítása iránti eljárásban gyorsított eljárásra került sor.

2.2.3. Az ítélezési gyakorlat a megsemmisítés iránti eljárásokban.

Megsemmisítési iránti keresetek alapján indult eljárásokban szinte alig találunk példát gyorsított eljárásokra. Az egyik ügyben, amelyben a felperesként eljáró Bizottság gyorsított eljárás iránti kérelmét a Bíróság elutasította még 2010-ben született.⁵⁷

Az elmúlt évtizedekből mindössze két – egymással összefüggő, de nem egyesített ügyben született – ítéletet találtam, amelyben a Bíróság megsemmisítés iránti eljárásban elfogadta a gyorsított eljárás iránti kérelmeket, ráadásul olyan ügyekben, amelyben a Bíróság teljes ülésen járt el. Ez külön-külön is rendkívül ritka, így együtt pedig igazi kuriózumnak számított eljárásjogi szempontból.

Talán sokan emlékeznek arra a jogvitára, amelyben Magyarország és Lengyelország is megsemmisítés iránti kereseteket nyújtott be az uniós költségvetés védelmét szolgáló általános feltételrendszerről szóló rendelet teljes, illetve részleges megsemmisítése érdekében.⁵⁸ A magyar ügyben a keresetet 2021. márciusában nyújtották be, az Európai Parlament pedig májusban kérte, hogy a Bíróság az ügyet gyorsított eljárásban tárgyalja. A Parlament indokai között az alábbiak szerepeltek:⁵⁹

- A megtámadott rendelet elfogadása alapvető politikai feltétele volt a 2021–2027-es időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keretről szóló tanácsi határozat általa történő jóváhagyásának.
- A gazdasági szükséghelyzetre való tekintettel a „Next Generation EU” elnevezésű COVID-19 helyreállítási terv keretében rendelkezésre álló

⁵³ A kötelezettségszegés megállapítása iránti keresetekkel összefüggésben alkalmazott gyorsított eljárás és az ideiglenes intézkedések közötti kapcsolathoz lásd még: *a Bíróság tematikus tájékoztatója a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásról és gyorsított eljárásról*, 2019. április, 28-29.o. elérhető a Bíróság honlapján.

⁵⁴ Lásd a C-441/17. sz. Bizottság kontra Lengyelország ügyet (Białowieża-erdő)

⁵⁵ Lásd a Bíróság 2018. június 12-i végzését a C-238/18. sz. ügyben

⁵⁶ Lásd a C-286/12. sz. Bizottság kontra Magyarország ügyet

⁵⁷ Lásd a Bíróság 2010. november 24-i Európai Bizottság kontra Európai Unió Tanácsa, C-40/10. sz. ügyben született ítéletet (EU:C:2010:713)

⁵⁸ Lásd a Bíróság 2022. február 16-i Magyarország kontra Parlament és Tanács, C-156/21. sz. ügyben született ítéletét (EU:C:2022:97), valamint a Bíróság 2022. február 16-i Lengyelország kontra Parlament és Tanács, C-157/21. sz. ügyben született ítéletét (EU:C:2022:98)

⁵⁹ Lásd az ítélet 29. pontját.

forrásokat rendkívül rövid határidőn belül a tagállamok rendelkezésére kell bocsátani.⁶⁰

- A Bizottság 2022 nyaratól tőkepiaci hitelfelvételt indít a helyreállítási terv finanszírozása érdekében. A Parlament szerint a rendkívül nagy összegek rövid időn belüli felvétele és rendelkezésre bocsátása elkerülhetetlen kockázatot jelent az uniós költségvetésre nézve, amelyet a megtámadott rendelettel védeni kívánnak.
- A védelem azért fontos, mert az uniós költségvetés hatékony védelmének elmulasztása hosszú távon – különösen az Unión belüli szolidaritásra nézve – negatív következményekkel járhat.

A Bíróság elnöke 2021. júniusában úgy döntött, hogy helyt ad a sürgősség iránti kérelemnek azzal az indokkal, hogy az ügy alapvető jelentőséggel bír, különösen az Unió arra vonatkozó hatáskörét illetően, hogy az uniós költségvetést és az uniós pénzügyi érdekeket olyan sérelmekkel szemben védje, amelyek az EUSZ 2. cikkben foglalt értékek megsértéséből következhetnek.⁶¹ Az ügyben a – tagállami keresetet elutasító – ítélet az eljárás megindítását követően 11 hónappal később született meg, köszönhetően annak is, hogy arra a Bíróság teljes ülésében került sor.

2.3. A gyorsított eljárás különleges esetei. Az Bíróság alapokmánya a gyorsított eljárást, és annak különös szabályainak alkalmazásának lehetőségét írja elő az alábbi döntések esetében is:⁶²

- Gyorsított eljárásra sor kerülhet fellebbezések kapcsán. 2019 és 2023 között összesen 11 gyorsított eljárás iránti kérelmet terjesztettek elő a felek fellebbezési eljárások során.⁶³
- Amikor a Bíróság elnöke egy megtámadott uniós jogi aktus végrehajtásának felfüggesztéséről határoz.⁶⁴
- Az ideiglenes intézkedések elrendelése iránti kérelmekről szóló határozatok esetén.⁶⁵ Ilyenre 2019 és 2023 között mindössze egyetlen példa volt.
- Továbbá néhány különleges eljárásban, amelyre szintén egyetlen példát találunk a vizsgált időszakban. Ilyen eljárás az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 299. cikke. Ennek értelmében a Tanács, a Bizottság vagy az Európai Központi Bank által elfogadott azon jogi aktusok, amelyek — az államokat kivéve — a jogalanyokra vagyoni kötelezettséget rónak, végrehajthatók. Ezen határozatok végrehajtásának felfüggesztéséről való döntés is a gyorsított eljárás egyik lehetséges speciális esete.⁶⁶

---

⁶⁰ A jogi kötelezettségvállalások legalább 60%-át legkésőbb 2022. december 31-ig, az összes jogi kötelezettségvállalást pedig legkésőbb 2023. december 31-ig kell megtenni.

⁶¹ Lásd az ítélet 31. pontját.

⁶² Alapokmány 39. cikk

⁶³ Fellebbezési eljárásban előterjesztett, de elutasított gyorsított eljárás iránti kérelmekhez lásd például a Bíróság 2022. július 14-i Bizottság kontra Lengyelország C-206/21. P. sz. ügyben hozott ítéletet (EU:C:2022:560), 36-42. pont; és a Bíróság 2024. szeptember 3-i Illumina Inc. ügyben hozott C-611/22. P. sz. és C-625/22. P. sz. egyesített ügyekben hozott ítéletét (EU:C:2022:677) 50-57. pont

⁶⁴ Lásd EUMSZ 278. cikk

⁶⁵ Lásd EUMSZ 279. cikk

⁶⁶ Továbbá az EURATOM-Szerződés 157. cikke és 164. cikke szerinti eljárások is.

Ezekben közös az, hogy az ítélkezési gyakorlatból nem találunk példát a tényleges alkalmazásukra.

3. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás

3.1. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás megszületése és alapvető jellemzői. 2008. március 1-je óta van lehetőség arra, hogy a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térségével kapcsolatos előzetes döntéshozatal iránti kérelmeket a nemzeti bíróság kérelmére vagy – kivételes esetben – hivatalból sürgősségi eljárásban bírálják el.⁶⁷ Az új eljárás bevezetésével kitűzött elsődleges cél az volt, hogy az ilyen típusú ügyek nagyon rövid, kettő és négy hónap közötti határidőn belül elintézhetőek legyenek. Ez a cél eddig maradéktalanul teljesült. Ahogy arra a bevezetőben már utaltam, a sürgősségi döntéshozatali iránti eljárásokban a friss igazságügyi statisztikák szerint mindössze 4 hónap alatt döntés születik.⁶⁸

Az eljárás bevezetésére azt követően került sor, hogy az Európai Tanács még 2004-ben következtetéseiben felhívta a Bizottságot arra, hogy a Bírósággal folytatott konzultációt követően terjesszen elő olyan javaslatot, amely *„lehetővé teszi ez utóbbi számára a gyors határozathozatalt”* „a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térségével kapcsolatos előzetes döntéshozatal iránti kérelmek gyors és megfelelő elbírálását lehetővé tevő” eljárás bevezetése révén.⁶⁹

A Bizottság egy 2006-os közleményében támogatta a kezdeményezést, mivel úgy vélte, hogy *„bízni kell a Bíróság megfelelő működésében”,* jelezte, hogy *„szükség esetén a különösen sürgős ügyek azonnali intézését lehetővé tevő különleges szabályokat lehetne bevezetni a Bíróság alapokmányába [...] és eljárási szabályzatába”*⁷⁰

Az új eljárás lényegében három sajátos vonást mutat a rendes előzetes döntéshozatali eljáráshoz képest (azaz a gyorsított eljáráshoz képest is), amely minden ponton a rendes eljárás menetét követi, de azt jelentősen felgyorsítja.⁷¹

- Először is az eljárás írásbeli szakaszában kizárólag a következők vesznek részt: az alapeljárásban részt vevő felek, a kérdést előterjesztő bíróság

⁶⁷ Lásd ehhez: a Bíróság alapokmányáról szóló jegyzőkönyv módosításáról szóló 2007. december 20-i tanácsi határozat (HL L 24., 2008. január 29., 42. o.) és a Bíróság eljárási szabályzatának módosításairól szóló 2010. március 8-i határozat (HL L 92., 2010. április 13., 12. o.).

⁶⁸ Az új eljárás bevezetését követő első években még ennél is gyorsabban – átlagosan 66 nap alatt – született ítélet ezekben az ügyekben. Lásd ehhez: a Bíróság jelentését a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás Bíróság általi alkalmazásáról, 2012, elérhető a Bíróság honlapján, a Tanács 2007. december 20-i határozatához csatolt nyilatkozatnak megfelelően a Tanács számára elkészített jelentés (HL L 24., 2008. 01.29., 44.o.)

⁶⁹ Elnökségi következtetések, 2004. november 4–5-i Európai Tanács, 14292/1/04, 3-1. pont

⁷⁰ Lásd ehhez: A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, a Régiók Bizottságának és az Európai Közösségek Bíróságának a hatékonyabb jogvédelem biztosítása céljából az Európai Közösséget létrehozó szerződés IV. címének a Bíróság hatáskörével kapcsolatos rendelkezései kiigazításáról (COM/2006/0346 végleges)

⁷¹ A témához lásd: Stephanie Law, *Urgent Preliminary Ruling Procedure: European Court of Justice (ECJ)*, Oxford Public International Law, Max Planck Encyclopedia of International Procedural Law [MPEiPro] (<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3865.013.3865/law-mpeipro-e3865>, letöltve: 2024.11.01.)

székhelye szerinti tagállam, a Bizottság, valamint más intézmények, ha az eljárás valamely jogi aktusukat érinti.

- Másodszor ezek az ügyek az e célból létrehozott különtanács elé kerülnek, amely a Bíróság általános értekezletének előzetes közreműködése nélkül határoz.
- Harmadszor a sürgősségi eljárásban mind a belső, mind a feleknek és az érintetteknek szóló közléseket lehetőség szerint teljes mértékben elektronikus úton továbbítják (ma már egyébként is ez az általános).

3.2. A szabályozási háttér

3.2.1. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás alkalmazási köre. A gyorsított eljáráshoz képest az egyik lényeges eltérés, hogy míg az előbbi az uniós jog valamennyi területén és bármilyen típusú eljárásban alkalmazható, addig a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásra csak az ún. szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésével kapcsolatos kérdésekben kerülhet sor. Az EUMSZ értelmében⁷² utóbbiak közé tartoznak az alábbi területek:

- A határok ellenőrzésével, a menekültüggyel és a bevándorlással kapcsolatos politikák.
- Az igazságügyi együttműködés polgári ügyekben.
- Az igazságügyi együttműködés büntetőügyekben.
- A rendőrségi együttműködés.

A sürgősséget kezdeményezheti egyrészt a kérdést előterjesztő bíróság. A kérelemében ismertetni kell a sürgősség fennállását alátámasztó és ezen eltérő eljárás alkalmazását igazoló jogi és ténybeli körülményeket, valamint lehetőség szerint meg kell jelölnie az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre a kérdést előterjesztő bíróság által javasolt választ. Abban az esetben, ha nem érkezett ilyen kérelem a tagállami ítélkező testülettől, ugyanakkor a Bíróság elnöke valószínűsíti, hogy ezt az eljárást kell alkalmazni, felkérheti a Bíróság erre a döntésre kijelölt tanácsát, hogy vizsgálja meg az előzetes döntéshozatalra utalás említett eljárásban történő elbírálásának szükségességét.⁷³

3.2.2. A sürgősségre vonatkozó határozat. Az előzetes döntéshozatalra utalás sürgősségi eljárásban történő elbírálásáról szóló határozatot egy erre kijelölt öt bíróból álló tanács hozza meg, az előadó bíró javaslatára és a főtanácsnok meghallgatását követően. A tanács összetételét főszabályként az ügynek az előadó bíró részére történő kiosztásának napján kell meghatározni, ha viszont az eljárás alkalmazását a Bíróság elnökének felkérésére kell vizsgálni, akkor a felkérés napján.⁷⁴

Ha az ügy összefügg egy olyan előadó bírónak kiosztott, folyamatban lévő másik ügygel, aki a kijelölt tanácsnak nem tagja, a kijelölt tanács javaslatot tehet a Bíróság elnökének az ügy ezen előadó bírónak történő kiosztására. Az ügy ezen előadó

⁷² EUMSZ III. részének, V. címe

⁷³ Eljárási szabályzat 107. cikk

⁷⁴ Eljárási szabályzat 108. cikk (1) bekezdés

bíróknak történő kiosztása esetén az az öt bíróból álló tanács látja el a kijelölt tanács feladatait, amelyek ez az előadó bíró a tagja.⁷⁵

3.2.3. A sürgősségi eljárás írásbeli szakasza. Amennyiben a kijelölt tanács úgy dönt, hogy alkalmazni kell a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárást az adott ügyben, akkor az eljárás az alábbiak szerint folytatódik.

A hivatalvezetőnek haladéktalanul gondoskodnia kell arról, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet kézbesítsék az alapeljárásban részt vevő felek, a kérdést előterjesztő bíróság székhelye szerinti tagállam, az Európai Bizottság, valamint azon intézmény részére, amelyik meghozta azt a jogi aktust, amelynek érvényessége vagy értelmezése a jogvita tárgyát képezi. Ezzel egyidőben, az előzetes döntéshozatalra utalás sürgősségi eljárásban történő elbírálásáról vagy annak megtagadásáról szóló határozatot (a továbbiakban: határozat) haladéktalanul kézbesíteni kell a kérdést előterjesztő bíróság, a tagállam és az esetleges érintett uniós intézmények részére.⁷⁶

A határozatnak tartalmaznia kell az arra jogosultak számára a beadványok vagy írásbeli észrevételek benyújtására rendelkezésre álló határidőt, valamint megjelölheti azokat a jogkérdéseket, amelyekre e beadványokban vagy írásbeli észrevételekben ki kell térni, és meghatározhatja ezek maximális terjedelmét.⁷⁷ Abban a speciális esetben, ha az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a kérdést előterjesztő bíróság szerinti tagállamtól eltérő tagállamban lefolytatott közigazgatási vagy bírósági eljárásra tartalmaz utalást, a Bíróság felhívhatja e tagállamot arra, hogy bármilyen hasznos információt írásban vagy a tárgyaláson közöljön.⁷⁸

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet, valamint a benyújtott beadványokat vagy írásbeli észrevételeket kézbesíteni kell az érdekeltek⁷⁹ részére, amelyhez csatolni kell a kérelem és adott esetben az összefoglaló fordítását. A benyújtott beadványokat vagy írásbeli észrevételeket szintén kézbesíteni kell a felek és az egyéb érdekeltek számára. A tárgyalási határnapot ezekkel a kézbesítésekkel együtt kell közölni.⁸⁰

A sürgősségi döntéshozatali eljárásnak létezik egy még gyorsabb változata is, amire akkor kerülhet sor, ha a Bíróság kijelölt tanácsa – kivételesen sürgős esetben – úgy dönt, hogy mellőzni kell az eljárás írásbeli szakaszát.⁸¹

⁷⁵ Eljárási szabályzat 108. cikk (2) bekezdés. Alkalmazható az eljárás szabályzat 23. cikkének azon rendelkezése is, amely szerint: „Ha a Bíróság úgy ítéli meg, hogy ugyanazon ítélkező testületnek több ügyről együtt kell határoznia, e testület összetétele annak az ítélkező testületnek az összetételével egyezik meg, amelyet annak az ügynek az elbírálására jelöltek ki, amelynek az előzetes jelentését elsőként vizsgálták meg.”

⁷⁶ Eljárási szabályzat 109. cikk (1)-(2) bekezdés

⁷⁷ Eljárási szabályzat 109. cikk (2) bekezdés

⁷⁸ Eljárási szabályzat 109. cikk (3) bekezdés

⁷⁹ Az alapokmány 23. cikke értelmében ezek közé tartoznak a felek, a tagállamok, az Európai Parlament, a Tanács, a Bizottság, az Európai Központi Bank; továbbá azok az uniós intézmények, szervek vagy hivatalok, amelyik meghozta azt a jogi aktust, amelynek érvényessége vagy értelmezése a jogvita tárgyát képezi.

⁸⁰ Eljárási szabályzat 110. cikk

⁸¹ Eljárási szabályzat 111. cikk

A kijelölt tanács csak a főtanácsnok meghallgatását követően hozhat érdemi határozatot az ügyben. Ahogy arra az előző pontban utaltam, a kijelölt tanács főszabályként öt bíróból áll. Ettől azonban két irányban is el lehet térni. Az egyik lehetőség, hogy a kijelölt tanács dönthet úgy, hogy három bíróból álló tanácsban jár el. Ez esetben a kijelölt tanács a kijelölt tanács elnökéből, az előadó bíróból és a kijelölt tanács összetételének meghatározásakor kijelölt bíróból fog állni. A kijelölt tanács ugyanakkor azt is kérheti a Bíróságtól, hogy az ügyet nagyobb létszámú ítélkező testület elé utalja. A sürgősségi eljárás utóbbi esetekben az új ítélkező testület előtt fog folytatódni.⁸²

3.3. Az ítélkezési statisztikákban. Az igazságügyi statisztikák szerint 2019 és 2023 között évente átlagosan 18 sürgősségi előzetes döntéshozatal eljárás iránti kérelmet terjesztettek elő a tagállami bíróságok. A vizsgált időszakban a Bírósághoz érkezett összes, 92 sürgősségi eljárásra vonatkozó kérelem közül 35 a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködéssel; 25 határokkal, menekültüggyel és a bevándorlással; 4 a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködéssel, 4 a rendőrségi együttműködéssel volt kapcsolatos.⁸³ További 24 kérelem pedig egyéb területekkel volt kapcsolatos.⁸⁴

Ami a kérelmek eredményességét illeti, megállapítható, hogy a kérelmekből 40 esetben született a sürgős eljárásnak helyt adó határozat, ami 55%-os elutasítási arányt mutat. Figyelemreméltó adata az idősoros statisztikának, hogy míg 2019 és 2022 között évente átlagosan 9-10 elfogadó határozat született, addig 2023-ban mindössze 2 ilyen esetről tudunk.

3.4. Az ítélkezési gyakorlatban. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás alkalmazását igazoló indokok az eddig ítélkezési gyakorlat alapján a következők lehetnek:

- A szülő és a gyermek közötti kapcsolat megromlásának veszélye.
- A szabadságtól való megfosztás.
- Az alapvető jogok megsértésének veszélye.

Ami az eljárás alkalmazási körével közvetlenül kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot illeti, kiemelésre érdemes a Bíróságnak egy 2014-es végzése.⁸⁵ Az alapügyben büntetőeljárás indult egy személlyel szemben Németországban szintetikus cannabiszármazékokat tartalmazó gyógynövénykeverékek árusítása miatt. A tényállás megvalósulásának idején ezek az anyagok nem tartoztak a kábítószerekről szóló német törvény hatálya alá, ezért a német bíróság a gyógyszerek forgalmazására vonatkozó jogszabályokat alkalmazta. Így véleménye szerint e termékek értékesítése kétes eredetű gyógyszerek forgalomba hozatalának minősült, és így a szóban forgó személyt szabadságvesztésre ítélte. A felülvizsgálati kérelem tárgyában eljáró szövetségi legfelsőbb bíróság megítélése szerint az alapügy megoldása attól a kérdéstől függött, hogy a vitatott termékek ténylegesen az uniós

⁸² Eljárési szabályzat 112. és 113. cikk

⁸³ Lásd a Bíróság 2023-as éves jelentése, A Bíróság igazságügyi statisztikái, 26.o.

⁸⁴ Ehhez meg kell jegyezni, hogy az egyéb területekkel kapcsolatos ügyek viszonylag nagy száma egyetlen év, a 2021-es esztendő kiugró adatának (14 kérelem) köszönhető.

⁸⁵ A Bíróság 2014. május 6-i G. végzése a C-181/14. sz. ügyben (EU:C:2014:740)

irányelv⁸⁶ értelmében vett „gyógyszernek” minősíthetőek-e. E tekintetben kérdést intézett a Bírósághoz és sürgősségi kérelmet is előterjesztett. A Bíróság elutasította a sürgősségre vonatkozó kérelmet, mivel az irányelv elfogadására az EK 95. cikk – jelenleg EUMSZ 114. cikk, amely az EUM-Szerződés harmadik részének VII. címe alatt található – alapján került sor. Márpedig a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás csak a Szerződés harmadik részének V. címe szerinti területek vonatkozásában egy vagy több kérdést felvető előzetes döntéshozatalra utalások esetén alkalmazható. Mindazonáltal a Bíróság elnöke úgy határozott, hogy a Bíróság ebben az ügyben hivatalból a gyorsított eljárást alkalmazza.

A továbbiakban röviden bemutatok néhány példát az eljárás valamennyi alkalmazási területéről.⁸⁷

3.4.1. A szülő és a gyermek közötti kapcsolat megromlásának veszélye. A gyermekek elvitelét érintő helyzetekben különösen akkor állapítja meg a Bíróság a sürgős eljárás szükségességét, ha a gyermeknek az azon szülőtől való elválása, akire a felügyeletet korábban – akár csak ideiglenesen is – ruházták, azzal a kockázattal jár, hogy a gyermek és e szülő kapcsolata megromlik, vagy az elválás károsítja e a jelenlegi vagy jövőbeli kapcsolatot, és pszichológiai kárt okoz.

Az egyik első ilyen esetben az alapeljárás tárgya egy brit és egy francia állampolgár közötti, a lányuk feletti felügyeleti joggal kapcsolatos jogvita volt.⁸⁸ A Bíróság azzal indokolta a sürgős eljárás alkalmazását, hogy ez az ügy egy tizenhat hónapos gyermeket érintett, aki több mint egy éve el volt választva az apjától. A Bíróság szerint, mivel az érintett gyermek a fejlődése szempontjából érzékeny korban volt, a helyzet fenntartása – amelyet ráadásul az apa és a gyermek tartózkodási helye közötti jelentős távolság jellemez – súlyosan és visszafordíthatatlanul károsíthatta volna a gyermeknek az apjával való jövőbeli kapcsolatát.

Egy másik ügyben⁸⁹ az ír állam által gondozásba vett gyermekekért felelős hatóság kérelmére eljáró ír felsőbbíróság elrendelte egy ír állampolgárságú gyermek bentlakásos intézményi gondozásba helyezését az anyja tartózkodási helye szerinti országban, azaz az Egyesült Királyságban. Az egészségügyi szakemberek szerint ugyanis Írországban egyetlen intézmény sem felelt meg e gyermeknek a saját védelmével összefüggő különleges szükségleteinek. Az alapeljárás a gyermek szóban forgó intézményben való elhelyezése fenntartásáról szólt. A Bíróság azzal érvelt a sürgős eljárás mellett, hogy a gyermek állapota megköveteli, hogy rövid időszakra bentlakásos intézményben helyezték el, és hogy korlátozott és fokozódó szabadsággal járó programban vegyen részt, annak érdekében, hogy végül visszahelyezhessék a családjába Angliába.

⁸⁶ Az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló, 2001. november 6-i 2001/83/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2001. L 311., 67. o.)

⁸⁷ Az eljárás első tíz évének gyakorlatához lásd még: Silvia Bartolini, *The Urgent Preliminary Ruling Procedure: Ten Years On*, European Public Law Volume 24, Issue 2 (2018) pp. 213 – 226, <https://doi.org/10.54648/euro2018013>

⁸⁸ Lásd a Bíróság 2010. december 22-i Mercredi ítélete a C-497/10. sz. ügyben (EU:C:2010:829)

⁸⁹ Lásd a Bíróság 2012. április 26-i Health Service Executive ítélete a C-92/12. sz. ügyben (EU:C:2012:255)

A sürgősségi eljárás hivatalból való alkalmazására is találunk példát.⁹⁰ Az alapeljárás két, Portugáliában letelepedett román állampolgár között volt folyamatban a gyermekük tartózkodási helye és a tartásdíj meghatározása tárgyában. A pár különválását és az anya közös lakóhelyről való távozását követően a gyermek az apjánál maradt. Ugyanakkor, miután az anya a gyermek feletti felügyeleti jog megszerzésére irányuló kérelmet nyújtott be, az apa Romániába költözött, és a gyermeket is magával vitte. Az időközben ideiglenes felügyeleti jogot szerző anya kérelmére eljáró román bíróságok az elvitel jogellenes jellege miatt elrendelték a gyermek Portugáliába való visszavitelét. A Bíróság úgy vélte, hogy mivel hétéves gyermek közel két éve az apjával élt Romániában, a Portugáliában tartózkodó anyától távol, akivel mindössze havi rendszerességgel, telefonon tartja a kapcsolatot, továbbá a fejlődése szempontjából érzékeny korban van, a helyzet elhúzódása komoly, akár helyrehozhatatlan károkat okozhat e kiskorú gyermek és az anyja közötti kapcsolatban.⁹¹

3.4.2. A szabadságtól való megfosztás. Az ítélezési gyakorlat értelmében a Bíróságnak figyelembe kell vennie azt a körülményt, ha az alapügyben érintett személy meg van fosztva a szabadságától, és a fogva tartásának meghosszabbítása az alapeljárás kimenetelétől függ.

Erre az egyik példa egy magyar bíróság kérelmére született Mirza-ítélet.⁹² Az alapügy röviden a következő volt. Egy pakisztáni állampolgár Szerbia irányából belépett Magyarország területére, és e tagállamban nemzetközi védelem iránti első kérelmet nyújtott be. Mivel azonban ez az állampolgár elhagyta a számára a magyar hatóságok által kijelölt tartózkodási helyet, megszüntették a kérelmének vizsgálatát azon az alapon, hogy azt hallgatólagosan visszavonta. Ezt követően a Cseh Köztársaságban feltartóztatták, és a cseh hatóságok megkeresésére Magyarország visszavette e személyt, aki ezt követően egy nemzetközi védelem iránti második kérelmet terjesztett elő, amely kérelem vizsgálatára irányuló eljárás keretében őt őrizetbe vették. E kérelmet mint elfogadhatatlant elutasították azzal az indokkal, hogy ebben az esetben Szerbiát biztonságos harmadik országnak kell minősíteni, továbbá elrendelték ezen állampolgár kiutasítását és kitoloncolását. A Bíróság megállapította, hogy ebben az ügyben teljesültek a kritériumok, különös tekintettel arra, hogy e személy helyzetét azon kérelem vizsgálatának időpontjában fennálló helyzet alapján kell értékelni, amely az előzetes döntéshozatalra utalás sürgősségi eljárásban történő elbírálására irányul. Az érintett őrizetben tartása az alapeljárás kimenetelétől függ, amelynek tárgya a nemzetközi védelem iránti kérelme elutasításának jogszerűsége.⁹³

Mit jelent pontosan a fogva tartás és a szabadságtól való megfosztás? Egy 2016-os ítéletben a Bíróság erre vonatkozóan is állást foglalt.⁹⁴ Egy magyar bíróság európai elfogatóparancsot bocsátott ki egy román állampolgárral szemben az ellene indult büntetőeljárás lefolytatása céljából. Az érintettet ezt követően Romániában elfogták,

⁹⁰ Lásd a Bíróság 2018. április 10-i CV végzését a C-85/18. sz. ügyben (EU:C:2018:220)

⁹¹ Lásd a végzés 31. és 32. pontját.

⁹² Lásd a Bíróság 2016. március 18-i Mirza-ítélete a C-695/15. sz. ügyben (EU:C:2016:188)

⁹³ Lásd az ítélet 35. pontját.

⁹⁴ Lásd a Bíróság 2016. június 1-jei Bob-Dogi ítélete a C-241/15. sz. ügyben (EU:C:2016:385)

bíróság elé állították annak érdekében, hogy határozzanak az előzetes letartóztatása és a magyar igazságügyi hatóságoknak történő átadása céljából. Ennek keretében a román bíróság elrendelte haladéktalan szabadon bocsátását, mindazonáltal bírósági felügyelet írt elő. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárást arra hivatkozással kérte a tagállami bíróság, hogy az érintett személyt ekkor nem tartották fogva, de bírósági felügyelet alatt állt, amely szintén korlátozta a személyes szabadságát. A Bíróság egyrészt elutasította a sürgősség iránti kérelmet, másrészt úgy határozott, hogy az ügyet soron kívül bírálja el. A bírósági felügyelet tehát nem minősül szabadságtól való megfosztásnak, ugyanakkor indokolhat soron kívüliséget.

3.4.3. Az alapvető jogok megsértésének veszélye. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárást igazoló indokok közül a legtagabb az alapvető jogok megsértésének veszélye.

- Egy 2017-es ítélettel zárult ügyben a Bíróság ilyenek tekintette azt, hogy a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás alkalmazása iránti kérelem vizsgálatának időpontjában a felperesek embertelen vagy megalázó bánásmód valós veszélyének voltak kitéve. Márpedig a Bíróság szerint ez a körülmény olyan sürgősségi elemnek tekintendő, ami indokolja a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás alkalmazását.⁹⁵
- Egy másik ügyben az alapügy felperese köteles volt haladéktalanul elhagyni Olaszország területét, és bármelyik pillanatban sor kerülhetett a Nigériába való kitoloncolására, ahol ki volt téve a halálbüntetés, a kínzás és más embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés komoly veszélyének. A Bíróság azzal az indokolással fogadta el a sürgősségi eljárás iránti kérelmet, hogy nem volt kizárható, hogy a felperest a rendes előzetes döntéshozatali eljárás befejezése előtt kitoloncolják Nigériába.⁹⁶
- Egy gyermek testi-lelki egészségének nagy fokú veszélye, különösen ha a fejlődése szempontjából különösen érzékeny szakaszban van, szintén megalapozhatja a sürgős eljárást az alapvető jogok megsértésének veszélyére hivatkozással.⁹⁷

3.5. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárások témakör szerint 2019 és 2024 között. A következő táblázatban összefoglaltam az elmúlt évek eljárásainak számát témakör szerinti bontásban.

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Összes
Büntetőügyek ⁹⁸	7	2	5	4	2	4	24
Menekültügy, bevándorlás, határok ⁹⁹	0	2	1	1	1	0	5

⁹⁵ Lásd a Bíróság 2017. március 7-i X és X ítélete a C-638/16. sz. ügyben (EU:C:2017:173)

⁹⁶ Lásd a Bíróság 2018. szeptember 27-i FR végzése a C-422/18. sz. ügyben (EU:C:2018:784)

⁹⁷ Lásd a Bíróság 2018. október 17-i UD ítélete a C-393/18. sz. ügyben (EU:C:2018:835)

⁹⁸ Az igazságügyi együttműködés büntetőügyekben

⁹⁹ A határok ellenőrzésével, a menekültüggyel és a bevándorlással kapcsolatos politikák

Polgári ügyek ¹⁰⁰	0	2	2	0	1	0	5
Rendőrségi együttműködés	0	0	0	0	0	0	0
Egyéb	0	1	1	1	0	0	3
Összesen	7	7	9	6	4	4	37

Sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásban elbírált ügyek száma¹⁰¹

3.6. Magyar vonatkozású ügyek. Magyar bíróság kezdeményezésére 2024 végéig mindössze két alkalommal került sor sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásra. Az egyik a korábban már említett Mirza-ítélet volt.¹⁰²

Az ún. tranzitónás ügyben egy ennél jóval jelentősebb kérdésben értelmezte az uniós jogot a Bíróság.¹⁰³ Az ügy érdekessége az is, hogy ez volt az első olyan ügy, amikor a nagytanácsban járt el a bíróság sürgősségi előzetes döntéshozatal során. Mint ismeretes az ítélet megállapította, hogy a menedékkérőknek vagy a kiutasítási határozat hatálya alatt álló harmadik országbeli állampolgároknak a szerb–magyar határon található, röszkei tranzitónában való elhelyezését „őrizetnek” kell minősíteni. Az ítélet kimondta azt is, hogy ha az ezen őrizet szabályszerűségének bírósági felülvizsgálatát követően megállapítást nyer, hogy az érintett személyeket érvényes ok nélkül vették őrizetbe, az eljáró bíróságnak el kell rendelnie a haladéktalan szabadon bocsátásukat.

Az előterjesztő magyar bíróság azzal indokolta a sürgősségi eljárás alkalmazását, hogy az alapeljárások felperesei a kérelem benyújtásakor de facto meg voltak fosztva szabadságuktól. Az nem volt vitatott, hogy a kérelmek olyan irányelvek értelmezésére vonatkoztak, amely a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségről szóló EUMSZ rendelkezésekkel kapcsolatos. A valódi kérdés az volt, hogy a teljesült-e az a feltétele a sürgősségi eljárásnak, amely szerint az alapügyben érintett személyek meg legyenek fosztva a szabadságuktól és további őrizetben tartásuk az alapeljárás kimenetelétől függ. A Bíróság három érvet hozott fel a sürgősség mellett:

- Az első az volt, hogy a szabadságelvonás fennállásának kérdése elválaszthatatlanul kapcsolódott az ügyekben előterjesztett kérdések vizsgálatához. Az e kérdésekre adott választól függött az alapeljárások felpereseinek a tranzitóna azon harmadik országbeli állampolgárok számára fenntartott szektorában való elhelyezésének fenntartása, akiknek a menedékjog iránti kérelmét elutasították.¹⁰⁴
- A második érv arra vonatkozott, hogy az alapeljárások felperesei akkor a származási országukba való kitoloncolásukat elrendelő határozat hatálya alatt álltak, így annak ellenére rövid határidőn belül visszaküldhetők voltak ezen országokba, hogy bíróság soha nem vizsgálta az említett felperesek

¹⁰⁰ Az igazságügyi együttműködés polgári ügyekben

¹⁰¹ Saját összesítés az igazságügyi statisztikák alapján.

¹⁰² Lásd a 3.4.1. pontot.

¹⁰³ Lásd a Bíróság 2020. május 14-i ítéletét a C-924/19. sz. PPU és a C-925/19. PPU sz. egyesített ügyekben (EU:C:2020:367)

¹⁰⁴ Lásd az ítélet 103. pontját.

menedékjog iránti kérelmét alátámasztó okok megalapozottságát. Nem volt tehát kizárható, hogy az alapeljárások felpereseit az előtt utasítják ki származási országukba, hogy lezárulna egy olyan előzetes döntéshozatal iránti eljárás, amelyet nem sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás keretében folytattak le.¹⁰⁵

- Végül a Bíróság kiemelte, hogy az alapeljárás egyik felperese kiskorú volt, akinek mentális és pszichés egészsége romlott amiatt, hogy a röszkei tranzitónában tartózkodott. A bírósági határozat meghozatalával kapcsolatos késedelem meghosszabbította volna ezt a helyzetet, ily módon pedig azzal a kockázattal járt volna, hogy súlyos, akár helyrehozhatatlan kárt okoz e gyermek fejlődésében.¹⁰⁶

4. Következtetések

A tanulmányban összegzett szabályozási háttérből és ítélkezési gyakorlatból megállapítható, hogy mind a gyorsított eljárás, mind a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás sikeresen betölti az a szerepet, amit a bevezetésükkor szántak nekik. A Bíróság eljárásainak viszonylagos időigényessége mindig is igényelte az általánostól eltérő, attól valamilyen mértékben gyorsabb döntéshozatalt. Korábban erre egyedül a soron kívüli eljárás adott lehetőséget. A 2000-es évektől a gyorsított eljárás már egy ehhez képest sokkal jobban szabályozott eszközt adott a Bíróság kezébe, majd néhány évvel később a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás egy még gyorsabb, ugyanakkor jóval szűkebb területen alkalmazható rendszert vezetett be. A gyorsított eljárás iránti kérelmek rendkívül alacsony eredményessége azt mutatja, hogy a Bíróság erre az eljárásra egyfajta „ultima ratio”-ként tekint, vagyis az alkalmazási körét és esetszámát igyekszik a lehető legszűkebbre szabni. A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásoknál az erre irányuló kérelmek magasabb eredményességi mutatója elsősorban annak köszönhető, hogy a tagállami bíróságok megfontoltabban élnek az erre irányuló kérelmekkel. Végezetül a két eljárás legfontosabb jellemzőit az alábbiakban foglaltam össze.

	Gyorsított eljárás	Sürgősségi előzetes döntéshozatali
Bevezetésének éve	2000	2008
Milyen eljárásban alkalmazható?	Bármilyenben	Csak előzetes döntéshozatalnál
Az uniós jog milyen területén alkalmazható?	Bármilyen területen	Csak az EUMSZ III. részének, V. címe
Kezdeményezhető-e hivatalból is?	Igen	Igen

¹⁰⁵ Lásd az ítélet 104. pontját.

¹⁰⁶ Lásd az ítélet 106. pontját.

Az eljárások átlagos időtartama ¹⁰⁷	9 hónap	4 hónap
Évente benyújtott kérelmek száma átlagosan ¹⁰⁸	42	18
Kérelmek eredményessége átlagosan ¹⁰⁹	5%	45%
Mennyi magyar vonatkozású ügy volt eddig?	2	2
Volt-e példa teljes ülésre?	Igen, két ügyben.	Nem
Volt-e példa nagytanácsban eljárásra?	Igen, egy ügyben.	Igen, 13 ügyben.
Milyen okok indokolhatják a gyakorlat szerint?	<ul style="list-style-type: none"> – A szabadságtól való megfosztás. – Súlyos bizonytalanságok az uniós jog alapvető kérdéseivel kapcsolatban. – A kérelmezők anyagi nincstelensége és szociális segélyben való részesülésre való képtelensége. – A közös európai menekültügyi rendszer megfelelő működésével kapcsolatos rendszerszintű problémák. – A tagállamok bíróságai függetlenségének biztosítására irányuló garanciák megsértésén alapuló rendszerszintű kétségek. – Olyan ügy, ami az Unió arra vonatkozó hatáskörét érinti, hogy az 	<ul style="list-style-type: none"> – A szülő és a gyermek közötti kapcsolat megromlásának veszélye. – A szabadságtól való megfosztás. – Az alapvető jogok megsértésének veszélye.

¹⁰⁷ 2019 és 2023 között

¹⁰⁸ 2019 és 2023 között

¹⁰⁹ 2019 és 2023 között

	uniós költségvetést és az uniós pénzügyi érdekeket olyan sérelmekkel szemben védje, amelyek az EUSZ 2. cikkben foglalt értékek megsértéséből következhetnek.	
--	--	--

Irodalomjegyzék

- Andrew RENSHAW – Jan BLOCKX, *Judicial review of mergers in the EU*, The Antitrust Bulletin: Vol. 58, Nos. 2 & 3/Summer-Fall 2013
- Monika KAWCZYNSKA, *Combating the constitutional crisis in Poland – Can the European Union provide an effective remedy?*, Hungarian Journal of Legal Studies 61 (2020) 2, 229–253 DOI: 10.1556/2052.2020.00269
- Petra BÁRD - Anna ŚLEDZIŃSKA-SIMON, *Rule of law infringement procedures A proposal to extend the EU’s rule of law toolbox*, CEPS Paper in Liberty and Security in Europe No. 2019-09, May 2019
- Silvia BARTOLINI, *The Urgent Preliminary Ruling Procedure: Ten Years On*, European Public Law Volume 24, Issue 2 (2018) pp. 213 – 226, <https://doi.org/10.54648/euro2018013>
- Stephanie LAW, *Expedited Procedures: Court of Justice of the European Union (CJEU)*, Oxford Public International Law, Max Planck Encyclopedia of International Procedural Law [MPEiPro] (<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3662.013.3662/law-mpeipro-e3662>, letöltve: 2024.11.01.)
- Stephanie LAW, *Urgent Preliminary Ruling Procedure: European Court of Justice (ECJ)*, Oxford Public International Law, Max Planck Encyclopedia of International Procedural Law [MPEiPro] (<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3865.013.3865/law-mpeipro-e3865>, letöltve: 2024.11.01.)
- VILLÁNYI József: *Az Európai Unió Bírósága előtti eljárás gyakorlati szempontból*, Alkotmánybírósági Szemle, 2011/2., 101-118. o.

A digitális vagyontárgyak magánjogi megítélése, különös tekintettel az öröklési jogi rendelkezésekre

Juhász Ágnes*

A digitalizáció a 21. század egyik legnagyobb vívmánya, amely a jog minden területére hatással van. Ez alól a magánjog sem kivétel, hiszen a „mindennapok jogaként” a legközvetlenebb módon – és vélhetően a legnagyobb mértékben – gyakorol hatást az életünkre. Noha kezdetben úgy tűnt, hogy a magánjog egyes területei szinte érintetlenül maradnak, idővel egyértelművé vált, hogy a gyakorlatban nincs a magánjognak olyan szegmense, amelyet valamilyen módon ne érintenének a technológiai fejlődés hatásai. A tanulmányban először a digitális vagyontárgyak fogalmi meghatározására irányuló törekvéseket tekintem át röviden, majd a digitális vagyontárgyak magánjog rendszerébe való beilleszthetőségét és ehhez kapcsolódóan azok örökölhetőségének kérdéseit vizsgálom.

Kulcsszavak: digitális vagyon, digitális vagyonjog, digitális öröklés, digitális hagyaték, közösségi média fiók, felhő, halál utáni hozzáférés.

Digital Assets and their Valuation in Private Law with Special Consideration of Inheritance Law Provisions

The advent of digitalisation represents one of the most significant developments of the 21st century, with far-reaching implications for the legal profession. Private law is similarly subject to the effects of digitalisation, and as the body of law that governs the everyday lives of individuals, it has the greatest impact on our lives. For an extended period, it appeared that certain areas of private law would experience minimal or no impact from the digitalisation process. Nevertheless, it has become evident that no aspect of private law will remain unaffected by the ramifications of accelerated technological advancements. In our study, we will initially delineate the endeavours to conceptualise digital assets and subsequently analyse the potential integration of digital assets into the domain of property law. After this, we will examine the property law implications of digital assets, before finally investigating their inheritable nature.

Keywords: digital assets, digital property law, digital inheritance, digital legacy, social media account, cloud, post-mortem access.

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.61>

---

* Habilitált egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Polgári Jogi Intézeti Tanszék.

1. Bevezetés

A digitalizáció a 21. század egyik legnagyobb vívmánya, amely a jog minden területére hatással van. Ez alól a magánjog területe sem kivétel, amely „a mindennapok jogaként” a legközvetlenebb módon – és vélhetően a legnagyobb mértékben – gyakorol hatást az életünkre. Noha kezdetben úgy tűnt, hogy a magánjog egyes területei szinte érintetlenül maradnak, idővel egyértelművé vált, hogy a gyakorlatban nincs a magánjognak olyan szegmense, amelyet valamilyen módon ne érintenének a technológiai fejlődés hatásai.

Noha első látásra a digitális vagyontárgyak öröklése még kissé futurisztikusnak tűnhet, valójában – ahogyan ezt a gyakorlat is alátámasztja –, nem az. Az ember születik, él és meghal, halála után pedig vagyona az örökösire száll át. A ma embere már nemcsak a fizikai valóságban él, szerez vagyont, és válik ingó és ingatlan dolgok tulajdonosává, hanem jelen van a virtuális térben is: felhasználói fiókja van a közösségi média platformokon, elektronikusan levelezik, online játékokba kapcsolódik be, kriptovalutába fektet, NFT műalkotást vásárol, stb. Joggal merül fel tehát a kérdés, miként lehet ezeket a fizikai formában nem létező, értékkel bíró és a mindennapi online tranzakciók tárgyát képező immateriális javakat a polgári jog rendszerébe integrálni. A digitális vagyontárgyak örökölhetősége, és egyáltalán a digitális hagyaték kérdése a hatályos magyar polgári jogban egyelőre még nem szabályozott. Vannak ugyanakkor külföldi államok, ahol már megkezdődött a digitális vagyontárgyak örökölhetősége által felvetett problémák szabályozási kereteinek megteremtésére.

A digitális vagyontárgyak „megszerzése”, „birtoklása” nemcsak a fiatalabb generációk körében elterjedt jellemző. Napjainkra ugyanis már az idősebb generációk képviselői is integrálódtak a digitális társadalomba, felhasználói fiókokat nyitnak, használják a közösségi médiát és online vezetik számláikat, hiszen ezek a megoldások kényelmesebbé teszik az életüket. Az idő előrehaladtával egyre több digitális vagyontárgy, adat és kriptobefektetés jelenik meg a hagyatéki eljárásokban, amelyek megszerzésére az örökösök az örökhagyó után jogot formálnak, miközben az öröklés jogi keretei egyelőre még kidolgozatlanok. Eppen ezért, a jövőben pontosan ezek az öröklési érdekek lesznek azok, amelyekre tekintettel a nemzeti jogalkotók nem hagyhatják majd figyelmen kívül a digitális vagyontárgyak örökléséhez kapcsolódó kérdések szabályozását. A problémakör jelentőségét jól mutatja, hogy az *European Law Institute* (a továbbiakban ELI) 2023 októberében új projektet indított¹, amelynek célja kifejezetten olyan elvek és modellszabályok kidolgozása a digitális vagyontárgyak öröklésére vonatkozóan, amelyek kiindulópontként szolgálhatnak a jövőbeli európai szintű jogalkotás számára.

---

¹ *ELI Succession of Digital Assets, Data and other Digital Remains*. A projekttel kapcsolatos információkat lásd: <https://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/current-projects/current-projects/eli-succession-of-digital-assets-data-and-other-digital-remains/> [Letöltve: 2024. június 23.]

2. A digitális vagyontárgy fogalma és csoportosítása

2.1. A digitális vagyontárgyak általános fogalma. A polgári jogi (elsődlegesen dologi jogi) rendelkezések digitális vagyontárgyakra való alkalmazhatóságának vizsgálatát megelőzően lényeges röviden kitérni arra, mit is értünk a digitális vagyontárgy kifejezés alatt, mely kifejezés a digitalizációs folyamat erősödésével fokozatosan került be a köztudatba. Szükséges ugyanakkor rögzíteni, hogy digitális vagyontárgy (*digital asset*) kifejezés használata nem kizárólagos. A magánjogi szakirodalmat terminológiai sokszínűség jellemzi: a digitális dolgok (*digital things*), virtuális vagyontárgyak (*virtual assets*) és a kriptoeszköz (*crypto assets*) kifejezések egyaránt használatosak, bár azok eltérő jelentéssel bírnak. Amíg ugyanis a digitális dolog és a virtuális vagyontárgy kifejezés a jelenség kevésbé szakszerű leírásának tekinthető, addig a digitális vagyontárgy és a kriptoeszköz kifejezés egymást bizonyos mértékben átfedő kategória. Amíg azonban utóbbi szükségszerűen blokklánc használatán alapul², addig a digitális vagyontárgyak az effajta, megosztott főkönyvi rendszertől függetlenül is létezhetnek. Ennek alapján a digitális vagyontárgy jelenti a tágabb kategóriát, amely a kriptoeszközökön túl magában foglalja a további, nem kriptográfiai módszerrel hitelesített digitális vagyontárgyakat is. A tanulmányban a továbbiakban következetesen a digitális vagyontárgy kifejezést használom, elismerve ugyanakkor azt, hogy más kifejezések elfogadása is indokolt, különösen az uniós szabályozás legújabb szabályozási tendenciát figyelembe véve.

Magánjogi szempontból a digitális vagyontárgyak a vagyontárgyak új osztályaként írhatók körül, maga a vagyon *összetett*, több elemet magában foglaló *fogalom*.³ Meghatározható úgy, mint valamely jogalany értékben meghatározható javainak, vagyis dolgokra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogainak, valamint kötelezettségeinek összessége.⁴ A vagyon magában foglalja az összes vagyontárgyat, beleértve a dolgokat, jogokat és szerződéses pozíciókat, amelyek forgalomképesek és vagyoni értékkel bírnak.⁵ *Christiane Wendehorst* szerint a digitális vagyon egy adott személy ellenőrzése alatt álló digitális adatok összessége⁶, míg *Paweł Sz wajdler* a digitális vagyon kifejezés alatt a digitális vagyontárgyak összességét érti.⁷ A fenti fogalmi megközelítéseket alapul véve a digitális vagyon a legáltalánosabb értelemben egy személy vagyonának különálló részeként határozható meg, amely csak digitális formában létező vagyontárgyakat foglal magában.

² KRYSA, Felix: *Taxonomy and Characterisation of Crypto Assets in Private International Law*, In: Bonomi, Andrea – Lehmann, Matthias – Lalani, Shaheez (eds.): *Blockchain and Private International Law*, Brill | Nijhoff, 2023, 157-208. o., 160.

³ A vagyon és vagyontárgy elhatárolásával kapcsolatosan lásd: GÁRDOS István: *A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban*, *Gazdaság és Jog*, 2018/11., 3-10.

⁴ LENKOVICS Barnabás, *Dologi jog*, Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2001, 50.

⁵ MENYHÁRD Attila, *Dologi jog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2007, 171.

⁶ WENDEHORST, Christiane: *Proprietary Rights in Digital Assets and the Conflict of Laws*, In: Bonomi, Andrea – Lehmann, Matthias – Lalani, Shaheez (eds.): *Blockchain and Private International Law*, Brill | Nijhoff, 2023, 101-127., 102.

⁷ SZWAJDLER, Paweł: *Digital assets and inheritance law: How to create fundamental principles of digital succession system*, In: *International Journal of Law and Information Technology*, Oxford Academic, Vol. 31, No. 2 (Summer), 2023, 144-168., 148. o.

Az előbbi, alapvetően (magán)jogtudományi alapú fogalom-meghatározásokon túl érdemes figyelmet fordítani az utóbbi évek uniós és nemzetközi jogi jogalkotási eredményeire is, hiszen az újonnan elfogadott jogi aktusok értelmező rendelkezései között már jellemzően helyet kapnak a digitális vagyon vagy digitális vagyontárgy kifejezések.

A digitális vagyontárgy kapcsán előzetesen mindképpen rögzíteni szükséges, hogy annak egységes és általánosan elismert, világszerte elfogadott jogi fogalma jelenleg nem létezik.⁸ A definíció megfogalmazása és tartalma ugyanis minden esetben a fogalom megalkotójától függ, és mindig az adott jogszabály által elérni kívánt célokhoz igazodik.⁹ Éppen ezért, a tudományos munkák többsége a digitális vagyontárgy és a kriptoeszköz kifejezést szinonimaként használja, noha utóbbi – a fentebb már kifejtettek értelmében – valamivel szűkebb értelemben használatos. A nemzetközi szervezetek többsége – kevés kivételtől eltekintve – egészen a közelmúltig tartózkodott attól, hogy kísérletet tegyen a digitális vagyontárgy definiálására. Az utóbbi néhány évben azonban több olyan jogi aktus is elfogadásra került, amely már tartalmazza a digitális vagyontárgy vagy kriptoeszköz fogalmát.¹⁰ Ez részletes ismertetése nélkül, összegzésképpen rögzíthető, hogy a közelmúltban elfogadott különböző jogi dokumentumok a digitális vagyontárgyakra vonatkozóan eltérő fogalom-meghatározásokat használnak. Ez részben azzal magyarázható, hogy maga az uniós jogalkotó sem kíván általános fogalmat alkotni, hanem arra törekszik, hogy az adott jogi norma alkalmazásában határozza meg a digitális vagyontárgy kifejezés tartalmát, arra a célra tekintettel, amire a digitális vagyontárgyat használják (pl. biztosíték).

Véleményünk szerint a digitális vagyontárgy általános fogalmát tág, ugyanakkor nyitott, változó tartalmú fogalomként kell értelmezni. Mivel a digitális eszközök kategóriája számos olyan digitális vagyontárgy-típust foglal magában, amelyek nem sorolhatók fel, a fogalommeghatározásnak semmiféle felsorolást nem lenne szabad tartalmaznia. Tekintettel továbbá arra, hogy a digitális vagyontárgyak köre a technológiai fejlődés folytán időről időre változik és bővül, a fogalmat rugalmasan kell kialakítani annak érdekében, hogy az képes legyen igazodni a jövőbeni változásokhoz. Éppen ezért nem a konkrét példákat, hanem a főbb jellemzőket és közös vonásokat (pl. digitálisan rögzített jelleg) lenne szükséges rögzíteni a digitális vagyontárgy fogalmában.

2.2. A digitális eszközök csoportosítása. A digitális vagyontárgyak általánosan elfogadott fogalmának hiánya részben az effajta vagyontárgyak sokféleségének és fel nem leltározható voltának köszönhető. Éppen ezért, a témával foglalkozó kutatók

⁸ *Taxonomy of legal issues related to the digital economy*, United Nations Commission on International Trade Law, Vienna, 2023, 35. o.

⁹ A jogi fogalomalkotásról lásd: JUHÁSZ Ágnes: A fogalomalkotás szükségességéről – egy XXI. századi magánjogász nézőpontjából, Erdélyi Jogélet, 2023/4. sz., 29-41. o.

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptovaluta-eszközök piacairól, valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról [HL L 150., 2023.6.9., 40-205. o.] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2854 rendelete (2023. december 13.) az adatokhoz való tisztességes hozzáférésre és felhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról, valamint az (EU) 2017/2394 rendelet és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról [HL L, 2023/2854, 2023.12.22.]

a digitális vagyontárgyakat különböző (pl. gazdasági, technikai, funkcionális, stb.) kritériumok alapján csoportokba sorolják.¹¹ Egyesek a digitális vagyontárgyak körén belül online felhasználói fiókok és a különböző elektronikus eszközökön vagy a felhőben tárolt fájlok között tesznek különbséget¹², míg mások azt tekintik elhatárolási szempontnak, hogy az adott digitális vagyontárgy digitális szolgáltatásra vonatkozó szerződés vagy felhasználási engedély hatálya alá esik-e.¹³ *Birnhack* és *Morse* immateriális vagyontárgyak, tulajdonhoz kapcsolódó adatok (jogok), információk, a szellemi tulajdon tárgyai és a személyes adatok között tett különbséget¹⁴, míg *Manicad III* és *Perez* a digitális vagyontárgyakat a) elektronikus dokumentumok, b) közösségi média, c) pénzügyi vagyontárgyak, d) üzleti jellegű vagyontárgyak és e) vegyes vagyontárgyak kategóriákba sorolta.¹⁵ *Beyer* és *Cahn* szerint a digitális vagyontárgyak lehetnek a) személyes vagyontárgyak, b) közösségi média, c) pénzügyi számlák és d) üzleti számlák.¹⁶

Szwajdler korábban már hivatkozott munkájában a digitális vagyontárgyak körén belül aszerint kategorizál, hogy a digitális vagyontárgyak rendelkeznek-e vagyoni értékkel, és van-e személyes jellegük. Álláspontja szerint a *vagyoni értékkel bíró digitális vagyontárgyak* kategóriájába a pénzügyi jellegű digitális eszközök és a kriptopénzek tartoznak. Léteznek továbbá digitális vagyontárgyak, amelyek *vagyoni értékkel* ugyan *nem bírnak*, mondhatni értéktelenek, azonban más, így például érzelmi szempontból mégis kapcsolható hozzájuk valamilyen érték. A *személyes jellegű digitális vagyontárgyak* kizárólag a „tulajdonosukhoz” kötődnek, és vagyoni értékkel jellemzően nem bírnak (pl. e-mail fiókok, közösségi média fiókok stb.). Lényeges, hogy ez utóbbi körbe tartozó digitális vagyontárgyak a tulajdonos személyének függvényében azonban mégis rendelkezhetnek vagyoni értékkel (pl. hírességek esetén). A *nem személyes jellegű digitális vagyontárgyak* személyhez nem kötöttek, azonban van vagyoni értékük és átruházhatók.

A digitális vagyontárgyak *Dubravka Klasiček* által alkotott rendszere a fentebb említett röviden ismertetett csoportosítások egyfajta szintézisét jelenti. Klasiček ugyanakkor a kategorizálás során egy további kritériumot is figyelembe vesz, és a digitális vagyontárgyakat az általuk felvetett öröklési jogi problémák, valamint az azokra alkalmazható lehetséges jogi megoldások alapján is csoportokba sorolja. Az általa felvázolt csoportok a következők: (1) elektronikus eszközön vagy hasonló adathordozón tárolt digitális vagyontárgyak, amelyeket az eszköz tulajdonosa hozott létre, (2) online platformok szerverein tárolt digitális fiókok és azok tartalma, (3)

¹¹ KRYSÁ I. M. 160-165.

¹² PARK, YONG JIN – SANG, YOONMO – LEE, HOON – JONES-JANG, S. MO: The ontology of digital asset after death: policy complexities, suggestions and critique of digital platforms, *Digital Policy, Regulation and Governance*, Emerald Publishing, Vol. 22 (2020), No. 1, 2020, 1-14.

¹³ BERLEE, ANNA: Digital inheritance in the Netherlands, *Journal of European Consumer and Market Law (EuCML)*, Wolters Kluwer, Vol. 6 (2017) No. 6, 256-260.

¹⁴ BIRNHACK, MICHAEL – MORSE, TAL: Digital remains: property or privacy?, *International Journal of Law and Information Technology*, Oxford Academic, Vol. 30, (2022), No. 3. (Autumn), 280-301.

¹⁵ MANICAD III, MACARIO B. – PEREZ, ALYANNA D.: Digital succession: addressing the disposition of Juan's online digital assets upon his death, *Philippine Law Journal*, Diliman, Quezon City, Philippines: University of the Philippines College of Law, Vol. 91 (2018) No. 2, 2018, 388-415.

¹⁶ BEYER, GARRY W. – CAHN, NAOMI: Digital Planning: The Future of Elder Law, *NAELA Journal*, National Academy of Elder Law Attorneys, Vol. 9 (2013) No. 1, 35-155, 137-138.

online platformokon vásárolt digitális vagyontárgyak, és (4) kriptovaluták.¹⁷

Mint látható, a digitális vagyontárgyak csoportosításának alapjául szolgáló szempontok eltérőek lehetnek, és a kialakított kategóriák át is fedhetik egymást, emiatt egyetlen, szigorú tipológia megalkotása nem lehetséges. A digitális vagyontárgyak öröklési jogi szempontok szerinti kategorizálása ugyanakkor kiemelkedő jelentőséggel bír, minthogy ezen vagyontárgyak sokféleségük miatt eltérő öröklési jogi kérdéseket vetnek fel, és ennek megfelelően a lehetséges megoldások is különböző logikai irányvonalak mentén alakíthatók ki.

3. A digitális vagyontárgyak elhelyezése a polgári jog rendszerében

A digitális vagyontárgyak öröklési jogi vonatkozásainak tárgyalása előtt érdemes röviden megvizsgálni, hogyan azokat miként értékeli a polgári jog. Ez egyfajta előkérdés: a magánjog egyéb (pl. öröklési jogi, családjogi vagy kötelmi jogi) rendelkezéseinek alkalmazása (alkalmazhatósága) ugyanis annak függvényében alakul, hogy a digitális vagyontárgyak a megjelenésükre, hétköznapi életben vagy üzleti életben való „viselkedésükre” tekintettel a vagyontárgy polgári jogi fogalma alá vonhatók-e. Amennyiben ugyanis egy digitális eszköz dolognak, jognak vagy követelésnek minősíthető, úgy alkalmas lesz arra, hogy részét képezze az elhunyt személy hagyatékának.

A digitális vagyontárgyak jogi természetének feltárása és a polgári jog rendszerében történő elhelyezése napjainkban világszerte sokat vizsgált problémakör.¹⁸ Ez nem is meglepő, hiszen a digitális vagyontárgyak „minősítése” a kortárs magánjog számára alapkérdés: hosszútávon ugyanis nem kerülhető meg annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a digitális vagyontárgyak vajon dolognak minősülnek-e, és ebben az esetben más (fizikai jellegű) dolgokhoz hasonlóan átruházhatók, arra a tulajdonjog szabályai kiterjesztő módon alkalmazhatóak, vagy azokat a magánjog valamely más kategóriája (pl. követelés) alá vonható jelenséggént kell kezelni.

Az említett kérdésre jogrendszerenként eltérő válasz adható, hiszen a tulajdonjog elméleti megközelítése a kontinentális és az angolszász jogrendszerekben eltérő, sőt, még az adott jogrendszeren belül is vannak különbségek. Egyes nemzeti polgári jogokban (pl. Németország, Magyarország, Japán) a dolog fogalmi

¹⁷ KLASIČEK, Dubravka: Inheritance Law in the Twenty-First Century: New Circumstances and Challenges, In: Gstrein, Oskar J.; FRÖHLICH, Mareike – VAN DEN BERG, Caspar – GIEGERICH, Thomas (szerk.): *Modernising European Legal Education (MELE) Innovative Strategies to Address Urgent Cross-Cutting Challenges*, Springer, 2023, 235-251., 239.

¹⁸ L. például FAIRFIELD, Joshua: Property as the law of virtual things, *Frontiers in Research Metrics & Analytics*, Vol. 7 (2022), 1-14, MICHELS, Johan David – MILLARD, Christopher: The New Things: Property Rights in Digital Files?, *The Cambridge Law Journal*, Cambridge University Press, Vol. 81 (2022) No. 2, 323-355.; PREDRAG, Mirković: Digital Assets – A Legal Approach to the Regulation of the New Property Institute, *Pravo teorija i praksa*, Pravni fakultet za pravosuđe u Novom Sadu, Vol. 40 (2023) No. 1, 17-31., HO, Kan Jie Marcus: Towards an Idea of Digital Asset Ownership, *Cambridge Law Review*, University of Cambridge, Vol. 8 (2023) No. 1, 41-71.; MAYDANYK, Roman: General Provisions of Digital Property Law and How to Categorize Digital Assets, *Open Journal for Legal Studies*, Center for Open Access in Science (COAS), Belgrade, Serbia, Vol. 6 (2023) No. 2, 49-64.;

meghatározásának alapját a dolog birtokba vehetősége képezi¹⁹, amely nem teszi lehetővé, hogy a digitális (és így immateriális) javakat dolognak tekintsék. Más nemzeti jogok (pl. Ausztria, Franciaország, Románia stb.)²⁰ a dolog fogalmát valamivel rugalmasabban kezelik és ennek köszönhetően – elméletben – alkalmasak lehetnek arra, hogy a digitális vagyontárgyak kategóriáját beemeljék a polgári jog rendszerébe. A gyakorlati megvalósítás ugyanakkor további kérdéseket vet fel, amelyekre a magánjogtudomány egyelőre még nem adott választ.

Az angolszász jogrendszereknél a tulajdonjog hagyományosan ismert és elfogadott kategorizálása²¹ ellenére az angolszász jogban nem létezik egységes tulajdon-fogalom, hanem a jog az adott dolog, jelenség jellemzői alapján (ún. *Ainsworth-kritériumok*) eseti jelleggel dönti el, hogy egy adott dolog tulajdon-e vagy sem.²² Az elmúlt évtizedben ugyanakkor egyre erőteljesebben jelentkezett az igény egy olyan új típusú tulajdontípus elméleti megalapozására, amely nem vonható a személyi jellegű tulajdon fenti két kategóriájának egyiké alá sem. Noha a közelmúltban több angol bírósági ítélet is egyértelműen állást foglalt a személyi tulajdon hagyományosan megkülönböztetett két altípusa további fenntartásának szükségessége mellett, napvilágot láttak olyan ítéletek is más angolszász országokban is), amelyek a digitális vagyontárgyak egyes típusai vonatkozásában elismerték, hogy azok tulajdon tárgyát képezhetik.²³

Az Egyesült Királyságban 2024. szeptemberében került az angol parlament elé az a törvényjavaslat²⁴, amely elismerne egy harmadik - meglehetősen tágra szabott – tulajdoni kategóriát (*tertia quid*) azon jelenségek számára, amelyek nem sorolhatók be a hagyományosan elismert tulajdoni formák egyik típusába sem (pl. exportkvóták, tejkvóták, hulladékgazdálkodási engedélyek, szén-dioxid-kibocsátási egységek különböző típusai, stb.), amelyeket a bíróságok következetesen olyan dolgoknak minősítettek, amelyek tulajdonjog tárgyát képezhetik.²⁵

A kontinentális jogrendszerek a digitális vagyontárgyak magánjogi adaptációja terén kevésbé rugalmasak. Ez azonban nem jelent teljes elutasítást, sokkal inkább a digitális vagyontárgyak szabályozásának megfontolt, fokozatos előkészítését sugallja, amely azonban szükségképpen egyfajta szakítást is jelent a korábbi elméleti alapokkal. Nem kétséges, hogy a kontinentális jogrendszerekbe sorolható országok – az angolszász jogrendű államokhoz hasonlóan – tudatában vannak annak, hogy a digitális vagyontárgyak megjelenése által felvetett kérdésekkel mielőbb foglalkozni szükséges, hiszen a késlekedés idővel oda vezethet, hogy az online térben az

¹⁹ Vö.: BGB 90. §, Ptk. (2013. évi V. törvény) 5:14. § (1) bekezdés, japán Ptk (1896. évi 89. törvény) 85. §

²⁰ Vö.: ABGB 265. §, román Ptk. 535. §..

²¹ MICHELS et al. i.m. 323-355., BROWN, James – PAWLOWSKI, Mark: The challenge of identifying private property under English Law, *Conveyancer and Property Lawyer*, 2022/3., 305-316, 307.

²² *National Provincial Bank kontra Ainsworth*, 1965, AC 1175, 1248.

²³ *Fetch.ai v Persons Unknown*, 2021, EWHC 2254 (Comm), 2021, 7 WLUK 601; *Zi Wang v Graham Darby*, 2021, EWHC 3054 (Comm); *Ion Science Ltd v Persons Unknown*, (unreported), 21 December 2020). *Copytrack Pte Ltd v Wall* [2018], BCSC 1709; *Ruscoe v Cryptopia Ltd (in Liquidation)* [2020], NZHC 728

²⁴ Property (Digital Assets etc) Bill [Elérhető: <https://bills.parliament.uk/publications/56207/documents/5086>, letöltve: 2024. október 30.]

²⁵ *A-G of Hong Kong v Chan Nai-Keung* [1987], 1 WLR 1339, 1987, 3 BCC 403; *Swift v Dairywise* (No. 1) [2000], 1 WLR 1177 [2000], BCC 642; *Re Celtic Extraction Ltd* [2001], Ch 475, [2000], 2 WLR 991

ügyleteket nem a jogi rendelkezések, hanem a technológia szabályai határozzák majd meg, hiszen a jog a technológiai fejlődés sebességével képtelen lépést tartani. Azon európai országok, ahol a nemzeti jogalkotók a digitális vagyontárgyakra vonatkozó szabályokat kívántak alkotni, többnyire a kriptovalutákra vonatkozó rendelkezéseket fogadtak el, akár új jogszabály megalkotásával, akár a pénzmossa és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemre vonatkozó, már korábban létező jogi rendelkezések módosításával (pl. Ausztria, Észtország, Olaszország és Németország). Jelenleg Szerbia az egyetlen, ahol létezik a digitális vagyontárgyakra vonatkozóan átfogó jogi szabályozás.²⁶ szinonimaként használja a digitális vagyontárgy és a virtuális vagyontárgy kifejezést, értve alatta valamely érték digitális formában való kifejeződését, amely digitálisan megvásárolható, eladható, elcserélhető vagy átruházható, és csereeszközként vagy befektetési célokra használható. A digitális eszköz kifejezés azonban – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – nem terjed ki ugyanakkor a fiat valuták és más jogszabályok által szabályozott egyéb pénzügyi eszközök digitális megjelenítésére.

4. Digitalizáció és öröklési jog

Az öröklési jog a polgári jog talán legkevésbé változékony területének tekinthető, legalábbis abból a szempontból, hogy az alapfogalmak, jogi kategóriák és elvek már a római jogban megfogalmazást nyertek, és a vonatkozó szabályok az azóta eltelt évszázadok során viszonylag keveset változtak. (Az más kérdés, hogy az öröklési jog intézményeit szabályozó részletszabályok nyilvánvalóan jelentős mértékben átalakultak annak érdekében, hogy képesek legyenek alkalmazkodni a kor és társadalom változó igényeihez). Elmondható ugyanakkor, hogy a technológiai fejlődés – a magánjog más területeihez hasonlóan – az öröklési jog területén is olyan kérdéseket vet fel, amelyekre a nemzeti jogalkotóknak a jövőben választ kell adniuk.

4.1. A digitális vagyontárgyak örökölhetősége. A digitalizációs folyamat által felvetett talán legfőbb öröklési jogi probléma a digitális vagyontárgyak örökölhetősége. Amikor valaki meghal, annak vagyona mint egész száll át az örökösökre (*universalis successio*), magában foglalva az elhunyt személyt megillető valamennyi aktív és passzív vagyonelemet (pl. ingatlanok, ingóságok, bankszámlapénz, egyéb követelések, tartozások, egyéb kötelezettségek, stb.). Kérdés azonban, hogy az öröklés vajon kiterjedhet-e az örökhagyó által „birtokolt” digitális vagyontárgyakra (pl. kriptobefektetés, online megvásárolt NFT műalkotás, digitális képek és egyéb digitális dokumentumok, zenei gyűjtemény stb.). A kérdéskör vizsgálata komplex megközelítést igényel, amely azonban számos nehézségbe ütközik.

a) Ahogyan korábban említést nyert, a digitális vagyontárgyak általános és egzakt fogalma nem létezik, sőt, változatosságuk – és változékonyosságuk – folytán egy

²⁶ Elérhető: https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/propisi/zakoni/digitalna_imovina_e.pdf [letöltve: 2024. május 29.]

effajta fogalom megfogalmazásának lehetősége és szükségessége eleve kérdéses.²⁷ A különböző európai szervezetek által elfogadott fogalom-meghatározások minden esetben a szabályozás céljához kötöttek (pl. digitális eszköz mint értékpapír), mely a definíció tartalmára is kihat és kizárja (vagy legalábbis korlátozza) annak alkalmazhatóságát az adott jogi aktus által nem szabályozott helyzetekben. Az ELI ugyanakkor 2023 őszén elindította a digitális vagyontárgyak öröklésével kapcsolatos projektjét²⁸, amely célként határozta meg a digitális vagyontárgyak öröklésére vonatkozó elv- és szabályrendszer (modellszabályok) kialakítását, benne a digitális vagyontárgy fogalmával.²⁹

b) A digitális vagyontárgyakat – részben a szabályozás hiánya, részben a már létező jogi rendelkezések hiányosságai miatt – számtalan bizonytalanság övezi. A legfőbb problémát az egységes magánjogi megítélés hiánya jelenti. A digitális vagyontárgyak örökölhetőségének kérdése ugyanis csak abban az esetben merülhet fel, ha a polgári jog képes azokat megfelelő módon – akár a dologi jogi szabályokon belül (pl. a tulajdonjog tárgyaként vagy a dolgokra vonatkozó szabályok alkalmazásának kiterjesztésével), akár követelésnek tekintve és a kötelmi jog rendelkezéseit alkalmazva – kezelni.

Az öröklési jog szempontjából elsősorban arra a kérdésre kell választ adni, hogy az öröklés kiterjed-e az elhunyt személy által „birtokolt”, sajátjának tekintett digitális vagyontárgyakra. A válasz a digitális vagyontárgy polgári jogi „minősítésétől” függ: ha a digitális vagyontárgyat dologként, jogként vagy követelésként (vagyontárgy) fogjuk fel, úgy az az örökhagyó vagyonának, hagyatékának részét képezheti. Minthogy azonban a magánjogtudomány egyelőre nem adott egyértelmű választ, a tanulmányban felvázolt öröklési jogi dilemmák és válaszok is csak hipotetikus jellegűek. Abból a hipotézisből indulunk ugyanis ki, hogy a digitális vagyontárgyakat a polgári jog – dologi vagy kötelmi jogi alapon – megfelelően kezeli. Ekkor ugyanis – a kezelés módjától függetlenül – mindkét esetben lehetséges, hogy a digitális vagyontárgyakat az elhunyt személy hagyatékának részeként fogjuk fel. Ezt figyelembe véve a digitális vagyontárgyak öröklésére vonatkozó lehetséges megoldások már kidolgozhatók.

c) A digitális vagyontárgyak sokfélesége útjában áll az egységes koncepció kialakításának és még egységes polgári jogi megítélés esetén is számos további öröklési jogi kérdés merül fel, amelyek megválaszolása a digitális vagyontárgyak nem listázható jellege folytán nehézségekbe ütközik.

---

²⁷ Vö.: HOPKINS, Jamie P.: *Afterlife in the Cloud: Managing a Digital Estate*, Hastings Science and Technology Law Journal, University of California, College of the Law San Francisco, Vol. 5 (2013) No. 2, 209-244, 211 .

²⁸ *ELI Succession of Digital Assets, Data and other Digital Remains*. A projektről részletesen lásd: <https://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/current-projects/current-projects/eli-succession-of-digital-assets-data-and-other-digital-remains/> [letöltve: 2024. augusztus 2.].

²⁹ A projekt egyik nyitó ülésén elhangzottak szerint a digitális vagyontárgy fogalmát az ELI-elvekben meghatározottaknál szűkebben kellene meghatározni. Vö.: https://www.europeanlawinstitute.eu/news-events/news-contd/news/eli-project-kick-off-webinar-on-succession-of-digital-assets-data-and-other-digital-remains/?no_cache=1&cHash=9c9096439e99e5167292ca3d7931a948 [utolsó hozzáférés: 2024. június 13.].

A digitális vagyontárgyak dologi jellegének elismerése és a dologi jogi szabályok alkalmazásának kiterjesztése esetén a digitális vagyontárgyak az örökgyógy hagyatékának részét képeznék. A digitális vagyontárgyak azonban eltérő bánásmódot igényelnek: egy kriptobefektetés nem kezelhető úgy, mint a közösségi médiafiókban folytatott beszélgetés és képek adatai, vagy egy adott személy számítógépén tárolt képek és egyéb fájlok. Éppen ezért, az öröklési jog szempontjából különösen lényeges a digitális vagyontárgyak csoportosítása, minthogy a különböző kategóriák létrehozása kijelölheti a digitális vagyontárgyak kezelésének lehetséges módját is, amely később a differenciált és koherens jogi szabályozás alapja lehet.

A digitális vagyontárgyakkal kapcsolatos az öröklési jogi kérdések csak egy differenciált megközelítés alkalmazásával válaszolhatók meg megfelelően. A továbbiakban ezért a Klasiček csoportosításából³⁰ kiindulva teszünk kísérletet az azonos – vagy legalábbis hasonló – problémákat felvető digitális vagyontárgyak összegyűjtésére, és az áltatuk felvetett öröklési jogi problémákra reagáló, működőképes szabályozási megoldás kidolgozására.

4.2. A digitális vagyontárgyak egyes típusainak öröklése. A) A digitális vagyontárgyak első csoportja azokat a vagyontárgyakat foglalja magában, amelyeket elektronikus eszközön vagy hasonló adathordozón tárolnak, és amelyeket az eszköz tulajdonosa hozott létre. Ezek jellemzően mind *személyes jellegű vagyontárgyak*³¹, amelyek mindig egy fizikai dologhoz (pl. számítógép, mobiltelefon, pendrive, stb.) kapcsolódnak, amelyek birtokba vehetőségükre tekintettel tulajdonjog tárgyát képezhetik. Lényeges, hogy az adattároló eszköz és az azon tárolt digitális fájl (Word, PDF vagy más formátumú dokumentum, kép, stb.) két külön dolog. Felmerül tehát a kérdés, hogy az adott tárgyi eszköz (pl. számítógép) öröklése vajon automatikusan magában foglal(hat)ja-e az azon tárolt digitális vagyontárgy öröklését.

A kérdésre kétféle válasz adható: a) a fizikai tárgy (adathordozó eszköz) örököse az eszközön tárolt digitális vagyontárgyat is megörökli, vagy b) a fizikai eszköz és a tárolt digitális vagyontárgy öröklése külön kezelendő.

A gyakorlatban jelenleg az adathordozó eszközökön tárolt digitális fájlok öröklése informálisan, „de facto öröklésként” megy végbe, mivel az adott eszköz örököse hozzáfér az azon tárolt fájlokhoz. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ez lenne a megfelelő, szabályozásra érdemes öröklési jogi megoldás. Az említett út ugyanis csak abban az esetben problémamentes, ha az örökölt eszközön tárolt digitális vagyontárgyak (pl. fotók, képek, zene- és videofájlok stb.) nem bírnak vagyoni értékkel, és az örökös(ök) hozzáfér(nek) az adott eszközhöz. Jelszóval védett eszközök esetében ugyanis – hozzáférési adatok hiányában – az örökösök vagy megkísérik az eszköz feloldását (pl. kísérletet téve a jelszó megfejtésére), vagy el kell fogadniuk, hogy nem férhetnek hozzá az adathordozó eszközön tárolt fájlokhoz.³² A vagyoni értékkel bíró digitális vagyontárgyak esetén további probléma,

³⁰ Klasiček i.m. 239.

³¹ Vö.: CAHN, Naomi: Postmortem Life On-Line, *Probate and Property*, American Bar Association, 2011/July-August, 36-39. [Elérhető: <https://core.ac.uk/download/pdf/232644468.pdf>, letöltve: 2024. június 29.], 36.

³² Lásd például a híres zeneszerző, Leonard Bernstein esetét. Ismerteti: Klasiček i.m. 240.

hogy fennáll az örökösök között a vagyontárgyat illető vita kialakulásának esélye. A helyzet még bonyolultabb olyankor, amikor az adathordozón tárolt digitális vagyontárgy ráadásul a szellemi tulajdon jog hatálya alá tartozik (pl. kéziratok, építészeti tervek, formatervezési minták, szabadalmaztatandó találmány műszaki leírása, digitális műalkotások stb.)

A jog alapvetően a gyakorlatban felmerülő problémák kezelésére szolgál. Éppen ezért a jogalkotóknak olyan jogi keretet kell kidolgozniuk, amely segítségével az örökösök között akár az adott digitális eszköz vagyoni értéke, akár szellemi tulajdon jellege miatt felmerülő viták megoldhatók. Úgy véljük, a digitális fájlok tárolására alkalmas elektronikus eszközök és az azokon tárolt digitális vagyontárgyak öröklését a jogi szabályozásnak mindenképpen külön szükséges kezelnie, még akkor is, ha egyes problémamentes esetekben az informális (de facto) öröklés megfelelő és kényelmes megoldást jelenthet az örökösök számára.

B) Az olyan digitális vagyontárgyak esetében, amelyeket nem az elhunyt személy személyes – és többnyire jelszóval védett – elektronikus eszközén, hanem egy online platform szerverén vagy a felhőben tárolnak, az öröklési jogi problémák árnyaltabbak és összetettebbek. A különböző adathordozó eszközökön tárolt digitális vagyontárgyak ugyanis a fizikai eszközön való tárolással párhuzamosan online platformokon vagy akár felhőben is tárolhatók. Sőt, nemcsak a különböző fájlok, hanem az e-mail fiókok (pl. Gmail, Outlook, Yahoo Mail stb.), chat-fiókok (pl. WhatsApp, Snapchat, Skype stb.), a közösségi média fiókok (pl. Facebook, Instagram, X [korábbi nevén Twitter] stb.) és másfajta felhasználói fiókok (pl. YouTube, iTunes, Spotify, TikTok, LinkedIn stb.) is alkalmasak tárolásra, így ezek tartalma is ebbe a kategóriába sorolható. A digitális vagyontárgyak ezen csoportja jól láthatóan jóval szélesebb kört fed le, amelyen belül rendkívül személyes jellegűek vagy éppen szerzői jogi védelem alatt álló adatalapú tartalmak is érintettek lehetnek.

Az utóbbi csoportba tartozó digitális vagyontárgyak örökölhetőségének vizsgálatakor többféle szempontot is figyelembe kell venni. Lényeges rögzíteni, hogy bár az A) pontban vizsgált és a B) pont alá sorolt digitális vagyontárgyak részleges átfedést mutatnak, az alkalmazandó lehetséges öröklési jogi megoldás eltérő. Ennek oka a digitális vagyontárgyak tárolásának módja. Amíg ugyanis az A) pontban szereplő digitális vagyontárgyakat az elhunyt személy személyes elektronikus eszközén tárolják, aki még életében egyfajta rendelkezési jogot, hatalmat gyakorolt ezen vagyontárgyak felett (pl. másolta, megosztotta vagy törölte a fájlt), addig a B) pontban szereplő digitális vagyontárgyak esetében az elhunyt személy egy harmadik személy, egy digitális szolgáltató közreműködésével tárolta az adott digitális vagyontárgyat. A digitális szolgáltató által biztosított tárhelyen (pl. iCloud, Dropbox, Google Drive, One Drive, Flickr stb.) a felhasználó nagyon sokféle tartalmat tárolhat: az adott személyhez szorosan kapcsolódó digitális fájlok (pl. általa készített, mentett és feltöltött fájlok, dokumentumok vagy egyéb szellemi alkotások), mellett számos további, összegyűjtött és rendszerezett fájl (pl. zene- és videofájlok, tudományos vagy más jellegű folyóiratcikkek stb.) is helyet kaphat.

Fontos megjegyezni, hogy bár a digitális vagyontárgyak ilyen módon történő tárolása (az elhunyt) felhasználó döntésén alapul, arra a digitális szolgáltató által biztosított tárhelyen, az örökhagyó és a digitális szolgáltató között létrejött digitális

szolgáltatási szerződés alapján került sor. A felhasználói fiók (pl. közösségi média vagy más fiók) létrehozása előtt a leendő felhasználónak el kell fogadnia az adott platform feltételeit, majd egy felhasználónév és egy jelszó megadásával létrehozhatja a fiókját, és azt a saját képre szabhatja.

Első ránézésre a probléma hasonló az A) pontban tárgyalt esethez: ha az örökösök ismerik a hozzáférési adatokat (mert például az örökhagyó ezeket halála esetére leendő örökösei számára ismertté tette), be tudnak jelentkezni az örökhagyó felhasználói fiókjába, és meg tudják szerezni a tárolt fájlokat, vagyis az örökhagyó halálát követően „rendelkezhetnek” a fiók tartalmával. Noha ez gyakorlatilag igaz, jogi szempontból nézve komoly aggályok merülnek fel az ilyen eljárással szemben. A digitális szolgáltató közreműködése ugyanis jóval bonyolultabbá teszi a helyzet megítélését: mivel az örökhagyó és a szolgáltató között szerződés jött létre az adott online szolgáltatás nyújtására vonatkozóan, a felek viszonyára ennek a szerződésnek a feltételei az irányadók. A szerződés kifejezetten tartalmazhat rendelkezést az adott fiókhoz való hozzáférésről, valamint arról is, hogy a felhasználói adatok (pl. jelszó) megoszthatók-e más személyekkel, így például a szerződésben akár ezen adatok megosztásának kizárására is van lehetőség. Ez utóbbi esetben a felhasználónak nincs joga a hozzáférési adatok megosztására, ezért a jelszó birtokában az örökösök felhasználói fiókhoz való hozzáférése jogellenes, és a digitális szolgáltató jogosult a szerződésben meghatározott jogkövetkezményeket (pl. a fiók megszüntetése) alkalmazni.

A felhasználói fiókban tárolt digitális fájlokon túl magának a felhasználói fióknak az örökölhetősége is kérdéseket vet fel. Egészen néhány évvel ezelőttig a digitális szolgáltatók még egyáltalán nem rendelkeztek a felhasználók személyes fiókjainak sorsáról a felhasználó halála esetére. A felhasználók számának növekedése és a felhasználók halálával kapcsolatban felmerülő problémák, valamint a média és az elhunyt személyek hozzátartozói nyomásának köszönhetően azonban a szolgáltatók felismerték, hogy az effajta rendelkezések megalkotása szükséges. Mára számos szolgáltató rögzít a felhasználói fiókra vonatkozóan a felhasználó halála esetére szabályokat, ezek azonban nem egységesek. Jelenleg a legtöbb digitális szolgáltató mind élők között, mind pedig halál esetére kifejezetten tiltja a felhasználói fiókok átruházását.³³ Van néhány olyan digitális szolgáltató is, amely *expressis verbis* kizárja a felhasználói fiók öröklését. (Ez utóbbi érdekes rendelkezés, minthogy a felhasználói fiók és a tartalmát képező fájlok mint digitális vagyontárgyak kezelésére vonatkozóan nincs egységes álláspont.)

Az online platformokon tárolt digitális vagyontárgyak örökölhetőségének általános megközelítésén túl érdemes néhány mondatban külön kitérni a közösségi média platformokon létesített felhasználói fiókokkal kapcsolatos kérdésekre. Az ilyen típusú fiók esetében a fiók „átruházása” meglehetősen egyszerű olyankor, ha valaki az adott fiók adminisztrátora, és rendelkezik az átruházáshoz szükséges valamennyi adattal. Ezek a platformok (pl. Facebook, Instagram, X) a felhasználó halála esetére lehetővé teszik egy ún. hagyatéki kapcsolattartó személy megadását,

³³ Az Apple feltételei például kimondják, hogy a digitális hagyatéokra vonatkozó szabályoktól eltekintve a számla nem átruházható, és nincs túlélési jog. Lásd: <https://www.apple.com/uk/legal/internet-services/icloud/en/terms.html> [letöltve: 2024. július 1.].

aki a felhasználó halála után majd kérheti a digitális szolgáltatótól a profil törlését vagy annak emlékdallá alakítását. A hagyatéki kapcsolattartó tehát nem kapja meg a bejelentkezési azonosítót, felhasználónevet és jelszót, ezért nem férhet hozzá az elhunyt³⁴ személyes fiókjához.

Elmondható, hogy a közösségi média fiókok örökölhetőségének megítélése jelenleg meglehetősen ellentmondásos. Vannak felhasználók, akik kifejezetten szeretnék megosztani fiókadataikat leendő örökösökkel, míg mások nem szeretnék, ha bárki beavatkozna magánéletüknek e különösen személyes részébe. Egyelőre a felhasználók többsége nem foglalkozik ezzel a kérdéssel, bár valószínű, hogy az online platformok felhasználóinak egyre növekvő tudatossága ezen a téren is változást hoz majd, és a felhasználók egyre nagyobb számban jelölnek majd meg hagyatéki kapcsolattartót digitális hagyatékuk kezelésére. A kérdés kapcsán az örökösök nézőpontja is vegyes képet mutat: vannak, akik mindenáron (pl. feltételezett öngyilkosság esetén) hozzá akarnak férni elhunyt szerettük fiókjához³⁵, míg mások az elhunyt halála után is tiszteletben kívánják tartani az elhunyt magánéletét. További probléma, hogy az örökhagyó felhasználói fiókjának feltárással bárkiről, akivel a felhasználó valaha is kommunikált, személyes adatok derülhetnek ki³⁶, ez pedig a magánélet védelme szempontjából komoly aggályokat vet fel. Véleményünk szerint az elhunyt személy felhasználói fiókjához való hozzáférés jogának öröklése nem igazolható megfelelő érvekkel. A közösségi média fiók és annak tartalma ugyanis személyes jellegű, ezért az örökösöknek tiszteletben kell tartaniuk azt, amit elhunyt szerettük életében titokban kívánt tartani.

Hasonlóképpen ítélni lehet meg az örökhagyó e-mail fiókjának tartalma is. Függetlenül attól, hogy az elektronikus levelek az örökhagyó tulajdonát képezték-e vagy sem³⁷, maga a levelezés személyes jellegű, amely más személyekhez kapcsolódó titkos információkat tárhat fel. Lényeges, hogy különbséget kell tenni a forma, vagyis az információt hordozó fizikai tárgy (pl. levél), és a tartalom, vagyis a

---

³⁴ L. <https://www.facebook.com/help/1017717331640041> [letöltve: 2024. július 1.]; <https://help.instagram.com/231764660354188> [utolsó hozzáférés: 2024. július 1.]; <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/contact-x-about-a-deceased-family-members-account> [letöltve: 2024. július 1.].

³⁵ A német ítélkezési gyakorlatból lásd: BGH 2018. 07. 12. (III ZR 183/17), BGH 2020. 08. 27. (III ZB 30/20), Az eset részletes elemzését lásd: FUCHS, Angelica: What happens to your social media account when you die? The first German judgments on digital legacy, *ERA Forum*, Academy of European Law, vol. 22, 2021, 1-7.

Az USA gyakorlatból: In re Request for Order Requiring Facebook, Inc. to Produce Documents and Things 923 F Supp 2d 1204 (ND Cal 2012); In re Ellsworth No. 2005-296, 651-DE (Mich Prob Ct 2005). Az olasz esetekhez lásd: MASPEL, Ilaria: Digital Inheritance, Right of the Heirs to Access to the Deceased User's Account, Non-Transferability Clauses: An Overview in Light of Two Judgments Issued by Italian Courts, *Italian Law Journal*, Edizioni Scientifiche Italiane, Vol. 8 (2022) No. 1, 2022, 407-423.

³⁶ KLASIČEK i.m. 241.

³⁷ Az e-mailek megítélésével kapcsolatban lásd: Fairstar Heavy Transport NV v Adkins [2012] EWHC 2952 (TCC); In re Ellsworth, No. 2005-296, 651-DE (Mich. Prob. Ct. 2005). Az eseteket részletesen ismerteti: HARBINJA, Edina: Legal Nature of E-mails: a Comparative Perspective, *Duke Law & Technology Review*, Duke Law School, Vol. 14 (2015-2016), No. 1, 227-255. A téma kapcsán lásd még: EDWARDS, Lilian – HARBINJA, Edina: What happens to my Facebook profile when I die?: Legal Issues Around Transmission of Digital Assets on Death, In: Maciel, Cristiano – Carvalho Pereira, Vinícius (szerk.): *Digital Legacy and Interaction. Post-Mortem Issues*, Springer International Publishing Switzerland, 2013, 115-144.

tárgy által közvetített információ között. Amíg viszont a levél mint testi tárgy (dolog) egy személy tulajdonát képezheti, addig a levél tartalmának védelmét a magánélet védelmére vonatkozó szabályok látják el. Ennek analógiájára ugyanez alkalmazható az e-mailekre is.

Amint látható, a különböző felhasználói fiókok, beleértve a közösségi média fiókokat, e-mail fiókokat és egyebeket, olyan kérdéseket vetnek fel, amelyek egyértelműen túlmutatnak az öröklési jog határain, és a személyiségi jogok védelmére vonatkozó rendelkezések átfogó tanulmányozását is szükségessé teszik. Bár e kérdés további, mélyreható vizsgálatára a jelen tanulmányban nem kerül sor, lényeges megjegyezni, hogy a kortárs szakirodalomban a *post-mortem személyiségi jogok* kérdése egyre inkább előtérbe kerül, és mindjobban foglalkoztatja a jogásztársadalmat.³⁸

C) A digitális vagyontárgyak harmadik kategóriájába az online platformokról vagy felhőszolgáltatásokból vásárolt digitális vagyontárgyak sorolhatók. Ezek kifejezetten dologi jellegűek, legalábbis abban az értelemben, hogy a jogosult személy („felhasználó”) ezeket úgy kezeli, mint a valós tulajdonát, amikor birtokolja, használja és átruházza őket. Ide sorolhatók például az online játékok, könyvek, zenék és filmek, valamint az NFT formájában létrejött műalkotások és egyéb gyűjthető dolgok, valamint az egyéb virtuális tárgyak.

Azok, akik online áruházakban (pl. Google Play, Microsoft Store, iTunes, Kindle Store, Apple Book Store stb.) vásárolnak effajta termékeket, a legritkább esetben vannak tisztában azzal, hogy pontosan mit kapnak a szerződési feltételek elfogadásával. Ez nem meglepő, hiszen a digitális szolgáltatók szóhasználata eleve félrevezető. Az olyan kifejezések, mint például a „termék megvásárlása” azt sugallják a felhasználó („vevő”) számára, hogy a vásárlással és az ellenérték megfizetésével az adott digitális vagyontárgy (pl. digitális tartalom, e-könyv, zene, videó stb.) tulajdonjogát megszerzi. Amikor a felhasználó „megvásárolja” az adott digitális vagyontárgyat, valójában a szerzői jog által védett digitális tartalomhoz való hozzáférés jogának megszerzéséért fizet, vagyis az online platform *személyes szerzői jogi engedélyt* ad neki a megvásárolt digitális tartalomra vonatkozóan.³⁹

Ekkor felmerül a kérdés, hogy az örökösök megörökölhetik-e az örökhagyó által megvásárolt digitális tartalmat. Első látásra a fent említett informális, „de facto öröklés” itt is szóba jöhet, feltéve, hogy az örökösök ismerik az elhunyt hozzáférési adatait. Mivel azonban a legtöbb szerződési feltétel megtiltja a felhasználónak, hogy a hozzáférési adatokat bárki mással megossza, vagy kifejezetten a felhasználót teszi

---

³⁸ Lásd például: EDWARDS, Lilian – HARBINJA, Edina: Protecting Post-Mortem Privacy: Reconsidering the Privacy Interests of the Deceased in a Digital World, *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, Cardozo School of Law, Vol. 32 82013) No. 1, 101-147.; HARBINJA, Edina: Post-mortem privacy 2.0: theory, law, and technology, *International Review of Law, Computers & Technology*, Taylor & Francis, Vol. 31 (2017) No. 1, 26-42.

³⁹ KLASIČEK, i.m. 243.; MICHELS, Johan David – KAMARINOU, Dimmitra – MILLARD, Christopher: Beyond the Clouds, Part 2: What Happens to the Files You Store in the Clouds When You Die?, *School of Law Legal Studies Research Paper*, Queen Mary University of London, School of Law, No. 316, 2019 [Elérhető: [https://ssrn.com/abstract=3387398, letöltve: 2024. július 8.]; PATTI, Francesco Paolo – BARTOLINI, Francesca: Digital Inheritance and Post Mortem Data Protection: The Italian Reform, *European Review of Private Law*, Vol. 27 (2019), No. 5, 1181-1194.

felelőssé a fiókja és jelszava titkosságának megőrzéséért és a hozzáférés korlátozásáért⁴⁰, az ilyen magatartás a digitális szolgáltató és az örökgyő között megkötött szerződés rendelkezéseibe ütközik. Ez azt jelenti, hogy a hozzáférési jog átruházhatósága vagy örökölhetősége a digitális szolgáltató által meghatározott feltételektől függ. Amikor tehát a digitális szolgáltató nem átruházható licenct ad a felhasználónak, úgy nincs mód az öröklésre.

Mint látható, az online platformokról vásárolt digitális vagyontárgyak öröklése meglehetősen sajátos. Amíg a valós világban létező vagyontárgyak esetében a nemzeti jogalkotók az öröklési jogi rendelkezések megalkotásával szabályoznak, addig az online térben vásárolt digitális vagyontárgyak esetében a digitális szolgáltatók jelennek meg kvázi jogalkotóként. A digitális vagyontárgyak öröklésére vonatkozó jogi keret hiányában ugyanis a digitális szolgáltatók szabadon megalkothatják saját szabályaikat, és korlátozhatják a személyes felhasználó fiókhoz való hozzáférés jogának átruházhatóságát mind az élők között, mind pedig a felhasználó halála esetére.

D) *A kriptovaluták* gazdasági értékük és piaci szerepük miatt talán a digitális vagyontárgyak legfontosabb kategóriáját jelentik. Az időszakos hullámvölgyek ellenére a kriptovaluták népszerűsége töretlen⁴¹, az emberek egyre többet fektetnek kriptovalutákba, a befektetések értéke pedig egyre nő, és a társadalom tagjai részéről – joggal – mutatkozik igény arra, hogy világos szabályozási keretet kapjanak ezen eszközök megítélését illetően. A korábban, a digitális vagyontárgyakra irányuló definíciós kísérletek kapcsán kifejtettek is arra utalnak, hogy a kriptovaluták a digitális vagyontárgyak legjobban szabályozott területét képezik, így – az általuk képviselt vagyoni értékre figyelemmel – vélhetően ez a digitális vagyontárgy-kategória lesz az első, amelynek öröklése szabályozást nyerhet.

A kriptovaluták öröklési jog általi kezelése első látásra egyszerűnek és egyértelműnek tűnhet, hiszen nyilvánvalónak tűnik, hogy a kriptovaluták mint vagyoni értéket megtestesítő digitális vagyontárgyak az örökgyő hagyatékának részét képezik, hiszen még akkor is, ha csak digitális formában léteznek, a valós élethez kötődnek, mivel valós pénznemben vásárolták őket. Ennek köszönhetően a kriptovaluta nem más, mint a pénz egyfajta „alakváltozása”, a pénz helyére lépő érték. Ugyanakkor, még ha feltételezzük is, hogy a kriptovaluták az örökgyő hagyatékának részét képezik, további kérdések merülnek fel, mivel egy efféle öröklési jogi igény érvényesítése több okból is meglehetősen nehéz. Az egyik ok a kriptovaluták személytelensége. Nem létezik ugyanis olyan nyilvántartás, amelyben a kriptovaluta rögzítést nyerne és ennek folytán a „tulajdonos” jogai sem bizonyíthatók. További probléma, hogy csak a kriptopénz tulajdonosa fér hozzá a kriptotárcához. Ez megint csak azt jelenti, hogy bejelentkezési adatok hiányában az örökösök nem férhetnek hozzá a kriptotárcához és nem rendelkezhetnek a kriptopénzzel.

⁴⁰ Vö.: <https://www.amazon.co.uk/gp/help/customer/display.html?nodeId=G9JUC5MPTMG3GCQH> [letöltve: 2024. július 8.]; <https://www.amazon.co.uk/gp/help/customer/display.html/?nodeId=201909000> [letöltve: 2024. július 8.].

⁴¹ Vö. <https://www.statista.com/topics/4495/cryptocurrencies/> [letöltés: 2024. július 8.]

5. Záró gondolatok

Tanulmányunkban áttekintettük a digitális vagyontárgy fogalmi meghatározására irányuló kísérleteket. A megfelelő dogmatikai megalapozás azért különösen fontos, mert ennek hiányában a digitális vagyontárgy polgári jogi értékelése sem lehetséges megfelelőképpen. Megállapítható, hogy a digitális vagyontárgyak polgári jogi megítélése alapvetően annak függvényében alakul, hogy az adott ország nemzeti magánjoga miként határozza meg a dolog fogalmát mint polgári jogi alapkategóriát, és mennyire kezeli rugalmasan annak határait. Azokban az országokban, ahol a jogi értelemben vett dologként való besorolás alapkritériuma a birokba vehetőség, a digitális vagyontárgy magánjogi rendszerbe való beillesztése komoly nehézséget jelent, amely ekképpen akár doktrinális irányváltást is igényelhet ezen országok jogalkotói részéről.

A magánjogtudomány képviselőinek munkája mellett, amely a jövőbeli jogalkotási javaslatok elméleti megalapozásául szolgálhat, a bíróságok gyakorlata is kiemelt érdemel. Egyértelmű jogi keret hiányában egyelőre az igazságszolgáltatás az, amely esetről esetre meghatározhatja a digitális vagyontárgyak magánjogi adaptációjának lehetséges irányait. Ez különösen igaz az angolszász jogrendszerek esetén.

A polgári jogi rendelkezések digitális vagyontárgyakra való alkalmazása jelenleg még bizonytalan⁴², a digitális tulajdon mint lehetséges polgári jogi kategória megalkotása még várat magára. A jogbiztonság elvét szem előtt tartva ugyanakkor ez mindenképpen szükséges, hiszen a digitális vagyontárgyak „tulajdonosai” számára számos egyelőre még megválaszolatlan kérdés merül fel egy alapvetően szabályozatlan térben.⁴³ Az egyik ilyen kérdés a digitális vagyontárgyak örökölhetősége, amely a kortárs magánjogi joggyakorlat egyik központi kérdése.

A digitális vagyontárgyak különböző kritériumok alapján történő csoportosításának korábban ismertetett lehetőségei közül a digitális vagyontárgyak örökölhetőségének vizsgálatakor a Klasiček által kidolgozott kategorizálásból indultunk ki. A Szwajdler-féle, a digitális vagyontárgyak vagyoni értékkel való rendelkezésén alapuló csoportosítás is lényeges ugyanakkor, hiszen a tisztán pénzügyi jellegű digitális vagyontárgyakat (pl. érmék, kriptovaluták, tokenek és egyéb pénzügyileg értékes digitális vagyontárgyak) Szwajdler egyértelműen a hagyatéki részeként kezelendőnek tekinti.⁴⁴ Ez a megállapítás azonban csak bizonyos fenntartásokkal fogadható el. Egyes digitális vagyontárgyak, így például a kriptovaluták esetén a vagyoni érték nyilvánvaló. Más esetekben azonban egy adott digitális vagyontárgy vagyoni értéke idővel változik, vagy a jövőbeli érték a jogosult személy („birtokos”, felhasználó) halálakor nem határozható meg pontosan. Megint

⁴² Vö. MICHELS, Johan David – MILLARD, Christopher: Mind the Gap: The Status of Digital Files Under Property Law, *School of Law Legal Studies Legal Studies Research Paper*, Queen Mary University of London, School of Law, No. 317, 2019 [Eelérhető [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3387400, letöltve: 2024. július 3.]].

⁴³ ALESSANDRO, Matteo: Non-fungible Tokens: An Argument of the Ownership of Digital Property, *International Journal of Law In Changing World*, Special Issue: NFTs and the Legal Landscape, 2023, 171-201., 188.

⁴⁴ SZWAJDLER i.m. 152.

más digitális vagyontárgyak egyes örökösök számára értéktelenek, míg mások számára nagy értéket képviselnek. Ezekben az esetekben az adott digitális vagyontárgy értéke relatív és többnyire érzelmi jellegű.

Úgy véljük, hogy a digitális vagyontárgyak pusztán vagyoni értékük alapján történő csoportosítása nem alkalmas arra, hogy megfelelő alapot teremtsen a digitális vagyontárgyak öröklésére. Egyetérthetünk ugyanakkor Szwajdler megállapításával annyiban, hogy a digitális vagyontárgyat – az általa megtestesített vagyoni értékre tekintettel – annak vagyoni jellege alkalmassá teszi arra, hogy az örökhagyó hagyatékának részét képezze. Különösen igaz lehet ez a megállapítás a kriptovaluták esetében.

Véleményünk szerint – részben Klasiček és Szwajdler csoportosítását alapul véve –, a digitális vagyontárgyak „viselkedésük” alapján öröklési jogi szempontból három kategóriába sorolhatók. Vannak olyan digitális vagyontárgyak, amelyek dologszerűek, a hétköznapi forgalomban dolog módjára viselkednek. Noha ezek a dolgok hagyományos, fizikai értelemben nem birtokolhatók, a jogosult személy – akár felhasználónak nevezve – bizonyos, a tulajdonost megillető jogokhoz hasonló jogokat gyakorolhat, így az adott digitális vagyontárgyat (digitálisan) birtokolhatja, használhatja és rendelkezhet vele, így például átruházhatja. Vannak továbbá követelés jellegű (pl. kriptovaluták) és adatszerű digitális vagyontárgyak, mely utóbbiak többnyire személyes jellegűek, és az örökhagyóval kapcsolatos digitális „elemeket” (pl. közösségi média fiókok, e-mail fiókok stb.) fednek le.

Az említett csoportosítás jelentőségét az adja, hogy amíg az előbbi két kategóriába tartozó vagyontárgyak az örökhagyó hagyatékának részét képezhetik, addig a harmadik csoportba tartozók nem eshetnek az öröklési jogi szabályok hatálya alá, hanem a magánélet védelmére vonatkozó rendelkezések nyerhetnek alkalmazást.

További kérdés, hogy az örökösök vajon kaphatnak-e hozzáférési jogot a különböző digitális tartalmakhoz. Ahogy közös tanulmányában Michels és Millard szemléletesen megfogalmazza, a digitális vagyontárgyak a dologi jogi és öröklési jogi szabályozás szürke zónáját jelentik⁴⁵, így egyértelmű jogi keret hiányában a digitális szolgáltatók a szerződési feltételeikkel szabadon alkothatják meg és maguk dönthetik el, hogy az örökösöknek van-e joguk hozzáférni elhunyt szerettük felhasználói fiókjához. A digitális szolgáltatóknak tiszteletben kell azonban tartaniuk a felhasználók *mortis causa* rendelkezéseit, szükséges továbbá a digitális szolgáltatókra vonatkozó szabályokon belül a halál esetére vonatkozó rendelkezések egyészesítése és átláthatóbbá tétele is.⁴⁶

Úgy tűnik, hogy a digitális vagyontárgyak örökölhetőségének kérdésére adott jogi válasz fokozatosan az „igen” irányába halad⁴⁷, amely egyértelműen összhangban van a társadalom részéről megfogalmazott elvárásokkal. Komoly problémát jelent ugyanakkor, hogy a jogtudomány képviselői – és az általuk megfogalmazott álláspontok mentén a nemzeti jogalkotók is – a hagyományos gondolkodásmódot

⁴⁵ MICHELS et al. i. m. 29.

⁴⁶ SZWAJDLER i. m. 159. o.

⁴⁷ BANTA, Natalie: Property Interests in Digital Assets: The Rise of Digital Feudalism, *Cardozo Law Review*, Vol. 38 (2017) No. 3, 1099-1157., 1108.

alkalmazva próbálják meg mindenáron beleerőltetni az új jelenségeket, mint amilyenek például a digitális vagyontárgyak is, a meglévő dogmatikai rendszerbe, ahelyett, hogy újfajta megközelítést alkalmaznának. Ez azonban hosszútávon tényleg vezetethet. Úgy véljük, a jelenlegi öröklési jogi szabályozást modernizálni szükséges és a mai kor igényeihez igazodó elvek és fogalmak (pl. digitális öröklés, digitális örökös, digitális végrendelet stb.) kidolgozásával alkalmassá kell tenni a digitális vagyontárgyak magánjogi adaptációjára.

Irodalomjegyzék

- ALESSANDRO, Matteo: Non-fungible Tokens: An Argument of the Ownership of Digital Property, *International Journal of Law In Changing World*, Special Issue: NFTs and the Legal Landscape, 2023, 171-201, [<https://doi.org/10.54934/ijlcw.v2i3.55>]
- BANTA, Natalie: Property Interests in Digital Assets: The Rise of Digital Feudalism, *Cardozo Law Review*, Vol. 38, No. 3, 2017, 1099-1157.
- BERLEE, Anna: Digital inheritance in the Netherlands, *Journal of European Consumer and Market Law (EuCML)*, Wolters Kluwer, Vol. 6, No. 6, 2017, 256-260
- BEYER, Garry W. – CAHN, Naomi: Digital Planning: The Future of Elder Law, *NAELA Journal*, National Academy of Elder Law Attorneys, Vol. 9, No. 1, 2013, 35-155.
- BIRNHACK, Michae – MORSE, Tal: Digital remains: property or privacy?, *International Journal of Law and Information Technology*, Oxford Academic, Vol. 30, (2022), No. 3 (Autumn), 280-301., [<https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac019>]
- BROWN, James – PAWLOWSKI, Mark: The challenge of identifying private property under English Law, *Conveyancer and Property Lawyer*, 2022/3., 305-316.
- CAHN, Naomi: Postmortem Life On-Line, *Probate and Property*, American Bar Association, Vol. 25 (2011) July/August, 36-39,
- EDWARDS, Lilian – HARBINJA, Edina: What happens to my Facebook profile when I die?: Legal Issues Around Transmission of Digital Assets on Death, In: Maciel, Cristiano – Carvalho Pereira, Vinícius (eds.): *Digital Legacy and Interaction. Post-Mortem Issues*, Springer International Publishing Switzerland, 2013, 115-144., [<https://doi.org/10.1007/978-3-319-01631-3>]
- FAIRFIELD, Joshua: Property as the law of virtual things, *Frontiers in Research Metrics & Analytics*, Vol. 7 (2022) 1-14., [doi.org/10.3389/frma.2022.981964]
- FUCHS, Angelica: What happens to your social media account when you die? The first German judgments on digital legacy, *ERA Forum*, Academy of European Law, Vol. 22, 2021, 1-7., [<https://doi.org/10.1007/s12027-021-00652-y>]
- GÁRDOS István: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban, *Gazdaság és Jog*, 2018/11., 3-10.
- HARBINJA, Edina: Legal Nature of E-mails: a Comparative Perspective, *Duke Law & Technology Review*, Duke Law School, Vol. 14 (2015-2016) No. 1, 227-255
- HARBINJA, Edina: Post-mortem privacy 2.0: theory, law, and technology, *International Review of Law, Computers & Technology*, Taylor & Francis, Vol. 31

- (2017) No. 1, 2017, 26-42., [http://dx.doi.org/10.1080/13600869.2017.1275116]
- HO, Kan Jie Marcus: Towards an Idea of Digital Asset Ownership, *Cambridge Law Review*, University of Cambridge, Vol. 8 (2023) No. 1, 41-71
  - HOPKINS, Jamie P.: Afterlife in the Cloud: Managing a Digital Estate, *Hastings Science and Technology Law Journal*, University of California, College of the Law San Francisco, Vol. 5 (2013) No. 2, 209-244.
  - JUHÁSZ Ágnes: A fogalomalkotás szükségességéről – egy XXI. századi magánjogász nézőpontjából, *Erdélyi Jogélet*, 2023/4. sz., 29-41. o.
  - JUHÁSZ, Ágnes: Time for Rethinking? Non-Fungible Tokens and Ownership Rights from the Hungarian Point of View” [online], *Multidiszciplináris Tudományok*, University of Miskolc, Vol. 13 (2023) No. 3, 36-46., [https://doi.org/10.35925/j.multi.2023.3.4]
  - JUHÁSZ, Ágnes: The Civil Law Concept of things in the Digital Era – A Hungarian perspective, *Annales Universitatis Apulensis / Series Jurisprudentia*, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Romania, No. 27, 2023, 132-148
  - KELVIN F. K.: Cryptoassets and the Renaissance of the Tertium Quid?, In: Chris, Bevan (ed.): *Handbook on Property Law and Theory*, Edward Elgar (megjelenés alatt), [Elérhető: <https://ssrn.com/abstract=4382599>, letöltve: 2024. június 4.
  - KLASIČEK, Dubravka: Inheritance Law in the Twenty-First Century: New Circumstances and Challenges, In: Gstrein, Oskar J.; Fröhlich, Mareike; van den Berg, Caspar y Giegerich, Thomas (eds.): *Modernising European Legal Education (MELE) Innovative Strategies to Address Urgent Cross-Cutting Challenges*, Springer, 2023, 235-251., [https://doi.org/10.1007/978-3-031-40801-4_15],
  - KRYSA, Felix: Taxonomy and Characterisation of Crypto Assets in Private International Law, In: Bonomi, Andrea – Lehmann, Matthias – Lalani, Shaheez (eds.), *Blockchain and Private International Law*, Brill | Nijhoff, 2023, 157-208., [https://doi.org/10.1163/9789004514850_009]
  - LENKOVICS, Barnabás: *Dologi jog*, Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2001
  - LOW, Kelvin F. K.: Cryptoassets and the Renaissance of the Tertium Quid?, In: Chris, Bevan (ed.): *Handbook on Property Law and Theory*, Edward Elgar (megjelenés alatt), [Elérhető <https://ssrn.com/abstract=4382599>, letöltve: 2024. június 4.]
  - MANICAD III, Macario B. – PEREZ, Alyanna D.: Digital succession: addressing the disposition of Juan’s online digital assets upon his death, *Philippine Law Journal*, Diliman, Quezon City, Philippines: University of the Philippines College of Law, Vol. 91 (2018) No. 2, 388-415.
  - MASPEŠ, Ilaria: Digital Inheritance, Right of the Heirs to Access to the Deceased User’s Account, Non-Transferability Clauses: An Overview in the Light of Two Judgments Issued by Italian Courts, *Italian Law Journal*, Edizioni Scientifiche Italiane, Vol. 8 (2022) No. 1, 407-423., [https://doi.org/10.23815/2421-2156.ITALJ]
  - MAYDANYK, Roman: General Provisions of Digital Property Law and How to Categorize Digital Assets”, *Open Journal for Legal Studies*, Center for Open

- Access in Science (COAS), Belgrade, Serbia, Vol. 6 (2023) No. 2, 49-64.; [https://doi.org/10.32591/coas.ojls.0602.02049m]
- MENYHÁRD, Attila: *Dologi jog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2007
  - MICHELS, Johan David – Kamarinou, Dimmitra – Millard, Christopher: Beyond the Clouds, Part 2: What Happens to the Files You Store in the Clouds When You Die?, *School of Law Legal Studies Research Paper*, Queen Mary University of London, School of Law, No. 316, 2019 [Elérhető: https://ssrn.com/abstract=3387398, letöltve: 2024. július 8.]
  - MICHELS, Johan David – Millard, Christopher: Mind the Gap: The Status of Digital Files Under Property Law, *School of Law Legal Studies Research Paper*, Queen Mary University of London, School of Law, No. 317, 2019 [Elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3387400, letöltve: 2024. július 3.]
  - MICHELS, Johan David – MILLARD, Christopher: The New Things: Property Rights in Digital Files?, *The Cambridge Law Journal*, Cambridge University Press, Vol. 81 (2022) No. 2, 323-355., [https://doi.org/10.1017/S0008197322000228]
  - PARK, Yong Jin – SANG, Yoonmo – LEE, Hoon – JONES-JANG, S. Mo: The ontology of digital asset after death: policy complexities, suggestions and critique of digital platforms, *Digital Policy, Regulation and Governance*, Emerald Publishing, Vol. 22 (2020) No. 1, 1-14., [https://doi.org/10.1108/DPRG-04-2019-0030]
  - PATTI, Francesco Paolo – Bartolini, Francesca: Digital Inheritance and Post Mortem Data Protection: The Italian Reform, *European Review of Private Law*, Wolters Kluwer, Vol. 27 (2019) No. 5, 1181-1194 [Elérhető: https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Review+of+Private+Law/27.5/ERPL2019064, letöltve: 2024. július 4.], [https://doi.org/10.54648/erpl2019064]
  - PREDRAG, Mirković: Digital Assets – A Legal Approach to the Regulation of the New Property Institute, *Pravo teorija i praksa*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Vol. 40 (2023) No. 1, 17-31. [Elérhető: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1112623, letöltve: 2024. június 26.], [https://doi.org/10.5937/ptp2300017M]
  - STEVENS, Robert: Crypto is not Property, *Law Quarterly Review*, 2023 [Elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4416200, letöltve: 2024. június 4.], [http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4416200]
  - SZWAJDLER, Paweł: Digital assets and inheritance law: How to create fundamental principles of digital succession system, *International Journal of Law and Information Technology*, Oxford Academic, Vol. 31 (2023) No. 2 (Summer), 144-168., [https://doi.org/10.1093/ijlit/eaad014]
  - WENDEHORST, Christiane: Proprietary Rights in Digital Assets and the Conflict of Laws, In: Bonomi, Andrea; Lehmann, Matthias – Lalani, Shaheez (eds.), *Blockchain and Private International Law*, Brill | Nijhoff, 2023, 101-127., [https://doi.org/10.1163/9789004514850_007]
-
-

Nemzetközi és európai adójogi harmonizáció és az egészségbiztosítási járulék harmonizációja különös tekintettel a határon átnyúló foglalkoztatásra

Erdős Éva* – Dajka Zsoltné**

A külföldön dolgozó magyar állampolgárok egészségbiztosítása során a legnagyobb kockázatot a váratlan élethelyzetek (például betegség, baleset, vagy munkanélküliség) okozta bizonytalanság jelentheti. Ezek ellen a kockázatok ellen védelmet nyújtanak a biztosítási rendszerek. A társadalombiztosítás pénzügyi alapjai állam által beszedett költségvetési bevételekből. A járulékok és a szociális hozzájárulási adó beszedésének eljárásait az adó jogszabályok határozzák meg. Számos tényező együttes figyelembevételével határozható meg, hogy melyik országban, hogyan és milyen mértékben kell járulékot, egyéb társadalombiztosítási közterhet fizetni.

Kulcsszavak: jogharmonizáció, nemzetközi adójog, kettős adóztatási egyezmények, a határon átnyúló ellátások

International and European tax harmonization and health insurance contribution harmonization with special regard to cross-border employment

The biggest risk in the health insurance of Hungarian citizens working abroad may be the uncertainty caused by unexpected life situations (such as illness, accident, or unemployment). Insurance systems provide protection against these risks. The financial basis of social insurance comes from the budget revenues collected by the state. The procedures for collecting contributions and social contribution tax are determined by tax legislation. By taking into account several factors, it can be determined in which country, how and to what extent contributions and other social security public charges must be paid.

Keywords: legal harmonization, international tax law, double taxation agreements, cross-border benefits

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.81>

---

* Egyetemi docens, intézeti tanszékvezető, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Pénzügyi Jogi Intézeti Tanszék.

** PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Agrár-és Munkajogi Intézeti Tanszék.

1. Bevezetés

A Covid-19 globális egészségügyi válság fontos változásokat idézett elő a nemzetközi adójogban, különösen a határokon átnyúló munkavégzés és a kapcsolódó adó- és járulékfizetési kötelezettségek terén. Az országok közötti együttműködés és a nemzetközi adószabályok alkalmazása egyre fontosabbá vált a globális válság kezelésében. Az Európai Unió és más nemzetközi szervezetek keretében egyre nagyobb figyelmet kap az adójogi harmonizáció, különösen a határon átnyúló ellátások adó- és járulékfizetési kötelezettségeinek szempontjából. A nemzetközi gazdasági kapcsolatok és a munkaerő szabad mozgása miatt szükségessé vált a különböző tagállami adórendszerek közötti összhang megteremtése, hogy elkerüljék a kettős adóztatást vagy az adóelkerülést, valamint biztosítsák a jogbiztonságot az érintett magánszemélyek és vállalkozások számára. Az egészségbiztosítás jogharmonizációja és a határon átnyúló ellátások kérdése az Európai Unióban kiemelt figyelmet kap, hiszen az uniós polgárok számára biztosítani kell az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést függetlenül attól, hogy melyik tagállamban tartózkodnak. Az Európai Unióban az egészségbiztosítás területén az egyes tagállamok jogrendszereit összhangba hozzák az EU közös szabályaival és normáival, hogy biztosítsák a tagállamok közötti egységes működést és a polgárok jogait. Az Európai Unió egészségügyi politikájának a célja, hogy biztosítsa a tagállamok közötti egyenlő bánásmódot és jogokat, elősegítse a szabad mozgást és hozzáférést az egészségügyi szolgáltatásokhoz, valamint javítsa az egészségügyi ellátás minőségét és hatékonyságát.

Az adózás mindenkit érdeklő és érintő kérdés, az adópolitika az államok számára a nemzeti szuverenitás alapvető eleme, a nemzeti gazdaságpolitika egyik fő eszköze és az államháztartási bevételek fő meghatározója.¹ A jogharmonizáció célja az egységes szabályozás, az egészségügyi ellátások elérhetősége, a járulékfizetések átláthatósága és igazságossága, mely által egy egységes szabályozási keretet hozzon létre, amely biztosítja az egészségügyi ellátások elérhetőségét és a kapcsolódó járulékfizetések átláthatóságát, igazságosságát. Az Európai Unió törekvése, hogy a tagállamok kormányainak ezt az eszközt is uniós szintre emeljék, és harmonizált rendszert hozzanak létre a közvetlen adózás ezen területén is. Az Európai Unióban a közvetlen adózás területén a harmonizáció eddig inkább korlátozott mértékben valósult meg, mivel ez a tagállamok hatáskörébe tartozik. Megjegyzendő, hogy a Római Szerződés 293. cikke szolgál jogalapul a tagállamok harmonizációs kötelezettségére.² Az EKSZ 293. cikke felhatalmazta a tagállamokat arra, hogy a Közösségen belül az állampolgáraikat érintő kettős adóztatás elkerülése érdekében egymás között két- vagy többoldalú szerződéseket kössenek.³

¹ Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve Európai Adójogi konfliktusok és kezelésének módjai*, Sectio Juridica et Politica, Miskolc, TomusXXV/1. (2007), pp. 268.

² Tóth Lilla Júlia: A XXI. századi társasági jog kihívásai: Az Európai Unió társasági jogi koncepciójának legújabb fejleményei, 2019/3. https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Iuv%20T%C3%B3th%20Lilla%20J%C3%BAlia.pdf (Letöltve:2024.05.24.)

³ Erdős Éva: Az európai adóharmonizáció mint a káros adóverseny elleni fellépés eszköze, *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXX/1. (2012) pp. 260..

Elmondható, hogy az elmúlt években számos olyan kezdeményezés született, amely a koordináció fokozását célozza. Példaként hozhatók fel az alábbi kezdeményezések vagy dokumentumok a CCCTB javaslat (Common Consolidated Corporate Tax Base, azaz közös konszolidált társaságiadó-alap), az Európai Bizottság 2016-ban javaslatot tett egy egységesített társaságiadó-alap bevezetésére, amely megteremtené az uniós szinten harmonizált adórendszer alapját a vállalatok számára. A DAC-irányelvek (Directive on Administrative Cooperation), az adóhatóságok közötti együttműködést és információmegosztást szabályozó irányelvek sorozata, amelyek célja az adóelkerülés visszaszorítása és az adózási átláthatóság növelése. A BEFIT-kezdeményezés (Business in Europe: Framework for Income Taxation), az Európai Bizottság 2021-ben indította el ezt az új kezdeményezést, amelynek célja az uniós szintű harmonizált társaságiadó-rendszer kidolgozása.

Ezek közül különösen a BEFIT javaslat kapcsolódik közvetlenül ahhoz a törekvéshez, hogy a közvetlen adózás bizonyos területeit uniós szintre emeljék. FA BEFIT, elődjéhez hasonlóan, egy adóalappá tervezi összevonni az uniós tagvállalatok nyereségeit és formula alapján osztaná szét a tagállamok között az adott tagállam adómértékének felhasználásával számított rá eső adóbevétel.⁴ Az Európai Unió (EU) tagállamaitól számos egységes közösségi integrációs politikát követel meg, amelyek célja az Unió gazdasági, politikai és szociális kohéziójának biztosítása. Ezek a politikák különböző területeken jellenek meg, gazdasági integráció, jogharmonizáció és jogállamiság, szociális integráció, közös migrációs és menekültpolitika, környezetvédelem és fenntarthatóság, közös kül- és biztonságpolitika, oktatás, kutatás és kultúra, digitális átállás, egészségügyi együttműködés. Az EU integrációs politikái az unió egységes működését, a tagállamok közötti együttműködést és az európai polgárok életminőségének javítását szolgálják. Az uniós tagállamoknak az alapszerződésekben meghatározott szabályokat és irányelveket be kell tartaniuk, miközben biztosítják saját nemzeti érdekeik és hagyományaik érvényesülését is az uniós kereteken belül.

Az Európai Unió tagállamaitól megkövetelt egységes közösségi integrációs politikák mellett a közvetlen adózás a gazdaságpolitikai eszközök egyike, amellyel a nemzeti kormányok a saját tagállamuk versenyképességének javítása érdekében egyénileg befolyásolni tudnak. Az Európai Unió törekvése, hogy határon átnyúló tevékenységek előtti technikai, fizikai, adminisztratív és kulturális korlátokat alapvetően megszüntessék az Európai Unión belül, és a nemzetállamok egyre inkább közeledjenek a gazdasági lehetőségek, infrastrukturális adottságok, képzett munkaerő stb. tekintetében. Az Európai Unióban ugyanis az adópolitika alapvetően tagállami hatáskör. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az államok a nemzetközi egyezmények és kettős adóztatás elkerüléséről szóló megállapodások kivételével szabadon dönthetnek a közterhek fajtájáról, mértékéről, az Unió alapszerződéseinek

---

⁴ Erdős Gabriella–Óry Tamás–Váradi Adrienn: *Az Európai Unió adójoga*. Budapest: 2021, Wolters Kluwer Kft.

DOI:10.55413/9789635940103 https://mersz.hu/dokumentum/nov1025__235/#nov1025_233_p5 Letöltés ideje: 2024. 05.25.)

belső piaci jogalkotásra vonatkozó rendelkezései nem terjednek ki adóügyekre.⁵

Általánosságban elmondható, hogy a nemzetközi adózási konfliktusok az adórendszerek különbségeiből vagy pedig hasonlóságaikból adódhatnak.⁶ A SZJA (személyi jövedelemadó) ajánlás a külföldön dolgozó magyar állampolgárok és jövedelmet szerzők számára releváns. A magyar adózó külföldön dolgozik, akkor általában többféle helyzet létezhet, és a külföldi jövedelem adózása függ a helyi adótörvényektől, illetve attól, hogy Magyarország és az adott ország között van-e adóegyezmény.

2. A hazai és nemzetközi adójog rendszere

Az adójog fejlődése Magyarországon hosszú és gazdag történeti múltra tekint vissza, az alábbiakban a középkori és a kora újkori magyar adózás történetét jellemzem röviden. Az adórendszer az államiság kialakulásával egyidős társadalmi jelenség. Az állam vagy más adóztatási joggal felruházott közjogi entitás bizonyos szolgáltatásokat megkövetelt az állampolgároktól, legyen az természetbeni vagy pénzbeli. A bevételi források között az uralkodókat magánjogi jogviszonyok alapján megillető, ún. magángazdasági (domaniális) és a királyi felségjogból eredő, az alattvalóktól önhatalmúlag szedett regáléjvédelmek is szerepeltek. A középkori Magyarországon az államjóságok és a regálék képezték a fő bevételi forrásokat. Az adók, mint a központi hatalom részére általános és egyenlő feltételek mellett teljesített fizetési kötelezettségek, alárendelt jelentőséggel bírtak. Az adórendszer hatékonysága az államiság kialakulásától kezdve elengedhetetlen feltétele volt a hatékonyan működő államigazgatásnak. Az adójog fejlődése továbbra is aktuális téma az elmúlt évtizedekben hazai és globális változások is befolyásolták. Az Alaptörvény hatása is érezhető az adójogban, különös tekintettel a magánszemélyek adózásában bekövetkezett változásokra.

A nemzetközi adójog fejlődése több szakaszra osztható, amelyek a világgazdaság és a globális jogi keretek változásaihoz igazodtak. A nemzetközi adójog kezdetei a 19. század végére nyúlnak vissza, amikor a nemzetközi kereskedelem és a tőkeáramlás növekedése szükségessé tette a különböző országok adópolitikáinak koordinációját. Az első adóegyezmények – főleg az öröklési adók területén – ebben az időszakban jöttek létre, de a szabályozás még erősen fragmentált volt. Az első világháborút követően a Nemzetek Szövetsége (League of Nations) felismerte a kétszeres adóztatás problematikáját, amely akadályozta a nemzetközi kereskedelmet és a befektetéseket. 1928-ban a Nemzetek Szövetsége kidolgozta az első modellegyezményt a kétszeres adóztatás elkerülésére. Ez az egyezmény lett a mai nemzetközi adóegyezmények alapja, lefektetve azokat az alapelveket, amelyek az adóztatás jogának megosztását szabályozzák az illetékességi elv („residence principle”) és a forráselv („source principle”) alapján. A második világháborút

⁵ Erdős Éva, Kovács Kitti: Az adóoptimalizálás egyik eszköze: az offshore jelenség térnyerése és gyakorlati nehézségei (GJ, 2010/1., 17-21. o.) <https://szakikadatbazis.hu/doc/2101434> (Letöltés ideje: 2024.05.26.)

⁶ Erdős Éva: Nemzetközi adójogi alapok Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, XI (1995), Miskolc, 43-57. o

követően a Bretton Woods-i rendszer keretében a világgazdaság stabilizálására törekedtek. Az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) megalakulása 1961-ben fontos fordulópontot jelentett a nemzetközi adójog fejlődésében. Az OECD modellegezmény – amely az 1963-ban kiadott példánytól kezdve folyamatosan fejlődött – meghatározta azokat az egységes szabályokat, amelyeket a tagállamok követhetnek a kétszeres adóztatás elkerülésére és az információcsere elősegítésére. A 20. század végére a multinacionális vállalatok szerepe jelentősen megnövekedett, ami az adóalap-erózió (Base Erosion and Profit Shifting, BEPS) és az agresszív adótervezés problémáinak felerősödéséhez vezetett. Az OECD 2013-ban indította el a BEPS projektet, amelynek célja az adóelkerülési stratégiák felszámolása és az országok közötti adózási egyensúly helyreállítása volt. Az Európai Unió is aktívan fellépett az agresszív adótervezés ellen, szigorú transzparencia-szabályokat és adóelkerülés elleni irányelveket vezetve be.

Az adójog fejlődési tendenciái jelentős mértékben változtak az elmúlt évtizedekben, ahogy a gazdasági, társadalmi és technológiai környezet is átalakult. A globalizáció hatására a vállalatok könnyebben mozgathatják tőkéjüket és tevékenységeiket országhatárokon át, ami fokozza az országok közötti adóversenyt. Az államok gyakran kedvezőbb adózási feltételeket kínálnak a külföldi befektetések vonzására, ami viszont hatással van az adóbevételekre és az adórendszerek stabilitására. Az információs technológia és az internetes kereskedelem növekedése új kihívások elé állította az adóhatóságokat. A digitális szolgáltatások és termékek adóztatása bonyolultabbá vált, mivel a hagyományos adózási keretek nem mindig alkalmazhatók az online tevékenységekre. A digitalizmus terjedésével nőnek a kihívások, az új tendenciák, és további kihívást jelent annak meghatározása, hogy milyen eszközzel történjen a káros tendenciák visszaszorítása és megadóztatása, hogy közös fellépés szükséges-e az Európai Unióban, vagy a tagállamok önállóan vegyék fel a harcot az adókikerülés visszaszorításában.⁷

Az OECD és más nemzetközi szervezetek próbálják kialakítani az új adózási normákat a digitális gazdaság számára. Az adóelkerülés és adócsalás visszaszorítása érdekében nemzetközi szinten számos intézkedést vezettek be. Az OECD BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) projektje és az EU különböző irányelvei célzottan az adóelkerülési technikák ellen lépnek fel, különös tekintettel a multinacionális vállalatok által alkalmazott profitátcsoportosításokra. A fenntarthatóság és a környezetvédelem egyre nagyobb szerepet kap az adópolitikában. A kormányok zöld adókat vezetnek be, amelyek célja a környezetkárosító tevékenységek visszaszorítása és a megújuló energiaforrások támogatása. Ezek az adók ösztönzik a környezetbarát technológiák alkalmazását és csökkentik az ökológiai lábnyomot. Technológiai fejlődés és digitalizáció az adóhatóságoknál az adóhatóságok egyre inkább kihasználják a technológia nyújtotta lehetőségeket az adóbeszedés és adóellenőrzés hatékonyságának növelése érdekében. Az automatizált rendszerek, a mesterséges intelligencia és a big data elemzés segíti az adóhatóságokat az adócsalás felderítésében és a szolgáltatások színvonalának javításában. Adóztatási átláthatósága növelése érdekében egyre több ország vezeti be a kötelező

⁷ Erdős Éva: A digitális gazdaság adóztatásának trendjei [1] (IAS, 2020/4., 7-18. o.)

adóbevallási szabályokat és a nemzetközi információcserét. Az automatikus információcsere rendszerek (AEOI) és az országonkénti jelentéstétel (CbCR) követelményei hozzájárulnak az adóelkerülés csökkentéséhez és az igazságosabb adóztatási környezet kialakításához.

A nemzetközi adójog rendszere összetett és számos alapelvre épül, amelyek célja a különböző országok közötti adóztatási joghatóságok koordinálása és a kettős adóztatás elkerülése. A nemzetközi adójog alapja tehát az illetőség alapján történő megkülönböztetés és az ehhez kapcsolódó adóztatási jogok megosztása az egyes érintett államok között.⁸ A rezidens adózás során az adóalany teljes jövedelmét megadóztatják, függetlenül a jövedelem keletkezési helyétől, míg a nem-rezidens adózás csak az adott országban keletkezett jövedelmet érinti. A nemzeti adórendszerek általában „kapcsoló elveket” állítanak fel az adófizető személy és az adót kivető állam között vagy az adótárgy és az adót kivető állam között. Az egyik ilyen kapcsoló elv a rezidencia vagy a székhely elve, amikor a magánszemély az állandó lakóhelye, szokásos tartózkodási helye és az állampolgársága alapján, míg a jogi személy a székhelye alapján kerül megadóztatásra. Ezek a személyi tényezők, mely a nemzeti adójogban az adózási illetőséget meghatározzák.⁹ A kettős adóztatási egyezmények (DTA) szabályozzák, melyik ország jogosult az adóztatásra és hogyan kerülhető el a kettős adóztatás. Jelentősége, hogy alkalmazásukkal kizárható mind a magánszemélyek, mind a vállalatok jövedelmének és vagyonának kettős adóztatása az adóztatási jognak a szerződő államok közötti megosztásával. Emellett lehetőséget teremtenek a szerződő felek közötti kölcsönös egyeztető eljárás lefolytatására és a hatóságok közötti információcserére is. Két módszerrel kezelhetők mentesítés egy ország lemond az adóztatásról vagy beszámítás az egyik országban fizetett adót a másik ország elismeri. A forrásadó a jövedelem forrásánál (pl. osztalék, kamat, licencdíj) levont adót jelenti. Transzferárazás a kapcsolt vállalkozások közötti ügyletek piaci árainak ellenőrzésére szolgál, hogy elkerüljék az adóalap manipulációját. A BEPS projekt az OECD kezdeményezése, amely a multinacionális cégek adóalap-eróziója és profitáthelyezése ellen irányul, és az adótervezés visszaszorítását célozza.

Magyarország több mint 80 országgal rendelkezik kettős adóztatást és adóelkerülést kizáró egyezményrel a jövedelemadó terén. Az egyezmények többségben az OECD által ajánlott modellegetyzmény tematikáját, felépítését és terminológiáját használják.¹⁰

3. Az európai adójog jogharmonizációja

Európai adó, mint önálló kategória nem létezik, hiszen hiányzik a szükséges politikai, jogi és gazdasági háttér és ennek hiányában a szükséges közösségi

⁸ Öry Tamás szerk.: *Az Európai Unió adójoga, Magyarország az Európai Unióban*, 2003. 349 o.

⁹ Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve Európai Adójogi konfliktusok és kezelésének módjai, Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, TomusXXV/1. (2007), pp. 272.

¹⁰ Adózási tájékoztató Magyarország 2024. adóévben alkalmazható adóegyezményeiről https://nav.gov.hu/ado/szja/Adozoi_tajekoztato_Magyarország_2024._adoevben_alkalmazhato_adoegyezményeiről (Letöltés ideje: 2024.06.07.)

intézményrendszer sem áll rendelkezésre.¹¹ Az Unió jelenlegi, adóból származó bevételeit a tagállamok helyi adórendszerei által beszedett forgalmi adó bizonyos százaléka (felső határát a GNP-hez kötik), valamint a vámbevételek és a mezőgazdasági kivetések képezik. Ezek az Unió részére átadott adóbevételek nem tekinthetők európai adónak, figyelemmel arra, hogy nem egy közösségi jogszabály által előírt „európai adóhivatal” által beszedett adóról van szó, hanem az adott tagállamok nemzeti jogszabályai által előírt, a tagállamok adóhatóságai által kezelt adók egy részét kapja meg az Unió. Az átadott rész arányaiban elhanyagolható mértékű a tagállamok által saját részre beszedett adókhoz képest.¹² Erdős Éva tanulmányában az európai adójog fogalmának elemzésekor párhuzamot von a nemzetközi joggal. A nemzetközi adójogban sem létezik nemzetközi adó, mert nincs egy nemzetközi, valamennyi államra kiterjedő szervezet, amely ezt folyamatosan megállapítja, kivetíti, beszedi, majd újra elosztja. Ahogy a nemzetközi adójogban is fenntartják az egyes államok maguknak az adóztatás jogát, úgy az uniós tagállamok is hasonlóan cselekednek, amikor ugyanilyen módon fenntartják szuverén jogukat az adóztatásra. Az európai adójog része a nemzetközi jognak, és így hasonló elvek mentén építkezik a tagállamok 28 fős közösségében, valamint hasonló konfliktusokat kell közöttük feloldania.¹³ Az adóharmonizáció alapvető célja, hogy a közös belső piac működése érdekében azonos versenyfeltételek megteremtésével biztosítsa az áruk, a szolgáltatások, a személyek (munkaerő) és a tőke szabad mozgását, vagyis az ún. négy alapszabadság érvényesülését. Már az 1958-as Római Szerződés 93. (99.) cikke kimondta a közös piac érdekében a forgalmi adók, jövedéki adók és egyéb közvetett adók közösségi szintű harmonizációjának kötelezettségét, hiszen ezek azok az adónemek, amelyek a termékek, szolgáltatások árára közvetlen hatást gyakorolva akadályozhatják a szabad áramlást.¹⁴

Erdős Éva véleménye alapján az európai adójog az adóharmonizáció eredménye és célja a nemzetközi kapcsolatokból eredő konfliktusok feloldása az Unión belüli egységes belső piac kialakítása és fenntartása érdekében.¹⁵ A harmonizáció a törekvések ellenére lassan halad, de a konfliktusok feloldásában olyan új jogi kötőerővel nem rendelkező szabályozási eszközök jelentek meg, mint magatartási kódexek, jelentések, bizottsági közlemények, melyeket a tagállamok és külső

¹¹ Deák Dániel: *Adóverseny a kibővített európai Unióban*, *Gazdaság és Jog*, 1/2005 17-22. o

¹² Békés Balázs–Halász Zsolt–Szabó Ildikó–Varga Erzsébet: *A jövedelem- és vagyoni típusú adók*. Budapest, 2022, Wolters Kluwer Hungary Kft. https://mersz.hu/dokumentum/NOV1032__181/#NOV1032_179_p1 (Letöltés ideje:2024. 06.08.) DOI: 10.55413/9789635940325

¹³ Erdős Éva: *Az adójogi harmonizáció folyamata és eszközei az Európai Unióban*. In Ünnepi Tanulmányok Prof. Dr. Kalas Tibor egyetemi tanár oktatói munkásságának tiszteletére. Z-Press Kiadó, Miskolc, 2008, 105–125. o.

¹⁴ Galántainé Máté Zsuzsanna: *Az adójog-harmonizáció fő jellemzői az Európai Unióban*, *Külgazdaság*, XLVII. évf., 2003. június. https://kulgzdasag.eu/api/uploads/05_galantaine_mate_zsuzsanna_1f90a26dd8.pdf (Letöltés ideje:2024.06.09.)

¹⁵ Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve európai adójogi konfliktusok és kezelésének módjai*. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica Tomus XXV/1. Miskolc University Press, Miskolc, 2007, 267–289. o.

államok is önkéntes jogkövetéssel, szankcionálás nélkül alkalmaznak.¹⁶

Az európai adójog az Európai Unió (EU) tagállamai közötti adózási szabályokat és irányelveket foglalja magában, amelyek célja a belső piac megfelelő működésének biztosítása és az adóelkerülés elleni küzdelem. Az európai adójog két fő területre osztható: a közvetett adókra és a közvetlen adókra vonatkozó szabályozásokra.

A közvetett adók ezek olyan adók, amelyeket az áruk és szolgáltatások forgalmazása során vetnek ki, és általában a fogyasztók viselik azokat. Az EU-ban a legfontosabb közvetett adó a hozzáadottérték-adó (ÁFA). Az EU tagállamok kötelesek az ÁFA-rendszert alkalmazni és az uniós irányelvek alapján harmonizálni az ÁFA-mértékeket és szabályokat.

Az EU egyik alapvető célkitűzése a belső piac zökkenőmentes működésének biztosítása, amelyhez elengedhetetlen a tagállamok közötti adóharmonizáció. Különösen a közvetett adók területén, mint például az általános forgalmi adó (ÁFA) és a jövedéki adók, jelentős előrelépések történtek az elmúlt évtizedekben. Az ÁFA az EU egyik legfontosabb közvetett adója, és az adóharmonizáció terén számos irányelv szabályozza, a hatodik ÁFA-irányelv (77/388/EGK), ez a jogszabály 1977-ben lépett hatályba, és célja az volt, hogy egységesítse az ÁFA rendszert az EU tagállamaiban. Az irányelv meghatározza az adó alapját, az adóköteles ügyleteket, az adómentességeket és az adólevonási jogokat.

A 2006/112/EK irányelv kodifikálta és átfogóan szabályozta az ÁFA rendszert, beleértve a határon átnyúló ügyleteket és a különböző adómértékeket is. Az irányelv célja, hogy egyszerűsítse és harmonizálja az ÁFA szabályozását. Mini One Stop Shop (MOSS) ez a rendszer lehetővé teszi, hogy a digitális szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások egyetlen tagállamban regisztrálva teljesítsék ÁFA kötelezettségeiket az egész EU-ban. A jövedéki adók harmonizációja szintén fontos terület, különösen az alkohol, a dohány és az üzemanyagok adóztatása terén. Alapvető irányelvek az 1992-es irányelvek (92/12/EGK, 92/81/EGK és 92/82/EGK) az EU-ban egységesítették a jövedéki adóztatás alapvető szabályait. Ezek az irányelvek meghatározzák az adó mértékét, az adózás módját és a tagállamok közötti árumozgások szabályait.

A 2008/118/EK irányelv a jövedéki adózásra vonatkozó általános szabályokat határozta meg, beleértve az adókötelezettség keletkezését és a tagállamok közötti áruszállítás szabályait. Egyedi termékekre vonatkozó szabályok az alkohol, a dohánytermékek és az üzemanyagok jövedéki adózására vonatkozó specifikus szabályokat külön irányelvek tartalmazzák, amelyek meghatározzák az adómértékeket és az adózás feltételeit.

A közvetlen adók ezek olyan adók, amelyek közvetlenül a jövedelemre vagy a vagyonra vonatkoznak. Bár a közvetlen adókra vonatkozó szabályozás elsősorban tagállami hatáskörbe tartozik, az EU-nak is van némi befolyása ezen a területen, különösen az adóelkerülés és az adócsalás elleni küzdelemben.

Erdős Éva véleménye alapján az adók harmonizációja, különösen a közvetlen

¹⁶ Erdős Éva: *Új tendenciák az egyenes adók harmonizációjában*; Miskolci Jogtudományi Műhely 3., Magyarország az Európai Unió csatlakozás küszöbén (a 2003. május 28-i tudományos ülés anyaga), szerk.: Róth Erika, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 82. o.

adók koordinációja politikailag rendkívül érzékeny terület.¹⁷A közvetlen adók tekintetében megjegyzendő néhány fontosabb irányelv és szabályozás anya- és leányvállalatok irányelve, melynek célja, hogy elkerülje a kettős adóztatást és biztosítsa, hogy az anya- és leányvállalatok közötti osztalékfizetés mentes legyen a forrásadó alól az EU-n belül. A kamat- és jogdíj irányelv, az EU tagállamai közötti kamat- és jogdíjkifizetések kettős adóztatásának elkerülését célozza. Az átláthatósági irányelv célja az adóelkerülés elleni küzdelem azáltal, hogy kötelezi a tagállamokat bizonyos adóügyi információk automatikus cseréjére. Az adóelkerülés elleni irányelv, amely több intézkedést tartalmaz az agresszív adótervezési struktúrák elleni küzdelem érdekében. Az európai adójog alapját az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) képezi. Az EUMSZ 113. cikke felhatalmazza a Tanácsot arra, hogy közös szabályokat fogadjon el a közvetett adózás területén, míg a közvetlen adózásra vonatkozó intézkedések az EUMSZ 115. cikke alapján kerülhetnek elfogadásra. Az Európai Bíróság fontos szerepet játszik az európai adójog értelmezésében és alkalmazásában. Biztosítja döntései révén, hogy az uniós jogszabályok egységesen kerüljenek alkalmazásra minden tagállamban, és megakadályozza az olyan nemzeti intézkedéseket, amelyek sértik az uniós jogot.

Az európai adójogot azonban felfoghatjuk a nemzetközi adójog azon eszközének, amellyel a tagállami adószabályok összeütközéseit próbálja feloldani az adóharmonizáció eszközeivel, mint az irányelvi harmonizációval, a „soft law”¹⁰ eszközeivel, vagy éppen az egységes Európai társasági adóalap bevezetésével, vagy az Európai Bíróság eseti döntéseivel.¹⁸ Mára a multinacionális vállalatok egységes minimumadójára vonatkozó 2022/2523/EU irányelv 2022. decemberi elfogadásával a közös társasági adóalap bevezetése már túlhaladottá vált, a 15%-os globális minimumadó átveszi a korábbi irányelv javaslatok szerepét és célját. Megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi adójog tehát maga is kreálja, keletkezteti a nemzeti adószabályok összeütközéseit, és ez ugyancsak megjelenik az európai adójogban is problémaként. Ugyanakkor a nemzetközi adójog fel is oldja ezeket az adójogi konfliktusokat a nemzetközi egyezményekkel, nemzetközi adójogi alapelvek, mint a káros adóverseny tilalma, egyenlő bánásmód elve, diszkrimináció tilalma vagy versenysemlegesség elve lefektetésével, nemzetközi szervezetek által kibocsátott „normákkal” és nem utolsósorban az európai adóharmonizációval.¹⁹

Az európai adójog folyamatosan fejlődik, és az EU különböző intézményei, mint például az Európai Bizottság, az Európai Parlament és a Tanács, aktívan dolgoznak új jogszabályok és irányelvek kidolgozásán a hatékonyabb és igazságosabb adórendszer kialakítása érdekében.

A nemzetközi adójog a globális kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok adózási

¹⁷ Erdős Éva: Új tendenciák az egyenes adók harmonizációjában. In Róth Erika (szerk.): Miskolci Jogtudományi Műhely 3., Magyarország az Európai Unió csatlakozás küszöbén (a 2003. május 28-i tudományos ülés anyaga), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003, 69–88. o.

¹⁸ Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve európai adójogi konfliktusok és kezelésének módjai*. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica Tomus XXV/1. Miskolc University Press, Miskolc, 2007, 270. o.

¹⁹ Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve európai adójogi konfliktusok és kezelésének módjai*. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica Tomus XXV/1. Miskolc University Press, Miskolc, 2007, 270. o.

aspektusait szabályozza, az Európai adójog egy speciális regionális keret, amely az EU belső piacának zökkenőmentes működését hivatott biztosítani. Mindkét rendszer fontos szerepet játszik az adózási kérdések kezelésében, de eltérő célokkal, jogforrásokkal és végrehajtási mechanizmusokkal rendelkeznek. Mivel a határon átnyúló, azaz nemzetközi jogviszonyok számos problémát vetnek fel az adójogban, ezért a külföldön megszerzett jövedelmeket terhelő közterhekkkel kapcsolatosan tekintsük át az egészségbiztosításra vonatkozó fizetési kötelezettségek fejlődési tendenciáit is.

4. Az egészségbiztosítás jogharmonizációja a határon átnyúló ellátások tekintetében

Az egészségbiztosítás jogharmonizációja az Európai Unió egyik kiemelt területe, különös tekintettel a határon átnyúló ellátások nyújtására és az azokhoz kapcsolódó járulékfizetésekre. Az uniós jogszabályok célja, hogy biztosítsák az egészségügyi szolgáltatások szabad áramlását és a betegek jogainak védelmét az EU tagállamain belül. A határon átnyúló egészségügyi ellátásokra vonatkozó szabályokat elsősorban az Európai Parlament és a Tanács 2011/24/EU irányelve határozza meg. Az irányelv célja, hogy megkönnyítse a betegek hozzáférését az egészségügyi ellátásokhoz más tagállamokban, valamint, hogy biztosítsa az ellátások költségeinek megtérítését. A betegek jogai közé tartozik az ellátás igénybevétele bármelyik tagállamban, az ellátás költségeinek megtérítése, valamint a megfelelő információhoz való hozzáférés. A betegeknek joguk van előzetesen tájékozódni az ellátás várható költségeiről és a megtérítés feltételeiről. Bizonyos esetekben a betegnek előzetes engedélyt kell kérnie a határon átnyúló ellátás igénybeviteléhez. Ez különösen akkor szükséges, ha az ellátás magában foglalja a kórházi kezelést, vagy ha az ellátás jelentős költséggel jár. Az igazi kihívást a betegek szociális biztonsági jogosítványainak nemzeti határok átlépését követő megőrzése, így „a területiség elvének” megkerülése” jelenti.²⁰

Járulékfizetések tekintetében az egészségbiztosítási járulékok fizetésének kérdése szorosan összefügg az ellátások nyújtásával és az azokhoz kapcsolódó költségek megtérítésével. Az uniós szabályozás célja, hogy elkerülje a kettős járulékfizetést, azaz azt, hogy egy személy két tagállamban is fizessen egészségbiztosítási járulékot, ezt a 883/2004/EK rendelet szabályozza. A 883/2004/EK rendelet az Európai Unió szabályozása, amely az egészségbiztosítási és társadalombiztosítási jogok koordinálására vonatkozik, amikor egy személy több uniós tagállamban él vagy dolgozik. A szabályozás hozzájárul a munkavállalók mobilitásának megkönnyítéséhez és az egységes piac zökkenőmentes működéséhez.

A rendelet szabályozza az egészségügyi ellátás költségmegosztását az EU tagállamai között, figyelembe véve a munkavégzés helyét, a biztosítási jogviszonyt és a lakóhely szerinti államot. A rendelet célja, hogy biztosítsa a személyek számára a szociális jogok védelmét, és elősegítse a szabad mozgást az Európai Unión belül. Elismeri az uniós tagállamok döntési jogát az olyan szempontok tekintetében, mint

²⁰ Gellérné Lukács Éva – Gyeney Laura: Élesedő kontúrok – gyakorlati kihívások a határon átnyúló egészségügyi ellátás területén, Pázmány Law Working Papers 2014/15

a szociális biztonsági rendszerek kedvezményezettjei, az ellátás szintje és a jogosultsági feltételek. A szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló jelen rendelet nem váltja fel a nemzeti rendszereket egy egységes európai rendszerrel. A költségek megtérítésének rendszere az irányelv alapján működik, amely szerint a beteg az adott tagállam társadalombiztosítási rendszere szerinti költségtérítést kap. Ez azt jelenti, hogy a betegnek saját költségére kell az ellátást igénybe vennie, majd utólag igényelheti a megtérítést a saját tagállamának társadalombiztosítási rendszerétől. Egy uniós bírósági esetjogot²¹ tekintetében Raymond Decker szemüveget vásárolt Belgiumban, de a vásárlás előtt nem kért előzetes engedélyt az egészségbiztosítási hatóságoktól Luxemburgban. A luxemburgi egészségbiztosítási szabályok előírták, hogy az egészségbiztosítás által fedezett orvosi eszközök költségeinek megtérítése csak akkor lehetséges, ha azokat Luxemburgban vásárolják meg, vagy ha a vásárláshoz előzetes engedélyt kértek egy másik tagállamban. Az ügy alapvetően azt vizsgálta, hogy egy másik uniós tagállamban megvásárolt gyógyászati segédeszköz költségei visszatéríthetők-e a lakóhely szerinti tagállam által. Az uniós szabályozás értelmében a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az áruk szabadon mozoghassanak az Unió határain belül. A luxemburgi szabályozás azzal, hogy a költségtérítést előzetes engedélyhez kötötte, akadályozta ezt az alapelvet. A tagállamok jogosultak bizonyos korlátozásokat bevezetni, ha azok közérdekű célokat szolgálnak (például a szociális biztonsági rendszer pénzügyi egyensúlyának védelme vagy a megfelelő egészségügyi ellátás biztosítása). Ugyanakkor ezeknek az intézkedéseknek arányosnak kell lenniük. Az Európai Bíróság úgy ítélte meg, hogy a luxemburgi szabályozás nem arányos, mert az előzetes engedély megkövetelése szükségtelenül akadályozta az áruk szabad mozgását. A Decker-ügy fontos precedenst teremtett az áruk szabad mozgásának védelmében, különösen az egészségügyi ellátások és gyógyászati segédeszközök területén.

Az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatában található jogeset tekintetében, amely az egészségügyi ellátások költségtérítésére vonatkozó szabályokat tartalmazza. A legrelevánsabb eset ebben a kontextusban a C-159/12 ügy²², amely a P. R. és mások kontra Caisse primaire d'assurance maladie ügyben született. A Bíróság arra a kérdésre adott választ, hogy az uniós jog szerint jogosult-e egy beteg egy másik tagállamban történt kezelés költségeinek visszatérítésére a saját tagállamának társadalombiztosítási rendszere által, még akkor is, ha az ellátást a beteg előre kifizette. A Bíróság szerint a betegnek joga van a kezelés költségeinek megtérítésére, amennyiben az ellátás az adott tagállam egészségügyi rendszere szerint költségtérítéses, és a beteg előre kifizette az ellátást. Ez a döntés megerősítette, hogy az Európai Unió tagállamai közötti szabad mozgás és a közegészségügyi ellátások igénybevételével kapcsolatos szabályok alapján a betegeknek joguk van a költségtérítéshez, még ha az előre kifizetett is, és a saját tagállamuk rendszerén keresztül kérhetik a megtérítést. Az ilyen típusú helyzetekben az ellátást a beteg előre kifizetheti, majd a saját tagállama egészségügyi biztosítója a költségek egy részét megtérítheti, a tagállami szabályoknak megfelelően. Az uniós jog értelmében tehát nem akadályozza a tagállamok költségtérítési rendszere az

²¹ A C-120/95 Decker-ügyben hozott ítélet.

²² A C-159/12 P. R. és mások kontra Caisse primaire d'assurance maladie ügyben hozott ítélet.

egészségügyi szolgáltatások igénybevételét, ha azok az adott tagállamok közötti szabályoknak megfelelően biztosítják a beteg jogait. Elmondható, hogy az EUB ítéletei fontos szerepet játszanak az egészségbiztosítás és a határon átnyúló egészségügyi ellátás szabályozásának folyamatos fejlődésében, biztosítva, hogy az EU polgárai megfelelő és egyenlő hozzáférést kapjanak az egészségügyi ellátásokhoz, függetlenül attól, hogy melyik tagállamban élnek. Az egészségbiztosítás jogharmonizációja számos kihívással jár, mivel az egyes tagállamok egészségügyi rendszerei és finanszírozási mechanizmusai jelentősen eltérnek egymástól. A jogharmonizáció egyik legnagyobb kihívása az eltérő nemzeti rendszerek összehangolása. Az egyes tagállamok különböző módon finanszírozzák az egészségügyi ellátást, és különböző szabályok vonatkoznak a járulékfizetésekre és az ellátások megtérítésére. Az információs rendszerek összekapcsolása és az adatvédelem szintén kulcsfontosságú kihívás. Az ellátások nyújtásához és a költségek megtérítéséhez szükséges adatok kezelése és védelme az uniós és nemzeti jogszabályoknak egyaránt meg kell feleljen.

Az egészségbiztosítás jogharmonizációja és a határon átnyúló ellátások rendszere fontos lépést jelentenek az Európai Unió egészségügyi rendszerének egységesítése felé. Az uniós irányelvek és rendeletek célja, hogy biztosítsák a betegek jogait, megkönnyítsék az ellátásokhoz való hozzáférést és elkerüljék a kettős járulékfizetést. Azonban a különböző nemzeti rendszerek integrációja és az adatvédelem kérdései továbbra is jelentős kihívást jelentenek.

Az Európai Unión belül a tagállamok biztosítottjai között diszkrimináció nem alkalmazható; az egyik tagállam egy másik tagállam biztosítottjait és családtagjait köteles úgy kezelni, mint a saját tagállam biztosítottait és családtagjait (azonos jogállásúnak köteles tekinteni őket).²³

Az EU egészségbiztosítási jogharmonizációjának főbb elemei a szabad mozgás és biztosítási jogosultságok tekintetében az EU egyik alapelve a szabad mozgás joga, amely magában foglalja a munkavállalók, diákok és nyugdíjasok szabad mozgását. Az egészségbiztosítási rendszerek jogharmonizációja biztosítja, hogy az uniós polgárok megtarthassák egészségbiztosítási jogosultságaikat, amikor más tagállamban tartózkodnak vagy dolgoznak.

Egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés az EU célja, hogy minden tagállam polgárai hozzáférjenek az egészségügyi szolgáltatásokhoz más tagállamokban is. Az Európai Egészségbiztosítási Kártya (EHIC) lehetővé teszi, hogy az EU polgárai szükséges egészségügyi ellátásokat kapjanak bármely tagállamban azonos feltételekkel, mint az adott ország állampolgárai.

Megjegyzendő, hogy a külföldi kiküldetés ideje alatt a munkavégzés külföldi állama az új közösségi rendelet hatálya alá esik, akkor a munkavállaló a fogadó államban a sürgősségi, feltétlenül szükséges ellátásokat EHIC kártyával vehetik igénybe. Fontos arra figyelmeztetni a munkavállalót, hogy a sürgősségi ellátásokat mindig a fogadó állam belső szabályai alapján minősítik, illetve az EHIC-kártya magánorvosi ellátásokra nem, csupán az állami egészségbiztosítási szervvel szerződött orvosok által nyújtott ellátások igénybevételére jogosít. Mindenképpen

²³ Balogh Gábor-Szűcs László: Alkalmazott Társadalombiztosítás-Tan (Társadalombiztosítási jog és alkalmazása), Osiris Kiadó, Budapest, 1998, 86 o.

érdemes a külföldi munkavégzés megkezdése előtt részletesen tájékozódni a fogadó államban igénybe vehető ellátásokról. Fontos hangsúlyozni, hogy az EU-kártya birtokában a biztosított ugyanazon feltételek mellett jogosult az ellátásokra, mint amelyek a tartózkodási hely szerinti tagállam joga szerint biztosítottakra vonatkoznak.²⁴ Kölcsönös elismerés és együttműködés az EU-ban a tagállamok együttműködnek az egészségügyi rendszerek kölcsönös elismerésében és harmonizálásában. Ez magában foglalja a gyógyszerek engedélyezését, az egészségügyi szakemberek képzésének és képesítéseinek elismerését, valamint az egészségügyi technológiák értékelését. Az EU szabályozza az egészségügyi adatok védelmét is, biztosítva, hogy a polgárok személyes adatai biztonságban legyenek és megfelelően kezeljék őket. Az Általános Adatvédelmi Rendelet (GDPR) kiterjed az egészségügyi adatok kezelésére is. Pénzügyi fenntarthatóság és szolidaritás az EU támogatja a pénzügyileg fenntartható egészségbiztosítási rendszerek kialakítását, amelyek szolidárisak és minden polgár számára hozzáférhetők. Ez magában foglalja a különböző finanszírozási modellek és költséghatékonysági intézkedések kidolgozását és megosztását a tagállamok között.

Az Európai Unióban az egészségügyi ellátások igénybevételére vonatkozó jogszabályok alapját az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) adja. Két fő uniós jogszabály határozza meg a határon átnyúló ellátásokra vonatkozó kereteket, 1408/71/EGK rendelet (később felváltotta a 883/2004/EK rendelet), ez a rendelet az uniós polgárok szociális biztonsági rendszereinek koordinálásáról szól, beleértve az egészségbiztosítást is. A rendelet célja, hogy biztosítsa a különböző tagállamokban dolgozó vagy élő polgárok szociális biztonsági jogainak megőrzését. A szociális biztonsági rendszerek koordinációjával tehát megvalósult a tagállamok egymástól különböző szociális ellátórendszereinek összehangolt működése, amely elengedhetetlen a személyek szabad áramlásának megvalósulásához. A koordinációs mechanizmus működésében kiemelt jelentősége van a tagállamok különböző igazgatási szervezetei közötti kommunikációnak, az eljárásokhoz szükséges hatékony és egyben biztonságos információcserének.²⁵ 2011/24/EU irányelv a határon átnyúló egészségügyi ellátásokról szól, és célja, hogy könnyítse a betegek hozzáférését az egészségügyi ellátásokhoz más tagállamokban. Az irányelv kimondja, hogy a betegek jogosultak az EU más tagállamaiban történő egészségügyi ellátás költségeinek megtérítésére, amennyiben az ellátás a beteg saját tagállamában is biztosított lenne. Fontos kiemelni, hogy az Európai Unió koordinációs szabályozása az egészségügyi ellátások egységes színvonalának garantálására nem alkalmas, hiszen a gyakorlatban nem létezik „európai szintű” ellátás; az egészségügyi szolgáltatások színvonalát mindig az adott ország teherbíró képessége fogja meghatározni.²⁶

A járulékfizetési kötelezettségek szintén fontos részét képezik a

²⁴ Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta Humana* • 2021/3. 141–154. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6

²⁵ Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta Humana* 2021/3. 143 o. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6

²⁶ Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta Humana* 2021/3. 145 o. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6

jogharmonizációnak. Az 883/2004/EK rendelet szerint az egyén mindig csak egy tagállam szociális biztonsági rendszerének van alávetve, amely rendszer meghatározza a járulékfizetési kötelezettségeket is. Általában a munkavállalók és a munkáltatók abban az országban fizetnek járulékot, ahol a munkavállaló dolgozik. Kivételt képeznek például a kiküldött munkavállalók, akik egy korlátozott időtartamra külföldön dolgoznak, de továbbra is az eredeti munkavégzés helye szerinti ország szociális biztonsági rendszerébe tartoznak.

A jogharmonizáció ellenére számos gyakorlati kihívás merül fel a határon átnyúló egészségügyi ellátások terén, az ellátás megszervezése és koordinációja, az egészségügyi szolgáltatások szervezése és finanszírozása tagállamonként különböző lehet, ami bonyolítja a határon átnyúló ellátások megszervezését. Járulékfizetési eltérések az eltérő járulérendszer és járulékfizetési szintek miatt nehézségek merülhetnek fel a munkavállalók és munkáltatók számára. Információhiány az állampolgárok nem mindig vannak tisztában a jogaikkal és azzal, hogyan vehetik igénybe az egészségügyi ellátásokat más országokban. Megemlítendő, hogy Dániában és Svédországban a gondozási szolgáltatásokat a régiók és önkormányzatok szervezik, amit Finnország is hamarosan átvész az ellátás jobb koordinációja és egyenlőbb hozzáférés érdekében. Az egészségügyi és szociális ellátás felelősségének azonos közigazgatási szinten (azaz az új régiókban) történő kezelése megkönnyítheti az ellátás koordinációját. A megkérdezett szakértők szerint azonban az ellátás és a koordináció kihívást jelent a decentralizált ellátórendszerekben, ahol a szolgáltatások nyújtásáról helyben döntenek, és ezért gyakran jelentős eltéréseket mutatnak.²⁷ Kínában vizsgálják a zöld adózás, az állami egészségügyi kiadások és a várható élettartam kapcsolatát, kiemelve, hogy a kormányzati beruházások javítják az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségét, ezáltal erősítve a zöld adóztatás közegészségügyi előnyeit. A környezetvédelmi/zöld adók kiemelt politikai eszközként való alkalmazása jelentős figyelmet kapott, mivel képes hatékonyan kezelni a környezetromlást és ösztönözni a fenntartható gyakorlatokat. Ezenkívül a közegészségügyi kiadások megfelelő finanszírozása fontos tényező lehet az egészségügyi eredmények és a közösség jólétének javításában.²⁸ Németországban, az európai országok többségével szemben, kettős egészségbiztosítási rendszer működik, amely a kötelező és a magán egészségbiztosítást különíti el. A járulékalapú egészségügyi ellátást csak nagyon alacsony munkaerő-kínálati rugalmasság és/vagy nagyon kockázatkerülő háztartások esetén részesítik előnyben.²⁹ A járulékból finanszírozott egészségügy jobb biztosítási tulajdonságokkal bír, de a polgári prémium modell nyújtja a

²⁷ Janne Agerholm, Jutta Pulkki, and Ann E.M. Liljas: The organisation and responsibility for care for older people in Denmark, Finland and Sweden: outline and comparison of care systems. *Scandinavian Journal of Public Health* Volume 52, Issue 2 <https://doi.org/10.1177/14034948221137128> (Letöltés ideje:2024.06.10.)

²⁸ Di Zhang: Eco-friendly revenues for healthcare: assessing the relationship between green taxation, public health expenditures, and life expectancy in China. *Health Economics*. Volume 12 - 2024 |<https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1358730> (Letöltés ideje: 2024.06.10.)

²⁹ H Fehr, M Feldman: Financing universal health care: Premiums or payroll taxes? *European Economic Review*, 2024 – Elsevier <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292124000849> (Letöltés ideje: 2024.06.11.)

legnagyobb jóléti előnyt. A kötelező önrészek bevezetése csökkentené a jólétet, és a magánrendszerre való áttérés költségesebb lenne, mint az állami prémiumrendszer. A magánbiztosítás jobb kezelési minőséget és hosszabb várható élettartamot kínál, magas költségei jóléti veszteséget eredményeznek. A teljes körű biztosítás csak az egészségügyi problémák közvetlen pénzbeli költségeit finanszírozza, a háztartások továbbra is közvetetten viselik a betegidő és a rövidebb élettartam költségeit, amelyek egyéni magatartással csökkenthetők.³⁰ Az OECD-országokban a hosszú távú egészségügyi kiadások várhatóan gyorsabban nőnek a GDP-nél, ami nehezíti a kormányok finanszírozását, miközben a polgárok saját zsebből történő kiadásainak gyors növekedését kell korlátozni. A kormányok szerte a világon arra törekcsenek, hogy az egészségügyi ellátást megfizethető áron tartsák a növekvő egészségügyi költségek.³¹ Láthatjuk, felmerülnek olyan kritikai szempontok, mint különösen az elosztási mechanizmusok és a hozzájárulások igazságosságának kérdése. Fontos megemlíteni az arányosság kérdését, egyes tagállamok úgy érzik, hogy a hozzájárulások mértéke nem mindig tükrözi gazdasági teljesítőképességüket. Az EU-s források elosztása és felhasználása, előfordul, hogy a támogatások nem a leginkább rászoruló régiókat segítik, vagy a forrásokat nem hatékonyan használják fel. Az uniós járulékok és támogatások rendszere sokszor túlzottan bürokratikus és átláthatatlan, ami időnként az EU tagállamai közötti bizalom csökkenéséhez vezet.

Meg kell említenünk egyes speciális foglalkoztatási formák esetén (pl. munkaerő kölcsönzés, közvetítés) hogyan alakulnak a járulékfizetés szabályai. A fő elv az egy tagállamban történő biztosítás elve³², mely alapján egy személy csak egy tagállam jogszabályai alá tartozhat a társadalombiztosítás szempontjából, még akkor is, ha több tagállamban végez munkát. Az elv alapján a biztosítási kötelezettség általában a munkavégzés helye szerinti tagállamban áll fenn. Munkaerő-kölcsönzés esetén (kölcsönzött munkavállalók) a kölcsönzött munkavállaló esetében a munkavállaló a munkaerő-kölcsönző céggel áll munkaviszonyban, de egy harmadik fél (a kölcsönbe vevő vállalat) számára végez munkát. Ilyen esetben a társadalombiztosítási járulékfizetés tekintetében is a munkavégzés helye szerinti tagállam joga az irányadó. Az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatában a C-290/12 Della Rocca ügy³³ középpontjában az állt, hogy a munkaerő-kölcsönzés esetén a járulékfizetési kötelezettségek hogyan oszlanak meg a kölcsönbeadó és a kölcsönvevő vállalkozás között. Az EUB megállapította, hogy a kölcsönbeadó vállalkozás felelős a munkavállalók társadalombiztosítási járulékainak megfizetéséért, míg a kölcsönvevő vállalkozás köteles biztosítani a munkavállalók megfelelő munkakörülményeit és munkabérét. Ez az ítélet hangsúlyozza, hogy a munkaerő-kölcsönzés során a felek

³⁰ H Fehr, M Feldman: Financing universal health care: Premiums or payroll taxes? *European Economic Review*, 2024 – Elsevier <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292124000849> (Letöltés ideje: 2024.06.11.)

³¹ Ang, Zhi Hong – Peh, Ko Hsu – Goh, Xavier Jia Qing: Death, taxes and healthcare spending - examining the relationship between revenues, rates of different tax channels and various forms of healthcare expenditure. *Nanyang Technological University*. 2024. <https://dr.ntu.edu.sg/handle/10356/175534> (Letöltés ideje: 2024.06.11.)

³² 883/2004/EK rendelet 11. cikk

³³ A C-290/12 Della Rocca ügyben hozott ítélet.)

közötti felelősségmegosztás egyértelműen meghatározott, és a járulékfizetési kötelezettségek a kölcsönbeadó vállalkozásra hárulnak.

5. A határon átnyúló egészségügyi ellátások

Az Európai Unióban az egészségügyi ellátások igénybevételére vonatkozó jogszabályok alapját az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) adja. Két fő uniós jogszabály határozza meg a határon átnyúló ellátásokra vonatkozó kereteket: a 1408/71/EGK rendelet (később felváltotta a 883/2004/EK rendelet): ez a rendelet az uniós polgárok szociális biztonsági rendszereinek koordinálásáról szól, beleértve az egészségbiztosítást is. A rendelet célja, hogy biztosítsa a különböző tagállamokban dolgozó vagy élő polgárok szociális biztonsági jogainak megőrzését. A 2011/24/EU irányelv: ez az irányelv a határon átnyúló egészségügyi ellátásokról szól, és célja, hogy könnyítse a betegek hozzáférését az egészségügyi ellátásokhoz más tagállamokban. Az irányelv kimondja, hogy a betegek jogosultak az EU más tagállamaiban történő egészségügyi ellátás költségeinek megtérítésére, amennyiben az ellátás a beteg saját tagállamában is biztosított lenne.

A határon átnyúló ellátások nyújtása és az azokhoz kapcsolódó járulékfizetések kérdése összetett és több tényezőtől függ. Ebben a kontextusban az ellátások általában az egészségügyi szolgáltatásokat, a nyugdíjakat, illetve egyéb szociális juttatásokat jelentik, amelyeket egy személy egy másik országban kaphat meg, mint ahol dolgozik vagy lakik.

Nyugdíjak tekintetében az uniós szabályozás szerint az egyes tagállamokban szerzett szolgálati időt össze kell számítani a nyugdíjra való jogosultság megállapításánál. Ez azt jelenti, hogy ha valaki több EU-tagállamban dolgozott, akkor az ott szerzett szolgálati időket összeadják a nyugdíj kiszámításakor.³⁴ Járulékfizetések esetén a határon átnyúló munkavállalók járulékfizetéseit az európai szociális biztonsági koordinációs szabályok határozzák meg. Ezek a szabályok biztosítják, hogy a munkavállalók ne fizessenek kettős járulékot, és hogy a szociális biztonsági jogok áthelyezhetők legyenek egyik országból a másikba. Az általános szabály szerint a munkavállaló abban az országban fizet járulékot, ahol dolgozik. Kivételt képeznek például a kiküldött munkavállalók, akik egy korlátozott időtartamra külföldön dolgoznak, de továbbra is az eredeti munkavégzés helye szerinti ország szociális biztonsági rendszerébe tartoznak. A tagállamok között biztosítani kell az egyenlő bánásmódot, a rendelet eltérő rendelkezései hiányában az e rendelet hatálya alá tartozó személyeket bármely tagállam jogszabályai szerint ugyanolyan jogok illetik meg, és ugyanolyan kötelezettségek terhelik, mint az adott tagállam állampolgárait. Az antidiszkriminációs rendelkezés értelmében, ha az illetékes tagállam jogszabályai szerint a szociális biztonsági ellátások és egyéb jövedelmek kézhezvétele meghatározott jogkövetkezményekkel jár, az ilyen jogszabályok vonatkozó rendelkezéseit ugyancsak alkalmazni kell az olyan egyenértékű ellátások kézhezvételére, amelyeket egy másik tagállam jogszabályai alapján szereznek, illetve

---

³⁴ 883/2004/EK rendelet 52. cikk

egy másik tagállamban szerzett jövedelemre, illetve ha az illetékes tagállam jogszabályai szerint a jogkövetkezmények meghatározott tényállás vagy események bekövetkezésének tulajdoníthatók, az említett tagállamnak a hasonló tényállások vagy események bármely tagállamban történő bekövetkezését oly módon kell figyelembe vennie, mintha azok a saját területén következtek volna be.³⁵

A határon átnyúló ellátások nyújtása és az ezekhez kapcsolódó járulékfizetések kérdése az Európai Unióban jól szabályozott, de gyakran bonyolult. A cél az, hogy megkönnyítsék a munkavállalók és nyugdíjasok mobilitását, miközben biztosítják számukra a megfelelő ellátásokat és védelmet. Az uniós szabályok biztosítják, hogy a munkavállalók és nyugdíjasok ne veszítsék el szociális biztonsági jogjaikat, amikor egy másik tagállamba költöznek vagy ott dolgoznak. A koordinációs rendeletek megkülönböztetnek betegségi, anyasági és apasági pénzbeli ellátásokat, valamint természetbeni egészségügyi szolgáltatásokat. Egészségügyi ellátások esetén az uniós polgároknak joguk van más tagállam területén egészségügyi ellátást igénybe venni a járulékfizetés helye szerinti ország társadalombiztosításának terhére. Fontos kiemelni, hogy az Európai Unió koordinációs szabályozása az egészségügyi ellátások egységes színvonalának garantálására nem alkalmas, hiszen a gyakorlatban nem létezik „európai szintű” ellátás; az egészségügyi szolgáltatások színvonalát mindig az adott ország teherbíró képessége fogja meghatározni.³⁶ Az illetékes tagállamtól eltérő tagállamban fennálló lakóhely esetén az a biztosított személy vagy családtagjai, aki az illetékes tagállamon (ahol biztosított) kívüli tagállamban rendelkeznek lakóhellyel, a lakóhely szerinti tagállamban részesülnek természetbeni ellátásban, amelyet az illetékes intézmény nevében a lakóhely szerinti tagállam intézménye nyújt az általa alkalmazott jogszabályoknak megfelelően, mintha a személy ott lenne biztosított. A gyakorlatban a migráns személy az egészségügyi szolgáltatást annak az intézménynek a költségén veszi igénybe, ahol lakik vagy tartózkodik, de ez az intézmény a felmerülő költséget visszatérheli azon tagállam illetékes egészségbiztosítási szervére, amely tagállamban az igénylő jogosultsággal rendelkezik. Amíg a jogosultság meglétének kérdését a biztosítás tagállamának jogszabályai határozzák meg, addig a szolgáltatások körét a lakóhely tagállamának jogszabályai. Tartózkodás az illetékes tagállamban, ha a lakóhely egy másik tagállamban található: a biztosított személy és családtagjai a természetbeni ellátásokra az illetékes tagállamban való tartózkodásuk alatt is jogosultak. A természetbeni ellátásokat az illetékes intézmény nyújtja saját költségén, az általa alkalmazott jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően, mintha az érintett személyek annak a tagállamnak a területén rendelkeznének lakóhellyel. Pénzbeli ellátások esetén az illetékes tagállamtól eltérő tagállamban lakóhellyel rendelkező vagy tartózkodó biztosított személy és családtagjai pénzbeli ellátásokra jogosultak, amelyeket az illetékes intézmény nyújt az általa alkalmazott jogszabályoknak megfelelően. Az illetékes intézmény és a lakóhely vagy tartózkodási hely szerinti intézmény megállapodása alapján azonban az ilyen ellátásokat nyújthatja a lakóhely vagy tartózkodási hely szerinti intézmény az illetékes intézmény

³⁵ 883/2004/EK rendelet 5. cikk a) - b) pontok

³⁶ Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta HUmana*, 2021/3. 145 o. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6

költségére, az illetékes tagállam jogszabályainak megfelelően. A számítások módja: azon tagállam illetékes intézménye, amely tagállam jogszabályai előírják, hogy a pénzbeli ellátásokat az átlagjövedelem vagy az átlagos járulékalap alapján kell kiszámítani, az átlagos jövedelmet vagy átlagos járulékalapot kizárólag az említett jogszabályok szerint szerzett időszakban igazoltan kifizetett jövedelem vagy alkalmazott járulékalapok alapján határozza meg. Azon tagállam illetékes intézménye, amely tagállam jogszabályai előírják, hogy a pénzbeli ellátásokat a szokásos jövedelem alapján kell kiszámítani, kizárólag a szokásos jövedelmet, vagy adott esetben az említett jogszabályok szerint szerzett időszaknak megfelelő szokásos jövedelem átlagát veszi figyelembe.

Az a biztosított személy, akinek a nyugdíj igénylésekor vagy annak elbírálása során megszűnik a legutóbb illetékes tagállam jogszabályai szerinti természetbeni ellátásokra való jogosultsága, változatlanul jogosult marad a természetbeni ellátásokra a lakóhelye szerinti tagállam jogszabályai alapján, feltéve, hogy a nyugdíjigénylő megfelel a nyugdíj igénylése szerinti tagállam jogszabályai szerinti biztosítási feltételeknek. A lakóhely szerinti tagállamban a természetbeni ellátásokhoz való jogosultság a nyugdíjigénylő családtagjaira is vonatkozik.

Az a személy, akit munkahelyi baleset ér, vagy foglalkozási megbetegedésben szenved, és aki az illetékes tagállamtól eltérő tagállamban rendelkezik lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel, jogosult a munkahelyi baleseteket és foglalkozási megbetegedéseket fedező rendszer különleges természetbeni ellátásaira, amelyeket az illetékes intézmény nevében a lakóhely vagy tartózkodási hely szerinti intézmény az általa alkalmazott jogszabályoknak megfelelően nyújt, mintha a személy az említett jogszabályok szerint lenne biztosított. Rokkantsági ellátások esetén az „A típusú jogszabályok” azok a jogszabályok, amelyek értelmében a rokkantsági ellátás összege a biztosítási vagy tartózkodási idők tartamától független, a „B típusú jogszabályok” az összes többi jogszabály, azaz a rokkantsági nyugdíj összegét a biztosítási idő tartama határozza meg; a jogosultság független attól, hogy a biztosítási jogviszony a megrokkánás időpontjában fennáll-e vagy sem (a „B” típusú országokban tehát arányosítani kell). Öregségi nyugdíjak esetén az összes illetékes intézmény megállapítja az ellátásra való jogosultságot azoknak a tagállamoknak valamennyi jogszabálya szerint, amelyek hatálya alá az érintett személy az ellátás megállapításra vonatkozó kérelem benyújtásakor tartozott, kivéve, ha az érintett személy kifejezetten kéri az öregségi ellátásokhoz való egy vagy több tagállam jogszabályai szerinti jogosultság megállapításának elhalasztását. Ha az igénylő az adott tagállam belső szabályai szerint rendelkezik önálló jogosultsággal, akkor úgynevezett kettős megállapítás szerint kell az ellátást kiszámítani. Egyszer ki kell számítani a nemzeti szabályok szerint járó ellátást az adott tagállamban szerzett szolgálati idő és átlagkereset alapján (önálló nemzeti nyugdíj), másodsor pedig ki kell számítani az arányos nyugdíjrészt (arányos vagy pro rata nyugdíj³⁷ majd az így kiszámított két ellátás közül a kedvezőbb, azaz a nagyobb összegű ellátást fogják

³⁷ Marosi Judit, Molnár D. László: Öregségi nyugdíjasok halandósága 2015-ben, Statisztikai Szemle, 96. évfolyam 1. szám, DOI: 10.20311/stat2018.01.hu0005 pro rata nyugdíjasok, akik az Európai Unió előírásai, továbbá a szociális biztonsági egyezmények alapján nem egész nyugdíjat, hanem nyugdíjrészt kapnak a magyar nyugdíjrendszerből

megállapítani és folyósítani. Ha valaki nem rendelkezik önálló nemzeti nyugellátásra való jogosultsággal (önálló nemzeti nyugdíj), akkor számára csak az arányos nyugdíj kiszámítására kerülhet sor. Minden tagállamtól külön-külön, az adott tagállamban érvényes szabályok szerint folyósítják az egyénnek járó ellátást.

Munkanélküli ellátások esetén az ellátások exportálhatóságának elve azzal a megszorítással érvényesül, hogy munkanélküli ellátást más tagállam területére legfeljebb három (plusz három) hónapig lehet folyósítani. Ugyancsak speciális koordinációs szabályok vonatkoznak azokra az igénylőkre, akik a munkanélkülivé válás előtt – az ellátás előfeltételét jelentő munkavégzés utolsó időszakában – az igényérvényesítés szerinti (illetékes) tagállamon kívül, más tagállamban laktak, különösen határ menti munkavállalóként. A hatályos koordinációs szabályok értelmében – általában – az a tagállam fogja a munkanélküli ellátást folyósítani, ahol az igénylő utolsó munkavégzése történt. Kivételt képez e szabály alól, ha az igénylő az egyik tagállamban lakik, de egy másikban dolgozik. Ez utóbbi esetben a lakóhely szerinti tagállam fogja az ellátást folyósítani.³⁸ Családi ellátásnak minősül minden olyan ellátás, amelyet a gyermeknevelésre való tekintettel kiadott fizetés nélküli szabadság időtartamára folyósítanak.³⁹

A biztosítottak főszabályként azon tagállam joga szerint szereznek jogot az ellátásokra, amely tagállamban a munkát végzik (*lex loci laboris*).⁴⁰

Természetesen a jogosultság megállapításánál figyelembe kell venni az adott tagállamban irányadó nemzeti jogszabályokat, kivéve az állandó lakóhely vagy tartózkodási hely követelményét. Ez azt jelenti, hogy a magyar szabályozás szerint a magyarországi lakóhely vagy állampolgárság igazolása nem alkalmazható, de más szabályok – így a korhatár, a gyermekek száma, az iskolába járás, a hátrányos helyzet, a szülő családi helyzete (családban élő vagy egyedülálló) – alkalmazhatók a Magyarországon történő igényérvényesítésnél.

6. Összegzés

A tanulmány bemutatta és elemezte az európai adójogi harmonizáció legfontosabb lépéseit, és az egészségbiztosítás jogharmonizációját és a határon átnyúló ellátások kérdését, mely fontos szerepet játszik az Európai Unió szociális politikájában. Kiemelten fontos kérdés a határon átnyúló ellátásokhoz kapcsolódó adó- és járulékfizetési kötelezettségek összehangolása, hiszen ezek eltérése jelentős adminisztratív terheket, jogvitákat és kettős adóztatási problémákat eredményezhet. Az egészségbiztosítás jogharmonizációja az EU-ban folyamatosan fejlődik és

³⁸ 883/2004/EK rendelet 62. cikk

³⁹ Hajdú József, Berki Gabriella, Ács Vera és Janiné Lados Dóra: Szabad mozgás és az Európai Unió szociális joga, Készült a TÁMOP 4.2.1/D-14/1/KONV, A társadalmi innováció, valamint a társadalom- és gazdaságtudományi kutatási hálózatok együttműködésének erősítése c. kutatás keretében, Szeged, 2015, 112.

⁴⁰ Hajdú József, Berki Gabriella, Ács Vera és Janiné Lados Dóra: Szabad mozgás és az Európai Unió szociális joga, Készült a TÁMOP 4.2.1/D-14/1/KONV, A társadalmi innováció, valamint a társadalom- és gazdaságtudományi kutatási hálózatok együttműködésének erősítése c. kutatás keretében, Szeged, 2015, 113.

alkalmazkodik az új kihívásokhoz. Az innovációk és a digitalizáció terjedése várhatóan tovább javítja az egészségügyi szolgáltatások hozzáférhetőségét és minőségét. Az uniós intézmények és a tagállamok közötti szorosabb együttműködés kulcsfontosságú a harmonizáció sikeréhez.

A jogharmonizáció kihívásai a nemzeti különbségek tekintetében az egyes tagállamok egészségbiztosítási rendszerei és politikái jelentősen eltérhetnek egymástól, ami nehezítheti a teljes harmonizációt. Költségek tekintetében a jogharmonizáció és az új szabályok bevezetése költséges lehet, mind a kormányok, mind az egészségügyi szolgáltatók számára.

Előnyt jelent a jogharmonizáció tekintetében egységesebb szabályozás, ami megkönnyíti az uniós polgárok számára az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést. Minőség és biztonság javítása, az EU szintű szabványok és irányelvek javíthatják az egészségügyi ellátás minőségét és biztonságát.

Az egészségbiztosítás jogharmonizációja tehát kulcsfontosságú az EU szociális és egészségügyi politikájában, amely a tagállamok polgárainak jobb egészségügyi ellátást és nagyobb mobilitást biztosít. A határon átnyúló ellátások nyújtása és az ezekhez kapcsolódó járulékfizetések kérdése az Európai Unióban jól szabályozott, de gyakran bonyolult. A cél az, hogy megkönnyítsék a munkavállalók és nyugdíjasok mobilitását, miközben biztosítják számukra a megfelelő ellátásokat és védelmet. Az uniós szabályozás szerint a munkavállalók szabad mozgása során az egészségbiztosítási járulékokat az a tagállam szedi be, ahol a munkavállaló ténylegesen dolgozik. Az arányosság elve biztosítja, hogy a járulékok és az ellátások összhangban legyenek a tényleges munkavégzéssel. Az uniós szabályok biztosítják, hogy a munkavállalók és nyugdíjasok ne veszítsék el szociális biztonsági jogait, amikor egy másik tagállamba költöznek vagy ott dolgoznak. Láthatjuk, hogy az Európai Unió Bíróságának (EUB) ítéletei alapvető szerepet játszanak az egészségbiztosítás és a határon átnyúló egészségügyi ellátások szabályozásában. Az EUB gyakran hoz olyan döntéseket, amelyek az egyes tagállamok egészségügyi rendszereit és azok összehangolását érintik a közösségi joggal. A Bíróság mindig arra törekszik, hogy biztosítsa az EU jogrendje és a tagállamok nemzeti jogrendszere közötti összhangot, így az állampolgárok biztosítva legyenek a szükséges egészségügyi ellátás igénybevételéhez mind az EU területén belül.

Problémaként felmerül, hogy a tényleges szabályok megnehezítik az adóalany helyzetét, a szabályokat egyszerűsíteni és érthetőbbé kellene tenni, ezáltal a fennmaradó különbségek, adózási és járulékfizetési kihívások továbbra is megoldásra várnak, különösen a digitális gazdaság fejlődésének tükrében.

Irodalomjegyzék

- Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve Európai Adójogi konfliktusok és kezelésének módjai*, Sectio Juridica et Politica, Miskolc, TomusXXV/1. (2007), pp. 268.
- Tóth Lilla Júlia: *XXI. századi társasági jog kihívásai: Az Európai Unió társasági jogi koncepciójának legújabb fejleményei*, 2019/3. [https://antk.uni-nke-](https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-)

- hu/Opuscula_Iuv%20T%C3%B3th%20Lilla%20J%C3%BAlia.pdf
(Letöltve:2024.05.24.)
- Erdős Éva: *Az európai adóharmonizáció mint a káros adóverseny elleni fellépés eszköze*, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXX/1. (2012) pp. 260..
  - Erdős Gabriella–Óry Tamás–Váradí Adrienn: *Az Európai Unió adójoga*. Budapest: 2021, Wolters Kluwer Kft. DOI:10.55413/9789635940103
https://mersz.hu/dokumentum/nov1025__235/#nov1025_233_p5(Letöltés ideje: 2024. 05.25.)
  - Erdős Éva, Kovács Kitti: *Az adóoptimalizálás egyik eszköze: az offshore jelenség térnyerése és gyakorlati nehézségei* (GJ, 2010/1., 17-21. o.)
<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2101434> (Letöltés ideje: 2024.05.26.)
  - Erdős Éva: *Nemzetközi adójogi alapok* Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, XI (1995), Miskolc, 43-57. o
  - Erdős Éva: A digitális gazdaság adóztatásának trendjei [1] (IAS, 2020/4., 7-18. o.)
  - Óry Tamás szerk.: *Az Európai Unió adójoga, Magyarország az Európai Unióban*, 2003. 349 o.
  - Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve Európai Adójogi konfliktusok és kezelésének módjai, Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, TomusXXV/1. (2007), pp. 272.
  - Deák Dániel: *Adóverseny a kibővített európai Unióban, Gazdaság és Jog*, 1/2005 17-22. o
  - Békés Balázs–Halász Zsolt–Szabó Ildikó–Varga Erzsébet: *A jövedelem- és vagyoni típusú adók*. Budapest, 2022, Wolters Kluwer Hungary Kft.
https://mersz.hu/dokumentum/NOV1032__181/#NOV1032_179_p1 (Letöltés ideje:2024. 06.08.) DOI: 10.55413/9789635940325
  - Erdős Éva: *Az adójogi harmonizáció folyamata és eszközei az Európai Unióban*. In Ünnepi Tanulmányok Prof. Dr. Kalas Tibor egyetemi tanár oktatói munkásságának tiszteletére. Z-Press Kiadó, Miskolc, 2008, 105–125. o.
  - Galántainé Máté Zsuzsanna: *Az adójog-harmonizáció fő jellemzői az Európai Unióban, Külgazdaság*, XLVII. évf., 2003. június, https://kulgzadasag.eu/api/uploads/05_galantaine_mate_zsuzsanna_1f90a26dd8.pdf (Letöltés ideje:2024.06.09.)
  - Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve európai adójogi konfliktusok és kezelésének módjai*. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica Tomus XXV/1. Miskolc University Press, Miskolc, 2007, 267–289. o.
  - Erdős Éva: *Új tendenciák az egyenes adók harmonizációjában*; Miskolci Jogtudományi Műhely 3., Magyarország az Európai Unió csatlakozás küszöbén (a 2003. május 28-i tudományos ülés anyaga), szerk.: Róth Erika, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 82. o.
  - Erdős Éva: *Új tendenciák az egyenes adók harmonizációjában*. In Róth Erika (szerk.): Miskolci Jogtudományi Műhely 3., Magyarország az Európai Unió csatlakozás küszöbén (a 2003. május 28-i tudományos ülés anyaga), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003, 69–88. o.

-
- Erdős Éva: *Nemzetközi, illetve európai adójogi konfliktusok és kezelésének módjai*. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica Tomus XXV/1. Miskolc University Press, Miskolc, 2007, 270. o.
  - Gellérné Lukács Éva – Gyeney Laura: Élesedő kontúrok – gyakorlati kihívások a határon átnyúló egészségügyi ellátás területén, Pázmány Law Working Papers 2014/15
  - Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta Humana* • 2021/3. 141–154. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6
  - Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta Humana* 2021/3. 143 o. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6
  - Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta Humana* 2021/3. 145 o. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6
  - Janne Agerholm, Jutta Pulkki, and Ann E.M. Liljas: The organisation and responsibility for care for older people in Denmark, Finland and Sweden: outline and comparison of care systems. *Scandinavian Journal of Public Health* Volume 52, Issue 2 <https://doi.org/10.1177/14034948221137128> (Letöltés ideje:2024.06.10.)
  - Di Zhang: Eco-friendly revenues for healthcare: assessing the relationship between green taxation, public health expenditures, and life expectancy in China. *Health Economics*. Volume 12 - 2024 |<https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1358730> (Letöltés ideje: 2024.06.10.)
  - H Fehr, M Feldman: Financing universal health care: Premiums or payroll taxes? *European Economic Review*, 2024 – Elsevier <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292124000849> (Letöltés ideje: 2024.06.11.)
  - Ang, Zhi Hong – Peh, Ko Hsu – Goh, Xavier Jia Qing: Death, taxes and healthcare spending - examining the relationship between revenues, rates of different tax channels and various forms of healthcare expenditure. Nanyang Technological University. 2024. <https://dr.ntu.edu.sg/handle/10356/175534> (Letöltés ideje: 2024.06.11.)
  - Kristó Katalin – Borbás Szilvia: Külföldi egészségügyi ellátások az európai uniós és a magyar szabályok tükrében, *Acta HUmana* , 2021/3. 145 o. DOI: 10.32566/ah.2021.3.6
  - Marosi Judit, Molnár D. László: Öregségi nyugdíjasok halandósága 2015-ben, *Statisztikai Szemle*, 96. évfolyam 1. szám, DOI: 10.20311/stat2018.01.hu0005
  - Hajdú József, Berkí Gabriella, Ács Vera és Janiné Lados Dóra: Szabad mozgás és az Európai Unió szociális joga, Készült a TÁMOP 4.2.1/D-14/1/KONV, A társadalmi innováció, valamint a társadalom- és gazdaságtudományi kutatási hálózatok együttműködésének erősítése c. kutatás keretében, Szeged, 2015, 112.
-
-

A Bécsi Vételi Egyezmény 7. cikkének gyakorlata

Boros Sándor*

A nemzetközi adásvételi jogot az egységesség igényével szabályozó Bécsi Vételi Egyezmény 7. cikke három jogalkalmazási és jogértelmezési követelményt fogalmaz meg a bíróságokkal szemben. Ezek alapján a bíróságok a Bécsi Vételi Egyezmény valamennyi szabályának az alkalmazása és értelmezése során kötelesek érvényesíteni az Egyezmény nemzetközi jellegét, és a jóhiszeműség elvét, valamint elősegíteni az egységes alkalmazást. A 7. cikk tehát kitüntetett és központi szerepet játszik, hiszen lényegében iránymutatóként funkcionál az Egyezmény koordináta rendszerében. A tanulmány célja, hogy valódi képet alkosson a 7. cikk által támasztott jogalkalmazási követelmények értelmezéséről, a vonatkozó bírói gyakorlat elemzése útján.

Kulcsszavak: Bécsi Vételi Egyezmény, 7. cikk, egységes alkalmazás, jóhiszeműség elve

The case-law of Article 7 of the Vienna Sales Convention

Article 7 of the Vienna Sales Convention, which regulates international sales law with a need to uniformity, sets out three requirements for the courts in terms of the application and interpretation of the law. These require the courts, in applying and interpreting all the rules of the Vienna Sales Convention, to give effect to the international character of the Convention and to the principle of good faith and to promote uniform application. Article 7 thus plays a prominent and central role, since it is essentially a guideline in the coordinate system of the Convention. The aim of this study is to provide a true picture of the interpretation of the requirements of Article 7, by analysing the relevant case-law.

Keywords: Vienna Sales Convention, Article 7, uniform application, principle of good faith

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.103>

1. Bevezetés

A gazdasági szintér rendkívüli mértékű szélesedése az utóbbi évtizedekben megteremtette a globális piacot, mely folyamat a normatív szabályozás oldaláról is globális megközelítést igényelt. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének égisze alatt működő Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottság (angol rövidítéssel és a továbbiakban: UNCITRAL)¹ által megalkotott, az áruk nemzetközi adásvételi

---

* PhD-hallgató, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ Az UNCITRAL-t 1966-ban az ENSZ szakosított szerveként, kifejezetten a nemzetközi kereskedelmi jog

szerződéseiről szóló Bécsi Vételi Egyezmény (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods; a továbbiakban: Egyezmény vagy Bécsi Vételi Egyezmény) 1980-ban került elfogadásra. Az Egyezmény Magyarországon az 1987. évi 20. törvényerejű rendelettel került kihirdetésre, mely 1988. január 1. napján lépett hatályba.

Az Egyezmény vitathatatlan jelentőségét a mai napig egyrészt az adja, hogy a nemzetközi kereskedelmet alapvetően működtető adásvételi jogot szabályozza, másrészt az, hogy szabályai külön kikötés nélkül is alkalmazást nyernek a hatálya alá tartozó tranzakciók esetében. Jelenleg kilencvenhét ország részese az Egyezménynek,² köztük - Nagy Britannia és India kivételével -, a világkereskedelem valamennyi szignifikáns résztvevője, amely nem csak azt jelzi, hogy a gazdasági életben mekkora szerepe van rendelkezéseinek, de széleskörű elfogadottsága arra is rávilágít, hogy az adásvételi jogra vonatkozó szabályokat a részes államok többsége számára kielégítő módon sikerült összegeznie.

Az Egyezmény az egységesség igényével készült, melynek lényege, hogy az UNCITRAL arra törekedett, hogy olyan szabályokat alkosson, amelyek a különböző társadalmi, gazdasági és jogi rendszerekkel összeegyeztethető, így hozzájárulva a nemzetközi kereskedelem jogi akadályainak felszámolásához, és így elősegítve a nemzetközi kereskedelem fejlődését. Az említett célkitűzésre tekintettel került kodifikálásra a 7. cikk, amely azt a követelményt fogalmazza meg a bíróságokkal szemben, hogy az Egyezmény szabályainak alkalmazása során érvényesíteni kell annak nemzetközi jellegét, és a jóhiszeműség elvét, valamint elő kell segíteni az egységes alkalmazást.

Jelen tanulmány célja, hogy valódi képet alkossunk a 7. cikk által támasztott jogalkalmazási követelmények értelmezéséről, a vonatkozó bírói gyakorlat elemzése útján. Forrásbázisként az interneten ingyenesen hozzáférhető UNILEX adatbázisa³, valamint az UNCITRAL által működtetett, az interneten szintén ingyenesen hozzáférhető CLOUT (Case Law on UNCITRAL Texts),⁴ és a Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Intézet (Institute of International Commercial Law) által biztosított, előzetes regisztrációt követően díjmentesen hozzáférhető esetjogi adatbázis⁵ szolgált, amelyeken keresztül elérhetők az Egyezmény nemzetközi joggyakorlatával kapcsolatos döntések, hiteles angol fordításban.

Az említett célkitűzésre tekintettel, a tanulmány arra keresi a választ, hogy a bíróságok miként értelmezik a 7. cikk által támasztott jogértelmezési és jogalkalmazási követelményeket, és azonosíthatók-e olyan eszközök, amelyek elősegíthetik a 7. cikk által megkívánt állapot elérését. A tanulmány feltárja azokat a lehetőségeket is, amelyek hozzájárulhatnak a célkitűzés eléréséhez.

---

fokozatos harmonizációjának és egységesítésének előmozdítása érdekében hozták létre.

² Az Egyezményben részes államok listája elérhető: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=X-10&chapter=10&clang=_en

³ Az adatbázis elérhető: <https://unilex.info/instrument/cisg>

⁴ Az adatbázis elérhető: https://uncitral.un.org/en/case_law

⁵ Az adatbázis elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/search/cases>

2. Az egységesség kérdése

Az Egyezményt megalkotó UNCITRAL célja, hogy mind földrajzi, mind pedig tárgyi értelemben, minél szélesebb körben alkalmazható, nemzetközi hatállyal bíró egyezményeket és modelltörvényeket alkosson meg.⁶ Az Egyezmény Preambuluma hangsúlyozza a különböző társadalmi, gazdasági és jogi rendszerekkel összeegyeztethető egységes szabályok kodifikálását, melynek alapvető célja egy modern, egységes és fair rezsím biztosítása a nemzetközi adásvételi jog területén.⁷

Az egységesség kérdése tehát az Egyezmény központi értéke és alapvető témája. A szerkesztők célja az volt, hogy összhangot hozzanak létre a nemzetközi adásvétel szabályaiban, annak érdekében, hogy kizorítsák azt az összetett és nehezen kiszámítható rendszert, amely a nemzetközi adásvételt a különböző nemzeti jogok rendelkezései alapján meghatározta,⁸ így elérve az Egyezmény deklarált célját, vagyis a nemzetközi kereskedelem jogi akadályainak felszámolását és a nemzetközi kereskedelem fejlődésének elősegítését.⁹

Az Egyezmény célja az államhatárokon átívelő kereskedelem megkönnyítése és ösztönzése azáltal, hogy olyan szabályok alkalmazását teszi lehetővé, amelyek jobban megfelelnek a nemzetközi kereskedelem tényleges igényeinek, valamint, hogy kiszámíthatóságot és jogbiztonságot nyújtson a szerződő felek számára.¹⁰

A kívánt mértékű kiszámíthatóságot és jogbiztonságot csak akkor lehet elérni, ha az Egyezmény rendelkezéseit alkalmazó bíróságok hasonlóan kezelik a jogvitákban felmerülő problémákat, figyelembe véve az Egyezmény nemzetközi jellegét. Jól szemlélteti ennek a tényezőnek a fontosságát John Felemegas megállapítása: „*A CISG elfogadása csak előzetes lépés az áruk nemzetközi adásvételi szabályai egységesítésének végső célja felé. Az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezése jelenti azt a területet, ahol a nemzetközi egységesítésért vívott harc megnyerhető, vagy elveszíthető. Az Egyezmény megalkotása érdekében tett erőfeszítések csak akkor érnek bármit is, ha következetesen értelmezik az azt elfogadó valamennyi jogrendszerben.*”¹¹ Egy jogszabály tökéletesen egységes értelmezése természetesen olyan idealisztikus állapot, melynek elérése lehetetlen,¹² még egyetlen ország joghatósága alatt is. Az ítéleteket ugyanis különböző felfogással, nézetekkel rendelkező bírók hozzák, akik eltérő jogrendszerek szabályain edződtek. Ebből következik, hogy az egységes alkalmazás megvalósítása az Egyezmény legnagyobb

⁶ Molnár István János: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II. – A nemzetközi gazdasági kapcsolatok magánjoga*, Budapest, Patrocinium Kft., 2016., 22. o.

⁷ Bécsi Vételi Egyezmény Preambuluma

⁸ Harry M. Flechtner: The Several Texts of the CISG in a Decentralized System – Observations on Translations, Reservations and Other Challenges to the Uniformity Principle in Article 7 (1), in: *Journal of Law and Commerce*, vol. 17., no. 2., 1998, 187. o.

⁹ Bécsi Vételi Egyezmény Preambuluma

¹⁰ Jorge Galvan: *The CISG and its provisions on damages*, Master Thesis, University of Land Faculty of Law, 1998., 6. o.

¹¹ John Felemegas: The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods: Article 7 and Uniform Interpretation, in: *Review of Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Kluwer Law International, 2000-2001, 115. o.

¹² John O. Honnold: The Sales Convention in Action – Uniform International Words: Uniform Application?, in: *Journal of Law and Commerce*, 1988., 207-212., 207.

kihívása.¹³

Kiemelendő, hogy a Bécsi Vételi Egyezmény népszerű szabályozónak minősül a nemzetközi kereskedelmi választottbírósági eljárásokban is.¹⁴ Az Egyezmény és a polgári per alternatívájaként szolgáló nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás kölcsönhatása visszavezethető arra, hogy mindkettő a nemzetközi kereskedelem fejlődését, egységesítését, és megkönnyítését célozza.¹⁵ További közös jellemzőjük, hogy mindkettő a szerződő felek magánautonómiáját hangsúlyozza.¹⁶

3. A hetedik cikk

Az Egyezmény 7. cikke szerint *„Az Egyezmény értelmezése során figyelembe kell venni annak nemzetközi jellegét és annak szükségességét, hogy elősegítsék az Egyezmény egységes alkalmazását, valamint a jóhiszeműség érvényesítését a nemzetközi kereskedelemben. (2) Az Egyezményben szabályozott ügyekkel összefüggő mindazokat a kérdéseket, amelyekre az Egyezmény kifejezett rendelkezéseket nem tartalmaz, az Egyezmény alapjául szolgáló általános elvekkel vagy ilyen elvek hiányában – a nemzetközi magánjog alapján alkalmazandó jog rendelkezéseivel összhangban kell megoldani.”*

A 7. cikk jelentősége vitathatatlan, figyelemmel arra, hogy a Bécsi Vételi Egyezmény általános szabályai között kapott helyet először olyan rendelkezés, amely a bíróságok részére követelményként fogalmazza meg az Egyezmény alkalmazásának figyelemmel kísérését és egységes értelmezésének elősegítését.¹⁷ A 7. cikkel kapcsolatos döntő kérdés az, hogy milyen módon érhetjük el a Bécsi Vételi Egyezmény egységes alkalmazását és értelmezését világszerte, figyelemmel elsősorban a különböző jogrendszerek között fennálló különbségekre.

Ellentétben az Európai Unió jogával,¹⁸ az Egyezménnyel kapcsolatban nem került felállításra egy olyan 'legfelsőbb' bíróság, amely az Egyezmény egységes vagy harmonizált értelmezése felett őrködné, mely az UNICTRAL súlyos mulasztásának tekinthető. Vörös Imre szerint ez annak a veszélyével jár, hogy az egyes állami

¹³ Robert A. Hillman: Applying the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods: The Elusive Goal of Uniformity, in: *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 21 (Cornell Int'l Law Journal ed., 1995), 458. o.

¹⁴ André Janssen - Matthias Spilker: The Application of the CISG in the World of International Commercial Arbitration, *Rabels Zeitschrift fuer ausländisches und internationales Privatrecht*, 77(1), 2013., 134. o.

¹⁵ Jeffrey Waincymer: The CISG and International Commercial Arbitration: Promoting a Complementary Relationship between Substance and Procedure in Camilla B Andersen and Ulrich G Schroeter (eds): *Sharing International Commercial law across National Boundaries: Festschrift for Albert Kritzer* (Wildly, Simmonds & Hill, London, 2008) 582. o.

¹⁶ Loukas Mistelis: CISG and Arbitration, in: Olaf Meyer – André Janssen (eds.): *CISG Methodology*, Sellier de Gruyter (2009), 375. o., 395. o.

¹⁷ Rigó Erika: A CISG értelmezésének nehézsége a nemzetközi joggyakorlat tükrében, in: *A nemzetközi adásvételi szerződések joggyakorlatának aktuális kérdései* (szerk.: Glavanits Judit), Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi Köz- és Magánjogi Tanszékének kiadása, Győr, 2017., 46. o.

¹⁸ Ideértve az elsődleges jogot (alapító szerződések), és a másodlagos jogot (rendeletek, irányelvek, határozatok, ajánlások és vélemények).

bíróságok saját dogmatikai felfogásuk szerint, saját tradícióikkal szétzilálják az Egyezmény gyakorlati alkalmazását, s így éppen a jogegységesítéstől várt előnyöknek szabnak gátat: nem lesz nemzetközileg egységes döntéshozatal. Ezért tartalmazza maga az Egyezmény a jogértelmezési szabályt, hogy lehetőleg elkerülje a nemzeti jogok elveire való hivatkozást.¹⁹ Vékás Lajos és Mádl Ferenc is arra hívja fel a figyelmet, hogy legnagyobb veszélyét a nemzetközi egyezmények által teremtett egységes jognak az jelenti, hogy a részes országok nemzeti bíróságai esetlegesen eltérő értelmezésű gyakorlatot alakítanak ki. A 7. cikk így értelmezési alapelvet fogalmaz meg az (1) bekezdésben, s az értelmezési szempontoknak ekkor az az elsődleges szerepük, hogy fékezze a nemzeti bíróságokat, vagy akár a választottbíróságokat, nehogy önkéntelenül is saját jogukhoz forduljanak a Bécsi Vételi Egyezmény alkalmazása során.²⁰ Rigó Erika szerint a 7. cikk a felsőbb bírói fórum hiányát kiküszöbölő elvet fogalmaz meg, segítve ezzel az Egyezmény céljának megvalósulását, azaz a gördülékenyebb és egységes jogalkalmazás elősegítését.²¹

A 7. cikk vonatkozásában az UNCITRAL Titkársága által írt Kommentár (Explanatory Note; a továbbiakban: Titkársági Kommentár) tartalmazza, hogy az Egyezmény akkor tudja teljesíteni a kitűzött célokat, ha valamennyi jogrendszerben következetesen értelmezik azt. A Titkársági Kommentár hangsúlyozza, hogy az Egyezmény elkészítése során nagy gondot fordítottak arra, hogy az a lehető legvilágosabb és legkönnyebben érthető legyen. Ennek ellenére a jelentésével és alkalmazásával kapcsolatban viták fognak felmerülni. Amikor ez előfordul, minden felet, beleértve a hazai bíróságokat és választottbíróságokat is, arra figyelmeztetnek, hogy tartsák tiszteltben az Egyezmény nemzetközi jellegét, és segítsék elő az egységes alkalmazást és a jóhiszeműség betartását a nemzetközi kereskedelemben.²²

Az Egyezmény tervezetéhez készített kommentár is kiemeli az Egyezmény nemzetközi jellegének tiszteltben tartását és az egységes alkalmazás előmozdításának szükségességét. Rámutat arra, hogy a nemzeti bíróságok és választottbíróságok nem támaszkodhatnak a hazai jogfelfogásra, mivel az jogrendszerenként eltérő: *„Az adásvételi jogra vonatkozó nemzeti szabályok megközelítése és koncepciója jelentősen eltér egymástól. Ezért különösen fontos elkerülni, hogy a nemzeti bíróságok eltérően értelmezzék az Egyezmény rendelkezéseit, amelyek mindegyike az eljáró bíróság országának jogrendszerében használt fogalmaktól függ. E célból a 7. cikk hangsúlyozza annak fontosságát, hogy az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezése és alkalmazása során figyelembe kell venni az Egyezmény nemzetközi jellegét és az egységesség előmozdításának szükségességét.”*²³

¹⁹ Vörös Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II.*, Krim Bt., Budapest, 2004., 102. o.

²⁰ Mádl Ferenc – Vékás Lajos: *A nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012., 297. o.

²¹ Rigó Erika: i. m. 47. o.

²² Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Part One, C., Point 13. o., elérhető: chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09951_e_ebook.pdf

²³ Commentary on the draft Convention on the International Sale of Goods, prepared by the Secretariat

A 7. cikk (1) bekezdésének normáit szem előtt tartva a Bécsi Vételi Egyezményben használt kifejezéseket nem a hasonló hazai kifejezésekkel összhangban, hanem önállóan kell értelmezni. Ezeket semleges fogalmakként kell kezelni, amelyeket az egyes kifejezések számos hazai jelentésének közös értelmezéséből kell megállapítani.²⁴ Schwenzer rámutatott, hogy az Egyezmény szerkesztőinek az volt az álláspontja, hogy a 7. cikk (1) bekezdésében foglalt normáknak megfelelő értelmezési megoldás az, ha a bíróságok az Egyezmény értelmezése során kidolgozzák az alkalmazandó fogalmak sajátos terminológiáját és listáját.²⁵ A cél tehát olyan állapot megvalósítása, amelyben az Egyezmény értelmezési gyakorlata összhangban áll a 7. cikk által támasztott követelményekkel, mely tekintetében a normaszöveg rögzíti az alkalmazandó értelmezési elveket.²⁶

4. Nemzetközi jelleg

Az értelmezés első szempontja az Egyezmény nemzetközi karaktere. Ez annyit jelent, hogy az Egyezményt autonóm módon kell értelmezni, és az interpretációs folyamat során el kell kerülni az egyes nemzeti jogok elveire történő hivatkozást.²⁷ Az értelmezési elv azt a kötelezettséget rója a bíróságokra, hogy nem olvashatják és értelmezhetik az Egyezményt a nemzeti jog lencséjén keresztül.²⁸ Ehelyett az értelmezés tárgyául szolgáló elvnek, jogintézménynek speciális Egyezmény-jelentést kell kapnia, amelyet az annak alapjául szolgáló általános elvek, valamint a kodifikációs és tárgyalási előzmények (travaux préparatoires) alapján kell meghatározni.²⁹ Az Egyezmény így tölti be eredeti funkcióját, vagyis azt, hogy nem csak a nemzeti jogot kiegészítő szabálygyűjteményként kínál alternatív megoldásokat, hanem kimerítő jelleggel szabályozza a nemzetközi adásvételi jogot.

A jogirodalom mellett több esetben az Egyezmény bírósági esetjoga is megerősíti

---

(Document A/CONF.97/5). 82. o., elérhető: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/uncitral-e.pdf>

²⁴ Michael J. Bonnel: Article 7., in: *Commentary on the International Sales Law* (eds.: Bianca M. C.; Michael J. Bonnel), Milan, 1987., 74. o.

²⁵ Ingeborg Schwenzer: Interpretation and Gap-Filling under the CISG, in: *Current Issues in the CISG and Arbitration: international commerce and arbitration*, vol 15., (eds. Ingeborg Schwenzer, Yeşim M. Atamer, and Petra Butler), Eleven International Publishing, 2014, 110. o.

²⁶ Szabó Sarolta: *A Bécsi Vételi Egyezmény, mint nemzetközi lingua franca: Az egységes értelmezés és alkalmazás újabb irányjai és eredményei*, Pázmány Press, Budapest, 2014, 52. o.

²⁷ Sándor Tamás - Vékás Lajos: *Nemzetközi Adásvétel: A Bécsi Egyezmény kommentárja*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2005, 69. o.; Peter Huber – Alastair Mullis: *The CISG: A New Textbook for Students and Practitioners*, Sellier European Law Publishers, Munich, 2007, 7. o.; United Nations Conference for the International Sale of Goods, Vienna 10 March – 11 April 1980., Official Records, Documents of the Conference and Summary Records of the Plenary Meetings and of the Meetings of the Main Committees, 1981., 17. o.

²⁸ Zuoli Jiang: In Favor of Appropriate Dynamic Interpretation for the CISG Legal Uniformity, in: *Modernizing International Trade Law to Support Innovation and Sustainable Development: Proceedings of the Congress of the United Nations Commission on International Trade Law*, Vienna, 4–6 July 2017, Volume 4: Papers presented at the Congress, Vienna: United Nations (2017), 343. o.; Sándor Tamás – Vékás Lajos: i. m. 69. o.

²⁹ Peter Huber – Alastair Mullis: i. m. i. h.

a 7. cikk által rögzített nemzetközi jelleg megőrzésének szükségességét. Egy svájci ügyben a bíróság hangsúlyozta, hogy „*az Egyezményt önállóan kell értelmezni, nem pedig a fórum, vonatkozó nemzeti jogszabályainak perspektívája alapján.*”³⁰ Szintén egy svájci bíróság az ítéletében rávilágított arra, hogy abban az esetben, ha az Egyezmény nem tartalmaz konkrét rendelkezéseket a felmerült probléma tekintetében, akkor az Egyezmény alapjául szolgáló általános elveket kell alkalmazni, és nem a nemzeti jogot. A releváns nemzeti jog csak akkor vehető figyelembe, ha ez nem lehetséges.³¹ Egy görög bíróság szerint az Egyezmény nemzetközi karakterének megőrzése „*megköveteli a bíróságoktól, hogy szabadítsák meg magukat minden olyan etnocentrikus megközelítéstől, egyedi kifejezéstől és módszertől, amely általában együtt jár a nemzeti jogi rendelkezések értelmezésével, mivel ez az egységes alkalmazás nemkívánatos hiányát eredményezheti.*”³² Több fórum álláspontja szerint az Egyezmény autonóm értelmezése azt jelenti, hogy az Egyezmény kizárólag a saját kifejezései alapján alkalmazható és értelmezhető, tekintettel az Egyezmény alapelveire és az Egyezménnyel kapcsolatos bírósági döntésekre. A nemzeti jog igénybevétele kerüendő.³³ Ez magától értetődőnek tűnik, de a tapasztalat azt mutatja, hogy a jogalkalmazók és a jogtudósok hajlamosak az Egyezmény szavait és fogalmait az általuk ismert nemzeti jog szerint értelmezni.³⁴

Az európai bíróságok gyakorlatában az autonóm értelmezés szükségessége egyre több svájci, osztrák, spanyol, és olasz bíróság döntéseiben jelenik meg.³⁵ A német ítések pedig nem csak az Egyezmény nemzetközi karakterét, hanem a nemzeti jogtól elhatárolódó önálló szabályrendszerét is hirdetik.³⁶ Ezzel ellentétes a 'homeward trend',³⁷ azaz a 'hazafelé törekvés' tendenciája, mely

³⁰ Laufen Kanton (Svájci) Kerületi Bíróság: Automatic storage system case (1993), elérhető: <https://www.unilex.info/cisg/case/105>

³¹ Aargau Kanton (Svájci) Kereskedelmi Bíróság: OR.98.00010 számú ügy (1999), elérhető: <https://www.unilex.info/cisg/case/485>; <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/switzerland-handelsgericht-commercial-court-aargau-11>

³² Többtagú Athéni Elsőfokú Bíróság: Bullet-proof vest case, 4505/2009. számú ügy, ítélet 2.2.2 pontja, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/greece-2009-polimeles-protodikio-multi-member-court-first-instance>

³³ Új-Zélandi Legfelsőbb Bíróság: CIV-2009-409-000363 számú ügy (2010), elérhető: <https://www.unilex.info/cisg/case/1595>; Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság: VIII ZR 67/04 számú ügy (2005), elérhető: <https://www.unilex.info/cisg/case/1018>

³⁴ Új-Zélandi Legfelsőbb Bíróság: CIV-2009-409-000363 számú ügy (2010), elérhető: <https://www.unilex.info/cisg/case/1595>;

³⁵ Például: Ausztriai Legfelsőbb Bíróság: 3 Ob 193/04k számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/austria-ogh-oberster-gerichtshof-supreme-court-austrian-case-citations-do-not-generally-15>; Forli Kerületi Bíróság: Officine Maraldi S.p.A. v. Intesa BCI S.p.A. et al., elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/italy-february-16-2009-tribunale-district-court-officine-maraldi-spa-v-intesa-bci-spa>; Valenciái Fellebviteli Bíróság: 142/2003 számú ügy, elérhető: [³⁶ Német Legfelsőbb Bíróság: VIII ZR 51/95 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/germany-bger-bundesgerichtshof-federal-supreme-court-german-case-citations-do-not-identi-5>](https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/spain-june-7-2003-audiencias-provinciales-court-appeal-cherubino-valsangiacomo-sa-v; Szabó Sarolta: i. m. 54. o.</p></div><div data-bbox=)

³⁷ A homeward trend a bíróság saját, nemzeti jogszabályok alkalmazására való törekvését fejezi ki az Egyezmény alkalmazása során.

összeegyeztethetetlen az Egyezmény koncepciójával.³⁸ Franco Ferrari a nemzeti bíróságok esetjogát nemzeti rapartőrök jelentéseinek keresztül feldolgozva vizsgálta az autonóm értelmezés részes államokéval való megvalósulását. Konklúziója szerint a hazafelé törekvés a különböző országok – többek között Argentína, Izrael – gyakorlatára jellemző.³⁹ Az egyik ügyben a dán bíróság ezt meghaladva, egyenesen nemzeti jogi alapelveket és szabályokat alkalmazott az Egyezmény hatálya alá tartozó jogvita eldöntése során.⁴⁰ A tendencia túlbujánzása különösen az USA jogában figyelhető meg.⁴¹ Ezzel kapcsolatban a Szövetségi Fellebbviteli Bíróság által meghozott döntés rögzíti, hogy „az Egyezmény szövegével analóg nemzeti jogi rendelkezések értelmezésével foglalkozó ítéletek segítséget nyújthatnak a bíróságok számára, annak ellenére, hogy az adott ügyben a nemzeti jog nem alkalmazandó.”⁴² A citált ügyben az amerikai jog analóg rendelkezése az Egységes Kereskedelmi Kódex (Uniform Commercial Code; a továbbiakban: UCC)⁴³ 2. cikke volt. Az érvelést számos amerikai bíróság megerősítette.⁴⁴

Megalapozottan feltételezhetjük, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbírói eljárásokban hatékonyabban érvényesül az Egyezmény nemzetközi karaktere, figyelemmel elsősorban arra, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbírók a nemzetközi kereskedelem szakértői és különböző jogrendszerekből érkeznek, így kevésbé szorulnak arra, hogy a nemzeti jog szabályait, jogelveit, jogintézményeit vegyék alapul.⁴⁵ Ugyanakkor a hazafelé törekvés itt is megfigyelhető.⁴⁶

5. Egységes alkalmazás

Az Egyezmény szerkesztői tisztában voltak azzal, hogy bár az autonóm értelmezés minden bizonnyal elősegíti az egységességet, nem feltétlenül biztosítja azt. Ezért nem csak azt a kötelezettséget fogalmazták meg a bíróságok számára, hogy tekintettel kell lenni az Egyezmény nemzetközi jellegére, hanem azt is, hogy elő kell segíteni annak egységes alkalmazását. Szoros kapcsolat figyelhető meg a két követelmény között. Mindkettő az egységesség ösztönzését szolgálja, és

³⁸ Ingeborg Schwenzer: i.m. 110. o.

³⁹ Franco Ferrari: General Report, in: *The CISG and Its Impact on National Legal Systems* (eds.: Ferrari Franco), Sellier European Law Publishers, Munich, 2008., 457. o.

⁴⁰ Dán Legfelsőbb Bíróság: U.2004.1869H számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/denmark-h%C3%B8jesteret-supreme-court>

⁴¹ Franco Ferrari: i. m. 457. o.

⁴² USA Fellebbviteli Bíróság: Nos. 185, 717, Dockets 95-7182, 95-7186 számú ügy, elérhető:

<https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/united-states-december-6-1995-circuit-court-delchi-carrier-spa-v-rotorex-corp>

⁴³ Az UCC olyan egységes szabálygyűjtemény, amely az amerikai szerződési jogot szabályozza.

⁴⁴ USA (Minnesota) Kerületi Bíróság: 01 C 4447 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/united-states-state-minnesota-county-hennepin-district-court-fourth-judicial-district-17>; USA (Minnesota) Kerületi Bíróság: 06 Civ 12 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/united-states-state-minnesota-county-hennepin-district-court-fourth-judicial-district-21>

⁴⁵ Petra Butler: CISG and International Arbitration – A Fruitful Marriage?, *Victoria University of Wellington Legal Research Paper*, No. 6/2017, 323. o.

⁴⁶ Petra Butler: i.m. 356. o.

kiindulópontjuk az a közös álláspont, hogy önmagában egy nemzetközi jogi instrumentum kodifikálása nem biztosítja az egységes alkalmazást.⁴⁷

Az egységes alkalmazás kritériuma azt jelenti, hogy „*minden jogvitában olyan döntésre kell törekedni, amely nemzetközileg követésre találhat.*”⁴⁸ A követelmény háttérében meghúzódó okot az Egyezmény sikerének egyfajta fokmérőjeként is értelmezhetjük, ugyanis a döntések által alkotott ítélkezési gyakorlat koherenciája határozza meg, hogy az Egyezmény elérte-e céljait, nevezetesen a jogi akadályok elhárítását és a nemzetközi kereskedelem fejlődésének ösztönzését.⁴⁹ Ugyanis minél egységesebb az ítélkezési gyakorlat, annál kiszámíthatóbb annak alkalmazása egy jogvita során, amely ösztönözheti a szerződő feleket arra, hogy szerződéses jogviszonyuk szabályozását az Egyezményre bízzák. Azonban a kritérium megtartása nehezen kivitelezhető. Az Egyezmény joggyakorlatának ellenőrzésére felettes szerv nem jött létre, így a nemzeti bíróságok feladata, hogy világszerte egységesen értelmezzék annak szabályait. Az internet segítségével könnyen hozzáférhető, és jelen tanulmány forrásbázisaként is szolgáló különböző adatbázisok hasznos eszközként funkcionálnak ebben a körben. Ezek segítségével akár az állami, akár a választottbíróságok egyszerűen hozzáférhetnek más fórumok ítéleteihez, sok esetben hiteles angol fordításban. Az adatbázisok fontosságát a bírói gyakorlat is felismeri és hirdeti.⁵⁰ Ezekon túlmenően az UNCITRAL néhány évente esetjogi kivonatot tesz közzé az oldalán, amelynek kifejezett célja, hogy a bíróságok egységes jogalkalmazását támogassa.⁵¹ Továbbá 2001-ben magánkezdményezésre, nemzetközi szakértők és jogtudósok részvételével létrehozták az Egyezmény Tanácsadó Testületét (CISG Advisory Council; a továbbiakban: Tanácsadó Testület).⁵² A Tanácsadó Testület feladatának tekinti az Egyezmény egységes értelmezésének elősegítését, melynek céljából véleményeket fogalmaz meg. A gyakorlatban ezek a vélemények támogathatják az Egyezmény világszerte egységes alkalmazását, viszont kötéserővel nem bírnak. A vélemények egységes alkalmazást elősegítő funkcióját a bíróságok is erősítik, figyelemmel arra, hogy fellelhetők olyan döntések, melyekben a bíróság a jogvitába vitt Egyezmény szerinti jog értelmezése során a véleményekben foglaltakra támaszkodott.⁵³

Bár a 7. cikk kifejezetten nem rögzíti, az egységes alkalmazás megvalósításához elengedhetetlenül szükséges, hogy a bíróság döntése meghozatalakor figyelembe

⁴⁷ Franco Ferrari: Tribunale Di Vigevano: Specific Aspects of the CISG Uniformly Dealt With, *Journal of Law and Commerce*, vol. 20, no. 2, (2001) 227-228. o.

⁴⁸ Sándor Tamás – Vékás Lajos: i. m. 71. o.

⁴⁹ Egyezmény Preambuluma

⁵⁰ Olaszország (Rimini) Kerületi Bíróság: 3095 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/italy-november-26-2002-tribunale-district-court-al-palazzo-srl-v-bernardaud-di-limoges-sa>

⁵¹ A legutóbbi esetjogi kivonat (2016) elérhető: https://www.uncitral.org/pdf/english/clout/CISG_Digest_2016.pdf

⁵² <https://cisgac.com/>

⁵³ Svájci Szövetségi Legfelsőbb Bíróság: No. 4A_543/2018, elérhető: <https://unilex.info/cisg/case/2328> Svájci Választottbírósági Központ: 500146-2022 (Final Award) Park Plus Inc. v. Sotefin SA, elérhető: <https://cisg-online.org/search-for-cases?caseId=14934> Rhode Island Kerületi Bíróság: 21-cv-337-JJM-LDA számú ügy, Chilean Sea Bass Inc. v. Kendell Seafood Imports, Inc., elérhető: <https://cisg-online.org/search-for-cases?caseId=14904>

vegye az Egyezményben részes államok bíróságainak joggyakorlatát és jogirodalmát.⁵⁴ Ez elősegíti az Egyezmény nemzetközi döntési harmóniájának megvalósulását.⁵⁵ Ez természetesen nem eredményezi azt, hogy a külföldi ítéleteknek a bíróságra bármilyen kötőereje volna. Az Egyezmény joggyakorlatának vonatkozásában nem érvényesül ugyanis a ratio decidendi⁵⁶ elve. A jogirodalom álláspontja szerint a külföldi döntések meggyőző értéként (persuasive value) történő figyelembevétele, hivatkozása kívánatos.⁵⁷ Philips Hackney álláspontja szerint az Egyezménnyel kapcsolatos esetjog vonatkozásában a UCC esetjogi rendszere modellként szolgálhat: *„Az Egyezmény értelmezésekor a bíróságnak figyelembe kell vennie az Egyezmény más bíróságok általi értelmezését, ideértve a más országok bíróságainak értelmezését is. Ezek az interpretációk azonban nem bírnak kötelező erővel, csupán meggyőző értékkel. Az amerikai bíróságok ítélkezési gyakorlata a UCC értelmezésének tekintetében példaként szolgálhat az Egyezmény esetjogával kapcsolatban. Egyetlen állam sincs kötve a UCC értelmezése során más államéhoz, azonban más államok értelmezései rendkívül meggyőző értékkel bírnak.”*⁵⁸

Úgy tűnik tehát, hogy a külföldi bíróságok ítéleteinek figyelembe vételével kapcsolatos kötelezettséget a kontinentális jogrendszer koncepciója alapján kell értelmezni. Ezt a joggyakorlat is megerősíti.⁵⁹ Egy olasz bíróság rögzítette, hogy a nemzetközi ítélkezési gyakorlat precedenseit figyelembe kell venni az Egyezmény egységes alkalmazásának és értelmezésének előmozdítása érdekében.⁶⁰ Egy másik döntésben az is megállapításra került, hogy bár a precedensek kötelező erővel nem bírnak, azokat figyelembe kell venni az egységes értelmezés elősegítése érdekében.⁶¹ Ez a rugalmasabb megközelítés lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy figyelmen kívül hagyják az elavult, vagy esetleg téves döntéseket.

Mivel a meghozott ítéletek más fórumokat az ítélkezésükben nem kötnek, a hangsúly a döntés minőségére helyeződik. Abban az esetben ugyanis, ha egy bíróság úgy alkalmazza az Egyezmény egyes rendelkezéseit, hogy azt nem támasztja alá meggyőző érvekkel és nem indokol kellő részletességgel a döntéshozatal során, más államok bíróságai feltehetően óvakodnak majd a határozat figyelembevételétől és

⁵⁴ Franco Ferrari: CISG Case Law: A New Challenge for Interpreters?, 17 *Journal of Law and Commerce* (1999) 254. o.

⁵⁵ Sándor Tamás – Vékás Lajos: i. m. 71. o.

⁵⁶ A ratio decidendi („a döntés indoka”) az esetjog egyik legfontosabb fogalma, mely egy eseti döntés azon részét jelöli, melyet az esetet követni köteles bíróság a tényállási elemek ismétlődése esetén kötelezően alkalmaz egy későbbi ügyben.

⁵⁷ Sándor Tamás – Vékás Lajos: i. m. 72. o.

⁵⁸ Philip Hackney: Is the United Nations Convention on the International Sale of Goods Achieving Uniformity?, *Louisiana Law Review* 61 (2001) 479. o.

⁵⁹ USA (Illinois) Kerületi Bíróság: 01 C 4447 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/united-states-state-minnesota-county-hennepin-district-court-fourth-judicial-district-17>

⁶⁰ Olaszország (Pavia), Kerületi Bíróság: Tessile 21 S.r.l. v. Ixela S.A. ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/italy-december-29-1999-tribunale-district-court-tessile-21-srl-v-ixela-sa-translation>

⁶¹ Olaszország (Rimini) Kerületi Bíróság: 3095 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/italy-november-26-2002-tribunale-district-court-al-palazzo-srl-v-bernardaud-di-limoges-sa>

hivatkozásától, aláírva így a koherens ítélkezési gyakorlat kialakulását.

A külföldi esetjogra történő hivatkozás egyre gyakoribb,⁶² sőt egészen extrém ítéleteket is találunk ebben a körben. Két olyan olasz döntés is született, melyben a fórum közel negyven külföldi állami és választottbíróági jogesetre hivatkozik.⁶³ Az olasz bíróságokon kívül az amerikai,⁶⁴ belga,⁶⁵ és svájci⁶⁶ joggyakorlatban is egyre több külföldi ítéletre történő utalást figyelhetünk meg. Azonban vannak olyan országok (pl. Argentína, Dánia, Horvátország), amelyek továbbra is eltekintenek a külföldi jogesetek citálásától.⁶⁷ Magyarország szintén ebbe a körbe tartozik,⁶⁸ bár vannak olyan ítéletek, melyek hatására a jövőben talán változik ez a tendencia. A Fővárosi Ítéltábla egyik ügyében a nemteljesítést az Egyezményrel kapcsolatban kialakult ítélkezési gyakorlatra utalva minősítette alapvető szerződésszegésnek.⁶⁹ A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság pedig eljárása során rögzítette, hogy „*a felek angol nyelvű szerződéses nyilatkozatait analógia alkalmazásával a Bécsi Vételi Egyezmény 8. Cikke és az annak alkalmazása során kialakult gyakorlat figyelembe vételével értelmezi*”.⁷⁰

6. Jóhiszeműség

A 7. cikk szerinti harmadik követelmény a jóhiszeműség érvényesülése a nemzetközi kereskedelemben. Ennek az értelmezési elvnek a kodifikálása meglehetősen vitás volt; alapvetően egy nehezen megszületett kompromisszum eredményének tekinti a

⁶² Franco Ferrari: General Report, in: *The CISG and Its Impact on National Legal Systems* (ed. Franco Ferrari), Sellier European Law Publishers, Munich, 2008., 457. o.

⁶³ Olaszország (Vigevano) Kerületi Bíróság: 405 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/italy-july-12-2000-tribunale-district-court-rheinland-versicherungen-v-atlalex-srl-and>; Olaszország (Rimini) Kerületi Bíróság: 3095 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/italy-november-26-2002-tribunale-district-court-al-palazzo-srl-v-bernardaud-di-limoges-sa>

⁶⁴ USA (Georgia) Kerületi Bíróság: 1:09-CV-547-TWT számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/united-states-state-minnesota-county-hennepin-district-court-fourth-judicial-district-67>; USA (Illionis) Kerületi Bíróság: 01 C 4447 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/united-states-state-minnesota-county-hennepin-district-court-fourth-judicial-district-17>; USA (Pennsylvania) Kerületi Bíróság, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/united-states-march-29-2004-district-court-amco-ukr-service-promriladamco-v-american-meter>

⁶⁵ Belgium (Hasselt) Kerületi Bíróság: A.R. 2703/01 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/belgium-march-6-2002-rechtbank-van-koophandel-district-court-roelants-eurospint-bv-v>; Belgium (Hasselt) Kerületi Bíróság: A.R. 456/99 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/belgium-april-28-1999-rechtbank-van-koophandel-district-court-e-bv-v-m-nv>

⁶⁶ Svájc Szövetségi Legfelsőbb Bíróság: 4C.92/2006 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/switzerland-june-12-2006-bundesgericht-federal-supreme-court-teta-case>

⁶⁷ Franco Ferrari: General Report, in: *The CISG and Its Impact on National Legal Systems* (ed. Franco Ferrari), Sellier European Law Publishers, Munich, 2008., 462. o.

⁶⁸ Szabó Sarolta: i. m. 56. o.

⁶⁹ Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.294/2009/4.

⁷⁰ MKIK VB/13150.

jogirodalom.⁷¹ A kompromisszumot az angolszász és a kontinentális jogrendszer közötti feszültség mérséklése adta, ugyanis a common law rendszerében a jóhiszemőség egy elmosódó, bizonytalan fogalom, szemben a kontinentális jogfelfogással,⁷² melyben a különböző polgári jogi kódexek és az azokhoz kapcsolódó jogirodalom konkrét tartalommal töltik meg a követelményt. Azonban még e két eltérő jogi kultúrán belül is ellentmondásokat találunk a jóhiszemőség koncepciójával kapcsolatban. A common law rendszerén belül éles eltérés figyelhető meg az USA és az Egyesült Királyság jogának felfogása között. Míg a UCC kifejezetten rögzíti a jóhiszemőség követelményét, meghatározva annak definícióját⁷³ - ellentétben más angolszász jogi kultúrát adoptáló országokkal -, addig az Egyesült Királyság részben az elv bizonytalan, széleskörű értelmezésének teret engedő kodifikálása miatt utasította el az Egyezmény aláírását.⁷⁴ Az angol jogászok álláspontja szerint még egyetlen ország, például Németország joghatósága alatt is az elv, változó tartalmú értelmezése figyelhető meg, mely tendencia egy nemzetközi jogi dokumentum esetében még radikálisabb lehet, tekintettel arra, hogy az Egyezményt különböző országok, eltérő tradíciókkal rendelkező bíróságai értelmezik majd.⁷⁵ Az egyes országok közötti eltérések a civiljogi rendszeren belül is megfigyelhetők. Míg Németország úgy véli, hogy a követelmény konkrét tartalommal rendelkezik és a Német Polgári Törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch) kommentárjában körülbelül 500 oldalon keresztül részletezi a specifikumait, addig Franciaország a polgári jogi kódexben rögzített rendelkezést csupán kiegészítő módon alkalmazza,⁷⁶ nem tulajdonítva annak kiemelkedő jelentőséget.

A különböző jogi kultúrák és az azokhoz tartozó országok közötti eltérő felfogás és értelmezés, valamint a jóhiszemőség elve pontos megfogalmazásának hiányából eredő jogbizonytalanság orvoslása így a bírói gyakorlatra hárul. Konkrét tartalommal viszont a judikatúra sem tölti meg az elvet. A jogesetekből ugyanis kiolvasható, hogy a nemzeti bíróságok anélkül alkalmazzák az elvet, hogy meghatároznák annak tartalmát vagy alkalmazásának értelmét, így mindig máshogy írják le azt, megnehezítve ezzel a szerződő felek és a jogi képviselők munkáját.⁷⁷

Tovább nehezíti az elv egységes interpretációját az a tendencia, mely a követelmény alkalmazásának egyre szélesebb teret enged.⁷⁸ Egy francia bíróság előtt

⁷¹ Sándor Tamás – Vékás Lajos: i. m. 72. o.

⁷² Szabó Sarolta: i. m. 56. o.

⁷³ UCC 1-201. § Általános Definíciók (20)

⁷⁴ Nathalie Hofmann: Interpretation Rules and Good Faith has Obstacles to the UK's Ratification of the CISG and to the Harmonization of Contract Law in Europe, *Pace International Law Review*, Vol. 22., 2010. 145. o.

⁷⁵ Barry Nicholas: The United Kingdom and the Vienna Sales Convention: Another Case of Splendid Isolation?, Saggi, Conferenze e Seminari 9., Roma, 1993., elérhető: <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/nicholas3.html>

⁷⁶ Disa Sim: The Scope and Application of Good Faith in the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 2002., elérhető <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/sim1.html>

⁷⁷ Benedict Sheehy: Good faith in the CISG: The interpretation problems of Article 7, *Pace International Law Review*, 2005, 45-46. o.

⁷⁸ Benedict Sheehy: i. m. 46. o.

zajló ügyben⁷⁹ a francia eladó ruhadarabokat értékesített az amerikai vevőnek, azzal a feltétellel, hogy az árut kizárólag Afrikában és Dél-Amerikában értékesítheti. A vevő figyelmen kívül hagyta a tilalmat, és Spanyolországban is értékesített, így a magatartása sértette az eladó üzleti érdekeltségeit Európában. Ennek következtében az eladó megtagadta a kereskedelmi kapcsolat fenntartását és az áru további szállítását, így a vevő pert indított ellene. Az ügyben eljáró francia bíróság alapvető szerződésszegésnek minősítette a vevő tevékenységét, és megállapította, hogy az eladó jogszerűen gyakorolta a szerződéstől való elállás jogát. A bíróság továbbá arra a következtetésre jutott, hogy a vevő a per megindításával megsértette a jóhiszeműség követelményét, mely magatartást a peres úttal való visszaélésnek minősített, és kötelezte emiatt 10. 000 frank eladó részére történő megfizetésére. A jóhiszeműség elvének alkalmazása ebben az esetben jóval több, mint egy értelmezési eszköz, különösen annak a ténynek a fényében, hogy a bíróság nem csak a vevő kötelezettségeinek a szerződés időtartama alatt történő teljesítését vette figyelembe, hanem annak eljárásjogi helyzetét is. A bíróság így nem csupán anyagi jogi, hanem eljárásjogi értelemben is értékelte a jóhiszeműség elvét, annak ellenére, hogy az Egyezmény kizárólag anyagi jogi szabályokat rögzít.

Hasonló jogértelmezés figyelhető meg egy német jogvitában is,⁸⁰ melyben mindkét szerződő fél gépjármű kereskedőként vett részt. Az olasz eladó használt gépkocsit értékesített a német vevőnek. A dokumentumok alapján a gépjárművet 1992-ben helyezték először forgalomba, és a kilométer-óra állása alacsony mértéket mutatott. A felek az adásvételi szerződésben valamennyi, a hibás teljesítésből fakadó szavatossági jog érvényesíthetőségét kizárták. Később a vevő tovább értékesítette a gépjárművet egy fogyasztónak. Az új tulajdonos felfedezte, hogy a személygépkocsit valójában 1990-ben helyezték forgalomba, és a kilométer-óra valódi állása jóval magasabb. Az eladó kártérítést fizetett a vevőnek, és ugyanezt a mértékű kártérítést követelte a gépkocsit a számára értékesítő kereskedőtől. A bíróság ítéletében rögzítette, hogy bár *„a vevő felismerhette volna az áru hibáit, a figyelmetlen, hanyag vevő akkor is nagyobb védelmet élvez, mint a család módon eljáró eladó.”* Emiatt, bár a felek az Egyezmény szabályai szerint érvényesen zárták ki a szavatossági jogok érvényesíthetőségét,⁸¹ ebben az esetben a kizárás érvénytelennek minősül. Az eladó ugyanis nem részesülhet a szavatossági jogok kizárásából fakadó védelemben, tekintettel arra, hogy megsértette a jóhiszeműség követelményét. A bíróság erre a következtetésére a nemzeti jog figyelembevételére alapján jutott.

A Hamburgi Fellebbviteli Bíróságon folyamatban volt ügyben⁸² a felek adásvételi szerződést kötöttek egymással, melyet az angol vevő vas-molibdén beszerzése érdekében kötött meg a német eladóval. Az áru a vevő számára nem került

⁷⁹ Franciaország (Grenoble) Fellebbviteli Bíróság: 93/3275 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/france-february-22-1995-cour-dappel-court-appeals-sarl-bri-production-bonaventure-v>

⁸⁰ Kölni Fellebbviteli Bíróság: 22 U 4/96 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/germany-oberlandesgericht-hamburg-oberlandesgericht-olg-provincial-court-appeal-german-59>

⁸¹ Egyezmény 6. cikk

⁸² Hamburgi Fellebbviteli Bíróság: 1 U 167/95 számú ügy, elérhető: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/case/germany-february-28-1997-oberlandesgericht-court-appeal-german-case-citations-do-not>

szállításra, mivel az eladó maga sem kapta meg azt a saját kínai ellátójától. Az utólagos teljesítésre tűzött póthatáridő eredménytelen elteltét követően, a vevő az áru beszerzése érdekében fedezeti szerződést kötött egy harmadik személlyel a szerződéstől való elállás közlése nélkül, és kártérítésként követelte a szerződésben és a fedezeti szerződésben kikötött ellenértékek közötti különbséget. A bíróság megállapította, hogy a vevő kártérítés iránti igénye jogos, valamint azt is, hogy az eladó magatartása alapvető szerződésszegésnek minősül, tekintettel arra, hogy a vevőnek az áru beszerzéséhez fűződő érdeke különösen fontos, mely már a szerződés megkötésének időpontjában megállapítható volt. A vevő a fedezeti szerződést a szállítás megtagadásától számított két héten belül megkötötte, mely időintervallumot a bíróság észszerűnek minősített. Az ügyben a bíróság az elállási jognyilatkozat közlését szükségtelennek tartotta, annak ellenére, hogy az Egyezmény 26. cikke értelmében az elállás csak kifejezett nyilatkozat megtételével válik hatályossá. Indokolása szerint a nyilatkozathoz való ragaszkodás – ilyen körülmények között - ellentétes lenne a jóhiszeműség követelményével.

7. Következtetések

A 7. cikk kiemelt jelentőséggel bír az Egyezmény szabályrendszerében, figyelemmel arra, hogy olyan követelményeket fogalmaz meg a bíróságok számára, melyeket az Egyezmény valamennyi szabályának az alkalmazása során érvényesíteni szükséges, iránymutatóként funkcionálva így az Egyezmény koordináta rendszerében.

A jóhiszeműség elvével kapcsolatban az Egyezmény hiányosságának tekinthető, hogy még csak meg sem kísérelte annak szabályozását, túl tág értelmezési keretet engedve így a különböző jogrendszerek bíróságainak. Ez különösen annak fényében tekinthető súlyos mulasztásnak, hogy az Egyezmény kodifikálása során feszültséget okozott az egyes országok között a jóhiszeműség elvének Egyezménybe építése. Az Egyezmény hiányosságát a bírói gyakorlat eddig nem pótolta, ugyanis jelenleg is megválaszolatlan kérdések, hogy mikor alkalmazandó a jóhiszeműség követelménye, milyen mértékű diszkrecionális jogkört engedélyez a bíróságok számára, új jogokat és kötelezettségeket teremt-e a szerződő felek részére, és vannak-e további felelősségi alakzatok vagy szerződésszegési esetkörök az elvhez kötve. Tovább mélyíti a kialakult értelmezési anomáliát, hogy a bíróságok nem indokolják kellő részletességgel az elv alkalmazását. Ennek hiányában fennállhat annak a veszélye, hogy egységes joggyakorlat az elv alkalmazásával kapcsolatban nem alakul ki, mivel az ítéletek meggyőző értékkel nem bírnak. Így azonban a jóhiszeműségnek a nemzetközi kereskedelemben történő – sok esetben túl széleskörű - alkalmazása kontraproduktív, mivel jogbizonytalanságot okoz, amely az Egyezmény deklarált céljai ellen hat. A kialakult értelmezési bizonytalanság csökkentésére szolgálhatna, ha a Tanácsadó Testület, az eddigi, meglehetősen ellentmondó ítélkezési joggyakorlatot is figyelembe véve, véleményt dolgozna ki a jóhiszeműség követelményével kapcsolatban, iránymutatást teremtve így a bíróságok számára.

Az Egyezmény nemzetközi jellegének megőrzésével kapcsolatban megállapítható, hogy a bírói gyakorlat is hangsúlyozza annak fontosságát, hogy az Egyezményt

autonóm módon, a nemzeti jog figyelmen kívül hagyásával kell értelmezni, kidolgozva így az Egyezményben kodifikált jogelvek és jogintézmények önálló Egyezmény-tartalmát. Ebből és az egységes alkalmazás követelményéből következik, hogy a különböző részes államok bíróságai és a választottbíróságok által meghozott, megfelelő érvekkel alátámasztott és következetes döntések szerepe kritikus az Egyezmény egységes alkalmazása szempontjából. A meggyőző értékkel rendelkező ítéletek ugyanis jelentősen elősegíthetik és támogathatják az Egyezmény nemzetközi karakterének a fejlődését. E körben a bíróságok számára hasznos forrást jelentenek egyrészt a különböző esetjogi adatbázisok, másrészt az esetjogi katalógusok, amelyeken keresztül számos döntés elérhető. Ugyanakkor a hazafelé törekvés tendenciája a nemzetközi jelleg és egységes alkalmazás ellen ható folyamat, melynek felszámolása megkívánja azt, hogy a bíróságok elköteleződjenek a 7. cikk által támasztott követelmények érvényesítése iránt, különös figyelemmel arra, hogy az Egyezmény autentikus, egységes értelmezésének letéteményesei – "legfelső" bírói fórum hiányában – kizárólag az állami és választottbíróságok. Álláspontom szerint hasznos volna az is, ha a Tanácsadó Testületen belül joggyakorlat-elemző csoportok kerülnének felállításra, azzal a céllal, hogy a Bécsi Vételi Egyezmény gyakorlatában értelmezési nehézségeket jelentő normák, illetőleg jogintézmények azonosítását követően kidolgozzák annak a nemzeti jogoktól és különböző jogrendszerektől független Egyezmény tartalmát, melyek, vélemények formájában bármely bíróság számára könnyen elérhetővé válnának.

Irodalomjegyzék

- André Janssen - Matthias Spilker: The Application of the CISG in the World of International Commercial Arbitration, *Rabels Zeitschrift fuer auslaendisches und internationales Privatrecht*, 77(1), 2013. <https://doi.org/10.1628/003372513X661094>
- Barry Nicholas: The United Kingdom and the Vienna Sales Convention: Another Case of Splendid Isolation?, Saggi, Conferenze e Seminari 9., Roma, 1993., elérhető: <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/nicholas3.html>
- Benedict Sheehy: Good faith in the CISG: The interpretation problems of Article 7, *Pace International Law Review*, 2005
- Commentary on the draft Convention on the International Sale of Goods, prepared by the Secretariat (Document A/CONF.97/5). elérhető: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/uncitral-e.pdf>
- Disa Sim: The Scope and Application of Good Faith in the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 2002., elérhető <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/sim1.html>
- Explanatory Note by the UNCITRAL Secretariat on the United Nation Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Part One, C., Point, elérhető: <chrome->

- extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09951_e_ebook.pdf
- Jeffrey Waincymer: The CISG and International Commercial Arbitration: Promoting a Complementary Relationship between Substance and Procedure in: Camilla B. Andersen and Ulrich G Schroeter (eds): *Sharing International Commercial law across National Boundaries: Festschrift for Albert Kritzer* (Wildly, Simmonds & Hill, London, 2008)
  - Franco Ferrari: CISG Case Law: A New Challenge for Interpreters?, 17 *Journal of Law and Commerce*, 1999
  - Franco Ferrari: General Report, in: The CISG and Its Impact on National Legal Systems (ed. Franco Ferrari), Sellier European Law Publishers, Munich, 2008 <https://doi.org/10.1515/9783866537293>
  - Franco Ferrari: Tribunale Di Vigevano: Specific Aspects of the CISG Uniformly Dealt With, *Journal of Law and Commerce*, vol. 20, no. 2, 2001
  - Harry M. Flechtner: The Several Texts of the CISG in a Decentralized System – Observations on Translations, Reservations and Other Challenges to the Uniformity Principle in Article 7 (1), in: *Journal of Law and Commerce*, vol. 17., no. 2., 1998
  - Ingeborg Schwenzer: Interpretation and Gap-Filling under the CISG, in: *Current Issues in the CISG and Arbitration: international commerce and arbitration*, vol 15., (eds. Ingeborg Schwenzer, Yeşim M. Atamer, and Petra Butler), The Hague: Eleven International Publishing, 2014.
  - John Felemegas: The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods: Article 7 and Uniform Interpretation, in: *Review of Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Kluwer Law International, 2000-2001
  - John O. Honnold: The Sales Convention in Action – Uniform International Words: Uniform Application?, in: *Journal of Law and Commerce*, 1988
  - Jorge Galvan: *The CISG and its provisions on damages*, Master Thesis, University of Land Faculty of Law, 1998.
  - Loukas Mistelis: CISG and Arbitration, in: Olaf Meyer – André Janssen (eds.): *CISG Methodology*, Sellier de Gruyter (2009), 375. o.
  - Mádl Ferenc – Vékás Lajos: *A nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012.
  - Michael J. Bonnel: Article 7., in: *Commentary on the International Sales Law* (eds.: Bianca M. C.; Michael J. Bonnel), Milan, 1987
  - Molnár István János: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II. – A nemzetközi gazdasági kapcsolatok magánjoga*, Budapest, Patrocinium Kft., 2016
  - Nathalie Hofmann: Interpretation Rules and Good Faith has Obstacles to the UK's Ratification of the CISG and to the Harmonization of Contract Law in Europe, *Pace International Law Review*, Vol. 22., 2010, <https://doi.org/10.58948/2331-3536.1027>
  - Peter Huber – Alastair Mullis: The CISG: A New Textbook for Students and Practitioners, Sellier European Law Publishers, Munich, 2007, [HTTPS://DOI.ORG/10.1515/9783866537286](https://doi.org/10.1515/9783866537286)

-
- Petra Butler: CISG and International Arbitration – A Fruitful Marriage?, *Victoria University of Wellington Legal Research Paper*, No. 6/2017.
  - Philip Hackney: Is the United Nations Convention on the International Sale of Goods Achieving Uniformity?, *Louisiana Law Review* 61, 2001
  - Rigó Erika: A CISG értelmezésének nehézsége a nemzetközi joggyakorlat tükrében, in: *A nemzetközi adásvételi szerződések joggyakorlatának aktuális kérdései* (szerk.: Glavanits Judit), Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi Köz- és Magánjogi Tanszékének kiadása, Győr, 2017
  - Robert A. Hillman: Applying the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods: The Elusive Goal of Uniformity, in: *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 21 (Cornell Int'l Law Journal ed., 1995
  - Sándor Tamás - Vékás Lajos: *Nemzetközi Adásvétel: A Bécsi Egyezmény kommentárja*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2005
  - Szabó Sarolta: *A Bécsi Vételi Egyezmény, mint nemzetközi lingua franca: Az egységes értelmezés és alkalmazás újabb irányai és eredményei*, Pázmány Press, Budapest, 2014
  - United Nations Conference for the International Sale of Goods, Vienna 10 March – 11 April 1980., Official Records, Documents of the Conference and Summary Records of the Plenary Meetings and of the Meetings of the Main Committees, 1981
  - Vörös Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II.*, Krim Bt., Budapest, 2004
  - Zuoli Jiang: In Favor of Appropriate Dynamic Interpretation for the CISG Legal Uniformity, in: *Modernizing International Trade Law to Support Innovation and Sustainable Development: Proceedings of the Congress of the United Nations Commission on International Trade Law*, Vienna, 4–6 July 2017, Volume 4: Papers presented at the Congress, Vienna: United Nations, 2017
-
-

Társasházak – indokolt a jogi személyiség?

Jávorszki Olga*

A tanulmány a társasházak jogképességének terjedelmét vizsgálja, a relatív jogképesség problematikájára fókuszálva. A Jsznytv. innovatív koncepciója alapján, felveti azt a kérdést, mennyiben lehet célszerű az intézmény jogi személyiséggel való felruházása. Mindezt egyrészt a hatályos jogszabályok nyelvtani és teleológiai értelmezése útján, másrészt a bírói gyakorlat előhívásával. További feltevés: mi az egységes jogi személy nyilvántartás valódi célja? Az írás a témát illetően csupán érintőleges, a terület egy átfogóbb és mélyebb doktori kutatás tárgya a továbbiakban.

Kulcsszavak: társasházak, relatív jogképesség, jogi személy, abszolút jogképesség, jogképesség terjedelme.

Condominiums – is legal personality justified?

This study examines the scope of the legal capacity of condominiums, focusing on the problems of relative legal capacity. Based on the innovative concept of the Jsznytv., it raises the question to what extent it might be appropriate to endow the institution with legal personality. This is done, on the one hand, by means of a grammatical and teleological interpretation of the legislation in force, and on the other hand, by drawing on judicial practice. A further question arised: what is the real purpose of a single register of legal persons? This paper is only tangential on these matters. The topic is subject of a more comprehensive and in-depth doctoral research.

Keywords: condominium, relative legal capacity, legal entity, absolute legal capacity, scope of legal capacity.

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.120>

1. Bevezetés

A társasházi törvény húsz éves évfordulójának elérésevel 2023-ban, több területet is érintve, változtatásokat kívánt bevezetni a jogalkotó. Az egyik legnagyobb mérföldkő az egységes jogi személy nyilvántartás¹, – amely a cégek, a civil szervezetek és más jogi személyek eddig különálló nyilvántartásait hivatott felváltani - 2023. július 1-jén tervezett hatálybalépése, egyidejűleg a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.) végelszámolásra és kényszertörlésre vonatkozó szabályainak hatályon kívül helyezése lehet. Az egységes nyilvántartási rendszert túlmenően az automatikus döntéshozatal megvalósítása is fő célkitűzése a törvénynek, azonban

---

* Bírósági fogalmazó, Debreceni Járásbíróság

¹ A jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló 2021. évi XCII. törvény (a továbbiakban: Jsznytv.)

mindezek kivitelezésére több idő bizonyult szükségesnek, így a hatálybalépést 2026. január 1-re halasztották el.² Az új törvény alapján a társasházak jogi személynek minősülnek.³

A módosítás bejelentése a lakosság egy részében nagy felháborodást idézett elő. A Facebook közösségi hálón megjelent egy olyan futótűzként terjedő bejegyzés, amely szerint a társasházi reform a magántulajdon elkobzására irányul. Ennek következtében, a törvény hatálybalépésétől a társasházi öröklások is a közös tulajdon tárgyai lesznek, felszámolva azok magántulajdoni jellegét. A korábbi tulajdonosok csak használati joggal rendelkeznek majd az ingatlanok felett. A keringő dezinformációkat több napilap / szakcikk is megkísérelte kiküszöbölni, az új koncepció mögötti valós jogalkotói szándékot kideríteni.⁴ A Társasházi Háztartás szaklap egy 2023. április 12. napján megjelent cikkében Kiss Balázs Károly, a szaklap jogi szakértője, a társasházak és azok jogi személyiségével összefüggő kérdésekre adott egyik válaszában azt nyilatkozta, hogy az öröklások jelenleg sem képezik a társasházak saját vagyonát, s ez várhatóan így is marad.⁵ Álláspontom szerint, mindez felvet két fontos kérdést.

Egyrészt, rendelkezik-e a jogalkotó a Jsznytv. útján olyan jogkörrel, hogy a társasházakat ténylegesen felruhazza jogi személyiséggel, vagy csupán a nyilvántartás transzparenszé tétele érdekében, esetleg egyéb okból sorolhatja azokat a cégekkel és más civil, valamint egyéb szervezetekkel együtt a jogi személy fogalmi meghatározása alá. Az anyagi jogszabályok azok, amelyek lehetőséget teremtenek ily jellegű módosítás alkalmazására. Meghatározzák az adott jogintézményre vonatkozó jogokat és kötelezettségeket, illetőleg megtöltik tartalommal az életviszonyokat. A Jsznytv. a társasházak esetében nem minősül annak. Egy jogszabály rendeltetésének meghatározásához támpontot adhat a preambulum, így indokolt lehet annak vizsgálata. Az egységes jogi személy nyilvántartás vonatkozásában erre még a későbbiekben visszatérek.

Másrészt, egy bizonytalan és ambivalens jogszabályi megfogalmazás, már implementálása kezdetén mennyiben vezethet eltérő ítélkezési gyakorlat kialakulásához még akkor is, ha a bírák a jogi normákat azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik.⁶ Ez alatt azt értem, amikor egy

² <https://blogs.dlapiper.com/advocatus/2023/06/halasztasra-kerult-az-egyseges-jogi-szemely-nyilvantartas-hatalybalepese/> (2024.02.26.)

³ Jsznytv. 2. § (1) bekezdés, 3. § 2. pont

⁴ Lásd bővebben: <https://www.vg.hu/ingatlan/2023/04/szajrol-szajra-terjed-kozos-tulajdon-lesz-a-tarsashazi-lakas-a-szakerto-most-tisztazta-a-helyzetet>, <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/04/megnyugodhatnak-a-tarsashazakban-elok-nem-valtoznak-a-tulajdonviszonyok>, <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20230414/egyelore-nem-valnak-jogi-szemelye-a-tarsashazak-609294>.

⁵ <https://www.tht.hu/hirek/kerdesek-es-valaszok-a-tarsashazak-jogi-szemelye-valasaval-kapcsolatban/1805> (2024.02.26.)

⁵ <https://www.tht.hu/hirek/kerdesek-es-valaszok-a-tarsashazak-jogi-szemelye-valasaval-kapcsolatban/1805> (2024.02.26.)

⁶ Alaptörvény 28. cikk: A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és

az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat

jogszabály ugyan nem rögzít egy jogi tételt szó szerint, azonban annak nyelvtani és / vagy teleológiai értelmezése mégis konkurál az anyagi jogszabályokkal, teret engedve egy kiterjesztő jogalkalmazói szövegértelmezésnek. Még konkrétabban: miért van szükség arra, hogy a Jszytv. valamennyi jogi entitást jogi személyként deklaráljon? A jogszabály enélkül nem tudná elérni célját? Amennyiben a cél egy egységes nyilvántartás megteremtése, szükségtelen lehet a jogi személyiség belevonása ott, ahol nem minden szervezet minősül annak.

A tanulmány a feltörekvő jogalkotói szándéokra és új koncepciójára épül, ténylegesen arra keresve a választ, hogy a Jszytv. befolyásolhatja-e a társasház (jelenleg nem létező) jogi személyiségét és ezzel annak jogképességét. Ehhez szükségesnek tartom a jogi személyiség elemzését, valamint a jogképesség szerepének rögzítését. A jogképesség relatív fajtája hatással van a bírói gyakorlatra is: az nem mindig nyilvánul meg, megléte vagy hiánya esetről esetre dől el, ennek okán jogalkalmazási nehézségeket okozhat. Emellett a társasházakat jelenleg az ingatlan-nyilvántartás tartja nyilván.⁷ A jogalkotó vajon ki szeretné azokat emelni az ingatlanok közül, nyilvántartásukat a bíróságokra bízva?

Fontos megjegyezni, hogy az írás e témakört csak érintőlegesen vizsgálja és mutatja be. Célja inkább a téma iránti érdeklődés felkeltése, valamint a jogalkotói cselekvés súlyának fókuszba helyezése, mintsem a kérdések teljeskörű és részletes megválaszolása. Ugyanakkor, megítélésem szerint, a jogintézmény egy mélyrehatóbb kutatás tárgya lehet. A társasház évtizedek óta működik jelenlegi formájában⁸, szabályozása eddig talán nem adott okot átfogó reformok megfontolására, azonban ez nem jelenti azt, hogy a gyakorlatban egy jól funkcionáló jogi entitás.

Véleményem szerint, érdemes lehet megvizsgálni, indokolt-e a jogintézmény jogi személyiséggel való felruházása, jogképességének kiterjesztése, ezzel egy stabilabb lábakon álló és kiszámíthatóbb szervezeti forma kialakítása. Habár a téma nem innovatív ilyen szempontból, mégis, úgy vélem, megoldást kell találni az egységes jogi személy nyilvántartás mögötti bizonytalanságok kiküszöbölésére, és ezzel „tisztázni” a társasházak helyzetét.

2. Mi a társasház?

A társasház alapvetően nem tekinthető egy új keletű intézménynek, már a római jogban is megjelent *communio pro partibus divisis*, avagy emeletjog formájában.⁹ Első társasházi törvényünk – amely a jogintézmény jelenlegi formáját először szabályozta – az 1924. évi XII. törvénycikk volt. Ezzel létrehoztak egy olyan speciális jogi konstrukciót, amelyben a magántulajdon önálló és közös jellege keveredett

---

indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.

⁷ Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: Inytv.) 2. § (1) bekezdés, 12. § b) pont

⁸ Lásd a következő fejezetben.

⁹ Kiss Gábor: *A társasházi törvény magyarázata*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017, 9. o.

egymással, az építmény egyes részein a lakók kizárólagos, míg más részein a többi lakóval együttes tulajdonjogot szereztek. A szabályozás másik alapját a társasház tulajdon telekkönyvezéséről szóló 30.000/1925. IM rendelet képezte, amely a mai ingatlan-nyilvántartás előzményének tekinthető.¹⁰

Egyetértve Macher Gáborral és a cikkében hivatkozott Sándor Istvánnal, a társasházak működéséből fakadó alapvető rendellenességek már a kezdetek kezdetén jelentkeztek azzal, hogy ezt a komplex, egyedülálló jogi konstrukciót bevezették a jogrendszerbe. A törvénycikk már első formájában rögzítette a társasházakra ma is jellemző, szinte valamennyi sajátosságot, úgy, mint a közös képviselő jogállását, valamint a megválasztásának és a képviseletének módját, illetőleg a közgyűlés intézményét, azonban a társasházak jogképességét nem érintette. A jogképességről elsőként az 1997. évi CLVII. törvény rendelkezett, amikor a társasházak szervezeti jellegének megerősítésére törekedett.¹¹

A társasházakra vonatkozó legfontosabb anyagi jogi rendelkezéseket a társasházakról szóló 2003. évi CXIII. törvény (a továbbiakban: Tht.) tartalmazza, amely rögzíti azt is, hogy háttérjogszabályként a Ptk. Alkalmazandó.¹² A társasház tulajdon fogalmát a Ptk. határozza meg, a Tht. csupán utal arra, hogy mi minősül társasház tulajdonnak.¹³ Anélkül, hogy a Ptk. vonatkozó szakaszát szó szerint ismertetném, elengedhetetlennek tartom meghatározni a társasház fogalmi ismérveit: 1. ingatlan 2. alapító okirat 3. műszaki megosztottság 4. önálló lakás, nem lakás céljára szolgáló helyiség - amelyekből az ingatlanok *legalább* kettőt kell tartalmaznia, bármilyen összetételben 5. külön tulajdon – amely a 4. pontban variálható ingatlan típusokra vonatkozik 6. közös tulajdon – ide tartozik minden egyéb, külön tulajdonként nem definiált épületrész, épületberendezés, helyiség és lakás.¹⁴

Ebből következően, szükséges egy alapító okirat (nem alapszabály vagy létesítő okirat), amelyben az alapítók (vagy egyszemélyi alapító¹⁵) megjelölnek legalább két, műszakilag megosztott¹⁶, külön tulajdonként bejegyezhető ingatlant. Ez lehet lakás vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség¹⁷. Minden egyéb, a külön tulajdon körébe nem sorolt ingatlanrész, például lépcsőház, biciklitároló, előtér vagy éppen a sok esetben problematikus, közös légtérben elhelyezkedő teremgarázs összessége, az alapítók osztatlan közös tulajdonába kerül, amelyből minden alapító tagot főszabály

¹⁰ Macher Gábor: *A társasház-tulajdonról szóló 1924. évi XII. törvénycikk*, Jogtörténeti szemle, 02 (2016), 58. o.

¹¹ Kiss: *i.m.* 10-11. o.

¹² Tht. 4/A. §

¹³ Tht. 56. § 1. Társasház: a lakóépület és nem lakás céljára szolgáló épület

¹⁴ Ptk. 5:85. § (1) bekezdés

¹⁵ Tht. 5. § (2) bekezdés

¹⁶ A műszaki megosztottság jelenti egyrészt, hogy van egy olyan épületszerkezet, ami a két ingatlant egymástól elválasztja – így például a teremgarázs, ahol többnyire csak egy festett csík választja el egyiket a másiktól, nem lehet önálló ingatlan, így külön tulajdon tárgya sem; az ingatlanok a társasház közös tulajdonú részeiből, valamint a közterület felől önállóan megközelíthetők; alkalmasak a rendeltetésüknek megfelelő célra és habár a kommentár nem tartalmazza, véleményem szerint ide tartozik az is, hogy külön mérőórákkal rendelkeznek. Lásd bővebben: Horváth Gyula: *Nagykommentár a társasházakról szóló 2003. évi CXIII. törvényhez*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2018.

¹⁷ Tht. 5. § (1) bekezdés

szerint, a külön tulajdoni hányadának megfelelő tulajdoni illetőség illet meg. A külön tulajdonként definiált ingatlan, és a hozzá tartozó közös tulajdoni rész együttesen minősül önálló ingatlannak¹⁸, azok kizárólag együtt ruházhatóak át más személyre.¹⁹

Amennyiben valaki még nem vett el a fogalmi meghatározások rengetegében, – tovább cizellálva a helyzetet – meg kell említeni az Inyvt.-t is. Az Inyvt. meghatározza, hogy mi tekintendő önálló ingatlannak.²⁰ A törvény végrehajtási rendelete rögzíti az épület fogalmát²¹, kimondja, hogy társasház csak lakó- vagy nem lakás céljára szolgáló épület lehet.²²

Végezetül, - bár logikailag ildomosabb lett volna ezzel kezdeni - indokolt tisztázni az ingatlan fogalmát is, amikor társasházat szeretnénk alapítani. Társasház csak ingatlanon létesíthető, ezért külsőleg egy laikus számára ingatlannak látszó, de a dologi jog szabályai szerint ingónak minősülő, például pavilonok meghatározott csoportján nem. Ingatlannak minősül az olyan építmény, amely alkotórészi kapcsolatban áll az alatta lévő földrészlettel.²³

Mi sem érzékelteti szemléletesebben a társasházak szabályozásának fragmentált voltát, mint a már felsorolt jogszabályok és azok részletszabályainak összessége, hiszen csupán ahhoz, hogy a társasház fogalmát ténylegesen meg tudjuk határozni, valamennyi együttes összevetése szükséges. A gyakorlatban ugyan nem jellemző, de a fentiekből következik, hogy akár ikerházra is alapítható társasház, vagy egy földrészleten fennálló, emeletes családi házak meghatározott csoportjára, amennyiben a fentebb taglalt valamennyi követelménynek eleget tesznek.

A Tht. szerint nem, de a Ptk. alapján egyértelműen megállapítható, hogy a társasház a közös tulajdon egyik speciális alakzata.²⁴ Mindez következik abból is, hogy közös tulajdon megszüntetése során a Ptk. egy sorrendet állít fel a gyakorló bírák számára, ahol a társasház alapítás a harmadik helyet foglalja el²⁵ – ebben az esetben az alapító okiratot a bíró készíti el (a keresetlevélhez csatolt tervezet alapján), amelyet az ítélet rendelkező része rögzít.²⁶

Összefoglalva, a társasház egy olyan társulás, amelyben rendszerint több személy vesz részt, kizárólagos és közös tulajdoni elemekkel. A legfontosabb

---

¹⁸ Ptk. 5:85. § (3) bekezdés

¹⁹ Horváth: *i.m.* A külön tulajdon és a közös tulajdoni hányad jogi egysége

²⁰ Inyvt. 11-13. §: földrészlet és egyéb önálló ingatlan, mivel önállóan csak az itt felsorolt ingatlanok jegyezhetőek be az ingatlan-nyilvántartásba, ami pedig nem minősül egyéb önálló ingatlannak, csak a földrészlettel együtt tüntethető fel az Inyvt.-ben. Társasházi külön tulajdon tárgyát csak önálló ingatlan képezheti, így amely ingatlanrész nem tesz eleget ez utóbbi fogalmi elemeinek, az csak közös tulajdon tárgya lehet. A közös tulajdonba tartozó ingatlanrészeket a földrészlettel együtt kell nyilvántartani a társasházi törzslapon, míg a külön tulajdon tárgyát képező területeket a társasházi külön lapon kell feltüntetni a közös tulajdonból hozzájuk tartozó tulajdoni illetőséggel együtt.

²¹ Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 51. § (4) bekezdés

²² Tht. 56. § 1.

²³ Horváth: *i.m.* 1. A társasháztulajdon fogalma

²⁴ Ptk. 5:85. § (5) bekezdés: A társasháztulajdonra a közös tulajdon szabályait kell megfelelően alkalmazni

²⁵ Ptk. 5:84. § (5) bekezdés

²⁶ Tht. 8. § (1) és (3) bekezdés

szabályokat az alapító okirat és a szervezeti-működési szabályzat²⁷ határozza meg. Mindemellett a közös rész fenntartásáért és kezeléséért a tulajdonosok közös költséget fizetnek²⁸, egymással együttműködnek (például közgyűlésen vesznek részt)²⁹, a döntéseket együtt hozzák meg. Kénytelenek így tenni, a közös tulajdon e formája ilyen keretek között igazolható és működtethető. Máskülönben, egy lehetséges alternatíva a kertes ház, amellyel mindez elkerülhető.

A fogalmi ismérvek boncolgatása, meglátásom szerint, több okból is szükségszerű. Egyrésztől, így realizálható a társasházi jogi konstrukció speciális jellege és jellemzői. Másrésztől, a jogintézmény összevethető a következő fejezetben felvázolt, jogi személyiségre vonatkozó legfontosabb sajátosságokkal. Mindez támpontot adhat azzal kapcsolatban, hogy szükséges-e a(z) (anyagi) jogi személyiség, amellyel adott esetben már a lakásszövetkezetekkel³⁰ eshetne – egyes elemeiben – egy tekintet alá. Véleményem szerint, a jogintézmény ez utóbbival való részletes összehasonlítása is indokolt a végső következtetések levonásához, azonban a tanulmány terjedelmi korlátai ezt nem engedik meg.

3. A jogi személyről általában

A Ptk. Harmadik könyvében definiálja azon általános jogokat és kötelezettségeket, amelyeket valamennyi jogi személyre alkalmazni kell a *lex specialis derogat legi generali* római jogi alapelv figyelembevételével.³¹ A törvény a kötelmi jogra jellemző, szerződéses szabadság elvéből kiindulva alapvetően diszpozitív jellegű rendelkezéseket fogalmaz meg a jogi személyre vonatkozóan, teret engedve az alapítóknak akaratauk érvényesítésére. Azonban bizonyos, garanciális jellegű, kógens követelményeket is megállapít annak érdekében, hogy a jogintézmény annak funkciójával és rendeltetésével összhangban, visszaélésektől mentesen tudjon működni.³²

A kogencia a jogi személy olyan ismérvei tekintetében jellemző, amelyek feltétlen érvényesülést igénylő követelmények. Ilyen ismérvek hiányában semmisség sem állapítható meg, nélkülük jogi személy nem alapítható. A feltételek egyike a típuskényszer, jogi személy csak törvényben meghatározott formában, törvény által nem tiltott tevékenység folytatására, és cél elérése érdekében alapítható és működtethető.³³ Nem célom a tanulmányt törvényi szöveg idézése útján tartalommal megtölteni, azonban az előbbi mondat olyan kardinális

---

Az SZMSZ tartalmazza például a közös költség megfizetésére vonatkozó szabályokat, illetve milyen szervei vannak a társasháznak, annak hatásköreit, jogait, kötelezettségeit. Lásd: Tht. 13. §

²⁸ Tht. 24. § (1) bekezdés

²⁹ A közgyűlésen a tulajdonosok például meghatározhatják a közös tulajdonba tartozó ingatlanrészek birtoklására, használatára és hasznosítására vonatkozó szabályokat, ezzel elkerülve, hogy valamely tulajdonos olyan tevékenységét végezzen, amellyel a többi tulajdonos érdekét veszélyeztetné vagy nyugalmát zavarná. Lásd: Tht. 23. §

³⁰ A lakásszövetkezetekről szóló 2004. évi CXV. törvény (a továbbiakban: Lkt.) 2. § (1) és (3) bekezdés

³¹ Ptk. 3:3. § A jogi személyek általános szabályainak alkalmazása

³² Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban, *Magyar Jog*, A Magyar Jogász Egylet Folyóirata, 7-8. (2018), 386-388. o.

³³ Ptk. 3:1. § (4) bekezdés

jelentőségű, hogy minden szavának teljesülnie kell, ha jogi személyről beszélünk. További követelmény az önálló név, a tagoktól / alapítóktól elkülönült vagyon, székhely és szervezet³⁴, valamint a nyilvántartásba vétel.³⁵ A jogi személy harmadik sarkalatos jellemzője az abszolút jogképeség³⁶ és az elkülönült helytállási kötelezettség.³⁷

A fentiekből levezethető, hogy a jogalkotó egy olyan önálló entitást alkotott a jogi személy jogrendbe való bevezetésével, amelynek az egyes személyektől elszeparált apparátusa, saját vagyona, konkrét neve és célja, saját székhelye és felelőssége, valamint olyan képessége van, hogy a polgári jogi jogviszonyokban önállóan és teljeskörűen felléphet.

Amennyiben ezen ismertetőjegyeket levétítjük a társasházra, láthatjuk, hogy annak rendeltetése teljesen más. A felsorolt fogalmi elemek egyikével sem rendelkezik direkt módon. Alapvetően egy speciális, közös tulajdonnal összefüggő konstrukcióról, egy jogközösségről van szó. Egy ilyen jogközösségbe jogalanyok meghatározott csoportja jellemzően lakhatás, befektetés, üzlet vagy egyéb cél elérése végett kapcsolódik be anélkül, hogy a társasházi közösségben résztvevő más jogalanyokkal ezt a célt előre meghatározta volna.

Szigorú nyelvtani értelmezés alapján a társasháznak is van egy konkrét célkitűzése. Azonban annak természete alapvetően eltérő, s az alapítók nem társítanak hozzá olyan egyéb szervezeti elemeket, amelyeket törvény jogi személy esetén viszont megkövetel. Más szavakkal, a társasház sajátos mivolta a magántulajdon önálló és közös formájának jogi igazolására szolgál, ami alapján a külön tulajdonnal rendelkező jogalanyok meghatározott és törvényben biztosított jogcím alapján használhatják és rendelkezhetnek a közös tulajdon meghatározott részével amellet, hogy kizárólagos tulajdonuk is van. Következtetésül, egy társasházi közösségbe valamennyi, természetes, jogi és jogi személyiséggel nem rendelkező jogalany bekapcsolódhat (a tulajdonközösség alapvetően nem zárt), valamilyen egyéni cél megvalósítása végett külön tulajdonra tehet szert azzal, hogy az alapító okiratban külön tulajdonként meg nem határozott épület részek tekintetében a többi jogalannyal osztatlan közös tulajdont szerezhet.

A Ptk. a jogi személyek körében külön nevesíti a gazdasági társaságokat, az alapítványt, a szövetséget, az egyesülést és az egyesületet, valamint a törvény tartalmaz rendelkezéseket az állam, mint jogi személy polgári jogi jogviszonyokban való részvételére is. Megállapítja azt is, hogy a más jogszabályban meghatározott jogi személy típusokra is alkalmazandóak a törvény jogi személyre vonatkozó általános rendelkezései, – ilyen például a már említett lakásszövetkezet – beleértve az olyan jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanyokat is, amelyeknek jogszabály polgári jogi jogalanyiságot biztosít. A jogi személyre vonatkozó kógens

³⁴ Csehi Zoltán, Faludi Gábor, Gárdos István, Gárdos Péter, Graf Fülöp Gyöngyi, Kemenes István, Kisfaludi András, Lábady Tamás, Lenkovic Barnabás, Menyhárd Attila, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Szeibert Orsolya, Székely László, Tókey Balázs, Vékás Lajos: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* (szerk.: Vékás Lajos, Gárdos Péter), Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2021, Harmadik Könyv Első Rész, A jogi személy kritériumai

³⁵ Ptk. 3:4. § (4) bekezdés

³⁶ Ptk. 3:1. § (1)-(2) bekezdés

³⁷ Ptk. 3:2. § (1) bekezdés

rendelkezéseknek, fogalmi elemeknek azonban valamennyinek eleget kell tennie.³⁸ Ebből következően nem kizárt annak lehetősége, hogy más jogszabály egy újabb jogi személy típust hozzon létre. Felruházhathatja meghatározott ismertetőjegyekkel, vagy jogi személyiség nélkül polgári jogi jogalanyiságot deklarálhat. Azonban a Ptk. jogi személyre vonatkozó általános, eltérést nem engedő rendelkezéseinek minden esetben érvényesülniük kell. Fontos kihangsúlyozni, hogy polgári jogi jogalanyiság, ennek következtében a Ptk. jogi személlyel kapcsolatos általános normái a polgári jogi viszonyokra jellemzőek, más jogágakra nem hatnak ki.³⁹

A Tht.-t és a Ptk. jogi személyre vonatkozó rendelkezéseit összevetve, az a következtetés vonható le, hogy a jogi személlyel kapcsolatos követelményeknek a társasház jelenlegi formájában nem felel meg. Azt voltaképpen teljesen át kellene alakítani ahhoz, hogy a Ptk. vagy a Tht. jogi személynek tudja nyilvánítani. Ebben az esetben is szükséges lehet beilleszteni egy már létező jogi személy típusba. Egy másik megoldás lehet az, hogy a társasházzal a jogalkotó egy új jogi személy típust alkot. Ez azonban tovább bonyolíthatja a jogintézménnyel összefüggésben kialakult ítélkezési gyakorlatot. Habár a társasháznak vannak olyan paraméterei, amelyek jelentéstanilag megfelelhetnek a jogi személy valamely attribútumának, – mint a közös képviselő és a vezető tisztségviselő, a közgyűlés és a döntéshozó szerv, vagy a közös költség és a vagyoni hozzájárulás – a közös cél és rendeltetés, amellyel az előbbi direkt módon nem vagy más minőségben rendelkezik, meggátolhatja azt, hogy tartalmilag azok azonos megítélés alá essenek.

Akkor merre az előre? Álláspontom szerint, jogtechnikai szempontból nem okozhat nehézséget a társasházi intézmény jogi személlyé való alakítása. Az előző bekezdésben példaként rögzített alapítási elemek szerkezetileg a társasháznál is szerepelnek. A társasháznak van saját neve, székhelye, szervezete, az ingatlanügyi hatóság nyilvántartásba veszi, a közös költség a tagoktól elkülönült (és alapító) vagyon lehet. Tagjai a tulajdonosok, célja az épület fenntartása és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek kezelése. Úgy tűnik, a tartalmi elemek meghatározó része rendelkezésre áll. A társasháznak azonban nincs ügyvezető szerve, a közgyűlés csupán egy döntéshozó szerv. Az alapító vagyon nem követelmény a társasház nyilvántartásba vételéhez, és valamennyi társasháznak csak egy absztrakt alapítási célja van (ez mondjuk ugyanúgy igaz a lakásszövetkezetre⁴⁰). Nincs konkrét ellenőrző szerve, számvizsgáló bizottságot csak huszonöt albetétszám felett kötelező létesíteni.⁴¹ Ezzel a bekezdéssel látszólag ellentmondtam az előzőnek, azonban hadd fejtsen ki bővebben.

Miként említettem, a társasházi jogintézményt át kell alakítani ahhoz, hogy jogi személy legyen. Erre a következő lehetséges alternatívát tudom elképzelni:

1. A jogalkotó felruházza a közös képviselőt / intézőbizottságot (a továbbiakban: közös képviselő) ügyvezetői (vezető tisztségviselői) jogkörrel, aki a kontraktuális

³⁸ Sárközy Tamás: Típuszabadság - típuskényszer a szervezetek jogi megjelenítésénél, *Gazdaság és jog*, 7- 8. (2013), 9-14. o.

³⁹ Csehi, Faludi, Gárdos I., Gárdos P., Grafli Fülöp, Kemenes, Kisfaludi, Lábady, Lenkovics, Menyhárd, Orosz, Parlagi, Szeibert, Székely, Tókey, Vékás: *i.m.*, 1. A jogi személy jogképességének fogalma

⁴⁰ Lkt. 2. § (1) bekezdés

⁴¹ Tht. 27. § (2) bekezdés

felelősség szabályai szerint felel az általa okozott károkért a társasházzal szemben. Indokolt lehet ez esetben a közös képviseletre vonatkozó szabályok szigorítása, ki lehet közös képviselő. Hatékonyabb megoldás lehet, ha olyan személy / szerv végzi a közös képviseletet minden esetben, aki / amely tevékenységét üzletszerűen gyakorolja, rendelkezik a szükséges kompetenciákkal a társasházkezeléssel összefüggésben. Mindezzel elkerülhető lehet, hogy a társasházi épület teljesen elamortizálódjon, megőrizve értékállóságát és kedvező piaci helyzetét.

2. A társasházi közös költség a tagoktól elkülönült társasházi vagyon. Alapításkor a külön tulajdoni hányadhoz mérten meghatározott összeg befizetése szükséges, amely biztosítékul szolgálhat arra az esetre is, ha a jövőbeni esedékes havi közös költség összeg nem kerül megfizetésre. Indokolt lehet egy minimum tőke meghatározása az aktuális piaci viszonyoktól és a közös tulajdont érintő költségektől függően, minimum egy évre levetítve.
3. Alapítási célként célszerűnek tartok olyan követelményeket megfogalmazni, amelyek az egyéni és a közösségi (köz) érdeket is szolgálják. Egyrésztől legyen biztosított a tulajdonos(ok) zavargásoktól mentes működése (élete) a külön tulajdonban. Másrésztől a tulajdonosok kötelezettségeként legyen megfogalmazva az épület állagának oly módon történő fenntartása, hogy az megőrizze piaci értékét. Ez utóbbi pont annak kiküszöbölésére szolgálhat, hogy ne alakuljanak ki omladozó és „lelakott” épületek. Ez ugyanis csökkentheti az öröklakás értékét amellet, hogy esztétikai szempontból sem eredményez ideális állapotot.
4. Érdemes lehet a társasház és a tulajdonosok felelősségét is hozzáigazítani a jogi személy felelősségének attribútumaihoz, figyelembe véve a jogintézmény sajátosságait és a tulajdonosok érdekeit, nem okozva aránytalan terhet számukra. A közös költség megfizetésének elmulasztására a fizetési meghagyásos eljárást követően érdemes lehet egy különleges pertípus bevezetése, amelynek célja az igényérvényesítés megkönnyítése és gyorsabbá tétele. Ez csupán egy általános jellegű ajánlás, kidolgozását egy külön tanulmányban javaslom.
5. Egyebekben, a törvényességi felügyelet a Jszytv. hatálybalépése esetén a bíróságokhoz kerülhet át, amennyiben a társasház anyagi jogi értelemben is jogi személlyé válik.

Amennyiben a javaslat akár módosításokkal, eltérésekkel, de kivitelezhető, a következő lényeges kérdés az, hogy mindez szükséges-e a társasház szempontjából. A konklúzió levonásához érdemes lehet megvizsgálni a jogi személy és a társasház jogképességét, amelyet a következő fejezetben teszek meg.

4. A polgári jogi jogképesség

Petrik Ferenc a jogalanyiságot ekként definiálja: „a jogalanyiség nem egyéb, mint emberi cselekvéseknek jogi beszámítási pontja.”⁴² Elméletét Moór Gyula beszámítás

⁴² Petrik Ferenc: Jogalanyok és jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben, *Magyar Jog*, 10. (2001), 577- 587. o.

elméletéből származtatja, aki elválasztja egymástól a jogalanyiságot, s ezáltal a jogképességet a cselekvőképességtől. Álláspontja szerint ebből levezethető a jogi személy legfőbb ismérve is. Habár a jog felruházza ezen mesterséges entitásokat jogképességgel, az abból megnyilvánuló cselekvés végső soron mindig egy emberi magatartásban manifesztálódik, amit a jogi személynek tudunk be. A jogi személy nem egy élő, saját akarattal rendelkező egyén, ebből eredően a cselekvőképesség vele szemben nem értelmezhető.⁴³ Ez alapján létrejöhetett egy olyan jog által kreált intézmény, amely az emberhez hasonló jogképességgel van felruházva, s amely lehetővé teszi egy önálló felelősségi rendszer kialakulását, függetlenül az egyes individuumoktól.

A Ptk. a Harmadik könyv legelején deklarálja a jogi személy abszolút jogképességét, amely vagyoni és személyhez fűződő jogokból áll. Személyhez fűződő, nem személyiségi, mivel bizonyos jogosultságok jellegüknél fogva csak az embert illethetik meg.⁴⁴ Ilyen például az élethez, a testi épséghez és az egészséghez való jog. Ez az abszolút jogképesség nagyon hasonlít az ember jogképességéhez. Nincs a jogi személy alapítási céljához kötve, viszont törvény által mégis korlátozható, figyelembe véve a jogi személy típusát és célját. Ez a kissé ambivalens megfogalmazás arra irányul, hogy az abszolút jogképességből adódóan az ultra vires elv nem érvényesül. Ezáltal a jogi személy az alapító okiratban meghatározott célján túlmenően is részt vehet érvényesen polgári jogi jogviszonyokban. Azonban törvény korlátozhatja a jogi személy jogképességét oly módon, hogy törvény által tiltott tevékenységi körre és megállapodásra vonatkozóan a semmisség vele szemben is alkalmazandó.⁴⁵

A jogi személy művi jellegéből kiindulva, egyéni akarat hiányában, a jogintézmény önálló jogalanyként való megnyilvánulásához szükséges a képviselő intézménye. Emellett egy önálló szervezet, amelyek révén az egyes emberi cselekvések a jogi személyt közvetlenül jogosítják és kötelezik. Ez teremt lehetőséget arra, hogy a jogi személy anyagi, ebből eredően eljárásjogi szempontból is önálló félként lépjen fel az egyes kötelmekben vagy perekben. Ellentétben a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel, ahol a tagok összessége vagy képviselőjük áll a jogviszony jogosulti vagy kötelezetti oldalán.⁴⁶ Tipikus példa lehet egy gazdasági társaság és a polgári jogi társaság, amelyek közül utóbbi nem egy önálló jogalanyként, hanem a tagok összességéül nyilvánul meg a polgári jogi jogviszonyokban. Míg például egy kft. szerződést köthet, így tulajdont szerezhethet, vagy állhat egy bérleti szerződés bérbeadói oldalán.

Az előbbiekben azt az esetkört szemléltettem, amikor egy jogintézmény rendelkezik vagy egyáltalán nem rendelkezik jogképességgel, s a jogi személlyel összefüggésben rögzítettem a jogképesség abszolút, teljes voltát. Ez azt jelenti,

⁴³ Moór Gyula: *A jogi személyek elmélete*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1931., 137-142. o.

⁴⁴ Ptk. 3:1. § (1)-(2) bekezdés

⁴⁵ Papp Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján, *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*, A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai Folyóirata, 2. (2014), 150-159. o.

⁴⁶ Schadl György: Megjegyzések a jogképesség és a jogalanyiség társasági jogi kérdéseire, *A relatív jogképesség kérdése a társaságok vonatkozásában a magyar társasági jogban, Jogelméleti szemle*, 2 (2010)

hogy a jogi személyt szinte valamennyi, vagyoni és személyi jellegű jogviszonyban megilleti ez a képesség. Személyi jellegűek közül azokban, ahol személyhez fűződő jog jelenik meg, amely értelmezhető a jogi személy vonatkozásában. Így az eddigieken túl példaként megemlíthető az öröklés, amely egy olyan személyes jogosultság, amely a jogi személyt nem illeti meg.⁴⁷ Jogképességének abszolút volta annak terjedelmét jelképezi, amely mind a peres, mind a nemperes eljárásokban teljeskörű.

A társasház a jogképesség szempontjából speciális helyzetű a magyar jogrendszerben. A Tht. úgynevezett relatív, csonka jogképességgel ruházta fel az intézményt úgy, hogy nem deklarálja jogi személyiségét. A társasház jogképessége célhoz kötött, s csak meghatározott jogviszonyokban érvényesül. Sárközy Tamás a társasházi közösséget úgy definiálja, mint „saját névvel rendelkező, részjogképes embercsoport”⁴⁸. Ez a célhoz kötöttség az épület fenntartásában és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézésében realizálódik.⁴⁹

A Tht. indokolása azzal kapcsolatban, milyen esetkörök tartoznak a közös tulajdonnal összefüggő ügyek intézésébe, rögzíti mindazon tényállásokat, amelyek révén a tulajdonosok jogvédelmet kaphatnak az ingatlan háborítatlan használata és birtoklása érdekében. Ellenben a közös tulajdonnal összefüggő dologi jogi igények, mint a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdoni helyzet vagy ingatlan-nyilvántartási bejegyzés, már a relatív jogképességen kívül helyezkedik el, ennek okán szükséges valamennyi tulajdonostárs perben állása.⁵⁰

Annak meghatározása, hogy ténylegesen milyen részterületek tartoznak ezen kategóriába, részben a jogalkalmazóra hárul. Példának okáért, a Kúria egy korábbi határozatában megállapította, hogy a társasház relatív jogképessége a közös tulajdonú területek utáni használati díj követelés tekintetében fennáll.⁵¹ Az ítélezési gyakorlat szerint ide tartozik a közös tulajdonnal összefüggő jótállási és szavatossági igények érvényesítése⁵², közös határvonal helyének megállapítása, a kerítés határvonalra való áthelyezése, az utcafronti kerítés helyreállítása, illetőleg a szomszédjogot sértő zavarásra alapított kereseti kérelmek.⁵³ Nem áll fenn azonban

⁴⁷ Csehi, Faludi, Gárdos I., Gárdos P., Grafli Fülöp, Kemenes, Kisfaludi, Lábady, Lenkovics, Menyhárd, Orosz, Parlagi, Szeibert, Székely, Tókey, Vékás: *i. m.*, 2. A jogképesség terjedelme

⁴⁸ Sárközy Tamás: *Jogképesség – személyiség – jogalanyiség az embertöbbességek – csoportok – szervezetek körében, Polgári Jogi Kodifikáció*, 4. (2000), 3-9. o.

⁴⁹ Tht. 3. § (1) bekezdés

⁵⁰ Horváth: *i. m.*, A társasház-közösség jogalanyisága [Tht. 3. § (1) bekezdés]

⁵¹ BH2014. 242.I. A társasház relatív jogképessége a közös tulajdonú területek utáni használati díj követelés tekintetében fennáll.

⁵² EBH2008. 1783. A társasház perbeli jogképességgel rendelkezik, azokban a perekben is, amelyeket új épület közös tulajdonban álló részeinek jótállási kötelezettség alá eső, illetőleg szavatossági igénnyel orvosolható hibái miatt indít, BDT2010. 2275. A közös tulajdonban és használatban álló épületrészek hibái miatt az igények érvényesítése során a társasház tagjai nem külön-külön, hanem a tulajdonközösség tagjaiként a többi taggal együtt - együttes jogosultakként - léphetnek fel a kötelezettel szemben. A társasház tulajdonostársainak közössége - az általa viselt közös név alatt - jogosult a közös tulajdonban álló épületrészek hibás teljesítéséből eredő szavatossági, jótállási vagy kártérítési igények érvényesítésére.

⁵³ Horváth: *i. m.*, A társasház-közösség jogalanyisága [Társasházi törvény 3. § (1) bekezdés]

a jogképesség a szolgálommal összefüggő keresetek⁵⁴, tulajdoni igények, illetve a személyhez fűződő jogok megsértése miatt indított perek vonatkozásában.⁵⁵

Társasház alapítás során nem mellőzhető az alapító okiratban megnyilvánuló akarat kifejezésén túl, a társasház ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése.⁵⁶ A társasház jogalanyisága azonban nem a bejegyzéssel, hanem az alakuló közgyűlés megtartásával kezdődik, így működését, illetve a fenntartással és a közös tulajdonnal kapcsolatos jogainak érvényesítését már a bejegyzés előtt folytathatja.⁵⁷ Ezzel szemben a jogi személy jogképessége a nyilvántartásba vétellel jön létre, avagy a nyilvántartásba vétel konstitutív és ex nunc hatályú, a jövőre nézve alapít jogalanyiságot, s nem a létesítő okirat aláírásának napjától.⁵⁸

A társasházat, mint relatív jogképességű jogalanyt a közös képviselő vagy az intézőbizottság elnöke képviseli⁵⁹, mely képviselet kiterjed a bíróság és más hatóság előtti eljárásra, valamint azon esetekre is, amikor a társasház tulajdonostárssal vagy harmadik személlyel szemben lép fel. A társasházi törvény képviseletre vonatkozó rendelkezései kógensek, amelyek értelemszerűen nem terjednek ki a jogi képviseletre és érdekütközés esetén az ügygondnoki képviseletre.⁶⁰

A relatív jogképesség értelmezhető részjogképességnek is, a jogalany cselekvőiségi köre az azt szabályozó jogszabály által rögzített korlátoktól függ. Sárközy Tamás az új Ptk.-ra vonatkozó polgári jogi kodifikációban azt a javaslatot tette, hogy a törvényben a jogalkotó különböztesse meg a jogi személyeket és a részjogképes jogalanyokat. Amennyiben az utóbbi, jogszabályi rendelkezés alapján, saját neve alatt, valamely állami nyilvántartásba konstitutív hatállyal bejegyzésre kerül, főszabály szerint nyerjen a jogi személyekkel azonos megítélésű abszolút jogképességet. Ennek leegyszerűsítése esetén: egy szervezet legyen jogi személy és akkor jogképes, vagy ne legyen jogi személy és ne legyen jogképes, ha a részjogképességre úgy tekintünk, mint egy jogalkotási anomáliára.⁶¹ Sárközy már

⁵⁴ 47BH2016. 87.A társasház perbeli jogképessége nem terjed ki a társasházi közös tulajdonban álló közös földrészletet terhelő telki szolgalmat megszüntetése iránti igény érvényesítésére, ezért ilyen esetben a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, vagy a pert meg kell szüntetni. Ennek elmulasztása esetén a felülvizsgálati eljárásban a jogerős ítélet érdemben nem bírálható felül; a kúria a jogerős ítéletet a felülvizsgálati kérelem és csatlakozó felülvizsgálati kérelem korlátaira tekintet nélkül hatályon kívül helyezi és a pert megszünteti.

⁴⁸ BDT2006. 1313.A társasházközösség kizárólag az épület fenntartásával és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyekben perelhet, illetve perelhető. Ezért a személyhez fűződő jog megsértésére alapított perben a társasház a Pp. 48. §-ában meghatározott perbeli jogképességgel nem rendelkezik; Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.638/2010/3.

⁵⁵ BDT2006. 1313.A társasházközösség kizárólag az épület fenntartásával és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyekben perelhet, illetve perelhető. Ezért a személyhez fűződő jog megsértésére alapított perben a társasház a Pp. 48. §-ában meghatározott perbeli jogképességgel nem rendelkezik; Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.638/2010/3. Személyhez fűződő jog megsértése: Az épület fenntartása és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézése az a cselekvési terület, amelyen a társasház perbeli jogképességgel rendelkezik, így személyiségi jogoknak aktív, vagy passzív alanya nem lehet.

⁵⁶ Tht. 5. § (5) bekezdés

⁵⁷ Horváth: *i. m.* A jogalanyiság kezdete

⁵⁸ Papp: *i. m.* 157. o.

⁵⁹ Tht. 50. § (1) bekezdés

⁶⁰ Horváth: *i. m.*, A társasház-közösség perbeli képviselete [Társasházi törvény 3. § (1) bekezdés]

⁶¹ Sárközy (2000): *i. m.* 7. o.

annak idején is felvetette annak gondolatát, hogy a például 10 lakásnál nagyobb társasházközösség minősüljön jogi személynek.

Álláspontom szerint, önmagában a részjogképeség nem okoz problémát, amennyiben egy olyan szervezetről beszélünk, ahol a csoport szervezetiileg, vagyoniilag és a felelősséggel összefüggésben összekapcsolódik a tagjaival. Nincs indok önálló személynek lenni, ha egyébként annak feltételei nem biztos, hogy maradéktalanul fennállnak. Más kérdés, ha ez a részjogképeség azt vonja maga után, hogy a szervezet a polgári jogi jogviszonyokban nem léphet fel maradéktalanul önállóan. Véleményem szerint, ezzel sincs önmagában probléma. Szükségesnek tartom azonban, hogy a jogalkotó ez esetben nagyon pontosan határozza meg azon esetköröket, ahol az érvényesülhet. Meglátásom alapján, a jogalkalmazónak nem az a feladata, hogy esetről esetre saját maga döntsön ebben a kérdésben, mely tényállások esnek a körön belül vagy kívül. Inkább annak meghatározása, hogy egy konkrét élethelyzet mutat-e hasonlóságot egy olyan kontextussal, amelyre a jogalkotó a szervezet polgári jogi jogalanyiságát lehetővé tette.

Amennyiben a társasház jogi személyisége nem is indokolt, a relatív jogképeség mezsgyéjét, úgy gondolom, érdemes lehet kibővíteni további, vagyoni jellegű jogosultságokkal. A jogalkalmazás szempontjából célravezetőnek tartanám azt, ha a társasház jogképesége kiterjedne dologi jogi jogviszonyokra is, így némileg nagyobb mozgásteret adva a jogintézménynek a polgári jogi jogviszonyokban. Ehhez szükséges lehet módosítani a Tht. vonatkozó rendelkezéseit, hogy a jogképeség ne csupán az épület fenntartásánál és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézésénél érvényesüljön.

5. A Jsznytv. mögött rejlő, potenciális jogalkotói célok

A törvény preambulumban a jogalkotó rögzíti, hogy a jogszabály alapvető célja a nyilvántartás, a nyilvánosság és a bírósági nyilvántartási eljárás szabályainak a megállapítása a jogi személyekkel összefüggésben. Egy egységes jogi személy nyilvántartás megteremtése.⁶²

Ennek szükségességét a Ptk. jogi személyre vonatkozó, általános szabályaiból vezetni le annak érdekében, hogy a jogi személyek nyilvántartása átlátható, törvényességi felügyelete hatékony és naprakész legyen, bevezetve az automatikus döntéshozatal intézményét, amely jelentős munkateher csökkenést eredményezne a nyilvántartó bíróságok számára. Mindezt egy egységes nyilvántartásban kívánja végrehajtani szakítva azzal a szabályozással, hogy a magánjogi jogi személyek körén kívül eső, egyéb jogi személyeket ne egy elkülönült nyilvántartásban vezessék. Egy másik fontos körülmény, amely az új szabályozást indokolja, az

---

⁶² Jsznytv. E törvény célja, hogy az Európai Unió szabályozásával, valamint a jogi személy létrehozásának és működésének szabadságára vonatkozó polgári jogi rendelkezésekkel összhangban, korszerű jogi keretek megteremtésével, az elektronikus ügyintézés és az informatikai fejlődés adta lehetőségek széles körű kihasználásával állapítsa meg a jogi személyek nyilvántartásának, nyilvánosságának és a bírósági nyilvántartási eljárásnak a szabályait.

elektronikus ügyintézés térhódítása a papír alapúval szemben. A Ctv. és a Cnytv.⁶³ alapvetően, papír alapú ügyintézésre kreált normaszövege mára nehezen vált alkalmazhatóvá, amely az egyéb jogi személyek nyilvántartásba vétellel kapcsolatos eljárását is bonyolítja. Ennek kiküszöbölése érdekében, e két törvény hatálya alá tartozó szervezetek nyilvántartása is a magánjogi jogi személyekkel esne egy tekintet alá.

Az automatikus döntéshozatal szempontjából a törvény abból indul ki, hogy a nyilvántartást vezető bíróság feladata alapvetően a jogi személy létrejöttének, megszűnésének konstitutív bejegyzése, az adatokról közhiteles nyilvántartás vezetése. A törvény indokolása szerint, a bíróság kompetenciája e feladatának ellátása során a Ptk. jogi személyre vonatkozó, általános, kógens normáinak formális érvényesülésére terjed ki, s nem tartalmilag vizsgálja a létesítő okiratban foglaltaknak való megfelelést. Ugyanez alkalmazandó a Ptk.-ban nem szabályozott jogi személyekre, valamint jogszabály által polgári jogi jogalanyisággal felruházott jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre. Ez teszi lehetővé az új jogintézmény bevezetését. Az automatikus döntéshozatal megvalósítása emellett, az ügyteher csökkentése következtében elősegíti azt is, hogy a bíróságok nagyobb hangsúlyt fektessenek a jogi személyek törvényességi felügyeletével összefüggő feladatok ellátására. Utóbbi új, különleges törvényességi felügyeleti eljárásokkal és néhány meglévő eljárás részletesebb szabályozásával egészülne ki.⁶⁴

Mindezt a törvény preambuluma indokolásából vezettem le, a nyelvtani és a teleológiai értelmezés eszközrendszerével. Meglátásom szerint világos, hogy a jogalkotó mire alapozza elméletét, az viszont kétséges számomra, hogy a gyakorlatban hogyan tervezi ezt kivitelezni 2026. január 1. napjáig. A megközelítés számos jogszabályi módosítást tehet szükségessé, amely többek között, a társasházak anyagi jogi szabályozását is érintheti.

6. Összegzés

Indokolt tehát a társasház jogi személyisége? Alkalmas lehet a jogintézmény szervezeti formája arra, hogy önálló személy legyen? Kétségkívül, jelen írásban nem vizsgáltam minden aspektust, amely alapján egyértelmű választ lehetne adni a kérdésekre. Például nem hasonlítottam össze a társasházakat a lakásszövetkezetekkel. A tanulmányban több kísérletet tettem arra, hogy a jogi személyiség mellett és ellen érveljek. Még megoldási javaslatot is tettem, holott nem vagyok teljes mértékben meggyőződve arról, hogy a szervezetnek szüksége lenne jogi személyiségre. Legalábbis nem anyagi jogi értelemben. Eljárás jogi szempontból, úgy gondolom, már jobban megfontolandó a módosítás, habár az maga után vonhat jogalkalmazási nehézségeket.

Szeretném előhívni a Ptk. 3:3. § (3) bekezdését: „Ha jogszabály nem jogi személy szervezeteket polgári jogi jogalanyisággal ruház fel, e jogalanyokra a jogi

⁶³ A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló törvény 2011. évi CLXXXI. törvény

⁶⁴ Jsznytv. Indokolás (<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A2100092.TV/ts/20260101/2024.03.02.>)

személyek általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.” A Tht. valóban felruházta a társasházakat polgári jogi jogalanyisággal. „Részletkérdés”, hogy az egyébként relatív, és nem érvényesül minden esetben. Polgári jogi jogalanyiség lévén, a Ptk. rendelkezéséből adódóan, a jogi személyek általános szabályai alkalmazandóak. Mik tartoznak az általános szabályok körébe? Ide sorolható az abszolút jogképeség? Úgy vélem, hogy igen, hisz a törvény azt az általános szabályok között nevesíti.⁶⁵

Mi következhet ebből? A társasház nem jogi személy, hanem részjogképes jogalany, de polgári jogalanyiség lévén a jogi személy általános szabályai érvényesülhetnek vele szemben, amennyiben a Tht. nem tartalmaz eltérő rendelkezéseket.⁶⁶ Tehát ha a Tht. nem kötné a társasházak jogképeségét az épület fenntartásához és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézéséhez, - a jogalkotó egyszerűen csak törölné ezen elemeket a társasház fogalmi meghatározásából⁶⁷ – a társasház jogképesége is abszolút lehetne. Mindez tulajdonképpen megvalósulhatna anélkül, hogy egyéb szabályokat módosítanánk a törvényben, következésképpen a Ptk. 3:3. § (3) bekezdéséből.

A vizsgálódás egyik központi eleme a Jsznytv, akkor is, ha jelen írásban nem vettem nagytó alá. Alapvetően a jogszabály megalkotása vezetett el ahhoz, hogy elkezdjem vizsgálni a polgári jogi jogképeséget, a jogi személyeket és a társasházakat. Egységes jogi személy nyilvántartás. Miért jogi személy nyilvántartás, ha egyébként nem minden szervezet jogi személy az anyagi jog szerint? Célravezetőbb lehetne az egységes szervezeti nyilvántartás kifejezés, amennyiben a cél egy egységes nyilvántartás bevezetése. Az egységes nyilvántartás igénye, álláspontom szerint, inkább indokolt, ha annak funkciója az egyes szervezeti formák nyilvántartási fragmentáltságának kiküszöbölése. Ezzel a társasházak nyilvántartása kikerülne az ingatlanügyi hatóság hatásköréből, átadva a jogosultságot a bíróságoknak. Azonban, ha a társasház megmarad jelenlegi formája mellett, s nem lesz jogi személy, nem látom ennek szabályozási megalapozottságát és szükségszerűségét.

Akárhogy is, nélkülözhetetlennek tartom azt, hogy a jogalkotó választ adjon a felmerült kérdésekre, és tisztázza valós szándékát az egységes jogi személy nyilvántartással. Úgy gondolom, a jelenlegi helyzet meglehetősen homályos, amely veszélyeztetheti a jogbiztonságot és a jogszabályi transzparenciát. Ezt követően, tovább vizsgálható annak kérdése, hogy indokolt-e a társasházak jogi személyiséggel való felruházása.

Miként korábban hangsúlyoztam, a tanulmány célja inkább figyelemfelkeltés és elmélkedésre felhívás a témát illetően. Álláspontom szerint, egy cikk önmagában nem alkalmas arra, hogy a címben megjelölt kérdésre választ adjon. Úgy gondolom, egy mélyrehatóbb megfigyelés indokolt. Azonban bizakodó vagyok, hogy nálam tapasztaltabb, és a témában jártasabb kollégák talán felkarolják a társasházakat, -

⁶⁵ Ptk. 3:1. §

⁶⁶ Csehi, Faludi, Gárdos I., Gárdos P., Grafli Fülöp, Kemenes, Kisfaludi, Lábady, Lenkovics, Menyhárd, Orosz, Parlagi, Szeibert, Székely, Tókey, Vékás: *i.m.*, A jogi személyek általános szabályainak alkalmazása

⁶⁷ Tht. 3. § (1) bekezdés

ahogy én is tettem – és közreműködnek olyan potenciális alternatívák megfogalmazásában, amelyek a jogintézmény működését hatékonyabbá és átláthatóbbá tehetik. Végső soron választ adva arra, hogy indokolt-e a társasházak jogi személyisége.

Irodalomjegyzék

- Kiss Gábor: *A társasházi törvény magyarázata*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017
  - Macher Gábor: A társasház-tulajdonról szóló 1924. évi XII. törvény cikk, *Jogtörténeti szemle*, 02 (2016)
  - Horváth Gyula: *Nagykommentár a társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvényhez*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2018.
  - Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban, *Magyar Jog, A Magyar Jogász Egylet Folyóirata*, 7-8. (2018)
  - Csehi Zoltán, Faludi Gábor, Gárdos István, Gárdos Péter, Grafl Fülöp Gyöngyi, Kemenes István, Kisfaludi András, Lábady Tamás, Lenkovics Barnabás, Menyhárd Attila, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Szeibert Orsolya, Székely László, Tókey Balázs, Vékás Lajos: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk.: Vékás Lajos, Gárdos Péter)*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2021
  - Sárközy Tamás: Típuszabadság - típuskényszer a szervezetek jogi megjelenítésénél, *Gazdaság és jog*, 7-8. (2013)
  - Dr. Petrik Ferenc: Jogalanyok és jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben, *Magyar Jog*, 10. (2001)
  - Moór Gyula: *A jogi személyek elmélete*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1931.
  - Papp Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján, Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás, *A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai Folyóirata*, 2. (2014)
  - Schadl György: Megjegyzések a jogképesség és a jogalanyiség társasági jogi kérdéseihez, A relatív jogképesség kérdése a társaságok vonatkozásában a magyar társasági jogban, *Jogelméleti szemle*, 2 (2010)
  - Sárközy Tamás: Jogképesség – személyiség – jogalanyiség az embertöbbségek – csoportok – szervezetek körében, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 4 (2000)
-
-

Az emberkereskedelem büntettének aktuális anyagi jogi és eljárásjogi kérdései

Nagy-Balogh Boglárka*

Jelen tanulmányt az Országos Bírósági Hivatal Elnöke által meghirdetett Mailáth György tudományos pályázatra készítettem. Az emberkereskedelem az egész világon egy rendkívül jövedelmező, hatalmas látenciával bíró, határokat nem ismerő jelenség, mely bűncselekmény egyre nagyobb méreteket ölt, egyre több formáját különböztetjük meg. Tanulmányomban az emberkereskedelem aktuális anyagi jogi és eljárásjogi kérdéseit kívánom bemutatni, felhívva ezáltal a figyelmet, hogy minél többen tisztában legyenek azokkal a jelekkel, amelyek figyelmeztetőek lehetnek az áldozattá válás megelőzésében.

Kulcsszavak: emberkereskedelem, kényszermunka, kutatás, áldozatsegítés

Current substantive and procedural issues in the crime of trafficking in human beings

This study was prepared in response to the György Mailáth academic competition announced by the National Court of Justice Office. Trafficking in human beings is a highly lucrative, highly latency-sensitive, borderless phenomenon that is growing in scale and scope, and is taking on more and more forms all over the world. In my study, I aim to present the current substantive and procedural issues of trafficking in human beings, in order to raise awareness and to make more people aware of the signs that can be a warning sign to prevent victimisation.

Keywords: trafficking in human beings, exploitation, research, victim assistance

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.3.136>

1. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy „*Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. Tilos az emberkereskedelem*”.¹

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 5. Cikke is rögzíti, hogy „(1) *Senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani. (2) Senkit sem lehet kényszermunkára vagy kötelező munkára igénybe venni. (3) Tilos emberi lényekkel kereskedni.*”²

Az emberkereskedelem, elsősorban a nő- és a gyermekkereskedelem az 1990-es évek óta az egyik legaggasztóbb jelenség a világban. Az emberkereskedelem a világ

---

* Bírósági titkár, Mátészalkai Járásbíróság

¹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) III. cikk (1) bekezdés

² Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02) (a továbbiakban: Alapjogi Charta) 5. cikke

harmadik legnagyobb és leggyorsabb ütemben növekvő bűnözői iparága. Emberek millióit tartják rabszolgakörülmények között gyárakban, farmokon, otthonokban. Az utazás egyre gyorsabbá és egyszerűbbé válása, valamint az olyan új technológiák, mint az internet egyre szélesebb körű elterjedése következtében az emberkereskedelem egyre nagyobb méreteket ölt, a 21. század első éveiben az egyik leggyakrabban felmerülő témakörre vált az emberi jogok területén.

Magyarország³ elsősorban tranzit-ország az Ukrajnából, Moldáviából, Bulgáriából, Romániából Nyugat-Európába és az Egyesült Államokba irányuló prostitúciós célú emberkereskedelem tekintetében. Hazánk emellett kiinduló országgént is jelen van, főként az Ausztriába, Németországba, Hollandiába, valamint más nyugat-európai országokba irányuló, szexuális kizsákmányolást célzó emberkereskedelem vonatkozásában. Ezekon túlmenően pedig célország Ukrajna, Moldávia, Románia és Oroszország viszonylatában. A nemzetközi együttműködésből származó visszajelzések, valamint az elmúlt időszak tapasztalatai alapján, a magyar áldozatok döntő többsége Magyarország északi, észak-keleti (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) vagy dél-nyugati (Baranya megye, Tolna megye) területéről származó személyek.⁴

Az emberkereskedelem a XXI. században – az áldozatok oldaláról megközelítve – az emberi jogok legkegyetlenebb megsértését is jelenti. Jelen tanulmánynak a középpontjában az emberkereskedelem elleni harc büntetőjogi vetületének elméleti és bírói gyakorlatának vizsgálata áll. Jelen kutatás a 2015-2024 között befejezett ügyeket veszi górcső alá, mely által az emberkereskedelem bűncselekményét a büntető igazságszolgáltatás által produkált tényekre alapozva tudtam vizsgálni. Kutatásom során szakirodalmi forrásokra, bírósági határozatokra támaszkodtam. A témához fűződő terjedelmes mennyiségű hazai és nemzetközi tanulmány, monográfia, tanulmánykötet, kommentárok és tankönyvek feldolgozására törekedtem. Az általam vizsgált ügyek kapcsán (20 büntetőügy) az eljáró bíróság, az ügyszám, a vádlottak, illetve az eljárásra vonatkozó adatok nem kerültek feltüntetésre.

2. Az emberkereskedelem fogalma

Az emberkereskedelem kapcsán számos fogalom meghatározással találkozhatunk. Beszélhetünk emberkereskedelemről, mint társadalmi jelenségről, illetve jogi fogalomról, sőt, mint törvényi tényállásról (emberkereskedelem és kényszermunka) is. A Büntetőtörvénykönyv megadja számunkra, hogy mit tekintünk büntetőjogi

³ Trafficking in Persons: Global Patterns (Emberkereskedelem: globális jellemzők); az UNODC jelentése, 2006. április; 6. számú függelék https://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006-04.pdf (letöltés: 2024. szeptember 20.)

⁴ Belügyminisztérium: Európai Együttműködési Főosztály: Emberkereskedelem elleni küzdelem Magyarországon: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/thb_overview_hungary_hu_pdf.pdf (megtekintve: 2024.szeptember 21.)

szempontból emberkereskedelemnek.⁵ Prof. Jean Allain cikke⁶ alapján nincs hatékony emberkereskedelem-definíció, a Palermói jegyzőkönyv alapján lehet talán a legjobban megfogalmazni.

Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelvének⁷ 2. cikke meghatározza az emberkereskedelemmel kapcsolatos szándékos bűncselekményeket. Ilyenek a „Személyek kizsákmányolás céljából való toborzása, szállítása, átadása, rejtegetése vagy fogadása – az adott személyek feletti ellenőrzés megváltoztatását vagy átadását is ideértve – fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával, emberrablással, csalással, megtévesztéssel, hatalommal vagy a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés révén, illetve anyagi ellenszolgáltatásnak vagy előnyöknek valamely személy felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtásával vagy elfogadásával.”⁸

Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyvének I. részének 3. cikke értelmében az emberkereskedelem: „Személyek toborzását, szállítását, eladását, elrejtését vagy átvételét jelenti fenyegetés, erőszak vagy a kényszer más formáinak alkalmazásával, rablás, csalás, megtévesztés, hatalommal vagy a védekezésre képtelen állapottal való visszaélés, vagy anyagi ellenszolgáltatás vagy előnyök adásával vagy elfogadásával annak érdekében, hogy kizsákmányolás céljából elnyerjék egy olyan személy beleegyezését, aki más személy felett hatalommal rendelkezik. A kihasználásnak magában kell foglalnia legalább a mások prostituálásának kihasználását, vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, kényszermunkát vagy szolgáltatásokat, rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatot, mások leigázását vagy emberi test szerveinek tiltott felhasználását”.⁹

3. Az emberkereskedelem szabályozásának változásai Magyarországon

A rabszolgaság, az emberkereskedelem története egyidős az emberiséggel. Az emberkereskedelem elleni harc legfontosabb pillére, hogy a modern és civilizált államok nemzetközi jogközössége az emberi méltóság korlátozhatatlan elismerése

⁵ Ripszám Dóra: Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekekre – PhD értekezés https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/ripszam-dora/ripszam-dora-muhelyvita-ertekezes_0.pdf (letöltés: 2024. szeptember 20.) 26. o.

⁶ Slavery in International Law: Of Human Exploitation and Trafficking, Martinus Nijhoff Publishers, 2012.

⁷ Az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló irányelv

⁸ 2011/36/EU irányelv 2. cikke.

⁹ 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről I rész 3. cikk <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A0600102.TV/> (megtekintve: 2024. szeptember 21.)

és tisztelete mellett döntöttek, amely semmilyen formában nem tűri a rabszolgaságot.¹⁰

A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 43. §-a iktatta be az emberkereskedelem tényállását a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvénybe (175/B. §), a III. cím alatt a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények fejezet alá.¹¹ A jogalkotói koncepció szerint a tényállás megalkotásának háttérében elsősorban az 1926. évi Genfi Egyezményből eredő nemzetközi kötelezettségek álltak.¹²

A következő módosítást a 2001. évi CXXI. törvény jelenti, ami igyekszik részletezni a tényálláshoz kapcsolódó minősítő körülményeket.¹³ A büntetési lépcső ekkor sem változik, az alapcselekmény továbbra is három év, de kikerül a bűnszervezeti minőség.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 192. §-ban átírta az emberkereskedelem tényállását és megjelenik a kizsákmányolási célzat - mint materiális elem -, amely egytől öt évig terjedő szabadságelvonással rendelte büntetni az elkövetőt.¹⁴

Végül a BH2020.30. határozat mondta ki, hogy emberkereskedelem – és nem kényszermunka – büntette valósul meg, ha a munkavégzésre kényszerítés kiszolgáltató személy sérelmére, e helyzetének a kihasználásával, előny szerzése érdekében történik, és az elkövető kizsákmányolás céljából sértetteket toboroz, szállít és elszállásol.¹⁵

Európai Unió tagyagunkból fakadó kötelezettség, hogy megfeleljünk az Európai Parlament és a Tanács az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2011/36/EU irányelvnek (2011. április 5.), amelynek átültetési határideje 2013. április 6. volt. A 2011/36/EU irányelv meghatározta azokat a kizsákmányolási célú szándékos magatartásokat – mely

---

¹⁰ Kubisch Károly: Az emberkereskedelem büntetőjogi megítélésének morális és szabályozási vonatkozásai https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/ertekezes_emberkereskedelem_kubisch_2021_lekt.pdf (letöltés: 2024. szeptember 21.) 27. o.

¹¹ A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 43. §. *„Emberkereskedelem 175/B. § (1) Aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatásként átad, vagy átvesz, más személyért elcserél, úgyszintén, aki ennek érdekében toboroz, mást szállít, elszállásol, elrejt, másnak megszerez, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

¹² Gellér Balázs József: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények, In: *Új Btk. kommentár. 3. kötet, különös rész* (szerk.: Polt Péter), Budapest, Nemzeti Köszolgálati és Tankönyv Kiadó, 2013, 276. o.

¹³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény 21. §

¹⁴ *„Emberkereskedelem*

192. § (1) Aki mást

a) elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz, illetve

b) az a) pontban meghatározott cselekmény megvalósítása érdekében szállít, elszállásol, elrejt vagy másnak megszerez,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást kizsákmányolás céljából elad, megvásárol, elcserél, átad, átvesz, toboroz, szállít, elszállásol, elrejt vagy másnak megszerez, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) E § alkalmazásában kizsákmányolás a kiszolgáltatót helyzetbe hozott vagy helyzetben tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés.”

¹⁵ Kubisch: i.m. 31. o.

magatartások bemutatására a 2. pontban már sor került –, amelyeket a tagállamoknak minimálisan emberkereskedelemként büntetendővé kellett nyilvánítaniuk.¹⁶

A kizsákmányolás, valamint a kiszolgáltatott helyzet tartalma jogbizonytalanságot eredményezett, illetve az uniós minimum követelményeknek sem felelt meg a hazai tényállás, így jogalkalmazói kezdeményezésre indult a Btk. módosítás előkészítése. Az Országgyűlés a nemzeti stratégiát követően 2020. március 10-én fogadta el az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvényt. A törvény tartalmazza a gyermekvédelmi törvény, a szervezett bűnözés elleni fellépésről szóló törvény, a szabálysértési törvény és a büntető törvénykönyv módosítását is.¹⁷

4. A hatályos magyar szabályozás: Mit jelent az emberkereskedelem a büntetőjogban?

A Btk. módosítását követően az „Emberkereskedelem” alcím helyébe az „Emberkereskedelem és kényszermunka” alcím lépett. A 2020. július 1-től hatályos törvényszöveg értelmében *„Emberkereskedelem és kényszermunka: 192. § (1) Aki mást*

a) elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad, átvesz, vagy

b) az a) pontban meghatározott cselekmény megvalósítása érdekében szállít, elszállásol, elrejt, vagy másnak megszerez, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást rendszeres előny szerzése céljából munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra, vagy jogellenes cselekmény folytatására

a) megtévesztéssel, a sértett nevelésével, felügyeletével, gondozásával, gyógykezelésével kapcsolatos, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve, vagy a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva rábír, vagy

b) erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerít, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁸

¹⁶ Ripszám: i.m. 35. o.

¹⁷ Windt Szandra: A gyerek: érték vagy értékes árucikk? *Belügyi Szemle*, 2022/8, 1695. o.

¹⁸ Btk. 192. §-a, (3) *Aki mást a (2) bekezdésben meghatározott cselekmény megvalósítása érdekében toboroz, átad, átvesz, elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz, másnak megszerez, szállít, elszállásol, elrejt, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

(4) Aki a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményt szexuális cselekmény végzése vagy emberi test tiltott felhasználása érdekében követi el, büntett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) A büntetés a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, a (4) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha azt a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére, b) a sértett sanyargatásával, c) hivatalos személyként, e minőséget felhasználva, vagy d) több ember sérelmére követik el.

Az új tényállás súlyosítja a büntetési tételeket és a korábbi széttartó szabályozást összefogja:

- az első bekezdés a) pontja az immateriális adásvételi magatartásokat szabályozza, a b) pont a sui generis bűnsegédi magatartásokat fedi le;
- a második bekezdésben a kényszermunkát rendeli büntetni;
- a harmadik bekezdésben a kapcsolódó részesi magatartásokat szankcionálja;
- a negyedik bekezdés a szervkereskedelem miatti, vagy a szexuális célú emberkereskedelmet foglalja egybe;
- az ötödik és a hatodik bekezdés a minősítő körülményeket építi fel és sávosan rendeli büntetni;
- a hetedik bekezdésben az előkészületi magatartást;
- a nyolcadik bekezdésben foglalt ötödik alapeset a felhasználót rendeli büntetni.¹⁹

4.1. Az bűncselekmény jogi tárgya. A bűncselekmény jogi tárgya az emberi méltóság, amellyel nem összeegyeztethető, hogy bármilyen kereskedelmi formának a tárgya legyen.²⁰ A bűncselekmény kényszermunka típusú fordulatának jogi tárgya az egyéni önrendelkezés, a munkavégzéssel kapcsolatos cselekvési szabadság.²¹

4.2. A bűncselekmény elkövetője. Az emberkereskedelem és kényszermunka elkövetője bárki lehet. Az emberkereskedelem esetén önálló tettesként felel az eladó és a vevő, az ellenszolgáltatásként átadó és átvevő, valamint a cserélők. Társtettségénél az azonos elkövetési magatartást legalább ketten egymás tevékenységéről tudva közösen valósítják meg.²² Emberkereskedelemnél társtettség csak az azonos oldalon – a sértett eladásában, illetve megvásárlásában – közreműködő elkövetőknel állapítható meg.²³ A (2) bekezdés kapcsán, ha a sértett

---

(6) A büntetés a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, a (4) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől húsz évig vagy életfogytig terjedő szabadságvesztés, ha azt a) tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére, vagy b) életveszélyt vagy különösen súlyos hátrányt okozva követik el.

(7) Aki emberkereskedelem és kényszermunkára irányuló előkészületet követ el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben vétség miatt egy évig, a (2) vagy (3) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig, a (4) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) Aki a) a (2) bekezdésben meghatározott emberkereskedelem és kényszermunka sértettjének munkáját, munka jellegű tevékenységét, egyéb szolgáltatását vagy jogellenes cselekményét igénybe veszi vagy felhasználja, három évig terjedő szabadságvesztéssel,

b) az a) pontban meghatározott bűncselekményt szexuális cselekmény igénybevételével vagy emberi test tiltott felhasználása érdekében követi el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹⁹ Kubisch Károly: Az emberkereskedelem törvényi tényállásának új szabályozási aspektusai, In *Rendészet-Tudomány-Aktualitások* (szerk.: Baráth Noémi Emőke – Mezei József), Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2020, 124. o.

²⁰ Nagy Zoltán: *Az emberi szabadság elleni bűncselekmények*. In: *Magyar Büntetőjog; Különös rész* (szerk.: Tóth Mihály – Nagy Zoltán), Budapest, Osiris, 2014, 116. o.

²¹ Szomora Zsolt: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények, in: *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez* (szerk.: Karsai Krisztina), 192. §-ához fűzött magyarázat

²² Belovics Ervin: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények, In: *Büntetőjog II. Különös rész, Nyolcadik, hatályosított kiadás* (szerk.: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál), Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021, 195. o.

²³ BH 2004.217.

nevelésével, felügyeletével, gondozásával, gyógykezelésével kapcsolatos hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el a tettes a deliktumot, csak a sértettel ilyen viszonyban álló személy valósíthatja meg a bűncselekmény ezen fordulatát. Az általam vizsgált 20 ügyben férfi és női elkövetők egyaránt szerepeltek, voltak, akik visszaesőként követték el a terhükre rótt bűncselekményeket és fele-fele arányban került sor társtetteség megállapítására. Az elkövetők átlagéletkora 36 év volt, iskolai végzettséget tekintve a legjellemzőbb az általános iskola 8 osztálya volt. Az elkövetők családi állapotáról elmondható, hogy volt, aki házas volt, volt, aki élettársi kapcsolatban élt és olyan is volt, aki egyedülálló volt.

4.3. A bűncselekmény áldozatai, a passzív alany. Az emberkereskedelem és kényszermunka passzív alanya természetes, élő személy lehet, tekintet nélkül az elkövető állampolgárságára, korára, nemére, egészségügyi állapotára.²⁴ A passzív alany korának a minősített eseteknél lehet jelentősége.²⁵

Az emberkereskedelemnek évente több mint 7000 regisztrált áldozata van az EU-ban. Csak 2022-ben a regisztrált áldozatok száma elérte a 10 093-at, bár a tényleges szám valószínűleg sokkal magasabb, mivel sok áldozat ügye felderítetlen marad. Az áldozatok többsége nő és lány, de a férfiak száma is növekszik, különösen a kényszermunka miatt.²⁶ Az emberkereskedelem áldozatai nem jellemezhetőek egyetlen profillal, bárki áldozattá válhat nemre, korra és nemi, illetve szexuális hovatartozásra tekintet nélkül. Az alábbi táblázatban megkülönböztetünk azonban kényszerítő (push), illetve vonzó (pull) tényezőket, melyek nagymértékben elősegíthetik az áldozattá válást:²⁷

Push	Pull
magas munkanélküliségi ráta, ahol a munkaerőpiac nem nyitott a női munkavállalók előtt	jobb életkörülmények ígérete, tanulásvágy felsőoktatásban
szexuális vagy etnikai diszkrimináció	nyitottabb társadalmi eszmék, elfogadóbb állam képe
szociális infrastruktúra elmaradottsága	olcsó munkaerőre való igény, könnyebb boldogulás gondolata
egyéb körülmények: pl. háború, üldöztetés	stabil, biztonságos állam képe

Az áldozatok leggyakrabban a kiszolgáltatott társadalmi csoportokból kerülnek ki. A mélyszegénységben élők és az állami gondozásban nevelkedő fiatalok vannak a legveszélyeztetettebb helyzetben, akik az ingerszegény környezet, a rendezetlen családi háttér, az iskolázatlanság és a kilátástalanság miatt válnak az

²⁴ Belovics: i. m. 193. o.

²⁵ Deres Petronella – Harangozó Attila (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész*, Budapest, Patrocinium Kft., 2016, 117. o.

²⁶ <https://www.europarl.europa.eu/topics/hu/article/20230921STO05705/emberkereskedelem-az-eu-kuzdelme-a-kizsakmanoyolas-ellen> (megtekintve: 2024. szeptember 22.)

²⁷ De Coll Ágnes Ráhel – dr. Tatár Erika: *Az emberkereskedelem jelenlegi helyzete Magyarországon*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021, 18. o.

emberkereskedők áldozatává. Mindemellett a legsérülékenyebb csoportok közé tartoznak azok az alacsony iskolázottsággal rendelkező fiatal felnőttek, elsősorban nők, akik a keleti és észak-keleti régiókban élnek. Őket jól fizető, könnyű állásajánlatokkal – amelyek nem igényelnek szakmai képzettséget – csalják törbe az emberkereskedők.

Különösen veszélyeztetettek azok a fiatalok, akik állami gondozásban, illetve nevelő intézetekben nőttek fel. Hazánkban körülbelül 23.000 gyermek él állami intézetben. A gyermekotthonokban nevelkedők Magyarországon nyitott intézményekben élnek, tehát a kiskorúak időről időre elhagyhatják az intézményt, könnyen az emberkereskedelem áldozatává válhatnak.²⁸

A roma nők kiemelten veszélyeztetettek, kiszolgáltatottságuk igen magas. Gyakori, hogy rossz egészségügyi állapottal rendelkeznek, alacsony iskolai végzettségűek, komfort nélküli lakókörnyezetben élnek. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy nagyon könnyű rávenni őket olyan dologokra, amit maguktól nem szerettek volna csinálni. A mélyszegénységben élők, a hajléktalanok, illetve idős, egyedül élő személyek, a magányosak kiszolgáltatott helyzetük miatt szintén kiváló célpontjai az emberkereskedelmet megvalósító bűnelkövetőknek. Veszélyeztetett csoportba tartoznak még az alulképzett fiatal felnőttek, az egyedülálló anyák, a menedékkérők, kísérő nélküli gyermekek. Fokozottan veszélyeztetettek a szenvedélybetegségek (alkohol, kábítószer, játékszenvedély, bulimia, anorexia), pszichés problémával (depresszió, szorongás) küzdők, valamint a fogyatékos személyek. A veszélyeztetett csoportba tartozókat nagyon könnyű törbe csalni olyan hamis ígéretekkel, amelyek jól fizető, könnyű állást ajánlanak és még képesítést sem várnak el.²⁹

Példaként említeném azt az esetet, amelynek tényállása szerint a IV. rendű terhelt társaival együtt 40.000 forintért prostitúciós tevékenység folytatása céljából megvásárolta az I. rendű terhelttől annak testvérét, az enyhe és közepes fok határán álló gyengeelméjűségben szenvedő sértettet, akiről fényképeket készítettek és azokat az interneten továbbították ismeretlen címzettekhez. A sértett iratait elvették, a tartózkodási helyét is csak valamelyik terhelt kíséretében hagyhatta el, majd Olaszországba szállították, ahol négy napon keresztül egy bárban kellett hiányos öltözékben a férfi vendégek szórakoztatására tancolnia, illetve szexuális cselekményekre kényszerítették. A sértettet mindezzel a folyamatos fenyegetéssel vették rá, hogy ellenkezése esetén az I. rendű terhelt a testvérét bántalmazni fogja, illetve „elintézi”. Az irányadó tényállás szerint a sértett megvásárlására külföldön végzendő prostitúciós tevékenység folytatása érdekében került sor. Kizsákmányolás alatt a 2011/36/EU irányelvnek megfelelően a más prostitúciójának kihasználása is értendő. Az irányelv értelmében az emberkereskedelem áldozatait – az egyes

²⁸ Nagycenki Tamás: *A határon átnyúló szervezett bűnözés*, Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszerződési Egyetem a „Szervezett bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. február 8. napján tartott előadáson, Budapesten.

²⁹ Szücsné dr. Németh-Csóka Tímea: *Az emberkereskedelem áldozatainak jogi helyzete Magyarországon. Krízisek és megoldások.*
<https://www.mabie.hu/attachments/article/1797/Az%20emberkereskedelem%20%C3%A1ldozatainak%20jogi%20helyzete%20Magyarorsz%C3%A1gon%20Kr%C3%ADzisek%20%C3%A9s%20megold%C3%A1sok.pdf> (letöltés: 2024. szeptember 22.) 9 p.

tagállamok jogrendszerének alapelveivel összhangban – mentesíteni kell a büntetőeljárás, illetve a szankciók kiszabása alól olyan bűncselekmények vonatkozásában, amelyek elkövetésére az emberkereskedelemnek való alávetettségük közvetlen következményeként kényszerültek, mint például a hamis okmányok felhasználása vagy a prostitúcióról és a bevándorlásról szóló jogszabályok szerinti bűncselekmények. A Kúria megállapította, hogy az ítélethozatalok során a törvényszék és az ítéletábrá az ítélet rendelkező részében és annak jogi indokolásában is helyesen hívta fel a Btk. 192. § (3) bekezdés a) pontját és erre figyelemmel a (4) bekezdés b) pontját. Elmulasztották azonban az eljáró bíróságok a terhelt cselekményét fenyegetéssel elkövetettnek is minősíteni. Az irányadó tényállás szerint a kizsákmányolási célzat érdekében a sértettel szemben fenyegetést is alkalmaztak, és a fenyegetés – testvére bántalmazásának, „elintézésének” kilátásba helyezése – szellemi állapotára is tekintettel nyilvánvalóan olyan súlyú volt, amely alkalmas volt arra, hogy benne komoly félelmet keltsen, azaz megfelelt a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontja szerinti feltételnek.

Az általam vizsgált esetek döntő többségében a sértettek szexuális célú kizsákmányolás áldozatai voltak, akik alacsony iskolai végzettségű, fiatal nők (14-20 év) voltak. A vizsgált tényállásokból kitűnt, hogy a prostitúcióval összefüggő emberkereskedelem elkövetői egyértelműen tisztában voltak azzal, hogy a fiatalok sértettek esetén – a súlyosabb minősítés és a súlyosabb törvényi fenyegetettség miatt – nagyobb kockázatot vállalnak.

Egy általam tanulmányozott ügyben a sértett 15 és fél éves volt, de felmerült adat arra is, hogy korábban is dolgozott prostituáltként, életkorával és kiszolgáltatott helyzetével már korábban, más személyek is visszaéltek. A kutatásom során egyetlen esettel találkoztam, ami nem prostitúciós tevékenységgel, hanem munkacélú kizsákmányolással összefüggő emberkereskedelem volt.

4.4. Az elkövető és a passzív alany kapcsolata. Elengedhetetlen említést tennünk az elkövető és a passzív alany, tehát az áldozat kapcsolati rendszeréről is. A *loverboy módszer*³⁰, bár minősülhet a megtévesztéssel rábírásnak, könnyedén előfordulhat, hogy az áldozat és maga az elkövető is szerény anyagi körülmények között, esetlegesen nevelőotthonban nevelkedtek, hasonló életkoruk alapján pedig nem állapítható meg köztük alá-fölé rendeltségű viszony sem. Erre jó példa lehet, hogy az elkövető és a későbbi áldozat egy párt alkotnak, az elkövető pedig folyamatosan panaszkodik az áldozatnak anyagi helyzetéről, a sértett pedig talán az elkövetőhöz fűződő érzelmek hatására önkéntesen ajánlja fel szolgáltatásait. Az ilyen esetek vizsgálatát tovább bonyolíthatja, ha a sértett élethelyzeténél is kiszolgáltatottabbnak minősül az elkövető élete, valamint, ha fiatalokúakról van szó.

Fontosnak tartom itt megemlíteni a Kúria egy ügyben alkotott állásfoglalását is. A vélemény alapján kiszolgáltatott élethelyzetűnek tekinthető a hajléktalan, jövedelemmel, családi kapcsolatokkal nem rendelkező, alacsony intellektusú és/vagy

³⁰ A módszer lényege, hogy a „loverboy” többnyire alacsony intellektusú, nevelőotthonban nevelkedett, esetleg mélyszegénységben élő fiatalokú nőt szemel ki, akinek megtévesztéssel, érzelmi befolyással szerelmet, esetleg jobb anyagi körülményeket ígér, majd veszi rá őt kényszermunkára vagy prostitúciós tevékenységre.

testi fogyatékos személy, ezáltal a nevelőotthonban nevelkedett elkövető is könnyedén számíthat jövedelem és családi kapcsolatok hiányában szintén kiszolgáltatottnak.

A kutatásom során talákoztam olyan esettel, amikor a terhelt először érzelmi kapcsolatot létesített a sértettel, majd ezt követően közölte vele, hogy a továbbiakban prostitúciós tevékenységet kell végeznie: a sértett a bűncselekményt megelőzően alkohol- és gyógyszerfüggőség miatt pszichiátriai kezelés alatt állt, így mentálisan kiszolgáltatott, és anyagilag is teljesen kilátástalan helyzetben volt.

4.5. A bűncselekmény elkövetési magatartásai. A jogirodalom különbözőképpen bontja szét az elkövetési magatartások alapján a tényállást. A tényállás alapeseteinek rendszere a következő:

- Btk. 192. § (1) bekezdés: szűk értelemben vett emberkereskedelem (első és második alapeset),
- Btk. 192. § (2) – (3) bekezdés: kényszermunka (harmadik és negyedik alapeset),
- Btk. 192. § (8) bekezdés: a „fogyasztó” bűncselekménye (ötödik alapeset).³¹

4.5.1. Első és második alapeset (szűk értelemben vett emberkereskedelem). A jogalkotó az (1) bekezdésben az emberkereskedelem cselekményét egyszerű diszpozícióval fogalmazza meg. Az elkövetési magatartásokat két csoportba osztja aszerint, hogy azok a tényleges emberkereskedelmet megvalósító, vagy az emberkereskedelmi cselekmény megvalósítása érdekében kifejtett előkészületi és bűnsegédi jellegű magatartások.³²

Az emberkereskedelem első alapesetének (Btk. 192. § (1) bekezdés a) pontja) elkövetési magatartásai más eladása, megvásárlása, elcserélése, ellenszolgáltatásként való átadása, valamint átvétele.

Az adásvétel a polgári jog szabályai szerint valamely dolog tulajdonának a vételár megfizetése, tehát pénz ellenében történő átruházása, az adásvétel tárgya azonban kizárólag dolog lehet, vagyis természetes személy eladására, illetve megvásárlására a polgári jog szabályaira figyelemmel nem kerülhet sor.³³ Ennek megfelelően a természetes élő személy adásvétele nyilvánvalóan semmis szerződés, ettől függetlenül azonban megvalósul az eladás, illetve a megvásárlás, mint elkövetési magatartás, ha a természetes élő személy anyagi javak ellenében eladják, illetve szerzik meg. Az elcserélés során két passzív alany „státusza” is megváltozik, és ilyenkor lényegében a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás tárgyát is természetes élő személy képezi. Az átadás-átvétel minden olyan tevékenységet felölel, amelynek következtében a természetes élő személy más hatalmába, azaz érdekkörébe kerül.

Az emberkereskedelem második alapesetének (Btk. 192. § (1) bekezdés b) pontja) elkövetési magatartásai: a szállítás, az elszállásolás, az elrejtés, illetve a másnak való megszerzés. Ezen tevékenységek akkor minősülnek az emberkereskedelem elkövetési magatartásainak, ha kifejtésükre az első alapesethez

³¹ Szomora: i.m. 192. §-ához fűzött magyarázat

³² Pallagi Anikó: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: *Büntetőjog. Különös rész I* (szerk.: Blaskó Béla – Hollán Miklós – Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter), Budapest – Debrecen, Rejtjel Kiadó, 2021, 162. o.

³³ Belovics: i. m. 194. o.

tartozó magatartások megvalósítása érdekében kerül sor.³⁴ Ezek a tevékenységek előkészületi jellegűek, ugyanis az első csoportba tartozó cselekmények feltételeinek biztosítását jelentik, azonban a Btk. ezeket a tevékenységeket is az emberkereskedelem elkövetési magatartásává tette, amivel tulajdonképpen megfosztotta őket az előkészületi sajátosságaiktól.³⁵ A szállítás, elszállítás és elrejtés fogalma álláspontom szerint nem igényel különösebb magyarázatot, de a „másnak való megszerzés” már igen. A megszerzés olyan magatartás, amely közvetlenül megteremti a lehetőséget más személlyel nemi érintkezésére. Ez leggyakrabban a passzív személy rábírásával, befolyásolásával valósul meg, a törvény azonban nem kívánja meg az elkövető és a sértettel szexuális kapcsolatot végző más személy közötti közvetlen kapcsolatot, a kerítésnek nem fogalmi ismérve, hogy az elkövető az elkövetési tevékenységének kifejtése révén kapcsolatba kerüljön azon 3. személlyel is, aki a passzív alany szexuális szolgáltatásait igénybe veszi. Magatartása tényállásszerű, ha haszonszerzés céljából megteremti annak a lehetőségét, hogy a passzív alany mással, másokkal nemi kapcsolatba kerüljön (BH2021.190).

Az emberkereskedelem első két alapesete elkövetési mód és kizsákmányolási célzat nélküli, kizárólag egyes magatartások büntetendőségére alapított, rendkívül tág büntetendőségi kört meghatározó tényállás, melyet a jogalkotó az 1978-as Btk.-ból gyakorlatilag változatlan formában vett át. A 2011/36/EU irányelv minimumszabályként a kizsákmányolási célzattal kifejtett magatartások büntetését várja el a tagállamoktól. A magyar jogalkotó a büntetendőség körére vonatkozó követelményt a Btk. 192. § (1) bekezdés szerinti alapesettel túlteljesíti, a kizsákmányolási típusú bűncselekmény a következő, súlyosabban büntetendő alapesetekben jelenik meg.³⁶

Az általam vizsgált büntetőügyek közül elkövetési magatartásként több ügyben is az eladás és a megvásárlás fordulatok szerepeltek. A törvényi tényállás elcserél, illetőleg elrejt fordulatai a vizsgált ügyekben nem szerepeltek.

Az általam vizsgált büntetőügyek közül találok olyannal is, amikor a sértett beleegyezett ugyan a prostitúciós tevékenységbe, vagyis a prostitúciós hálózatba való beszerzése erőszak alkalmazása nélkül, de szorult helyzetének kihasználásával, beleegyezésének megszerzésével történt. Azonban az ítéleti megállapításból az tűnt ki, hogy személye eladásáról, megvásárlásáról nem is volt tudomása.

Találok olyan ítélettel is, ahol az ítélet jogi indokolása egyáltalán nem rögzítette a terhelt által megvalósított cselekmény tekintetében az elkövetési magatartást, a jogi indokolásban csak a cselekmény minősítése és az arra vonatkozó törvényhely megjelölése szerepelt.

Szeretném kiemelni, hogy a vizsgált ügyekben leginkább a prostitúciós tevékenységhez kapcsolódó emberkereskedelem képezte az eljárás tárgyát, melyekben nem vitásan leggyakrabban a törvényi tényállás „elad-megvásárol” fordulatai valósultak meg.

³⁴ Belovics: i. m. 194. o.

³⁵ <https://drszep.hu/emberkereskedelem/> (megtekintve: 2024. szeptember 23.)

³⁶ Szomora: i.m. 192. §-ához fűzött magyarázat

4.5.2. Harmadik és negyedik alapeset (kényszermunka). A harmadik alapeset elkövetési magatartásának célzata a rendszeres előny szerzése, melynek eszközcselekménye a munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra vagy jogellenes cselekmény folytatására (célcselekményre) történő rábírása. Ehhez minősítőként tárgyi oldalról további minősített elkövetési módok kapcsolódhatnak: például a megtévesztés, a hatalmi helyzettel visszaélés, a sértett kiszolgáltatott helyzetének kihasználása, a kényszer vagy fenyegetés.³⁷ A rábírás fogalmát a Btk. Különös Része nem definiálja, a bírói gyakorlat azonban a felbujtás kapcsán kialakult joggyakorlatot követi. Ennek alapján a rábírás felbujtói, célratörő tevékenységként értelmezhető, amely egyaránt megvalósulhat felhívással, rábeszéléssel, kéréssel, esetenként bizonyos ajándék vagy előny ígéretével is. A „kiszolgáltatott helyzet” értelmezéséhez pedig a 2011/36/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikk (2) bekezdése ad segítséget, miszerint „a kiszolgáltatott helyzet olyan helyzet, amelyben az adott személy tényleges vagy elfogadható választási lehetőség hiányában kénytelen alávetni magát az adott visszaélésnek”.

A kényszermunka Btk. 192. § (3) bekezdésében írt elkövetési magatartásai – negyedik alapesetként – a (2) bekezdés szerinti alapesethez kapcsolódnak, annak részben sui generis előkészületi, részben sui generis bűnsegédi alakzatát jelentik.³⁸ Ezek a kifejtett tevékenységek a következők: a toborzás, az átadás, az átvétel, az eladás, a megvásárlás, a cserélés, az ellenszolgáltatásként történő átadás vagy átvétel, a másnak történő megszerzés, a szállítás, az elszállásolás és az elrejtés.

A „toboroz” elkövetői magatartásnál általában nem jellemző az erőszak. A leggyakoribb, hogy az emberkereskedő a sértett bizalmába férkőzik, illúzióba ringatja a jelentkezőt, hitegeti. Az internet számtalan formát és lehetőséget nyújt az elkövetőnek a toborzásra, amely igazán konkrétumot, tényszerűséget alig tartalmaz.³⁹

A kutatásom során talákoztam két olyan esettel, hogy a sértettekre váró prostitúciós tevékenységgel kapcsolatban a vádlottak a sértetteket megtévesztették. Külföldi munkát, takarítást, felszolgálást, gyermekfelügyelettel kapcsolatos munkát ígértek.

4.5.3. Az ötödik alapeset (a „fogyasztó” cselekménye). A Btk. 192. § (8) bekezdés a) pontja teljesen új magatartásként rendeli büntetni a kényszermunka sértettjének munkáját, szolgáltatását igénybe vevő vagy felhasználó személyt, tulajdonképpen a kényszermunka „fogyasztóját”. A kínálati és fogyasztói oldal elkülönült kodifikációs meghatározása alapján a fogyasztó bűncselekménye a kényszermunka tettesének cselekményétől részben „elvált”, önálló sajátosságokkal rendelkezik. A kényszermunka tettesének rendszeres előnyszerzési célzata nem kapcsolódik össze tényállási szinten a konkrét fogyasztó által konkrét esetben nyújtott előnnyel. Ezért a fogyasztó büntetendősége szempontjából közömbös, hogy ő a munkát, szolgáltatást ellenérték fejében vagy ingyenesen veszi-e igénybe.

³⁷ Kubisch: i.m. 44. o.

³⁸ Szomora: i.m. 192. §-ához fűzött magyarázat

³⁹ Kúria: Az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlatot vizsgáló joggyakorlat-ellenző csoport: Megállapítások – Kivonat az összefoglaló véleményből. 2020.El.II.JGY.B.2

Objektív oldalon feltétel, hogy a szolgáltatást nyújtó személy a Btk. 192. § (2) bekezdésben meghatározott helyzetben lévő sértett legyen. Őt egyébként rendszeres előnyszerzési cézzattal zsákmányolják ki. Szubjektív oldalon pedig a fogyasztó tudata átfogja a sértettnek ezt a helyzetét, ideértve a kényszermunka tettesének általában meglévő előnyszerzési célzatát, és ebbe legalább belenyugszik (eshetőleges szándék).⁴⁰

A fogyasztói magatartás büntetendőségének különös gyakorlati jelentősége van a prostituált ügyfele esetében. Az ötödik alapesettel a prostitúciós szolgáltatás igénybevétele nem vált általánosan büntetendővé, az ügyfél csak abban az esetben büntethető, ha – objektív oldalon – a prostituált ténylegesen kényszermunka sértettje, és e helyzetével az ügyfél a szándékosság követelményeit kielégítő módon tisztában van. Ilyenkor a fogyasztói cselekmény Btk. 192. § (8) bekezdés b) pontja szerinti minősített esete valósul meg.⁴¹

4.5.4. Minősített esetek. A minősített esetek kizárólag a harmadik és a negyedik alapesetre (*kényszermunka*) épülnek, négy különböző büntetési fokozatban. A negyedik bekezdésben a törvény súlyosabban rendeli büntetni azt az elkövetőt, aki a kényszermunkát szexuális cselekmény végzése vagy emberi test tiltott felhasználása érdekében követi el. A szexuális cselekmény fogalmát a Btk. határozza meg: „szexuális cselekmény: a közösülés és minden súlyosan szeméremszértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul”.⁴² Az emberkereskedelmen belül kisebb mértékű, de az esetek száma alapján egyre növekvő tendenciát mutat a szervkereskedelemre irányuló emberkereskedelem.⁴³ Az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett emberkereskedelem áldozatait – csakúgy mint a többi kizsákmányolás céljából elkövetett emberkereskedelem esetén – kiszolgáltatott csoportokból választják ki (például súlyos szegénységben szenvednek). Gyakran az emberkereskedők a transznacionális szervezett bűnözői csoportok részét képezik. Az emberkereskedelemben, valamint az emberi test tiltott felhasználásában gyakran közreműködnek orvosok és más egészségügyi szakemberek.⁴⁴

Még súlyosabban büntetendő a Btk. 192. § (5) bekezdése szerint, ha a passzív alany a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. Ennek a minősítő körülmény szempontjából a passzív alany életkorának van csak relevanciája. Nincs jelentősége annak, hogy esetlegesen a polgári jog szabályai szerint nagykorúnak tekintendő-e. Ugyanakkor az elkövetőnek tisztában kell azzal lennie, hogy a passzív alany a törvényben meghatározott életkornál fiatalabb. Ugyancsak súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha azt a sértett sanyargatásával valószínűsítik meg. Ezen elkövetési mód akkor állapítható meg, ha valamely ügylet embertelen megalázó, fizikai és/vagy pszichikai kínzással valósul meg. Idetartozik a sértett élelmiszertől, ivóvíztől,

⁴⁰ Ripszám: i.m. 49. o.

⁴¹ Szomora: i.m. 192. §-ához fűzött magyarázat

⁴² Btk. 459. § (1) bekezdés 27. pont

⁴³ Mihalkó Viktória – Nagy Beáta – Szabó Mónika: *Az emberiség tragédiája*, Budapest, Coint-Print Kft, 2017, 71. o.

⁴⁴ https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_9-19.pdf (letöltés: 2024. szeptember 28.)

gyógyszereitől megfosztás, az időjárásnak nem megfelelő ruházatban tartás, a sértetben halálfélelem, életveszély érzetének keltése, ostor, bilincs vagy más kényszerítő eszköz, vagy akár gyógyszer, kábítószer használata.⁴⁵ Szintúgy az (5) bekezdés rögzíti minősítő körülményként a hivatalos személyként történő elkövetést, e minőséget felhasználva. A Btk.-ban a magyar és a külföldi hivatalos személyek egyaránt értendőek, melyek körét a Btk. 459. § (1) bekezdés 11. és 13. pontja adja meg számunkra. Továbbá minősítő körülmény a több ember sérelmére történő elkövetés, mely törvényi egységet eredményező összefoglalt bűncselekmény. Ezért a sértettek száma szerinti többrendbeli bűncselekmény megállapítása a kényszermunka Btk. 195. § (2) és (3) bekezdéseiben meghatározott alapeseteire épülve kizárt.⁴⁶

A 192. § (6) bekezdése még súlyosabban bünteti a tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére történő elkövetést, illetve, ha a cselekményt életveszélyt vagy különösen súlyos hátrányt okozva követik el. Mindkettő eset összefoglalt bűncselekmény, a minősítő eredményekre az elkövető szándéka vagy a gondatlansága is kiterjedhet.⁴⁷

A minősítő körülményeket illetően összességében elmondható, hogy a legjobban védett jogtárgy a tizenkettedik életévét be nem töltött személy. Ha a tizenkettedik életévét nem betöltött személy sérelmére vagy másnak életveszélyt okozva követik el a legsúlyosabb magatartásokat, akkor akár öt évtől húsz évig vagy életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható. Ez a szabályozás teljesen összhangban van a nemzetközi instrumentumok által megfogalmazottakkal.⁴⁸

A kutatásom során két esetben találok a sértett sanyargatásával elkövetett emberkereskedelem büntettével. Az egyik tényállás szerint a vádlottak, egy hétagú család tagjai (apa, anya, három lány, fiú és vő) gyenge akaratú és érdekérvényesítő képességű nőket barátság, gondoskodás, jobb lakhatási körülmények ígéretével magukhoz csábították, ingatlanukban szállást biztosítottak nekik. Eleinte meggyőzéssel, majd megalázással, fenyegetéssel, fizikai bántalmazással arra kényszerítették őket, hogy jövedelmüket, bankszámlán lévő pénzüket adják át az elsőrendű vádlottnak (az anyának), ebből biztosították családjuk megélhetését, illetve hiteleket is vetettek fel velük. A sértetteket a ház körül dolgoztatták, megfelelő ruházatot, tisztálkodási lehetőséget nem biztosítottak számukra, ételt-italt csak a legszükségesebb mértékben adtak nekik.

A másodrendű vádlott egy volt munkatársának is a bizalmába férkőzött, majd rábírta arra, hogy rendszeresen pénzt adjon neki. Amikor a nő a kérésnek nem akart eleget tenni, akkor megfenyegette, hogy megvereti. A sértett így több alkalommal adott a másodrendű vádlottnak pénzt, illetve szülei aranyékszereit is elvitte neki. Amikor a sértett már nem akart többet fizetni, akkor két férfi segítségével egy autóra tuskolták a nőt, elvitték otthonukba és ott életveszélyesen megfenyegették. A sértett kisebb-nagyobb megszakításokkal 2016 szeptembere és 2019 januárja között lakott a vádlottnál, ahol éhezették, fizikailag és pszichésen bántalmazták,

⁴⁵ Nagy: i. m. 119. o.

⁴⁶ Ripszám: i.m. 52. o.

⁴⁷ Szomora: i.m. 192. §-ához fűzött magyarázat

⁴⁸ Kubisch: i.m. 55. o.

jövedelmét elvették és hitel felvételére is kényszerítették. Végül 2019 januárjában közvetlen életveszélyes állapotban került kórházba, ha 1-2 órán belül nem kapott volna orvosi ellátást, meghalt volna. A vádlottak a különböző személyek sanyargatott fogva tartásával és kizsákmányolásával közel 4 millió forint jövedelemre tettek szert, amelyet aztán feléltek.

A másik tényállás pedig számomra azért volt „érdekes” és szeretném bemutatni, mert itt talákoztam egyetleneszer olyan esettel, amikor is a sértett érzelmileg kötődött az elkövetőhöz. A jogerősen megállapított tényállás szerint az enyhe mentális retardációban szenvedő sértett prostituáltként dolgozott, amikor megismerte az elsőrendű és a másodrendű vádlottakat, akik házastársak voltak. A vádlottak a házukba fogadták a nőt, aki ekkortól tevékenységét az ő utasításai szerint folytatta. A másodrendű vádlott a sértettet a róla készített fotókkal egy internetes oldalon regisztrálta és hirdette. Az elsőrendű vádlott több alkalommal fizikailag bántalmazta és veréssel fenyegette a nőt, ha nem az utasításainak megfelelően végzi a szexuális szolgáltatást. A sértett naponta átlagosan 10-18 férfival végzett prostitúciós tevékenységet. A vádlottak a sértettet különböző magyar városokba található bérelt apartmanokba szállították, illetve Svájcban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban is szerveztek neki szállást, internetes oldalakon hirdetést, ahol ellenőrzésük mellett végezte tevékenységét. A sértettnek a teljes bevételét át kellett adnia a vádlottaknak. Amikor abból saját magára költött, akkor az elsőrendű vádlott bántalmazta, előfordult, hogy kenyérvágó deszkával, illetve sodrófával ütötte. A sértett fejében többször megfordult a szökés gondolata, de nem volt hová mennie, nem volt megtakarítása, olyan ismerősei sem voltak, akik segíteni tudtak volna neki. Néhány hónapig a harmad- és negyedrendű vádlotthoz költözött, ekkor tevékenységét az ő utasításainak megfelelően végezte. Ezek a vádlottak is rendszeresen veréssel fenyegették őt. A nő végül egy vendége segítségével feljelentést tett ezen vádlottak ellen. Ezt követően védett házban helyezték el, de onnan visszaköltözött az első- és másodrendű vádlotthoz. Ebben a döntésében szerepet játszott az, hogy a vádlottak irányába *Stockholm-szindróma* alakult ki nála, azaz érzelmileg kötődött az őt korábban már kihasználó és bántalmazó vádlottakhoz. A vádlottak irányításával és utasításainak megfelelően tovább folytatta tevékenységét külföldön és Magyarországon is.

4.5.5. A bűncselekmény előkészülete. Az emberkereskedelem bűncselekménye azon viszonylag ritka törvényi tényállások egyike, melynek előkészülete is büntetendő. Előkészületi magatartásnak kell tekinteni különösen a törvényi tényállás alapesetében meghatározott elkövetési magatartások véghezviteléhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítását, az elkövetésre vonatkozó felhívást, ajánlkózást, vállalkozást, vagy a közös elkövetésben való megállapodást.

Az általam vizsgált ügyek közül egy esetben talákoztam emberkereskedelem büntetvény előkészületével. A tényállás lényege: egy férfi, aki egy 18. életévét még be nem töltött lányt vett rá prostitúcióra, 150.000 Ft ellenében megpróbálta „továbbadni”. A lány 2015 nyarán az interneten ismerkedett meg egy férfival, akihez többször elszökött otthonából, illetve később a nevelőintézetből. A férfi októberben börtönbe került, a lány pedig a férfi egyik ismerősehez (az ügy vádlottjához) költözött. A férfi felajánlotta a lánynak, hogy dolgozzon prostituáltként és ígérte, a

keresett pénzen fele-fele arányban megosztóznak majd. 2015 decemberében a vádlott „kiközvetítette” a sértettet két férfihez, egyikükkel a szexuális aktus is létrejött, amiért a lány 10.000 Ft-ot, a vádlott pedig 5.000 Ft-ot kapott a kuncsafttól. A lány a pénzt később a vádlottnak adta, de abból nem kapott vissza. Ezt később nehezményezte, mire a férfi közölte, hogy akkor eladja. Nem sokkal később e célból találkozott három másik férfivel egy bisztróban, ahol az egyiküknek – akihez időközben a sértett átköltözött – 150.000 Ft ellenében felajánlotta a lányt. A férfi elzárkózott az üzlettől, nem akart fizetni a már amúgy is nála lakó sértettért. A vádlott ekkor agresszíven lépett fel, fizetési határidőt adott, amelyre a férfi – a lány védelme érdekében – ígéretet is tett, de végül nem fizetett. A történetek miatt a vádlottat 18. életévét még be nem töltött személy sérelmére folytatólagosan elkövetett kerítés büntettével, valamint emberkereskedelem előkészületének vétségével vádolta meg az ügyészség. A törvényszék az ügyészség minősítésével egyetértett és bűnösnek mondta ki a férfit, akit, mint többszörös visszaesőt halmazati büntetésül letöltendő szabadságvesztésre és közügyektől való eltiltásra ítélte. A törvényszék döntése értelmében a vádlott feltételes szabadságra nem bocsátható, a Btk. 38. § (4) bekezdés a) pontja alapján a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből a kizárta.

4.5.6. A bűncselekményi egység. A Btk. Nagykommentárja szerint a rendbeliség a következők szerint alakul:

- a Btk. 192. § (1) bekezdés szerinti alapesetek a sértettek száma szerint minősülnek többrendbelinek;
- a Btk. 192. § (2) és (3) bekezdés szerinti alapesetek az (5) bekezdés d) pontja alapján több sértett esetén egyrendbeli, összefoglalt bűncselekményként értékelendők;
- a Btk. 192. § (6) bekezdés szerinti minősített esetek a sértettek száma szerint minősülnek többrendbelinek (ennek részleteit lásd a minősítő körülmény fenti elemzésénél);
- a Btk. 192. § (7) bekezdése szerinti általános előkészület attól függően minősül egy- vagy többrendbelinek, hogy a célzata által átfogott bűncselekmények egy- vagy többrendbelinek minősülnek-e;
- a Btk. 192. § (8) bekezdése szerinti fogyasztói cselekmények a sértettek száma (és nem például a szolgáltatások száma) alapján minősülnek többrendbelinek.⁴⁹

5. Jogkövetkezmények a bírói gyakorlatban

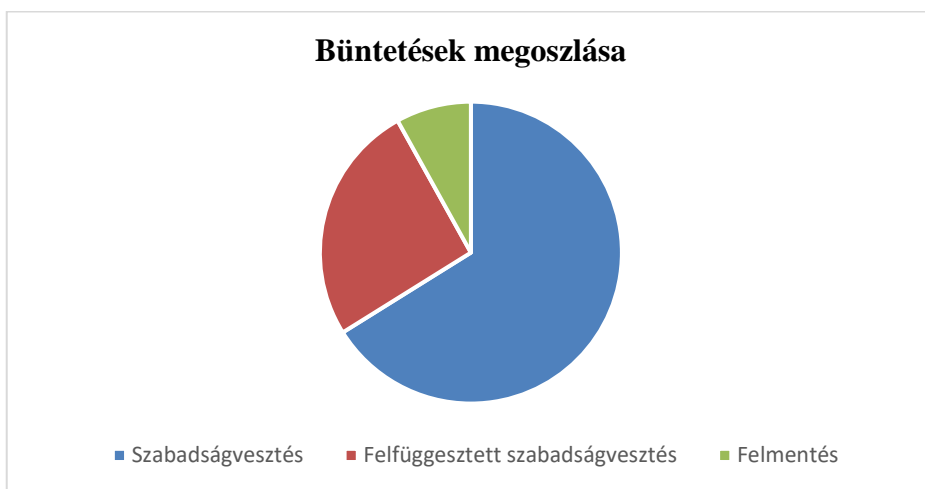
Ahogy fentebb már utaltam rá, az általam vizsgált ügyekben a legtöbb esetben prostitúciós tevékenységhez kapcsolódó emberkereskedelem képezte az eljárás tárgyát, egyetlen esetben pedig munkacélú kizsákmányolás volt az eljárás tárgya. A Btk. 33. § (1) bekezdése szerinti büntetések közül az általam vizsgált esetekben az alábbi jogkövetkezmények szerepeltek: a szabadságvesztés, a pénzbüntetés, valamint mellékbüntetésként a közügyektől eltiltás és a vagyonek Kobzás. A

⁴⁹ Szomora: i.m. 192. §-ához fűzött magyarázat

büntetések kiszabása során voltak elkövetők, akinél enyhítő körülményként értékelte a bíróság, hogy volt kiskorú gyermeke, a beismerés és az időmúlás. Az elkövetők nagy részénél súlyosbító körülménynek számított a büntetett előélet és a visszaesés.

5.1. Büntetések

5.1.1. Szabadságvesztés büntetés. A jogkövetkezmények döntő többségében (19 ügy) szabadságvesztés büntetés alkalmazására került sor oly módon, hogy kb. negyedének a végrehajtását felfüggesztették. A szabadságvesztés büntetések mérték szerinti megoszlásáról elmondható, hogy a szabadságvesztés-büntetésből hat nyolc évnél hosszabb tartamú volt.

5.1.2. Pénzbüntetés. Az általam kutatok ügyekben két esetben talákoztam pénzbüntetéssel, de a pénzbüntetés kiszabására is a szabadságvesztés büntetés kiszabása mellett került sor: két vádlott esetében 350.000 – 350.000, - forint, további két vádlott esetében pedig 1.015.000 – 1.015.000, - forint pénzbüntetésre ítélték a vádlottakat.

5.2. Mellékbüntetések. A közügyektől eltiltást valamennyi esetben alkalmazta a bíróság, amikor végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte az elkövetőt. Az általam kutatott ügyek jelentős részében került sor a bűncselekménnyel elért gazdagodás erejéig vagyonelkobzásra is.

Az általam kutatott ügyekben -mint nem bizonyított- egy alkalommal került sor felmentő ítéletre. A vizsgált ügyekben azonban az emberkereskedelemmel bűnhalmazatban álló számos más bűncselekmény miatt is sor került vádemelésre. Az emberkereskedelemmel halmazatban álló bűncselekmények közül a leggyakrabban a kitarottság büntette szerepelt. A második leggyakoribb halmazatban álló bűncselekmény a személyi szabadság megsértése volt. Ezen túlmenően talákoztam olyan esettel is, amikor a vádlottal szemben súlyos testi sértés büntette miatt került sor vádemelésre. Kevés volt azon ügyek száma, ahol a

vádlottal szemben kizárólag az emberkereskedelem büntette miatt folyt a büntetőeljárás, halmazatban álló cselekmények megállapítására esetükben nem került sor.

6. Záró gondolatok

Tanulmányomban az emberkereskedelem aktuális anyagi és eljárásjogi kérdéseit próbáltam feltárni. A kutatómunkám után határozottan kimerem jelenteni, hogy az emberkereskedelem a szervezett bűnözés egyik legnagyobb méretű üzleti iparágává nőtte ki magát. Az emberkereskedelem, mely a jelen kor rabszolgaságának tekinthető, kiemelt tárgyi súlya, országokat átívelő szervezettsége, elszaporodott volta okán álláspontom szerint jelentős odafigyelést igényel a büntetőjogi kodifikációban.

A tanulmányban igyekeztem bemutatni, hogy az emberkereskedelem büntetőjogi tényállása hogyan alakult az elmúlt években, milyen jelentős jogszabályváltozások voltak, továbbá próbáltam nagy hangsúlyt fektetni az áldozattá válásra. Mint ahogy a kutatott ügyeimből is kitűnik, a prostitúciós tevékenységgel összefüggő emberkereskedelem az egyik legelterjedtebb bűncselekmény, aminek igen fiatal korban áldozatává lehet válni.

Az emberkereskedelmi ügyek magas elterjedésére való tekintettel, álláspontom szerint fontos lenne felhívni már idejekorán a fiatalkorúak és a tizenkét éven aluli gyermekek figyelmét is a rájuk leselkedő veszélyre, hiszen sokszor az elkövetők az áldozat megtevesztésével érik el céljukat.

Hasznosnak és egyben szükségesnek is tartom az emberkereskedelem elleni fellépéseket, az emberkereskedelem elleni küzdelmet, amely segíthet az áldozattá válás megelőzésében.

Irodalomjegyzék

- Belovics Ervin: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények, In: *Büntetőjog II. Különös rész. Nyolcadik, hatályosított kiadás* (szerk.: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál), Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, 2021, 193-195. o.
- De Coll Ágnes Ráhel – dr. Tatár Erika: *Az emberkereskedelem jelenlegi helyzete Magyarországon*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2021, 18. o.
- Deres Petronella – Harangozó Attila (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész*, Budapest, Patrocinium Kft, 2016, 117. o.
- Gellér Balázs József: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények, In: *Új Btk. kommentár. 3. kötet, különös rész* (szerk.: Polt Péter), Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, 2013, 276. o.
- Kubisch Károly: *Az emberkereskedelem büntetőjogi megítélésének morális és szabályozási vonatkozásai*
https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/ertekezes_emberkereskedelem_kubisch_2021_lekt.pdf 27-55. o.

-
- Kubisch Károly: Az emberkereskedelem törvényi tényállásának új szabályozási aspektusai, In: *Rendészet-Tudomány-Aktualitások*, (szerk.: Baráth Noémi Emőke – Mezei József), Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020, 124. o.
  - Mihalkó Viktória – Nagy Beáta – Szabó Mónika: *Az emberiség tragédiája*, Budapest, Coint-Print Kft, 2017, 71. o.
  - Nagy Zoltán: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: *Magyar Büntetőjog; Különös rész* (szerk.: Tóth Mihály – Nagy Zoltán), Budapest, Osiris, 2014, 116-119. o.
  - Pallagi Anikó: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények, In: *Büntetőjog. Különös rész I.* (szerk.: Blaskó Béla – Hollán Miklós – Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter), Budapest – Debrecen, Rejtjel Kiadó, 2021, 162. o.
  - Ripszám Dóra: *Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekekre*, PhD értekezés https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/ripszam-dora/ripszam-dora-muhelyvita-ertekezes_0.pdf 26-52. o.
  - Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös rész. Nyolcadik, hatályosított kiadás*, Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, 2021, 195. o.
  - Szomora Zsolt: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez* (szerk.: Karsai Krisztina), 2024. augusztus 1. időállapotú, 2024. évi Jogtárformátumú kiadás
  - Szücsné dr. Németh-Csóka Tímea: *Az emberkereskedelem áldozatainak jogi helyzete Magyarországon. Krízisek és megoldások*, <https://www.mabie.hu/attachments/article/1797/Az%20emberkereskedelem%20%C3%A1ldozatainak%20jogi%20helyzete%20Magyarorsz%C3%A1gon%20Kr%C3%ADzisek%20%C3%A9s%20megold%C3%A1sok.pdf> 9. o.
  - Windt Szandra: A gyerek: érték vagy értékes árucikk? *Belügyi Szemle*, 2022/8, 1695. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.7>
-
-